Alef

SCIENCE FICTION MAGAZIN

24

90 DINARA

SILVERBERG ● BRIN ● BENFORD

Broj 24

Prečnik Alefa iznosi oko dva-tri santimetra, ali kosmički prostor bio je tamo u nesmanjenoj veličini.

H. L. BORHES

S A D R Ž A J

Odgovorni urednik: Milorad Predojević
Urednik: Boban Knežević
Likovni urednik: Dragoljub Stanković

Izdaje: NIŠRO »DNEVNIK«, OOUR IZDAVAČKA DELATNOST 21.000 NOVI SAD, Vojvođanskih brigada 7/XII

PREOBRAŽAJ

Imamo dve vesti za vas, dragi malobrojni preostali čitaoci *Alefa*. Jedna je, kako to obično biva, loša a druga dobra. Bonton nalaže da se prvo krene sa lošim vestima, ali iz čisto humanitarnih razloga odstupićemo od tog pravila ovoga puta. Lepa vest je da *Alef* nastavlja sa izlaženjem i u ovoj 1991- godini. Planirano je da se učini krajnji napor svih raspoloživih snaga i uhvati čvrst mesečni ritam. Loša vest nije vezana za cenu, koja je mnogima postala drastična u poslednje vreme. Tiraž *Alefa* je iz mnogobrojnih razloga (cena je samo jedan, nikako presudan) opadao tokom cele prošle godine i dospeo je na granicu rentabiliteta jer se nikako ne isplati štampati časopis roto-ofset tehnikom u tiražu od svega pet hiljada primeraka. Tako mali tiraž ne može da ima prođu ni na tržištu, jer su neka istraživanja pokazala da uspešan časopis u našoj zemlji mora imati minimum trideset hiljada primeraka. Pet hiljada *Alefa* kada se podeli na nekoliko hiljada kioska ispada da nigde ne stiže više od dva-tri komada (najčešće samo jedan) koji se lako zature u sve raznovrsnijoj ponudi i posledica je da i to malo primeraka ne uspeva da se proda. Ljubitelji širom zemlje neprekidno se jadaju da nigde ne mogu da pronađu novi broj *Alefa*, a on se iz istih tih gradova redovno vraća kao remitenda. Bilo kako bilo, situacija je postala takva da su ostala praktično dva načina da *Alef* produži svoj život. Prvi, da mi se tiraž veštački podigne na trideset hiljada i njime zaspu svi kiosci u zemlji pa šta bude — ili da se ostane na tiražu od pet hiljada primeraka, pređe na ofeet tehniku i prodaja reorganizuje primarno na knjižarsku mrežu. U toj drugoj varijanti, zapravo, *Alef* bi prerastao u književni SF časopis koji bi se pojavljivao dvanaest puta godišnje, ličio na pravu knjigu, i kao takav pokušao da opstane.

Duga je ta priča oko posrtanja *Alefa*, duga i bolna, ponekad groteskna, češće neverovatna a redovno tipična na jugoslovenski način. Nema sada potrebe detaljnije razmatrati razloge koji su poslednji SF časopis u Jugoslaviji doveli na rub opstanka - krajnje sporadično pojavljivanje i potpuni gubitak kontinuiteta sabili su gotovo sve SF ljubitelje u našoj zemlji u zonu očaja. Taj spori, onespokojavajući ritam *Alefa* imao je za posledicu da je malo ko verovao da broj *Alefa* koji tog trenutka kupuje na kiosku nije upravo poslednji. I svi su odmah okretali reč urednika u nadi da će zateći otimistički ton, ali iznova i iznova su mogli da čitaju o sve crnjim i crnjim nadolazećim vremenima

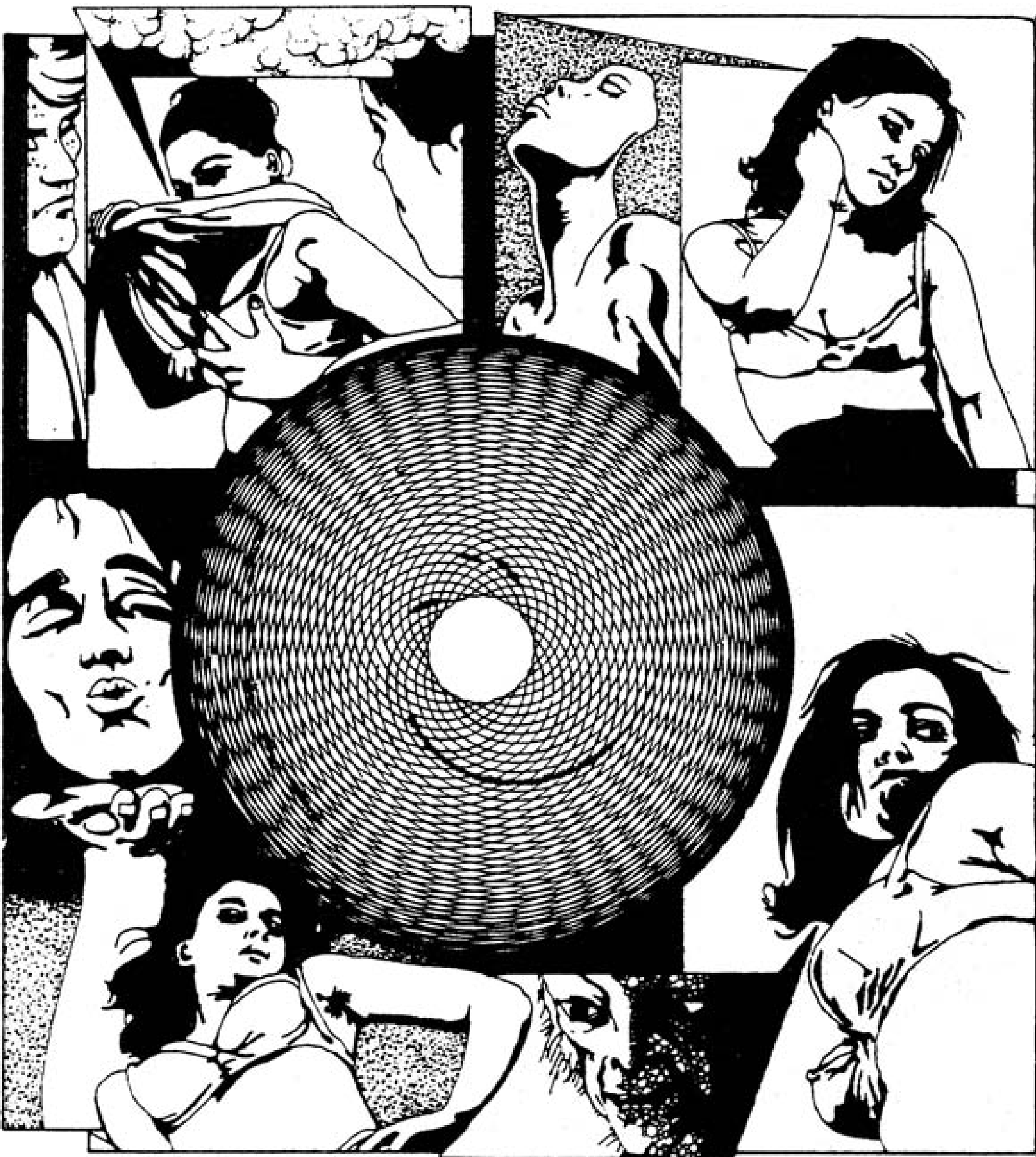
Međutim, DNEVNIK je rekao “Da!” za dalji život *Alefa*. Rekao je “Da!” i za dalji život Supernove i “Da!” za dalji život biblioteke “A-Z”, ali o tome nešto kasnije. Što se *Alefa* tiče, zapravo, sve je već jasno. Ovaj broj koji trenutno čitate poslednji je u *Alefovom* životu preko kioska. Moguće je da će i naredni brojevi biti ponegde prodavani preko kioska, ali primarno ga treba tražiti u knjižarama. Kasnije, ako se pokaže da će se *Alef* održati u svom novom okruženju, nastojaćemo da u svakom mestu u Jugoslaviji obezbedimo prodaju na određenim punktovima i spiskove tih knjižara objavljujemo na stranicama časopisa, da bi svi zainteresovani znali gde će uvek moći da nađu kako novi, tako i prethodne brojeve.

Zbog prelaska na drugi način štampe, neminovna je i promena formata, jer sadašnje dimenzije *Alefa* ne odgovaraju standardima ofset papira. Da li će to biti neznatno manji format (14x20 cm) ili nešto veći (17x24 cm) u ovom trenutku još nije definitivno odlučeno, tako da vam i ne možemo dati preciznu informaciju u vezi s tim. Naslovna strana će ostati kolorna, logo se neće menjati, numeracija će ići od 25 nadalje. Prvi takav broj možete početi da tražite u knjižarama početkom meseca aprila. Svi koji dobijaju časopis Perpetuum mobile imaće priliku da u broju 3 pročitaju nešto više o sudbini i novom izgledu *Alefa*, sa preciznijim uputstvima kako se može nabaviti.

Biblioteka A-Z nastavlja dalje, a sledeća knjiga je “Obred prelaska” Alekseja Panšina, roman koji je 1968. godine dobio nagradu *Nebula*. Kao četvrta knjiga u ovoj seriji trebalo bi da bude megaroman Nivena i Parnela “Trun u božjem oku”. O uslovima i mogućnostima kupovine bićete blagovremeno obavešteni. Kao treća knjiga u ovoj ediciji bio je predviđen Kardov roman “Ender izdajnik” koji se pre par godina uveliko najavljivao i u SAD. Tokom cele protekle godine zasipate nas pitanjima kada će konačno izaći ta treća knjiga, ali problem je u tome što taj roman do sada nije ni napisan. Izgleda da su Karda malo uzdrmale određene negativne kritike koje je pokupio “Govornik za mrtve” i da je odlučio da još malo preispita svoj koncept za treću knjigu o Enderu. U međuvremenu započeo je seriju o Alvinu i trenutno izbacuje knjigu za knjigom. Veliki uspeh kod čitalačke publike, praćen vrlo povoljnim kritikama, potakao nas je da zatražimo autorska prava za objavljivanje ove serije u okviru biblioteke “A-Z”. Nema sumnje da će se Kard jednog dana vratiti svom Enderu koji ga je proslavio i da će napisati najmanje jedan nastavak njegovih doživljaja, koji će automatski biti i pred vama. Ali, ponavljamo, najavljeni “Ender izdajnik” još uvek ne postoji i to je jedini razlog zbog koga ga ne možemo štampati.

Edicija *Supernova* preživela je velike transformacije od svog postanka do danas. Prvih šest svezaka sadržale su samo jedan pravi roman, a ostatak su bile novele i priče. Počevši od broja 7 *Supernova* objavljuje kompletne romane i tako će ostati. Najčešća vaša primedba na sveske ove edicije (pored neredovnog izlaženja, naravno) odnosila se na neugledno mali format drugog i trećeg kola. Primedba stoji i odlučili smo da ubuduće knjige (postaće to prave knjige) *Supernove* budu formata normalne džepne knjige, slično ediciji *A-Z*. Detaljnu informaciju o četvrtom kolu očekujte u našim narednim izdanjima, a za sada samo nekoliko natuknica: “Trkač” Stivena Kinga, “Direktna veza Ofijuks” Džona Varlija, “Predvorje” Ursule Legvin, “Feniks bez pepela” dueta Elison-Brajant... Više nego dovoljno razloga da i dalje ostanete sa nama.

Boban KNEŽEVIĆ

Gregori Benford & Gordon Eklund

AKO SU ZVEZDE BOGOVI

Gregory Benford & Gordon Eklund: IF THE STARS ARE GODS, 1974
Preveo s engleskog: Aleksandar B. Nedeljković

Bio je varljivo ogroman i masivan, taj zvezdani brod svemiraca, i nekako se činilo da mu je mesto u svakom drugom delu vasione, sem ovde.

Rejnolds je hodao pažljivo uzanim hodnikom tog broda, a u njegovom duhu još uvek su se ponavljale slike približavanja vazdušnoj komori, trenutak kad ga je brod progutao. Plafoni su bili visoki, svetio slabo, zidovi od nekog uglačanog metala ugasite boje.

Misli o tim i drugim detaljima proletale su mu kroz glavu dok je hodao. Rej-nolds je bio jedan od onih ljudi koji cene fina isprepletana zadovoljstva pažljivog razmišljanja, ali ovog puta je imao i drugi razlog, naime, detaljno razmišljanje o tim stvarima angažovalo je njegovu pažnju i pomagalo mu da zaboravi smrad. Bio je to čudni gusti miris, koji ga je izbacivao iz pažljivo sticane ravnoteže. Lepio se za njega kao pacifička magla. Dobro odstajalo stajsko đubrivo, zaključio je Rejnolds onog časa kad je prošao kroz vazdušnu komoru. Okrenuo se ka svojoj koleginici Keli koja je ostala hermetički zatvorena u svom skafanderu. Objasnio joj je kakav miris oseća. — Svakako smrdi — reče ona mirno, možda u šali a možda i ne, i odgurnu ga, pri ovoj lakoj gravitaciji centrifugalnog porekla. Napred, u lavirint uzanih prolaza koji će ga na kraju odvesti do prvog susreta oči u oči sa dokazano inteligentnim vasioncima. Ako imaju oči.

Bilo mu je smešno što je ova privilegija pripala baš njemu. Bilo bi pravičnije da je ta čast pripala nekom drugom, mlađem, čiji se majušni pasus u budućim istorijama ljudskog roda još nije odigrao. Sa pedeset i osam godina, Rejnolds je već proživeo čitav jedan pun i zamršen ljudski život. I prepun, pomišljao je nekad, za jednog čoveka. Pa onda, šta će mu ovaj dan? Šta mu znači današnji dan? Zapravo ništa, sem što potiskuje punoću njegovog životnog iskustva preko razumne granice, u oblast čistog apsurda.

Hodnik se opet razgranao. Rejnolds se pitao gde se tačno nalazi, ispod bujno oblikovane, izuvijane kože broda. Trudio se da zapamti sve što je video, ali nije bilo baš ničeg sem metala sa tankim šavovima, pojedinih mesta gde je morao da se sagne ili da puzi, i istog odvratnog mirisa. Sad je shvatio zašto mu je ovaj brod bio toliko antipatičan još od prvog trenutka kad ga je video, teleskopom, sa Meseca. Podsećao ga je veličinom i oblikom na jednu zgradu gde je Rejnolds ne tako davno stanovao, 1987. i '88. godine, za vreme svog poslednjeg kratkog penzionisanja; bila je u gradu Sao Paolo, u Brazilu: ogroman ultramoderan uzdignuti kompleks apartmana, arhi-tektonski veoma radikalno rešen. Nigde na Zemlji ne postoji nešto ovakvo, oglašavale su reklame; a kad je tu zgradu video, i momentalno je omrznuo, Rejnolds se složio da, zaista, takvog nečeg nigde na svetu nema. Sad se, evo, pojavilo nešto odista nalik na tu građevinu, ali ne na Zemlji.

Naravno, ova zgrada nije ličila na svemirski brod, ali ni ovo ovde nije ličilo na svemirski brod. Jedan kraj bio je komplikovano izgrađen, u vidu cilindra sa intere-santnim modifikacijama. Zatim je sledila duga, sasvim obična cev, a onda nešto stvarno apsurdno: levak, koji se polazeći od broda širio prema svemiru, i bio apso-lutno prazan. Dok ne shvatite čemu služi, stvarno je apsurdno.

Ovaj brod pokretale su, bukvalno, hidrogenske bombe. Središnja cev sadrža-vala je, očigledno, ogroman broj fuzionih uređaja. Bombe su otpuštane jedna po jed-na, lebdele su sve do grlića levka, i tu su detonirane. Levak je funkcionisao kao džinovski apsorber udaraca: udar eksplozije svaki put je potiskivao brod napred. Sli-čan zvezdani pogon smislio je Rub Goldberg...

Neposredno pred njim, hodnik se cepa na dva kraka, kao viljuška za nabada-nje pečenja. To mu je probudilo jednu uspomenu; viljuška za pečenje, odista, iz onih dana kad je još jeo meso. Skrenuo je levo, kako je i trebalo. Uputstva bejahu sasvim jasna.

Još uvek se osećao vrlo nelagodno. Možda mu je zbog načina kako je bio obu-čen, sve izgledalo pogrešno. Pa, zar je to u redu, šetati kroz lavirint vasionaca u obič-noj

košulji i običnim pantalonama. Pešak.

Međutim, vazduh se mogao disati, kao što su i obećali. Jesu li i oni disali baš ovu kombinaciju kiseonika i azota? I uživali u mirisu?

Pred njim, hodnik se još jednom račvao. Ovde je smrad bio silan, i Rejnolds, sagnute glave, skoro se gušeći, projuri kroz okrugli ulazni otvor.

Našao se u velikoj sobi. Kao i u hodniku, i ovde je plafon bio dobrih sedam metara iznad poda, ali su zidovi bili u smirenim pastelnim nijansama crvenog, oranž i žutog. Na svim zidovima bile su ove boje, izmešane u nasumičnim šarama, bez ikakvog reda. Izgleda lepo, pomisli Rejnolds, i nimalo čudno. A pored zadnjeg zida stajali su u savršenoj ravnoteži dvojica vasionaca.

Kad je ugledao ove stvorove, Rejnolds je stao i uspravio se. Podižući pogled, ujedno se i malo protegao uvis da bi izgledao jednako visok kao oni. Za to vreme, već je osećao reakciju. Njegova je prva reakcija bio šok. Zatim golicavo osećanje iz-nenađenja. Zatim zadovoljstva i olakšanja. Dopao mu se izgled ova dva bića. Mnogo je bio prijatniji za oči nego što je on očekivao.

Koraknuvši napred, Rejnolds stade pred dvojicom vasionaca; prebacivao je pogled sa jednog na drugog. Koji je bio starešina? Ili su obojica bili starešine? Ili ni-jedan? Odlučio je da čeka. Ali vasionci nisu davali ni glasa od sebe, niti učinili nika-kav pokret. Zato je Rejnolds i dalje čekao.

Šta je i očekivao da može naći? Ljude? Drugim rečima, nešto nalik na čoveka, nešto sa dve ruke, dve noge, glavom na pravom mestu, kakvim-takvim nosem, oči-ma i parom klempavih ušiju? Keli je mislila da će Rejnolds tako što naći (sad ju je čekalo razočaranje) ali sam Rejnolds ni za tren nije verovao u tako nešto. Keli je smatrala da sve ono što govori engleski mora biti ljudsko biće, ali Rejnolds je imao više mašte. Bio je bliži istini; jer, nije očekivao da sretne čoveka, čak ni čoveka sa četiri ruke i tri noge i četrnaest prstiju ili pet ušiju. Očekivao je da naiđe na nešto istinski nezemaljsko. Ljigavu grudvu, u najgorem slučaju, a u najboljem nešto pre nalik na ajkulu ili zmiju ili vuka nego na čoveka. Čim mu je Keli saopštila da vasionci žele da ga vide (»Vašeg čoveka koji najbolje poznaje vašu zvezdu«) predvideo je tako nešto.

Sad reče:

— Ja sam taj koga ste želeli da vidite. Onaj koji poznaje zvezde.

Dok je govorio, pažljivo je raspoređivao svoje poglede sad na jednog, sad na drugog, ne dajući prednost nijednome, još uvek tražeći vođu. Jedan (onaj manji) trznuo je nozdrvom na Rejnoldsovu reč »zvezde«; drugi se ne pomače.

Rejnolds je bio zadovoljan i miran zato što je ipak postojala na Zemlji jedna životinja nalik na ove stvorove. Nezemaljci su odista bili nezemaljski, tu zabune nije moglo biti. Ljudi nikako. Ali nisu podsećali na ljigave grudve, ni na vukove, morske pse ili zmije. Bili su žirafe. Fine, ljubazne, prijateljski nastrojene, nasmešene, ćutljive žirafe. Razlika je naravno bilo. Koža vasionaca bila je sva u bojama, kao duga posle kiše: bile su tu pastelne nijanse purpurnog, zelenog, crvenog i žutog, svojom nasu-mičnom raspoređenošću slične boji na zidovima. Trup im se nalazio na većoj visini od tla nego kod zemaljskih žirafa, a vratovi su im bili puniji nego kod normalnih žirafa. Nisu imali repove. Niti kopita. Umesto kopita, sve četiri noge su im se murša-vale sa po pet tupih kratkih prstiju i palcem okrenutim na suprotnu stranu.

— Zovem se Bredli Rejnolds — reče Rejnolds. — Poznajem zvezde. — I protiv svoje volje postajao je, zbog njihovog neprekinutog ćutanja, nervozan. — Zar nešto nije u redu?

Niži vasionac saže svoj vrat prema njemu. I tada, oštrim visokim glasom koji je Rejnoldsa podsetio na dečji glas, reče:

— Ne. — Kao uzbuđeno i nervozno dete. — Ovo je ne — dodade.

— Ovo? — Rejnolds podiže ruku; već je bio skoro zaboravio šta u njoj ima. Keli mu

je naredila da ponese taj kasetofon. Sad je ipak mogao iskreno da kaže:

— Nisam ga još uključio.

— Razbijte ga, molim — reče vasionac.

Rejnolds se nije bunio niti se raspravljao. Pustio je da mašina padne na pod. Zatim je skočio i dočekao se obema nogama na kasetaš. Laki aluminijumski omotač puče kao kora smrvljene jabuke. Još jednom je Rejnolds skočio. Onda, stojeći smireno, šutnuo je polomljene delove stakla i metala prema jednom praznom uglu sobe.

— Je li sad u redu? — upita.

Tek sad se drugi vasionac po prvi put pokrenuo. Nozdrve su mu se uvijale elegantno, a zatim pokrete noge gore-dole.

— Dobrodošli — reče iznenada, i prestade da se kreće. — Moje ime je Džonatan.

— Vaše ime? — reče Rejnolds.

— A ovo je Ričard.

— Aha — reče Rejnolds, ne suprotstavljajući se. Sad je razumeo. Pošto su naučili jezik čoveka, ovi stvorovi su naučili i ljudska imena.

— Želimo da upoznamo vašu zvezdu — reče Džonatan sa puno poštovanja. Njegov glas bio je sasvim isti kao glas drugoga. Da li činjenica da je on progovorio tek posle uništenja kasetofona nagoveštava da je on u odnosu na drugoga starešina? Rejnolds se skoro nasmeja ovoj svojoj misli. Ne on, podsetio je sebe; to.

— Voljan sam da vam kažem sve što želite da znate — reče Rejnolds.

— Vi ste... sveštenik... sveti čovek Sunca?

— Ja sam astronom — ispravi ga Rejnolds.

— Želeli bismo da znamo sve što vi znate. A onda bismo želeli da posetimo vaše Sunce i razgovaramo s njim.

— Naravno. Rado ću vam pomoći koliko god mogu. — Keli ga je na vreme upozorila da se vasionci interesuju za Sunce, pa ga ništa od svega ovoga nije iznenađivalo. Ali niko nije znao šta konkretno oni žele da znaju o Suncu, niti zašto, pa se Keli nadala da će on to ovom prilikom možda saznati. U ovom trenutku padala su mu na pamet samo dva načina da nastavi konverzaciju: oba načina uključivala su pitanje. Pokušao je sa prvim. — Šta to želite da znate? Zar se naša zvezda mnogo razlikuje od drugih istoga tipa? Ako je tako, mi o tome ništa ne znamo.

— Ne postoje dve jednake planete — reče vasionac. To je opet kazao Džonatan. Njegov glas postade uzbuđeniji. — Šta je ovo? Nećete ovde da govorite? Da li je naš brod nepogodno mesto?

— Ne, sasvim je dobro — reče Rejnolds, pitajući se da li je mudro da i dalje okleva da progovori o onome što ga zbunjuje. — Kazaću vam koliko znam. Kasnije, mogu da donesem knjige.

— Ne! — vasionac nije vikao, ali Rejnolds je uvideo, po načinu kako su vasiončeve noge i nozdrve podrhtavale, da je svakako rekao nešto veoma neprilično.

— Kazaću vam — reče sad Rejnolds — mojim rečima.

Džonatan je sad stajao ukočeno, nepomično. — Dobro.

Došao je čas da Rejnolds postavi ono svoje drugo pitanje, i on ga ubaci u dugu tišinu koja je usledila posle Džonatanove poslednje reči. — A zašto želite da znate o našoj zvezdi?

— Radi toga smo došli ovde. Na svojim putovanjima posetili smo mnoge zvezde. Ali upravo smo vašu najduže tražili. Tako je snažna. A dobronamema. Retka kombinacija, kao što sigurno znate.

— Vrlo retka — reče Rejnolds, pomišljajući da je ovo sasvim nerazumljivo. Ali zašto bi i bilo razumljivo? Bar je nešto saznao o prirodi misije ovih vasionaca, a i to je više nego što je iko drugi uspeo da sazna tokom onih meseci kad su se vasionci polako približavali Mesecu, detonirajući svoje hidrogenske bombe da bi usporili.

Rejnolds sad oseti samopouzdanje koje je i njega samoga iznenadilo. Već godinama se nije osetio tako samopouzdanim, iako sad za to nije imao nikakvog logičnog razloga. — Da li biste vi hteli da odgovorite meni na neka pitanja? O vašoj zvezdi?

— Svakako, Bredli Rejnolds.

— Kako se zove vaša zvezda? Koje su joj koordinate?

— Ne — reče Džonatan, mašući vratom nadole. — To vam ne mogu reći. — Učestano je žmirkao desnim okom. — Nije ova galaksija naša galaksija. Nego je na-ša galaksija previše udaljena za vaše instrumente.

— A, tako — reče Rejnolds; nije mogao vasioncu otvoreno da kaže da je lažov. Ipak, moglo se očekivati da će Džonatan izbegavati da otkrije položaj svog matičnog sveta; i Rejnolds bi slično postupio u sličnim okolnostima.

Ričard progovori. — Mogu li da se klanjam?

Jedino što je Rejnolds mogao reći bilo je; — Da. — Zašto ne?

Ričard je odmah i počeo. Razbacio je sve četiri noge u stranu, pod uglom koji ni za jednu zemaljsku žirafu ne bi bio moguć, legao na stomak, i opružio vrat po podu, blago češući njušku o pod.

— Pa, hvala — reče mu Rejnolds, klanjajući se i sam malo u struku. — Samo, i mi možemo dosta da naučimo od vas. — Govorio je da sakrije svoju nelagodnost, upućujući reči Džonatanu ali nadajući se da će one podstaći Ričarda da se podigne na noge. Pošto ovo nije uspelo, Rejnolds poče da vergla onaj govor za koji mu je bilo naređeno da ga ovde održi. Znao je svaku reč napamet, i žurio je da sve ispriča što je moguće brže. — Mi smo zaostala rasa. U poređenju sa vama, mi smo u vasioni deca. Putovali smo samo do planeta koje su našoj Zemlji sestre, dok ste vi videli zvezde či-ja svetlost mora godinama da putuje dok stigne do vaše domovine. Shvatamo da imate mnogo čemu da nas naučite, i prilazimo vam kao đaci velikome filozofu. Srećni smo da nam se pružila prilika da podelimo svoje skromno znanje sa vama, i jedino želimo da nam se da mogućnost da vas slušamo zauzvrat.

— Hoćete duboko da upoznate našu zvezdu? — upita Džonatan.

— I mnoge druge stvari — reče Rejnolds. — Vaš svemirski brod, na primer. On daleko prevazilazi naše skromno znanje.

Džonatan poče opet munjevito da žmirka desnim okom.

— To vi želite da znate?

— Da, ako ste voljni da svoje znanje podelite s nama. I mi bismo rado da pose-timo zvezde.

Oko je sad žmirkalo brže no ikad. Žirafa reče:

— Na žalost, ništa o ovom brodu vam ne možemo reći. Na žalost, ni sami ništa ne znamo.

— Ništa?

— Brod nam je poklonjen.

— Mislite, niste ga sami izgradili. Niste. Ali sigurno imate mehaničare, individue koje su u stanju da poprave ovaj brod u slučaju kakve nevolje.

— Ali to se nikad nije desilo. Ne verujem da se ovaj brod može pokvariti.

— Možete li to da objasnite?

— Našu rasu, naš svet, posetila su jednom drugačija bića. Dali su nam ovaj brod na poklon. Došli su do nas sa deleke zvezde samo da bi nam ga poklonili. Mi im se odužujemo tako što ovaj brod koristimo samo da uvećamo mudrost svog naroda.

— Šta mi možete reći o toj drugoj rasi? — upita Rejnolds.

— Skoro ništa, bojim se. Došli su sa jedne izvanredno stare zvezde u blizini pravog centra univerzuma.

— I da li su ličili na vas? Fizički?

— Ne, već pre na vas. Bili su kao ljudi. Ali, molim, možemo li razgovarati o onom što je bitno? Naše vreme je kratko.

Rejnolds klimnu glavom, i tog istog časa Džonatan prestade da žmirka. Rej-noldsu je bilo jasno da se Džonatan umorio od laganja, što i nije bilo iznenađujuće: jer, očajno slabo je lagao. Ne samo što je pričao laži neverovatne po sebi, već je za to vreme i žmirkao kao luđak kome je pepeo upao u oko.

— Ako vam govorim o našoj zvezdi — reče sad Džonatan, — hoćete li pristati da zauzvrat govorite o svojoj? — Vasionac je povio vrat napred, i mahao njime blago sleva nadesno. Bilo je očito da pridaje veliki značaj Rejnoldsovom odgovoru na ovo pitanje.

Zato Rejnolds reče:

— Da, rado — iako nije mogao ni da zamisli šta bi to o Suncu imalo da se kaže a da to ova bića ne mogu i sama sa saznaju. Svejedno, poslat je ovde da otkrije što je moguće više o vasioncima a ništa bitno da ne kaže o ljudskom rodu. Razmena informacija o zvezdama činila se bezbednom.

— Ja ću početi — reče Džonatan, — i morate mi oprostiti ako se izražavam neprecizno. Moje znanje vašeg jezika ograničeno je. Pretpostavljam, imate specijalan rečnik za razgovor o ovoj temi.

— Stručnu terminologiju, da.

Vasionac reče:

— Naša zvezda je brat vaše. Ili, možda, sestra? U periodima najintenzivnijeg zbližavanja, njegova, ili njena, mudrost je besprekorna. Ponekad se ljuti, za razliku od vaše sestre, ali takvi trenuci nisu česti. Niti traju duže od nekoliko časaka. Dvaput je u nastupu ličnog besa predskazala kraj naše civilizacije, ali nikad nije našla za shodno da svoje predskazanje i sprovede u delo. Nazvao bih našu zvezdu više bla-gom nego goropadnom, više nežnom nego brutalnom. Verujem da najiskrenije i naj-potpunije voli naš narod. Među zvezdama univerzuma ne zauzima neko veliko mesto, ali pošto je naša matična zvezda, moramo je poštovati. I to, dakako, i činimo.

— Možete li nastaviti? — reče Rejnolds.

Vasionac je nastavio. Rejnolds ga je slušao. Džonatan je opisivao svoj lični odnos sa tom zvezdom, i kako mu je zvezda pomagala u teškim trenucima. Svojevremeno mu je zvezda pomogla da izabere pravog partnera; izbor se pokazao ne samo savršenim, već i božanstvenim. Džonatan je o zvezdi sve vreme govorio onako kako bi neki religiozni pripadnik starog jevrejskog plemena mogao govoriti o starozavet-nom bogu. Po prvi put, Rejnolds je požalio što se morao lišiti kasetofona. Kad bude pokušao da opiše Keli ovaj razgovor, ona mu ni reč neće verovati. Dok je govorio, vasionac nije žmirnuo ni jedan jedni put: Rejnolds je na to posebno motrio.

Konačno je vasionac završio. Zatim reče:

— Ali ovo je samo početak. Bredli Rejnoldse, mi imamo toliko toga da podeli-mo jedan s drugim. Kad upoznam vašu stručnu terminologiju. Komunikacije između različitih bića, jezička barijera...

— Razumem — reče Rejnolds.

— Znali smo da ćete razumeti. Ali sada, vi ste na redu. Pričajte mi o vašoj zvezdi.

— Zovemo je »Sunce« — reče Rejnolds. Govoreći to, osećao se pomalo glupo, ali, šta drugo da kaže? Kako da kaže Džonatanu ono što je ovaj želeo da čuje, kad ni sam to nije znao? O Suncu je znao samo činjenice. Temperaturu, starost, veličinu, masu i magnitudu. Poznavao je Sunčeve pege, solarni vetar i solarnu atmosferu. Ali ništa više. Da li je Sunce dobronamerna zvezda? Ili se stalno ljuti? Da li ga čovečan-stvo obožava pravom merom ljubavi i odanosti? — To je uobičajeno ime. Bolje je kazati, na jednom starom jeziku koji je nauka usvojila, Sol. Ono leži približno osam...

— Oh — reče Džonatan. — Sve to, da, mi znamo. Ali stav vaše zvezde. Njeno

ponašanje, normalno i nenormalno. Igrate se sa nama, Bredli Rejnolds. Šalite se. Shvatamo da vam je to zabavno, ali, molim vas, mi smo jednostavne duše, a putovali smo daleko. Moramo znati one preostale stvari pre nego što se usudimo da lično priđemo toj zvezdi. Možete li nam reći na koji način je ona najčešće uticala na vaš lični život? To bi nam ogromno pomoglo.

Rejnolds uđe u svoju sobu, u kojoj je vladao mrak; nije se potrudio da upali svetio. Poznavao je svaki centimetar te sobe, poznavao ju je bez obzira ima li svetla ili nema. Poslednje četiri godine provodio je ovde prosečno dvanaest časova dnevno. Znao je ta četiri zida, taj sto, krevet, police za knjige i knjige same, poznavao ih je intimnije nego što je ikad upoznao drugu osobu. Dospeo je do ležaja a da nijedanput nije udario nožnim prstom o nešto niti se sapleo o otvorenu knjigu niti spotakao o urolanu mapu; seo je na krevet i pokrio lice šakama, osećajući bore na svom čelu kao velike, široke masnice. Ponekad se, usamljen, igrao tim borama, zamišljajući da je svaka jedan događaj ili aspekt njegovog života. Ova bora ovde (ona velika iznad leve obrve) jeste Mars. A ova druga (na sasvim drugoj strani, skoro kod desnog uva), e, to je devojka po imenu Melisa koju je poznavao nekad davno, u sedamdesetim godinama. Samo, nije danas bio u pravom raspoloženju za ovu igru. Spustio je ruke. Znao je šta bore stvarno predstavljaju: starost, čisto, jednostavno i pošteno starost. Nijedna nije sama po sebi, bez drugih, ništa značila. Predstavljale su bezličnu i neizbežnu eroziju. Bore su bile spoljašnji odraz unutrašnjeg umiranja.

Ipak, bio je srećan što se vratio u ovu sobu. Nije ni znao koliko ova poznata okolina doprinosi njegovoj duhovnoj stabilnosti, dok nije bio okolnostima prisiljen da provede duže vreme na drugom mestu. U svemirskom brodu vasionaca nije mu bilo loše: tamo je vreme letelo, nije imao kad da oseti nostalgiju. Posle toga, došli su oni nepodnošljivi sati, kad se suočio sa Keli i ostalima u njenoj vlažnoj, bezličnoj, ružnoj kancelariji.

Sad je opet bio kod kuće, i neće morati da izlazi dok ga ne pozovu. Naimenovan je da zvanično zastupa Zemlju pred vasioncima, ali nije se zavaravao da je to zato što ga neko voli, ceni ili smatra posebno podobnim za ovaj zadatak. Naimenovan je prosto zato što je Džonatan odbio da razgovara sa drugima. Rejnolds se razlikovao od ostalih ljudi utoliko što su svi oni, još kao deca, imali prilike da gledaju njegovo lice na onim starinskim televizorima svake večeri. Keli je htela da sa vasioncima razgovara neko njoj sličan, neko sposoban da primi naređenje i super-kompetentno ga sprovede, najefikasnije i najbrže, neko sličniji kompjuteru nego ljudskom biću, ali to joj se nije ostvarilo.

Keli je bila direktorka baze na Mesecu. Došla je pre dve godine i zamenila Bila Njutna, Rejnoldsovog vršnjaka i prijatelja. Imala je protekciju od strane nekog američkog senatora, nekog zadrtog idiota sa Srednjeg zapada, predvodnika anti—NASA frakcije u Kongresu. Njeno postavljanje bilo je u stvari deo očajnih pokušaja da se taj senator pridobije putem raznih usluga. Pokušaji su donekle uspeli. Amerikanci su još boravili na Mesecu, iako su Rusi dve godine ranije otišli.

Kad je napuštao brod vasionca, video je Keli, jer ona ga je čekala u aerokomori. Uspeo je da se provuče mimo nje i obuče skafander pre ispitivanja. Znao je da će potom imati mir, jer ona se nije usuđivala da ga išta pita preko radija, da ne bi ko nepozvan čuo. Nije ona imala poverenja u njegovu sposobnost da kaže samo prave stvari.

Tom malom igrom ipak je dobio samo koji minut. Tegljač se vratio u bazu na Mesecu, i svi pođoše pravo u Kelinu kancelariju. Tu je počelo ispitivanje. Rejnolds je sedeo u dnu sobe, a ostali su se okupili oko Keli kao ovčice.

Prvo pitanje postavila je direktorka Keli. — Šta oni žele? — Poznavao ju je dovoljno da shvati suštinu tog pitanja.- šta oni traže od nas u zamenu za ono što mi tražimo od njih?

Rejnolds joj je rekao: žele da znaju o Suncu.

— To nam je poznato — reče Keli. — Ali koju vrstu informacija žele? Šta ih konkretno interesuje?

Uz velike teškoće, pokušao je to da objasni.

Keli ga je brzo prekinula. — I šta ste im rekli?

— Ništa — reče on.

— Zašto?

— Zato što nisam znao šta da im kažem.

— Niste pomislili da je najbolja politika kazati im ono što žele da čuju, pa ma šta to bilo?

— Ni to nisam mogao — reče on — jer nisam znao. Kažite vi meni: da li je Sunce dobronamemo? Kakvu inspiraciju daje vašem svakodnevnom životu? Da li se stalno ljuti? Ja to ne znam, a ne znate ni vi, a ne smemo o tako nečem da ih lažemo, jer lako može biti da oni sami znaju. Za njih je zvezda živo biće. Bog, ali i više nego bogovi, jer zvezdu mogu da vide i da osećaju njenu toplotu, tako da nikad ne sum-njaju u njeno postojanje.

— Da li će tražiti da opet idete do njih?

— Rekao bih da hoće. Dopao sam im se. Ili sam se dopao njemu. Tom jednom stvoru. Pričao sam samo sa jednim.

— Rekoste da su bila dva.

Zato joj je opet ponovio celu priču, od početka do kraja, nadajući se da će ona ovoga puta shvatiti da strana bića nisu ljudska bića te da od njih ne treba očekivati ljudske reakcije. Kad je došao do prisutnosti dva vasionca, rekao je:

— Vidite, sad su u ovoj sobi sem nas dvoje još šestorica ljudi. Ali oni samo figuriraju. Nijedan od njih neće nešto reći, izneti neku misao, doneti neku odluku. Onaj drugi vasionac bio je u dvorani sa mnom i sa Džonatanom sve vreme, ali i da nije, ništa se ne bi izmenilo. Ne znam zašto je tamo stajao i valjda nikad i neću saznati. Ali ne znam ni zašto je vama potrebno prisustvo svih ovih ljudi.

To pitanje ona je potpuno ignorisala. — Znači, to je sve što ih zanima! Oni su hodočasnici i misle da je Sunce Meka?

— Manje-više — reče on, naglašavajući ono »manje«.

— Znači neće hteti da razgovaraju sa mnom, ni sa drugim odavde. Vi ste taj koji poznaje Sunce, i gotovo. Je li tako? — Zapisala je nešto u svoju svesku, drmajći energično laktom.

— Tako je.

— Rejnoldse — reče direktorka podižući pogled sa sveske, — nadam se samo, prokleto se nadam, da znate šta činite.

On reče:

— Zašto?

Nije se mnogo trudila da prikrije svoj prezir prema njemu. Malo ko se to trudio, ali je ona bila naročito otvorena. Njeno je mišljenje bilo da Rejnolds uopšte i ne bi trebalo da bude na Mesecu. — Dajte da ga strpamo u neki staracki dom na Zemlji — govorila je. Drugi astronauti su imali dovoljno obzira da se penzionišu kad bi im život postao previše komplikovan. Po čemu je ovaj jedan čovek, Bredli Rejnolds, neki izuzetak? U redu — priznala bi ona — pre deset, pre dvadeset godina bio je to heroj, veliki čovek koji se borio da osvoji nepoznato. Kad mi je bilo šesnaest godina, nisam mogla ni pet metara da pređem a da se ne sapletem o njegovo ime ili sliku. Ali sad? Šta je on? Reći ću vam šta je: posustali, zborani starac. Šta s tim što je i astronom, a ne samo astronaut? Šta ako je najbolji od svih kandidata za lunarnu opservatoriju? Više stvara problema nego što vredi. Šeta po Mesečevoj bazi kao pas u snu. Niko s njim ne komunicira. Otkad je došao, nije bio ni na jednoj sesiji psihoanalize, i to ne samo u ove

dve godine otkad sam ja tu, nego i mnogo ranije. On demorališe ljudstvo ovde, niko ne podnosi susret s njim. A što se tiče obavljanja njegovog posla, pa, on svoj posao obavlja, da, ali ne više od toga. Ne unosi se srcem u njega. Pa čujte, nije čak ni znao da su vasionci ušli u orbitu dok ga ja nisam pozvala i rekla mu da su tražili baš njega.

Ovo poslednje naravno nije bilo tačno. Rejnolds je, kao i svako drugi, znao za vasionce, ali nije hteo da ispoljava nikakvu preteranu zainteresovanost za njih. Ona histerija koja je zahvatila čitavu Zemlju, kad je objavljeno da tuđinski vasionski brod ulazi u Sunčev sistem, Rejnoldsa nije zahvatila. Vlasti su za to znale mesecima pre javnosti. Narodu je stvar saopštena tek kad se jasno utvrdilo da vasionci ne predstavljaju neku određenu ili neposrednu opasnost. Međutim, ni vlasti nisu znale mnogo više od toga. A onda je zvezdani brod ušao u orbitu oko Meseca, postupak kojim su vasionci želeli da potvrde da nemaju agresivne namere prema Zemlji, i čitav problem se sručio sa treskom direktorki Keli u krilo. Vasionci su izjavili da žele da razgovaraju sa čovekom koji poznaje Sunce, i pokazalo se da će to biti Rejnolds. Tada, tek tada, on je dobio nalog da se zainteresuje za vasionce. Tog dana, po prvi put za desetak godina, slušao je vesti sa Zemlje. Otkrio je (i nije se mnogo iznenadio) da je kod većine ljudi ono početno interesovanje za vasionce izbledelo. Naslutio je i to da se opet sprema rat. U Africi ovoga puta; ista stara priča samo na novom mestu. Negde oko sredine emisije, spomenuti su i vasionci, ali je Rejnoldsu bilo jasno da oni više ne predstavljaju važnu vest. Spiker je rekao da se vode pregovori da jedan pred-stavnik američke baze na Mesecu dođe na brod vasionaca i razgovara s njima. Ime Bredlija Rejnoldsa nije pomenuto. Pitam se da li me pamte, razmišljao je tada Rej-nolds.

— Meni se čini da iz njih možete izvući i nešto više, a ne samo to brbljanje da su zvezde bogovi — govorila je sada Keli, ustajući i hodajući po sobi, sa jednom ru-kom na kuku. Odmahnula je glavom praveći grimasu neverice; njene smeđe kovrdže zatalasaše se nadole, tekući kao tamni med u slaboj gravitaciji Meseca.

— A, pa nešto sam i saznao — reče on mirno.

— Šta? — U sobi se začulo malo komešanje izazvano radoznalošću svih pri-sutnih.

— Nekoliko činjenica o njihovoj planeti. Pokoji detalj u skladu, čini mi se, sa ostalim detaljima. Uz pomoć toga možda će se čak moći objasniti njihova teologija.

— Da objasnite teologiju pomoću astronomije? — reče Keli oštro. — Pa nema misterije u obožavanju sunca. I kod nas je postojala jedna takva primitivna religija. — Jedan od ljudi kraj nje klimnu glavom.

— Ne baš tako. Naša zvezda ima, kako bi Džonatan rekao, relativno blage manire. A naša planeta ima finu, udobnu orbitu, skoro kružnu.

— A njihova ne?

— Ne. Ta planeta ima izraženu aksijalnu inklinaciju, takođe, ništa onako umereno kao Zemljinih dvadeset tri ugaona stepena. Njihov je svet sigurno nagnut pod uglom od nekih četrdesetak stepeni, jer jedino tako mogu nastati oni efekti koje Džonatan spominje.

— Vruća leta? — reče jedan od ljudi Rejnoldsu nepoznatih; Rejnolds ga pogle-da sa blagim iznenađenjem. Znači ovi službenici nisu bili tu samo kao statisti, kao što je prvobitno pretpostavio. Utoliko bolje.

— U pravu ste. Nagnutost ose dovodi do toga da se tokom jedne godine prvo jedna a posle druga hemisfera mnogo više izlaže suncu. Tamo su hladnije zime a vrelija leta nego kod nas. Ali postoji, ako sam dobro sve sagledao, još jedan faktor. Džonatan veli da se njegov svet »ne kreće savršenom stazom« a da se Zemlja, među-tim, kreće skoro savršenom stazom.

— Savršenom stazom? — reče direktorka mršteći se. — Osmostrukom sta- zom? Stazom prosvećenja?

— Opet teologija — reče onaj koji je već govorio.

— Nije to — reče Rejnolds. — Pitagora je verovao da je krug savršena forma, najlepša geometrijska figura. Ne vidim zašto ne bi i Džonatan tako mislio.

— Nebeska tela izgledaju kao krugovi. Pitagora je mogao da vidi mesec — reče direktorka Keli.

— I Sunce — reče Rejnolds. — Ne znam da li Džonatanov svet ima mesec. Ali svoju zvezdu vide, i njen obris je kružan.

— Onda je za njih kružna orbita savršena orbita.

— Tako bi trebalo da bude. Međutim, Džonatan kaže da njegova planeta nema savršenu orbitu.

— Nego eliptičnu.

— I to u vidu veoma izdužene elipse. Tako bar ja nagađam. On je upotrebio izraze »leto staze« i »leto nagiba«, što znači da oni razlikuju ta dva efekta.

— Ne razumem — reče onaj isti čovek.

— Već i eliptična putanja sama po sebi dovodi do smenjivanja leta i zime, ali to se odnosi na obe hemisfere istovremeno — reče Keli oštro, obarajući uglove usana malo nadole. — A »leto nagiba« mora biti ona vrsta leta kakvo i mi znamo.

— A, tako — reče ovaj slabim glasom.

— Zaboravili ste »veliko leto«, draga moja — reče Rejnolds sa tankim osmehom.

— A šta je to? — reče Keli pažljivo.

— To nastaje kad se »leto staze« podudari sa »letom nagiba«, što se s vremena na vreme mora desiti. Ne bih voleo da se zateknem tamo kad se to desi. A to, očigledno, ne vole ni pripadnici Džonatanove rase.

— Kako se sklanjaju? — reče Keli gledajući ga netremice.

— Migracijom. Jedna hemisfera ima veoma vruće, jedva podnošljivo leto, a druga se bukvalno prži. Zato oni idu tamo gde će preživeti. Čitava rasa.

— Znači, nomadi su — reče Keli. — Čitava jedna kultura rođena sa vrećom na leđima — dodala je nekako odsutno. Rejnolds je na ovo uzvio jednu obrvu. Po prvi put je, eto, čuo da Keli nešto izgovori da to nije oštro, efikasno i dosadno.

— Mislim da zato i jesu travojedi: da bi im bilo lako, čak neophodno, da se stalno kreću. Svako »veliko leto« uništiće vegetaciju; a »velika zima«, jer, i toga mora biti, lalediće kompletne kontinente.

— Gospode Bože — reče Keli tiho.

— Džonatan je pomenuo ogromne oluje, vetrove koji su ga obarali, pesak koji ga je za noć zatrpavao i stvarao dine nad njim. Te drastične klimatske promene moraju dovesti do uragana i tornada.

— Kroz koje su oni prisiljeni da se kreću za vreme migracija — reče Keli. Rejnolds je osetio čudnu tišinu u sobi.

— Izgleda da je sam Džonatan rođen za vreme jednog takvog »Pohoda«. Zaklona tamo nema mnogo, zato što vetrovi i zimsko vreme razaraju stene. Mora biti da je vrlo teško u takvoj životnoj sredini izgraditi ikakvu tehnologiju. Pretpostavljam da su neizbežno morali da se zagreju za astrologiju.

— Molim? — reče Keli iznenađeno.

— Pa, jasna je stvar — Rejnolds reče gledajući je sasvim hladnokrvno. — Kako drugačije da nazovem te njihove ideje? Pošto je praćenje zvezda bilo od tako ogromnog značaja, da bi se svi mogli skloniti od nepovoljnih godišnjih doba i od sledećeg »velikog leta«, onda u šta da veruju nego u zvezde? Astrologija im je morala postati religija, i to religija svakom očigledna i sasvim neosporna, jer je uspevala! — Rejnolds se malo nasmeši zamišljajući krdo žirafa-ateista kako se uzaludno bori sa peščanom olujom.

— Vidim — reče Keli, očito zbunjena. Ostali su stajali okolo, zbunjeni i više, ne znajući šta da kažu pod takvom baražnom vatrom neverovatnih ideja. Rejnolds oseti plimu radosti. Vraćalo mu se nešto iz mladosti, neka sposobnost da sebe postavi u

centar stvari, da sebe sagleda kao jedinog glumca koji se po sceni kreće kako hoće i govori bez prethodno napisanog teksta. Ovako svet izgleda čoveku koji pobeđuje, pomislio je. To je ono što je izgubio, ono što mu je Mars oduzeo tokom dugog povratnog putovanja kroz totalnu tišinu i usamljenost. Tamo je bio stavljen na probu i u sebi otkrio neko unutrašnje jezgro; došao je do zaključka da mu nisu potrebni ni ljudi ni ona fina oštrica koja se stiče u nadmetanju sa njima. Stalni rad i natrpane sobice izvitoperili su ga.

— Mislim da su zato tehnološki zaostali, iako su stari narod. Nemaju stvarni osećaj za mašine, nikad se na njih nisu navikli. Kad im je iz religijskih razloga zatrebao zvezdani brod, izgradili su naj nezgrapni j i brod koji se može izgraditi a da ipak funkcioniše. — Rejnolds zastade. Imao je osećaj da ga nešto nosi. — Žive unutar te mašine, ali je ne vole. Zasmrdeli su je, pretvorili je u štalu. Nisu imali poverenja u moj kasetofon. Sigurno im je bilo strašno stalo da upoznaju zvezde, čim su se rešili da toliko odstupe od svoje prirode samo da bi ih dohvatili.

Keli je stisnula usne, oči joj se suziše. Vraća uobičajen izraz face, pomisli Rej-nolds.

— Sve je to lepo i krasno, Rejnoldse — reče ona, i odmah se videlo da je to opet ona stara Keli, njemu poznata, ona koja uvek pobedi. — Ali sve su to nagađa-nja. Potrebne su nam činjenice. Njihov brod je primitivan, ali radi. Sigurno imaju podatke i fotografije zvezda: Znaju stvari koje mi ne znamo. Ima bezbroj detalja koje bismo mogli saznati samo kad bismo sami otišli i videli, ali čak i da upotrebim njihov brod trebalo bi nam mnogo vekova. Iz Hjustona mi javljaju da taj njihov ispaljivač bombi ne može da postigne brzinu mnogo veću od jednog procenta brzine svetlosti. Želim...

— Pokušaću — reče on. — Ali bojim se da to neće biti lako. Kad god pristupim nekoj temi o kojoj to tuđinsko stvorenje ne želi da govori, ono počne da priča najfan-tastičnije laži.

— Je l'te? — reče Keli podozrivo. Odmah je zažalio što je to pomenuo, jer je morao još četvrt sata mukotrpno da objašnjava, dok mu nije konačno dozvolila da pobegne iz teskobe njene kancelarije.

I tako se sad nalazio opet u svome domu, svojoj sobi. Prevrnuo se, ispružio se na leđa, širom otvorenih očiju, zureći pravo u prazninu tame. Rado bi pošao u op-servatoriju, ali Keli je kazala da je pošteđen svih dužnosti dok se situacija sa vasion-cima ne razreši. Shvatio je da je to, zapravo, bilo naređenje. Ništa drugo nije moglo biti. Jedno je o njoj sigurno: ona retko šta kaže a da to, zapravo, nije naređenje.

Došli su da ga probude. Nije uopšte nameravao da zaspi. U njegovoj sobi mrak je još bio gust kao katran, a iz neke daljine dopiralo je silovito treskanje pesnicom po vratima. Ustao je, a zatim ne žureći otišao do vrata i pustio čoveka unutra. Tek tad je upalio svetio.

— Požurite kod direktorke — reče ovaj bez daha.

— Šta sad hoće? — upita Rejnolds.

— Otkud znam?

Rejnolds sleže ramenima i okrete sa da pođe. I ovako je znao šta ona sad hoće. Moralo je to biti nešto u vezi sa vasioncima; Džonatan je bio spreman da ponovo razgovara. Pa, to je sasvim u redu, mislio je ulazeći u Kelinu kancelariju. Po izrazu njenog lica video je da je ispravno pretpostavio. A znam tačno i šta ću im reći, pomislio je.

Negde u svome snu, Rejnolds je doneo jednu važnu odluku. Odlučio je da ka-že Džonatanu istinu.

Dok se tegljač približavao zvezdoplovu vasionaca, Rejnolds je konstatovao da ga taj brod više ne podseća toliko na ono njegovo bivše boravište u Sao Paolu. Pošto je već

jednom boravio u tom brodu i sreo stvorenja koja tamo žive, njegova su se osećanja promenila. Sad mu se učinilo da ovaj neobični zavrnuti komad metala čudesno odgovara pravom izgledu svemirskog broda.

Tegljač je bupnuo o bok broda. Ne čekajući da mu iko išta kaže, Rejnolds skide svoj skafander i pođe ka aerokomori. Keli je skočila sa svog sedišta i pojurila za njim. Zgrabila je sa poda fotoaparat i silom mu ga ugurala u ruke. Želela je da on fotografiše vasionce. Morao je da prizna da je njena logika besprekorna: ako vasionci izgledaju tako bezazleno kao što to Rejnolds tvrdi, onda će jasna i poštena fotografija samo umiriti stanovništvo Zemlje; jer, mnogi političari dole na Zemlji još uvek su se brinuli da ne dođe do histerije. Mnogi ljudi su još uvek govorili da kosmički brod pun zelenih monstruma orbitira tu oko Meseca, na samo koji čas letenja od Njujorka i Moskve. Jedno »klik« kamerom, i taj strah će iščeznuti.

Rejnolds joj je rekao da Džonatan nikad neće dozvoliti snimanje, ali Keli je ostala nepopustljiva.

— Ma koga je briga? — upita je on.

— Svakoga je briga — insistirala je ona.

— Zar je baš tako? Slušao sam vesti juče, i vasionci nisu ni pomenuti. Zar je to histerija?

— To je zbog Afrike. Sačekajte dok se taj rat završi, pa ćete čuti.

Prilikom tog razgovora, nije se dalje raspravljao, i nije nameravao sad da se raspravlja. Bez reči je primio fotoaparat, dok su u njegovim ušima plamtele njene poslednje instrukcije, i bacio se napred.

Onaj miris odmah je navalio na njega. Dok je zalazio u brod, činilo mu se da taj smrad izrasta niotkud, i opkoljava ga. Prisilio je sebe da nastavi napred. Prošlog puta, taj mu je smrad samo kraće vreme predstavljao problem. Bio je siguran da će ga i sad brzo zaboraviti.

U brodu bejaše hladno. Rejnolds je nosio samo laku košulju bez majice ispod, i lake pantalone, zato što je prošli put bilo prilično toplo. Da li je Džonatan tada primetio njegovu nelagodnost i u skladu s tim smanjio temperaturu?

Zašao je za prvi ugao i pogledao uvis, u daleku tavanicu. Uzviknuo je: — A-hoj! — ali mu je odgovorio samo slab eho. Progovorio je još jednom, i odjek je bio isti, ravan i tvrd.

Još jedan zaokret. Sad se kretao mnogo brže nego pre. Tesni delovi hodnika više ga nisu navodili da zastane i proceni. Samo je navaljivao pravo napred, uzdajući se u svoje znanje. Zbog Kelinog navaljivanja, nosio je sada još nešto neželjeno, jedan voki-toki radio okačen o kaiš pantalona. Sad je taj uređaj besomučno zahtevao da se Rejnolds odazove, naime i zujao je i treptao pozivnom lampicom. Očigledno je Keli imala još neko važno dodatno naređenje; ali on se nije obazirao. Već je bio rešen da prekrši čitav niz njenih naređenja, pa šta će mu onda još jedno.

Stigao je. Zastajući pred vratima, isključio je radio i skinuo ga sa sebe. Zatim je na pod stavio i fotoaparat, tik do radija; tek tad je stupio u sobu.

Prohladan vazduh bio je jedino što se razlikovalo od stanja pri prvoj poseti. Sve drugo bilo je isto. Dvojica vasionaca stajala su kraj suprotnog zida. Rejnolds pođe pravo ka njima, podižući obe ruke iznad glave u znak pozdrava. Jedan je vasionac bio viši, i Rejnolds mu se obrati. — Jeste li vi Džonatan?

— Da — reče Džonatan, svojim dečjim glasićem. — A ovo je Ričard.

— Mogu li da se klanjam? — upita Ričard željno.

Rejnolds klimnu glavom. — Ako tako želite.

Džonatan je čekao dok Ričard nije završio sa metanisanjem i onda progovorio. — Želimo da sad razgovaramo o vašoj zvezdi.

— U redu — reče Rejnolds. — Ali prvo moram nešto da vam kažem. — Izgovara-

jući te reći, po prvi put otkad je doneo odluku, Rejnolds je osetio nesigurnost. Da li je istina stvarno najbolje rešenje u ovoj situaciji? Keli je tražila od njega da laže, da im priča sve što im se sviđa da čuju, ali da im ne otkrije baš sve. Keli se bojala da bi oni mogli da zaplove ka Suncu čim saznaju ono što im je potrebno. Želela je priliku da u njihov brod uvede naučnike i inženjere pre nego što se to desi. Zar nije to bila realna opasnost? Šta ako je Keli bila u pravu, i vasionci odu? Šta bi onda mogao on da kaže?

— Vi želite da nam kažete da vaše Sunce nije svesno biće — reče Džonatan. — je li tako?

Problem iščeze. Rejnolds se sad oseti oslobođenim obaveze da laže. I reče: — Da.

— Bojim se da grešite — reče Džonatan.

— Pa mi ovde živimo, zar ne? Kako ne bismo znali? Tražili ste da dođem baš ja, zato što poznajem Sunce, i to je istina. Poznajem ga. Ali na mojoj matičnoj planeti ima drugih ljudi, koji daleko više znaju nego ja. Ali nijedan od njih nikad nije otkrio ni najmanji trag dokaza u prilog vašoj teoriji.

— Teorija je nagađanje — reče Džonatan. — Mi ne nagađamo; mi znamo.

— Onda mi objasnite — reče Rejnolds. —Jer, ja ne znam. — Posmatrao je vasion-čeve oči pažljivo, čekajući početak napada žmirkanja.

Međutim, Džonatanov pogled ostade postojan i čvrst. — Da vam pričam o našem putovanju? — reče.

— Da.

— Pošli smo sa svog matičnog sveta pre mnogo vaših godina. Ne mogu vam reći tačno pre koliko, iz razloga koje ćete i sami, uveren sam, shvatiti. Ipak otkriću vam da je to bilo pre više od jednog veka. Dosad smo posetili devet zvezda. Koje će-mo zvezde posetiti, odlučeno je pre našeg polaska, i to od strane drugih. Naši svešte-nici, dakle naši vođi, izabrali su zvezde koje su nam u dohvatu a koje su, takođe, u stanju da nam pomognu u traganju. Vidite, putovali smo dovde da bismo postavili neka pitanja.

— Da biste postavili pitanja zvezdama?

— Da, naravno. Samo zvezde mogu odgovoriti na naša pitanja.

— A šta su one? — upita Rejnolds.

— Otkrili smo postojanje drugih vasiona, paralelnih našoj vasioni. Izvesna bi-ća, đavoli i demoni naime, došli su ovamo iz tih drugih vasiona da bi napadali i pre-uzimali naše zvezde, preuzimali ih pod svoju vlast. Mi smatramo da moramo...

— A, znači tako stoje stvari — reče Rejnolds žmirkajući isto onako upadljivo i žestoko kao što je sad Džonatan žmirkao. — Dakle, straobalni su, zar ne? — Sad Džonatan prestade sa žmirkanjem, pa prestade i Rejnolds. — Čujte — reče Rejnolds — ne morate sve da mi kažete. Ali ovoliko možete: jesu li te zvezde koje ste već posetili odgovorile i na jedno od vaših pitanja?

— Oh, da. Mnogo smo od njih naučili. To su bile veličanstvene zvezde, vrlo različite od naše.

— Ali nisu mogle da odgovore na sva pitanja?

— Da su mogle, ne bismo sad bili ovde.

— Smatrate da će naša zvezda moći da vam pomogne?

— Svaka može pomoći, ali mi tražimo onu koja nas može spasti.

— Kad planirate da odete do Sunca?

— Smesta — reče Džonatan. — Ćim vi odete odavde. Bojim se da nemate više mnogo šta da nam kažete.

— Hteo bih da vas zamolim da ostanete — reče Rejnolds. I zatim prinudi sebe da kaže i ono ostalo. Znao je da neće moći da ubedi Džonatana ako ne otkrije celu istinu, ali je znao da otkrivajući sve može upropastiti sve nade. Svejedno, ispričao je vasioncu o Keli, pa i više od toga, o opštem stavu ljudskog roda prema ovoj poseti iz svemira. Rekao je ovom stvoru šta ljudi žele od njega da saznaju, i zašto.

Džonatan je izgledao zgranut. Kretao se po podu dok je Rejnolds govorio; top-ćući potmulo nogama, najzad je sve četiri noge sastavio, što je Rejnolds protumačio kao pozu neverice i zaprepašćenja.

— Vaš narod želi da putuje dalje u svemir? Da poseti zvezde? Ali zašto, Rejnoldse? Vaš narod u zvezde ne veruje. Zašto?

Rejnolds se nasmešio. Kad god bi mu Džonatan nešto rekao, Rejnolds je sticao osećanje da je još bolje upoznao taj vasionski narod, način kako vasionci misle i rea-guju. Još nešto je želeo da pita Džonatana. Otkad je njegov narod imao ovakvo sredstvo putovanja medu zvezde? Odavno, da se pretpostaviti. Možda još od pre postanka ljudskog roda. Pa, zašto onda nisu ranije krenuli na put? -Rejnolds je naslućivao odgovor: jer dosad nije bilo razloga da se na put krene.

Sad je Rejnolds pokušao da odgovori na vasiončevo pitanje. Teško da bi iko na svetu mogao bolje da odgovori na to pitanje od Bredlija Rejnoldsa.

— Želimo da krenemo među zvezde zato što smo nezadovoljni. Kao pojedinci, imamo kratak vek, i zato želimo da uložimo jedan deo svog postojanja u ono što ose-ćamo kao jednu širu besmrtnost, naime u napredak ljudske rase kao celine. Kad ljudski rod kao celina postigne nešto, onda je i svaki pojedini čovek time nešto postigao. A šta se to može postići? U osnovi ovo: bilo šta što niko pre nije uradio, bilo to nešto dobro, ili nešto loše, ili oba ili nijedno, smatra se velikim postignućem.

I, tek da naglasi ovo, Rejnolds jednom žmirnu.

Zatim, gledajući postojano, reče:

— Želim da me naučite da razgovaram sa zvezdama. Želim da ostanete u orbiti oko Meseca sve dok to ne postignete.

Istog časa Džonatan reče:

— Ne.

Bilo je neke posebne snage u način kako je to rekao, nekog naglaska kao nikad pre. Tren kasnije Rejnolds je shvatio zašto je ta reč tako odzvonila: izgovorili su je, zapravo, uglas i Džonatan i Ričard.

— Onda ste možda osuđeni na propast — reče Rejnolds. — Zar vam nisam kazao? Poznajem našu zvezdu bolje nego ijedan čovek vama dostupan. Naučite me da govorim sa zvezdama, pa ću možda moći da vam pomognem kod ove jedne. Ili više volite da lutate po galaksiji zauvek, i da nikad, kud god išli, ne nađete ono što tražite?

— Razuman ste čovek, Rejnoldse. Možda ste u pravu. Pitaćemo našu matičnu zvezdu za savet, pa ćemo videti.

— Učinite tako. Ali ako ona kaže da, a ja obećam da ispunim vaše želje, morate i vi meni nešto obećati zauzvrat. Dopustite da jedna grupa naših naučnika i tehničara uđe u vaš brod i pregleda ga. Odgovarajte na njihova pitanja što najbolje možete. A to znači istinito.

— Mi uvek govorimo istinu — reče Džonatan žmirkajući furiozno.

Mesec je obilazeći oko Zemlje načinio jedan pun krug, od onog dana kad se Rejnolds prvi put susreo sa vasioncima. Rejnolds je bio sasvim zadovoljan svojim dosa-dašnjim napretkom, osobito napretkom u poslednjih deset dana otkad je direktorka Keli prestala da ga prati na njegovom svakodnevnom putovanju do broda vasionaca i nazad. Zapravo, tih poslednjih deset dana on se nijednom nije video sa Keli oči u oči, a samo jednom je razgovarao sa njom telefonski. A ni sad je nije video ovde, što je bilo čudno, jer došlo je podne, vreme ručka, a ona je još uvek ručala sa ostalima.

Rejnolds je u restoranu sedeo sam za jednim stolom. Hrana bejaše loša, kao i uvek, i Rejnolds se na to već navikao. Ono što mu je stvarno smetalo, sad kad je na to pomislio, bila je Keiina odsutnost. Ali i on sam je često preskakao ručak. Pokušao je da se seti kad je poslednji put jeo taj podnevni obrok. Setio se: pre više od nedelju dana,

tačnije pre deset dana. Ta činjenica nije mu se dopala.

Nagnuo se preko stola i obratio se devojci za susednim stolom. Poznavao je pomalo tu devojku: njen je otac bio neki budža u NASA-i, u vreme kad je Rejnolds još bio najslavniji među astronautima. Sad nije mogao da se seti imena tog čoveka. Kćerka mu je imala majušno, ljupko lice i nabreklo telo za dva broja veće nego što uz takvu glavu pristaje. Imala je i mozak veoma ograničenih moći. Radila je kao ad-ministrativka, što znači da je spavala danas sa jednim, sutra sa drugim muškarcem u bazi, i tako sa svima.

— Videste li Keli? — zapita on.

— Sigurno je u svojoj kancelariji.

— Ne, hoću da kažem kad ste je poslednji put videli ovde?

— Ovde u restoranu? Ah, to — reče devojka. Zastala je za trenutak. — Pa zar ona ne ručava sa drugim upravnim osobljem.?

Keli nikad nije ručavala sa drugim upravnim osobljem. Uvek je ručala u restoranu, da bi ostavila povoljan utisak na zaposlene, pa je činjenica što se ova devojka nije ni sećala da ju je videla mogla značiti samo jedno: da se Keli ovde nije pojavila već dosta dana. Ostavljajući ručak, Rejnolds ustade, klimnu glavom prema devojci (koja je zurila u njega kao u neko čudovište) i brzo izađe iz restorana.

Pred njim je bio kratak put, ali on ipak potrča. Nije uopšte nameravao da traži Keli. Znao je da od toga ne bi bilo nikakve koristi. Umesto toga, krenuo je kod Džona Simsa. Star pedeset dve godine, Sims je bio, izuzimajući Rejnoldsa samog, najstariji čovek u bazi. Kao i Rejnolds, bio je svojevremeno astronaut. Godine 1987, kada je Rejnolds, već slavan, živeo u Sao Paolu, Sims je poleteo kao zapovednik prve i jedine stvarno uspešne ekspedicije na Mars. Tih meseci njegovo ime se često čulo, ali ljudi su brzo zaboravljali, pa su i Simsa zaboravili. Nikad Sims nije učinio više od onoga što se od njega i očekivalo; a smrtna opasnost nikad se nije nadvila nad Simsovu ekspediciju. Rejnolds je, međutim, pretrpeo neuspeh. Na Marsu, sa njim, trojica su umrli. Pa ipak se pamtio Rejnoldsov heroizam, a ne Simsov uspeh.

Možda sam opet junak dana, pomisli Rejnolds, kucajući ujednačeno na vrata Simsove kancelarije. Možda tamo dole svet opet svakoga dana čita o meni. Nije slušao nijednu emisiju vesti još od one noći uoči svog prvog prelaska na brod vasionaca. Zna li javnost išta o događajima? Rejnolds nije video ni najmanjeg razloga da se stvar prikriva, ali to je ponajmanje uticalo na odluke vlasti. Mora da pita Simsa. Taj će znati.

Vrata se otvoriše i Rejnolds uđe. Sims je bio džin od čoveka, a crna kosa mu je bila sasvim kratko, po vojnički potkresana. Taj stil je izašao iz mode pre nekih trideset ili četrdeset godina; Rejnolds je sumnjao da u čitavoj vasioni postoji još jedan tako podšišan muškarac. Ali Simsa drugačije nije mogao zamisliti.

— Šta nije u redu? — zapita Sims, pogađajući iz prve. Doveo je Rejnoldsa do stolice, posadio ga na nju. Kancelarija bejaše velika a prazna. Na stolu su se nalazili samo neki dnevni izveštaji o stanju baze i jedan interni telefon. Sims je bio »pomoćni administrativni šef«, šta god to značilo. Rejnolds nikad nije shvatio šta taj čovek radi, ako uopšte išta radi. Ipak je nešto drugo bilo jasno: Sims je bolje nego iko poznavao unutrašnje funkcionisanje baze na Mesecu. U to je spadalo i funkcionisanje direktorice Keli.

— Hteo bih da znam šta je sa Vondom — reče Rejnolds. Kod Simsa je sve išlo po prvom imenu, ne po prezimenu. Ta Vonda je naravno Vonda Keli. Takvo ime je na Rejnoldsovim usnama ostavljalo čudan ukus. — Zašto ne ručava u restoranu?

Sims odvrati bez oklevanja:

— Zato što se boji da se udalji od svog radnog stola.

— Nešto u vezi sa vasioncima?

— Da, ali ne bi trebalo da vam kažem šta. Ona ne želi da vi saznate.

— Recite mi. Molim vas. — Rejnoldsovo očajanje uklonilo je osmeh sa Simsovih usana. Rejnolds zamalo da doda: u ime starih vremena! Ali se uzdržao, i bio je zadovoljan što se uzdržao.

— Glavni razlog je rat — reče Sims. — Ako do njega dođe, ona hoće da bude informisana istog trenutka.

— A hoće li doći do rata?

Sims odmahnu glavom. — Pametan jesam, ali nisam bog. Rekao bih da će, kao i obično, sve ići po starom ako neko ne načini glupu grešku. U najgorem slučaju, izbiće neki lokalni rat od mesec dana. Međutim, koliko dugo može čovek da očekuje da će političari petljati, a da ne načine glupu grešku? Nije u njihovoj prirodi da ne načine bar neku.

— A šta ćemo sa vasioncima?

— Pa, kao što rekoh, to ima neke veze sa vasioncima. — Sims zabode lulu u usta.. Rejnolds nikad u životu nije video da se ta lula dimi, nikad nije video da Sims puši, ali, ipak, Sims je uvek imao lulu medu zubima. — Jedna grupa ljudi doći će iz Vašingtona ovamo; stižu sutra. Hoće da popričaju sa vašim ljubimcima. Čini se da niko nije zadovoljan vašim napretkom, Vonda ponajmanje.

— Ja sam zadovoljan.

Sims sleže ramenima, kao da kaže: to nije od značaja.

— Vasionci nikad neće pristati da razgovaraju sa njima — reče Rejnolds.

— A kako da ih odbiju? Da sklone sa vrata otirač? Ugase svetla? Ne mogu da ne pristanu.

— Ali to će upropastiti čitavu stvar. Sav moj dosadašnji rad.

— Koji rad? — reče Sims ustajući. Obišao je oko stola i nadneo se kao planina nad Rejnoldsom. — Ljudi ne vide da ste postigli i jednu jedinu stvar otkad ste prvi put otišli tamo. Ljudi žele rezultate, Bredli, rezultate, a ne mnogo priče. A sve što ste im dosad dali je mnogo priče. Nije ovo neka vaša privatna igra. Ovo je jedan od naj-značajnijih događaja u istoriji čovečanstva. Pa vi bi to trebalo da znate pre nego iko. Pobogu. — I on odšeta opet do svoje fotelje, mičući lulom.

— Šta očekuju od mene, šta traže? — reče Rejnolds. — Vidite: obezbedio sam im ono što su tražili. Vasionci su pristali da puste na brod jednu grupu naučnika, da bi ovi proučili njihov brod.

— Sad hoćemo i više. Između ostalog, hoćemo da jedan vasionac side na Zemlju i poseti Vašington. Pomislite na propagandnu vrednost toga. Upravo sad nam je prokleto potrebno baš tako nešto. Mi smo, evo, jedina država koja je imala dovoljno pameti da ostane na Mesecu. I to što smo ovde, konačno nam se isplatilo, i to na način koji je političarima razumljiv. Vama su dali mesec dana da se igrate, jer ste vi, na kraju krajeva, heroj, publicitet je dobar; ali koliko još će čekati, šta mislite? Ne, oni hoće akciju, i to, bojim se, odmah sad.

Rejnolds se spremio da pođe. Ovde je saznao sve što se na ovakvom mestu može saznati. I već je znao šta će morati dalje da učini. Potražiće Keli, naći će je, i re-ći će joj da nipošto ne pušta ljude sa Zemlje do vasionaca. Ako Keli taj njegov zahtev odbije, onda će poleteti i reći vasioncima, i ovi će krenuti ka Suncu. Samo, šta ako ga Keli ne pusti? O tome je morao razmisliti. I evo odgovora: reći će joj: ako me ne pustite vasioncima, ako pokušate da me sprečite, oni će znati da nešto nije u redu, pa će krenuti svojim putem, a ni osvrnuti se neće. Može još reći direktorki i da su vasionci telepati; teško da će ona uvideti da je to laž.

Imao je kompletan plan, pripremljen tako da nije mogao podbaciti.

Već se mašio rukom za vrata, kad ga Sims pozva da se vrati. — Bilo bi bolje da vam još nešta kažem, Bredli.

— U redu. Da čujem.

— Vonda. Na vašoj je strani. Rekla im je da se ne petljaju u ovo, ali nije vrede-lo. Smenili su je. Novi direktor dolazi sa tom grupom.

— A, tako — reče Rejnolds.

Besprekorno obučen u svemirski skafander, Rejnolds je sedeo u pilotskoj kabini tegljača, gledajući kako pilot, na susednom sedištu, obavlja ritual poslednje provere pre uzletanja. Pusta i mrtva površina Meseca protezala se oko njih, ali ne odviše daleko: zbog krivine Meseca, horizont je bio blizu. Rejnolds je voleo Mesec. Da nije, nikad se ne bi vratio na njega. Zemlju je mrzeo. A još više od Meseca voleo je sam sve-mir, onu mračnu, beskrajnu prazninu koju ljudi ne mogu da dohvate svojim ružnim grabežljivim rukama. Tamo je sad Rejnolds polazio. Gore. Napolje. U prazninu. Jed-va je čekao da krene.

Pilotov glas dopirao je do Rejnoldsa kroz radio, ali samo kao tiho mrmljanje, ne dovoljno glasno da bi se razumele pojedine reči. Pilot je, obavljajući svoje dužnosti, pomalo govorio sam za sebe, koristeći se sopstvenim mumlanjem kao sredstvom za postizanje besprekorne koncentracije. Bio je to neki mlad čovek, dvadesetih godina, verovatno pozajmljen od ratnog vazduhoplovstva, poručnik ili u najboljem slučaju, mladi kapetan vazduhoplovstva. Jedva da je taj imao dovoljno godina da se seti onih dana kad je svemir zaista bio granica preko koje se nastupalo. Čovečanstvo je tada bilo odlučilo da krene napolje, a Rejnolds je bio jedan od ljudi izabranih da čine džinovske korake; ali sad je bilo kasno, džinovski koraci od pre dvadeset godina bili su sad samo ulegnuća u prašini vremena, a čovek se povlačio na Zemlju. Sa mesta gde se nalazio, i ne ustajući, Rejnolds je mogao da vidi tačno pedeset procena-ta američkog svemirskog programa: istureni mehur Mesečeve baze. Drugu polovinu sačinjavala je svemirska laboratorija, koja je kružila oko Zemlje, kao kakav olupani ostatak razmahanih sedamdesetih godina. Daleko iza horizonta, možda sto milja odavde, postojao je svojevremeno drugi takav mehur, ali sad ga više nije bilo. Oni hrabri ljudi koji su tamo živeli i radili, takođe su nestali. Gde su sad bili? Pošto su Rusi još uvek imali jednu orbitalnu stanicu, poneko je bez sumnje živeo u njoj, ali kuda su otišli ostali? U Sibir? Da tamo rade? Rusi su zaključili, zar ne, da taj njihov Sibir, koji je služio kao beskonačni zatvor bez rešetaka carevima, a i u prvo vreme posle revolucije, praktičnija oblast za investiranje i razvoj nego Mesec.

Nisu li, možda, bili u pravu? Rejnoldsu je takva pomisao bila odvratna, jer on je svoj život ulio u ovo, u Mesec i u vakuum još dalje od Meseca. Ali u pojedinim tre-nucima, kao na primer sada, dok je zurio kroz veštački prozor na svome svemirskom odelu, i dok je posmatrao taj goli mehur baze prilepljen za okrajak ovoga mrtvog sveta kao bradavica na licu babe, mehur tako očigledno ranjiv, nije mu bilo lako da nađe svrhu svemu tome. Bio je dovoljno star da se seti svojih najmlađih dana, i to dana kad ga je po prvi put zahvatio duh osvajanja. Bio je đak tada, a čovek je po prvi put osvojio Mont Everest; bilo je to valjda 1956. ili '57. godine. Rejnolds je tada pobožno pratio sve novinske izveštaje o tom osvajanju. Posle je o tome snimljen i film, i dok je gledao film, i pratio blede senke planinara koji su se grčevito držali za ivicu beloga božanstva, odlučio je da postane planinar. Niko ga nije ubeđivao u suprotno; samo, dok je on odrastao dovoljno da želje pretvori u dela, sve su planine već uveliko savladane. Na kraju je postao astronomom, pa je bar mogao da bulji u daljinu, prema onim visovima u vakuumu; od tad je ostao duhovno vezan za svemir. Zatim je leteo na Mars, postao slavan, ali se pod uticajem slave okrenuo ka svom unutraš-njem životu. Da nije bilo te stare briljantnosti, on bi sad bio jedan od onih bezbrojnih anonimnih staraca koji životare po gradovima sveta, stanuju u jednakim, sumornim sobama sa dosta knjiga, hrane se svakog dana u lošem restoranu, a duhom se uda-ljavaju hiljadama milja od mrtvih školjki svojih tela.

— Možemo da krenemo, doktore Rejnolds — reče pilot.

Rejnolds progunda nešto; njegov duh je još uvek bio koji kilometar daleko od njegovog tela. Razmišljao je da u osvajanju svemira ipak ima nečeg. Kako može da misli u terminima besciljnosti i uzaludnosti, kad je svojim očima video vasionce? Stvorenja, inteligentna, rođena daleko, svetlosnim godinama daleko od beznačajne planete ljudi? Zar to nije samo po sebi nešto dokazivalo? Jeste. Bio je siguran da je dokazivalo. Ali šta?

Tegljač se podiže sa površine Meseca. U njemu se čulo brujanje. Zgrčen, duboko zavaljen u svoje sedište, Rejnolds je razmišljao o onome što će se uskoro desiti.

Oni su otkrili nas, pomislio je, a nismo mi otkrili njih. A kad su to oni pošli u svemir? Kasno. Vrlo kasno. U jednoj fazi svoje istorije koja se može uporediti sa ljudskom civilizacijom kroz sto hiljada godina od danas. Izbegavali su svemir dok se nije pojavio faktor koji ih je prinudio da u svemir i krenu. Tek tad su krenuli. Setio se kako Džonatanu nije uspeo da objasni zbog čega ljudi žele da lete u svemir, kad ne veruju u božanski status zvezda. Da li uopšte postoji ijedan dobar razlog za let u svemir? Stvarno pametan razlog?

Let je bio kratak.

Nije bilo smrada. Vazduh je tekao kroz hodnike kao reka, čist, oštar, sladak, a ako je i bilo nekakvog mirisa, bio je to miris čistoće i svežine, nešto slično borovim iglicama ili nani. Taj ga je vazduh ohrabrio. Čim je prešao na brod vasionaca, nestalo je njegove depresije i melanholije. Pomislio je: samo sam dopuštao da me zbuni prividna težina situacije. Davno je to bilo kad je Rejnolds poslednji put morao da se bori. Džonatan će znati šta treba činiti. Taj je vasionac bio star preko tri stotine godina, a formirala ga je civilizacija i kultura koja je svoju zrelost dostigla još onda kad čovek nije ni bio čovek nego mršavi, kržljavi majmun, žderač uginulih životinja na vrelim savanama Afrike.

Pristižući u sobu za susrete, Rejnolds vide da Džonatan i Ričard ovoga puta nisu bili sami. Treći vasionac, za koga je odmah osetio da je važna ličnost, predstavljen mu je kao Vergnan. Nikakvog, dakle, usvojenog zemaljskog imena nije bilo u ovom slučaju.

— Ovo je naš koji najbolje poznaje zvezde — izgovori Džonatan. — On je govorio sa našom zvezdom, i nada se da će moći da vam pomogne.

Rejnolds je skoro i zaboravio na to. Iznenadni pritisci poslednjih nekoliko ča-sova odagnali su sve drugo iz njegovog duha. I vežbanje, takode. Njegove neuspešne pokušaje da razgovara sa zvezdama. Podbacio je. Džonatan nije uspeo da ga nauči, i smatrao je da neuspeh potiče prosto od toga što Rejnolds ne veruje.

— Sad vas napuštamo — reče Džonatan.

— Ali... reče Rejnolds.

— Nije nam dopušteno da ostanemo.

— Ali moram nešto da vam kažem.

Prekasno. Džonatan i Ričard izađoše u hodnik. Hodali su iznenađujuće ele-gantno. Odmahivali su svojim dugim vratovima, njihove su se mršave noge tresle, ali su ipak prevaljivali razdaljinu brzo i glatko kao mačka; u hodu su se skoro talasali.

Rejnolds se okrete Vergnanu. Da li ovome da govori o posetiocima sa Zemlje? Nije mu se činilo da to treba učiniti. Vergnan bejaše star, kože mnogo bleđe nego kod druge dvojice, i skoro bez dlačica. Imao je puno bora oko očiju, a jedno uvo bilo mu je poderano.

Vergnanove oči bile su zatvorene.

Pamteći čemu su ga učili, i Rejnolds je zatvorio oči.

Nije ih otvarao. U tami je teže proceniti proticanje vremena, ali bio je siguran da je najmanje pet minuta prošlo.

Tad je vasionac progovorio. Ne, ne progovorio, već počeo da peva. Njegov se glas prelivao visokim notama kao dobro naštimovana violina koju neko isprobava, istražuje

gornje i donje domete skale. Bio je to prijatan, umirujući zvuk. Rejnolds se očajnički trudio da se koncentriše na tu pesmu, da ignoriše postojanje svih drugih osećaja, da ne priznaje nikoga i ništa, samo Vergnana. Ignorisao je i ukus i miris vazduha, i udaljeno pulsiranje brodskih mašina. Vasionac je zapevao jasnije, njegov glas je uzletao sve više i više, usmeren sada ka zvezdama. I Džonatan je svojevreme-no pevao, ali nikad ovako. Džonatanov glas je u pesmi jurio gore-dole preplašeno tragajući, menjajući se i preokrećući ludo, uzalud tražeći oslonac. U Vergnanovoj pesmi nije bilo sumnje, bio je siguran. Rejnolds je osetio da je ovo biće sasvim sigurno muško, osetio je patrijarhalnu snagu i dostojanstvo. On se u pesmi nije borio niti kolebao. Znao je tačno kuda ide.

Da li je sad nešto osetio? Nije znao. Šta je to moglo biti? Ne, ne, pomislio je, i koncentrisao se još potpunije na glas, potiskujući svoje logičko mišljenje. Iznutra, osećao se jakim, živim, obnovljenim, uskrslim. Novi sam čovek. Rejnolds je mrtav. On je neko drugi. Te su mu reči ušle u svest kao šapat odnekud. Hajde, Rejnoldse. Poleti. Kreni. Leti.

Onda je shvatio da i sam peva. Nije mogao da imitira Vergnana, razlika izme-đu dve žive vrste bila je prevelika za to, ali se trudio, i čuo je svoj glas kako se u za-strašujućoj meri pojednačuje sa vasiončevim, skoro u njemu gubi, stapa s njim. Dva glasa iznenada postadoše jedan, izmešan, stopljen, a taj je glas uzletao, lebdeo, još uzletao, odlazio napolje, u dubinu svemira.

Najzad je Rejnolds osetio. Znao je šta oseća.

Sunce.

Prastaro Sunce, mnogo starije nego Zemlja cela. Veće biće, ogromno, sa više snage i znanja. Božanstvo u vidu lopte vreline, energije.

Rejnolds je počeo razgovor sa zvezdama.

Shvatajući to, zgranut takvom pomišlju, instinktivno je ustuknuo, uplašen. Glas mu je posrnuo, oslabio, srušio se. Rejnolds je grabio nazad, tražeći Zemlju, ali Vergnan ga je uporno držao i vukao dalje. Kad su jednom prošli kroz plitku spoljašnju svetlost Sunca, Rejnolds se suočio sa totalitetom onoga što je ležalo iza. Sa jezgrom. Sa neprobojnom tamom u njemu. Opet ga je obuzeo strah. Molio je da mu se dopusti povratak, bekstvo. Dok je preklinjao, silna vrelina isterala mu je suze na oči. Vergnan ga je dobronamerno vukao napred. Pođi napred, hodi, vidi, saznaj. Sile se skupiše u jednu tačku.

I on je video.

Da ga nazove zlim? Bilo je apsurdno bilo o čemu razmišljati. Nije mislio, nego je osećao, i doživljavao celovitost ovog bića, ove zvezde, Sunca, i uverio se da Sunce nije zlo. Ali osetio je da se pred njim ukazuje totalna praznina, da se otvara apsolutno ništavilo. Osećaji nestadoše. Nešto ledenije od hladnog, strasnije od mržnje, groznije od straha, crnje od zla. Ogromna neprekinuta unutrašnja praznina svega što je bilo išta. Svega.

Dovoljno sam video. Ne tamo!

Slažem se, uzviknu Vergnan.

Ostati još samo jedan tren značilo bi nikad se ne vratiti. To je i Vergnan znao, pa je pustio Rejnoldsa, omogućio mu je povratak. Ali još uvek je pevao. Pesma je sad bila drukčija. Boreći se sa sobom, i Rejnolds je pevao, nastojeći da prilagodi svoj glas vasiončevom. Sad je išlo lakše. Dva glasa su se izmešala i pretopila u jedan.

Najzad se Rejnolds probudio.

Ležao je na podu zvezdanog broda, a zidovi u duginim bojama vrteli su mu se oko glave, sjajni.

Vergnan ga je, izlazeći, prekoračio. Za trenutak je Rejnolds video vasiončev obešeni trbuh iznad sebe. Vergnan se nije osvrtao niti gledao dole, nego je jednos-tavno otišao, iščezao, brz i hladan kao jezgro duše samoga Sunca. Jedan tren Rejnolds je mrzeo Vergnana više nego što je išta u svom životu mrzeo. Onda je seo, sredio se,

prinudio sebe na povratak zdravom razumu. Sad mi je dobro, govorio je sebi. Vratio sam se. Živ sam. Zidovi se smiriše na svojim mestima. Sa poda je nestalo prividnih neravnina. Senke nestadoše iz uglova Rejnoldsovih očiju. U sobu uđe Džonatan, sam. — Sad ste bili tamo — reče, prelazeći preko sobe i zauzimajući svoje uobičajeno mesto kraj suprotnog zida.

— Da — reče Rejnolds, ne pokušavajući da ustane.

— I sad znate za čim tragamo. Vekovima je naša zvezda bila dobra prema na-ma, volela nas, ali sada se, kao i vaša, promenila.

— Tražite novi dom?

— To je istina.

— I?

— I ništa ne nalazimo. Sve su zvezde ovakve. Videli smo ih već devet, i svaku posetili. Nisu ništa.

— Onda ćete i odavde otići?

— Moraćemo, ali prvo ćemo se približiti vašoj zvezdi. Ne smemo priznati poraz dok ne priđemo tako blizu da sve vidimo. Ovog puta već smo mislili da smo uspeli. To smo pomislili kad smo sreli vas, jer vi se od svoje zvezde razlikujete. Smatrali smo da vas ova zvezda nije mogla stvoriti, ni vas ni vašu rasu, bez prisustva dobronamemosti. Ali te dobronamemosti više nema. Nailazimo samo na tamu. Borimo se da prodremo do dubljeg jezgra, i ne uspevamo.

— Ja nisam tipični predstavnik moje rase — reče Rejnolds.

— Videćemo.

Bio je sa Džonatanom sve dok nije skupio snage da ustane. Pod je podrhtavao. Polažući vlažne dlanove na njega, Rejnolds je polako poljubio hladni metal. Džonatan mu je pred očima izbledeo, zatalasao se, vratio se u oštri fokus realnosti. Rejnolds iznenada oseti glad, ukus masnog mesa prođe mu kroz usta i nos. Vratni mišići mu se zategoše. Napetost je postepeno prošla.

Napustio je vasionce, vratio se u tegljač. Tokom velikog pada ka srebrnom Mesecu, nije rekao ni reč, nije ništa pomislio. Let je trajao dugo.

Opet Rejnolds leži na leđima u potpunoj tami svoje sobe. Zuri uvis, u bledu sen plafona, i odbija da išta vidi.

Hipnoza? Ili neki moćniji ekvivalent hipnoze, vasioncima na raspolaganju? Nije li to ubedljivije objašnjenje za ono što se dogodilo nego pretpostavka da je razgovarao sa Suncem i otkrio silu goru od zla i crnju od crnog? Možda je pravo objašnjenje nešto treće: nije li moguće da su ti vasionci, zbog životnih uslova na svojoj planeti, tako temeljito prihvatili ideju da zvezde imaju svest, da sad uspevaju i Rejnoldsa da ubede? Na Zemlji je bilo sličnih stvari. Religijska čuda, izlečenje bolesti putem vere, ljudi koji su tvrdili da su razgovarali sa Bogom. Šta tek da se kaže za leteće tanjire i »male zelene ljude« i druge slučajeve masovne hipnoze? Nije li tu negde pravo objašnjenje? U histeriji? U hipnozi? Možda su čak pustili neko sredstvo u vazduh. Mnogo je objašnjenja Rejnolds mogao naći za svoj doživljaj, mogao je birati među njima, ali došao je do zaključka da mu to nije važno.

Upustio se u ovo znajući tačno šta radi, i sad kad se stvar dogodila, nije mu bilo žao. Našao je načina da izvrši svoj zadatak, a istovremeno da doživi nešto lično što nijednom drugom čoveku neće biti dostupno. Nije bitno da li je stvarno video Sunce: važno je da je stekao takvo iskustvo koje mu više niko neće moći oduzeti.

Još je vremena proteklo dok je shvatio da nečija pesnica odavno treska po vratima. Pomislio je da ne obrati pažnju; iz iskustva je znao da ponekad, ako ignorišete stvari, one nestanu. Ali ovo kucanje nije nestalo, samo je postalo još glasnije. Najzad Rejnolds ustade. Otvorio je vrata.

Keli je odmerila pogledom njegovu golotinju i rekla: — Jesam li vas probudila?

— Niste.

— Mogu li da uđem?

— Ne.

— Imam nešto da vam kažem. — Progurala se pored njega i skliznula u sobu. Tad Rejnolds vide da nije došla sama. Krupan, mišićav, mesnat čovek crvenog lica ude za njom, takođe gurajući se.

Rejnolds zatvori vrata i oni ostadoše u mraku, ali krupni čovek upali svetio. — E, dobro — reče kao da je to neko naređenje.

— Ko ste, do vraga, vi? — reče Rejnolds.

— Ne obraćajte pažnju na njega — reče Keli. — Ja ću govoriti.

— Govorite.

— Taj komitet je stigao: Ljudi iz Vašingtona. Stigli su pre sat vremena, i našla sam načina da ih zaposlim. Možda mi nećete verovati, ali na vašoj sam strani.

— Reče mi Sims.

— Rekao mi je da vam je rekao.

— Znao sam da hoće. A kažite mi zašto? On to nije znao.

— Zato što nisam luda — reče Keli. — Dovoljno sam u životu upoznala sitne birokrate. Ono gore su bića sa druge planete. Ne smemo pustiti ove glupake da se popnu tamo gore i počnu slonovski da im gaze po prstima.

Rejnolds je uvideo da se ovo neće skoro završiti. Obukao je gaće.

— Ovo je Džordž O'Hara — reče Keli. — On je novi direktor.

— Podnosim ostavku — reče,Rejnolds, pričvršćujući manžetne košulje.

— Morate sa nama do vasionaca — reče O'Hara.

— I ja bih želela da pođete — reče Keli. To dugujete nekome. Ako ne meni, onda vasioncuna. Da ste mi rekli istinu, ovo se možda nikad ne bi dogodilo. Ako je iko kriv za celu ovu gužvu, onda ste krivi vi, Rejnoldse. Zašto niste hteli da me u prokletih mesec dana izveštavate o onome što se događalo tamo gore? Nešto se sigurno događalo.

— I jeste — reče Rejnolds. — Nemojte se smejati: pokušavao sam da razgovaram sa Suncem. Rekao sam vam zašto su vasionci došli. Obilaze galaksiju, i zaustavljaju se tu i tamo da malo popričaju sa zvezdama.

— Samo bez neozbiljnosti. A inače, istina je da ste mi to rekli.

— Moram da se izrazim neozbiljno. Inače, čitava stvar zazvuči previše komično. Načinio sam sporazum sa njima. Želeo sam da naučim da razgovaram sa Suncem. Rekao sam im da ja, koji ovde živim, mogu da utvrdim ono što ih zanima bolje nego oni. Osećao sam da sumnjaju u to, ali pustili su me da pokušam. Obećali su mi da će mi se odužiti za moj trud, bez obzira da li uspem ili ne uspem, na taj način što će ispuniti našu želju: pustiće grupu ljudi da uđu u brod i slobodno ga razgledaju. Čak će nam opisati svoje putovanje, reći će nam gde su bili i šta su otkrili. Obećali su nam saradnju, kao nagradu za moj razgovor sa Suncem.

— A onda se znači ništa nije desilo?

— To nisam rekao. Danas sam razgovarao sa Suncem. I video ga. Dalje neću ni rukom da maknem. Sad vi nastavite.

— Ništa vas ne razumem.

— Nisam uspeo — reče, znajući da to nije pravo objašnjenje. — Nisam otkrio ništa što oni nisu već znali.

— Pa, dobro, hoćete li poći sa nama ili nećete? To je sve što me sada interesuje. — Već je gubila strpljenje, ali je u njenom glasu bilo i molbe, i to ne malo. Znao je da bi zbog toga trebalo da se oseća zadovoljnim, ali nije.

— Neka sam proklet — reče Rejnolds. — Da, u redu, poći ću. Ali ne pitajte me zašto. Samo mi dajte jedan sat da se spremim.

— Čovek i po — reče O'Hara, sijajući od sreće.

Ignorišući ga, Rejnolds poče da otvara svoje ormare i bez reda da pakuje svoje stvari u kutije.

— Šta će vam sve to? — zapita ga Keli.

— Ne verujem da ću se vratiti — reče Rejnolds. — Pa neće vam niko ništa — reče ona.

— Ne. Ali neću se vraćati zato što neću želeti da se vratim.

— Ne možete to da učinite — reče O'Hara.

— Još kako mogu.

Svih sedam tegljača kojima je baza raspolagala moralo je biti upotrebljeno da bi se delegacija iz Vašingtona prevezla do vasionaca. Pa i tako, dobra četvrtina delegacije morala je ostati na Mesecu, jer u tegljačima nije bilo mesta za sve. Rejnolds je zatražio i dobio dozvolu da pre uzletanja delegacije pozove vasionce preko radija i obavesti ih ko dolazi. Nisu se usprotivili, a Rejnolds je i predvideo da neće, bar ne preko radija. Radio-aparat, kao i svaka druga mehanička ili elektronska sprava, njih su plašili.

Keli i Rejnolds prispeli su sa prvom grupom i ušli u aerokomoru. U intervalima od po minut ili dva, pristizali su i ostali. Kad je čitava gomila konačno bila u aerokomori, Rejnolds je dao znak da se krene napred.

— Pričekajte samo malo — reče jedan. — Nismo svi tu. Ekton i Dod su se vratili u tegljač da uzmu skafandre.

Poslednji tegljač još uvek je bio priljubljen uz oklop broda vasionaca, u spremnosti da prihvati one koji se budu prvi vraćali.

— Onda će njih dvojica morati da ostanu u tegljaču — reče Rejnolds. — Ovde je vazduh čist, nikome ne treba skafander.

— Ali — reče drugi, — taj miris... užasan je.

Rejnolds se nasmešio; jedva je i primećivao to malo mirisa. U poređenju sa onim smradom od pre nekoliko dana, to nije bilo ništa. — Vasionci sa vama neće razgovarati ako nosite skafandre. Imaju predrasude prema veštačkoj komunikaciji. A miris ćete sve manje osećati što dublje zalazimo. A dotle, zapušite nos, dišite na us-ta.

— Meni je već skoro muka — reče jedan koji se zgurio uz Rejnoldsa. — Jeste li sigurni da će tako biti, doktore?

— Majke mi — reče Rejnolds. Ona dvojica što su pošli po skafandre vratiše se, i Rejnolds je morao da straći još jedan minut objašnjavajući im isto.

— Nemojte baš toliko da uživate u ovome — šapnula mu je Keli kad su najzad pošli.

Pre nego što su stigli do prvog tesnog prolaza gde se moralo provlačiti, trojica iz grupe se okretoše i pobegoše ka tegljaču. Oslanjajući se na uputstva koja su mu vasionci preko radija na brzinu izdiktirali, Rejnolds je vodio grupu novim putem, prema nekom delu broda gde ni sam nikad nije bio. Put je bio lakši nego pre. Na većini mesta hodnici su bili dovoljno široki i visoki da propuste čak i vasionce same; ipak, bilo je i mesta gde se moralo puziti četvoronoške. Rejnolds je potpuno ignorisao povremene uzvike onih pozadi; odmicao je ćutke prema svom cilju.

Stigoše u jednu ogromnu sobu, ne manju od školske košarkaške dvorane. Pla-fon, izgubljen u mračnim visinama, nije se ni video. Osvrćući se, gledajući po sali, Rejnolds je brojao prisutne vasionce: petnaest... dvadeset... trideset... četrdeset... četrdeset pet, četrdeset šest. Toliko ih je ukupno bilo. Pitao se da li je to cela posada.

Onda je prebrojao ljude koje je doveo: dvadeset dvoje. Bolje nego što je očekivao. Samo šestoro su usput pobegli, ne mogavši da izdrže smrad.

Obratio se vasioncu koji je stajao ispred ostalih. — Ja vas pozdravljam — reče. Taj vasionac nije bio Vergnan, ali je mogao biti Džonatan.

Iza sebe začu komentar;

— Liče na žirafe.

— Ali izgledaju čak i inteligentni — reče neko drugi.

— Odista. Po očima se vidi.

— Izgledaju prijateljski nastrojeni, takođe.

— Zdravo, Rejnoldse — reče vasionac. — Jesu li to ti?

— Džonatan? — upita Rejnolds.

— Da.

— To su ti.

— Oni su vaši vođi, oni žele da postavljaju pitanja mome narodu?

— Žele.

— Mogu li ja da govorim u ime svih nas, da uštedimo vreme? — reče Džonatan.

— Naravno — reče Rejnolds. Okrenuvši se, pogleda grupu ljudskih bića, zagledajući jedno po jedno lice, nadajući se da će uočiti bar jedan zračak inteligencije, makar i skroman. Ali ništa ne nađe. — Gospodo? — reče. — Čuli ste?

— Taj se zove Džonatan? — prozbori neko.

— Tako je bilo pogodno za razgovor — reče Rejnolds. — Imate li neko stvarno pitanje?

— Imam — reče isti. Govorio je i dalje Rejnoldsu.

— Gde se nalazi vaša matična planeta?

Džonatan je ignorisao nevaspitanje toga čoveka, i odman imenovao jednu zvezdu.

— A gde je to? — upita isti čovek, obraćajući se sad direktno Džonatanu. Međutim, Rejnolds mu odgovori da je to jedna zvezda tridesetak svetlosnih godina daleko od Sunca, i Suncu prilično slična, samo od njega nešto veća.

— Koliko tačno ima milja u toj svetlosnoj godini? — pitao je dalje taj čovek.

Rejnolds pokuša da objasni. Onaj reče da je shvatio, u šta je Rejnolds međutim, jako sumnjao.

Čekalo se na sledeće pitanje.

— Zašto ste došli u blizinu našeg sveta?

— Naš je zadatak čisto istraživanje i otkrivanje — reče Džonatan.

— Jeste li otkrili ijednu inteligentnu vrstu sem nas?

— Da. Nekoliko.

Ovaj odgovor izazvao je iznenađenje i mrmljanje u grupi ljudi. Rejnolds se pi-tao ko su ti ljudi, i kako su izabrani za ovu misiju. Ne šta su bili po zanimanju, već ko su bili iznutra, šta ih je pokretalo. Njihova zanimanja je znao: političari, birokrati NASA-e, i pokoji pravi naučnik.

— Ima li među tim živim vrstama agresivnih ?— zapita jedan čovek, skoro si-gurno političar. — Predstavljaju li pretnju za vas, ili... za nas?

— Ne — reče Džonatan. — Niko.

Rejnolds sad jedva da je i čuo pitanja i odgovore. Koncentrisao se na Džonata-nove oči. Jer, Džonatan je sad prestao da žmirka. U poslednja dva odgovora, o inteligentnim živim bićima, govorio je istinu. Rejnolds pomisli da tek sad počinje da shvata: potcenio je ove stvorove. Oni su se na svojim putovanjima očito susreli sa drugim inteligentnim vrstama, pre dolaska do Zemlje. Stekli su iskustvo. Džonatan je lagao, još kako, ali za razliku od nekih ranijih razgovora, sad je lagao dobro, samo onda kad Istina ne bi bila dovoljna.

— Koliko nameravate da ostanete u orbiti oko našeg Meseca?

— Do momenta kad vi i vaši prijatelji napustite naš brod. Tad polazimo.

Ovo je izazvalo graju među ljudskim bićima. Mlatarajući rukama žestoko, Rejnolds im povika da ućute. Onaj koji se ranije istakao neznanjem, kad je pitao šta je svetlosna godina, sad iz sveg glasa pozva Džonatana da poseti Zemlju.

To je imalo onaj efekat koji Rejnolds maločas nije ostvario. Svi zaćutaše da bi čuli šta će vasionac odgovoriti.

— Neizvodljivo — reče Džonatan. — Naš plan letenja zahteva da smesta pođemo.

— Je li za to kriv ovaj čovek? — povika neko. — On je bio dužan još odavno da vas pozove u posetu, na Zemlju.

— Ne — reče Džonatan. — Nisam bio u mogućnosti da dođem, ni ja ni iko od nas, jer nismo bili sigurni da su vaše namere miroljubive. Tek kad smo upoznali Rejnoldsa uvideli smo u potpunosti kakva ste dobronamerna vrsta vi ljudi. — Vasionac je sad žmirkao vrlo brzo.

To žmirkanje prestade dok je odgovarao na tehnička pitanja. Političari i birokrati povukoše se malo unazad da se dogovaraju između sebe, a naučnici stupiše napred. Rejnolds je bio zaprepašćen pronicljivošću njihovih pitanja. Bar u tom pogledu, ova grupna poseta pokazala se nečim boljim od obične farse.

Onda je i pitanjima došao kraj, i svi nagrnuše napred da čuju Džonatanove završne reči.

— Uskoro ćemo se vratiti na svoj matični svet, a tada ćemo pričati vođama naše rase o veličini i slavi ljudske rase. Prolazeći ovuda, upoznali smo vašu zvezdu i kroz nju vaš narod, koji živi pod njenim umirujućitn zracima. Lično sam počastvovan vašom današnjom posetom. Siguran sam da su i moja braća ponosna, i da žale što ne mogu lično da vam izraze svoju zahvalnost.

Tu Džonatan prestade da žmirka i pogleda Rejnoldsu u oči, čvrsto. — Hoćete li i vi otići?

— Ne — reče Rejnolds. — Želeo bih da porazgovaram sa vama nasamo, ako je moguće.

— Naravno — reče Džonatan.

Nekoliko članova grupe navaljivalo je protestujući na Keli i na O'Haru, ali ni ovi nisu više ništa mogli da učine. Jedan po jedan svi izađoše u hodnik, da tamo čekaju. Poslednja je izašla Keli. — Ne budi budala — rekla mu je.

— Neću — reče Rejnolds!

Kad su svi ljudi otišli, Džonatan povede Rejnoldsa iz te centralne dvorane. U svega nekoliko koraka stigoše do one sobe u kojoj su se ranije uvek sastajali. Kao da se drži onoga što je uvežbao, Džonatan bez oklevanja pođe do suprotnog zida i tamo stade. Čekao je. Rejnolds se nasmeši. — Hvala — reče.

— Nema na čemu.

— Ima. Hvala vam što ste ih lagali. Bojao sam se da će vas oni uvrediti svojom stupidnošću. I mislio sam da ćete vi svoj prezir onda izraziti lošim laganjem i uzvraćanjem uvreda. Potcenio sam vas. Izvrsno ste rukovali njima.

— Ali vi ste želeli nešto da zatražite od mene?

— Da — reče Rejnolds. — Želim da me povedete sa sobom.

Kao i uvek, Džonatanov izraz lica ostade neizmenjen. Dugo je ćutao. Onda reče: — Zašto to želite? Ovamo se nikad nećemo vratiti.

— To mi nije važno. Već sam vam govorio da nisam tipičan predstavnik svoje vrste, ljudskog roda. Nema za mene sreće ovde.

— Ali zar ste tipični predstavnik naše vrste? Zar sa nama ne biste bili nesrećni?

— Ne znam. Ali voleo bih da pokušam.

— To je nemoguće — reče Džonatan.

— Ali... ali zašto?

— Jer nemamo ni vremena ni mogućnosti da se brinemo za vas. Poslati smo na ovaj put zato što je situacija sasvim očajna. Možda je već dosad, za vreme našeg odsustva, naš matični svet poludeo. Moramo da požurimo. Naše vreme ističe. A vi nam ne biste bili ni od kakve pomoći. Meni je žao, ali znate da je to istina.

— Mogu da razgovaram sa zvezdama.

— Ne — reče Džonatan. — Vi to ne možete.

— Ali razgovarao sam.

— Vergnan je razgovarao. Bez njega, ne biste mogli.

— Vaš odgovor je konačan? Nema nikog drugog kome bih mogao da se obratim? Kapetanu, možda?

— Ja sam kapetan.

Rejnolds klimnu glavom. Nosio je svoje kofere i sanduke sve dovde, a sad će morati opet da ih odvuče kući. Kući? Ne, ono dole nije mu dom. Moraće opet da ih odvuče na Mesec, to je sve.

— Možete li da proverite da li su ostavili jedan tegljač za mene? — reče.

— Da. Jedan momenat.

Džonatanovim telom kao da prođoše laki talasi: učas je izašao i nestao u hod-niku. Rejnolds se okrete da razgleda zidove. Dok je zurio u njih, obrasci u duginim bojama još jednom kao da krenuše u neko pomicanje, u neku igru po sopstvenoj volji, kovitlanje. Gledajući to, osetio je neku žalost, ali ne kao da je u pitanju neki gubitak. Bila je to žalost praznine i usamljenosti. Ta je praznina toliko dugo bila deo njega, da ju je ponekad i zaboravljao. Sad je nije mogao zaboraviti. Znao je, svejedno da li svesno ili podsvesno, da je proveo poslednjih deset godina života tragajući uzaludno za načinom da tu prazninu popuni. Možda je istina u nečem daljem: možda čitav njegov život nije bio ništa drugo do potraga za jednim jedinim momentom stvarnog ispunjenja, upotpunjenja. Samo je dvaput bio blizu toga. Prvi put na Marsu, kad je, posle smrti svih drugih, živeo i posmatrao. Tad nije bio sam niti prazan. A drugi put, baš u ovoj sobi, sa Vergnanom. Samo dvaput u životu imao je priliku da se bar izdaleka približi pravom smislu. Dvaput, za pedeset i osam beskrajno dugih godina. Hoće li dobiti još koju priliku? Kada? Kako?

Džonatan se vratio. Zastao je na vratima. — Ima jedan pilot — reče.

Rejnolds krete ka vratima, spreman za odlazak. — Da li još uvek planirate da posetite naše Sunce? — zapita.

— O, da. Nastavićemo sa pokušajima, sa traganjem. Drukčije ne znamo. Vi još ne verujete, ni posle onog što vam je Vergnan pokazao, zar ne, Rejnoldse?

— Ne, ne verujem.

— Razumem — reče Džonatan. — I imam razumevanja, takođe. Svi mi, čak i ja, ponekad podležemo sumnjama.

Rejnolds produži u hodnik. Iza sebe je začuo nešto kao topot, i okrenuo se: Džonatan je išao za njim. Rejnolds ga sačeka, i njih dvojica pođoše zajedno. Hodnik im je bio tesan.

Rejnolds nije pokušavao da vodi razgovor. Ocenio je da nema više ničega što bi se moglo reći za tako kratko vreme, koliko je preostalo. Bolje je ne reći ništa, mislio je, nego reći premalo.

Aerokomora je bila otvorena. Kroz nju, Rejnolds je video obrise glomaznog tegljača priljubljenog čvrsto uz nabranu kožu svemirskog broda.

Nije se više imalo šta reći. Okrećući se Džonatanu, on reče: — Zbogom. — Tek tada se po prvi put zapita šta ga dole na Mesecu čeka. Svi su izgledi da će još jednom biti primljen kao heroj. Slavna ličnost. Ali to mu neće mnogo smetati: slava je prolazna. Izdržaće je. Glavnina te slave biće na Zemlji, a do tamo ima 380.000 kilometara, što je poprilično.

Kao da čita njegove misli, Džonatan upita:

— Hoćete li ostati na Mesecu ili se vraćate na svoju matičr u planetu?

To pitanje iznenadilo je Rejnoldsa; po prvi put je ovaj vasionac ispoljio intere-sovanje za Rejnoldsa kao ličnost.

— Ostaću ovde. Tu sam srećniji.

— A direktor će se promeniti?

— Da. Otkud to znate? Ali mislim da ću opet biti slavan. Izdejstvovaću da Keli ostane.

— Mogli biste vi da budete direktor.

— Ali ne želim. Ama, kako vi znate tako nešto? O Keli, i tome slično.

— Slušam zvezde — reče Džonatan svojim tankim glasom.

— Dobro; one su žive? — reče Rejnolds iznenada.

— Naravno. Nama je dopušteno da ih stvarno gledamo. Vama nije. Ali vi ste mladi.

— To su sfere ionizovanog gasa. Unutra, termonuklearna reakcija.

Vasionac je načinio jedan pokret, pomerajući vrat u stranu kao da ima zglobove na sredini svog vrata. Rejnolds nije razumeo taj gest. Niti će ikad moći da ga razume. Vreme je najzad isteklo.

Džonatan reče:

— Kad se pojavljuju pred vama, one nose masku koju vi možete da vidite. Tako one provode svoje vreme u ovoj vasioni. Smatrajte ih pre za kapije.

— I ja kroz takvu kapiju ne mogu?

— Tako je.

Rejnolds se nasmešio, klimnuo glavom i prošao kroz aerokomoru. Ulazni otvor se skupi iza njega kao zenica oka, svijajući se i konačno zaklanjajući sasvim sliku njegovog prijatelja. Nekoliko trenutaka, tišina je lebdela u vazduhu, a onda se raskrilio suprotni kraj aerokomore.

Ovog pilota nije poznavao. Ne obraćajući uopšte pažnju na tog čoveka, Rejnolds je obukao skafander, vezao se za sedište i utonuo u razmišljanje o Džonatanu. Šta je ovaj rekao? Slušam zvezde. I šta, znači zvezde su mu kazale da je Keli smenjena?

Nije mu se to dopadalo. Ali još mu se manje dopadalo sledeće: kad je to kazao, Džonatan nije ni trepnuo. Moguća objašnjenja: (1) vasionac je u tom trenutku govorio istinu, (2) vasionac može da laže i bez treptanja. Može se prihvatiti jedno, ili drugo, samo treba izabrati koje.

Rejnolds je izabrao. Tegljač je uveliko ponirao ka Mesecu.

Dejvid Brin
KUGA DAVANJA
David Brin: GIVING PLAGUE, 1988
Preveo s engleskog: Predrag Raos

Misliš da ćeš me uhvatiti, ha? Pripremi onda drugu misao, jer ja te dočekujem spreman.

Eto zbog čega je u mojoj lisnici krivotvorena legitimacija koja veli da mi je krvna grupa AB minus, i naljepnica koja upozorava da sam alergičan na penicilin, aspirin i fenilalanin. I jedna druga koja tvrdi da sam praktični vjernik i odani kršćanski scientist. Svi ti trikovi treba da te ometu kada dođe čas, čas koji će zasigurno i doći, iako ne znam kada, no vjerojatno uskoro.

Čak i ako to znači živjeti ili umrijeti, naprosto ne dolazi u obzir da ću ikome dopustiti da mi u ruku zabije iglu za transfuziju. Nikada. Ne dok su zalihe krvi takve kakve jesu.

Osim toga, ja imam i antitijela. Dakle, naprosto se nosi do đavola što dalje od mene, AIAS. Ja neću biti tvoje žrtveno jagnje. I neću biti tvoj prenosilac.

Poznata mi je, vidiš, tvoja slabost. Ti si loman, pa makar i podmukao vrag. Za razliku od TARPA-a, ti ne podnosiš izlaganje zraku ili toplini ili hladnoći ili kiselini ili lužini. Miješanje krvi, to je jedini put. A zašto bi ti i trebao ijedan drugi? Misliš, zar ne, da si razvio savršenu tehniku?

Kako te ono nazva Leslie Adgeson? "Savršenim učiteljem? Uzorom svim virusima?"

Sjećam se davnih vremena kad je HIV, virus AIDS-a, sve ljude toliko zapanjivao rafiniranošću i djelotvornošću svog ustrojstva. Ali uspoređen s tobom, HIV je naprosto sirovi koljač, zar ne? Manijak s motornom pilom, šeprtlja koji ubija svog domaćina i za prenošenje se pouzdava u običaje koji ljudi, uz malo truda, mogu podvrći kontroli. O, stari HIV poznaje trikove, no uspoređen s tobom? Diletant!

I virusi hunjavice i gripe također su mudrice. I oni su raskalašni, i brzo mutiraju. Odavno su već naučili kako da natjeraju svoje domaćine da sline i šmrcaju i kišu, šireći tako svoj jad na sve strane. Virusi hunjavice također su i mnogo bistriji od virusa AIDS-a zato što u pravilu ne ubijaju svoje domadare, jedino im život pretvaraju u patnju, dok žrtve kašljucaju i tuširaju i svježe zarazuju svoje bližnje.

O, Les Adgeson me uvijek optuživao da antropomorgziram naše objekte. Kad god bi došao u moj dio labosa, i zatekao me kako psujem nekog prokletog jogunastog leukofaga bogatim teksano-meksano sintagmama, uvijek bi reagirao posve predvidljivo. I sad ga mogu zamisliti kako podiže jednu obrvu, suho komentirajući svojim vinčesterskim izgovorom.

„Forry, taj virus te ne može čuti. On nema osjetila, on, strogo govoreći, nije čak ni živ. On je, naposljetku, tek nešto malo više od paketića gena u proteinskoj ovojnici."

„Istina je, istina, Les", odgovorio bih mu tada. „Ali kako sebičnih gena! Daj im samo prst šanse, i odmah će zaposjesti ljudsku stanicu, natjerati je da proizvodi armije novih virusa, da bi je potom, kad budu bježali da bi napali druge stanice, temeljito razbucali. Možda oni i ne misle. Možda se svo to ponašanje razvilo čistom slijepom slučajnošću. No zar se sve ne doima kao da je isplanirano? Kao da je netko ta gnusna mala tjelešca naveo, tko zna kako, da nam zagorče život?.. Da nas natjeraju u smrt?"

„Ma daj, Forry" nasmiješio bi se on mojoj amerikanskoj dovitljivostii. „Da ne nalaziš te fage lijepima, makar i na nekakav samo njihov način, zar bi radio na tom području?"

Dobri stari, filistarski, licemjerni Les. On nikad nije shvatio da me virusi fasciniraju zbog posve drugog razloga. U njihovoj proždrljivoj nezasitnosti ja sam vidio jednostavnu, prodestiliranu čistoću ambicije koja je nadilazila čak i moju. Činjenica da je ta ambicija bila nesvjesna, malo je ublažavala moje duševno stanje. Oduvijek sam ionako mislio da mi ljudi odveć veliku važnost pridajemo umu.

Upoznali smo se kad je Les prije nekoliko ljeta, za svoje studijske godine, posjetio Austin. On je već tada imao reputaciju čuda od djeteta, i naravno da sam ja tu mogao biti tek druga violina. Pozvao me je da mu se pridružim u Oxfordu, i ja sam se smjesta stvorio ondje, da bismo vodili redovite prijateljske rasprave o značenju bolesti dok se vani na rododendrone u hirovitim naletima polako cijedila engleska kiša.

Les Adgeson. On, sa svojim artističkim prijateljima i filozofskim pretenzijama, stalno je govorio o eleganciji i ljepoti tih naših gnusnih malim objekata. Ali mene nije mogao obmanuti. Znao sam da za Nobelovkom ludi baš koliko i svi mi ostali. Podjednako opsjednut potjerom, tim traganjem za tim sitnim djelićem zagonetne slagalice života, tom sitnom česticom što je vodila do većih dotacija, većeg laboratorijskog prostora, do više tehničara, većeg prestiža... vodila do novca, statusa i, možda, na kraju, i samog Stockholma.

On je tvrdio da ga sve to ne zanima. Ali se ipak uvijek znao pobrinuti za sebe, to da. Kako bi inače bilo moguće da se, usred pokolja nad britanskom znanošću, što ga je provela Thatcherova, njegov laboratorij nastavio širiti? No unatoč svemu tome, on je i dalje nastavljao s prenemaganjem.

„Virusi imaju i drugu stranu”, nastavio je Les. „Istina jest, oni počesto i ubiju, na samom početku. Svi novi patogeni tako otpočinju život. Ali se na koncu događa jedno od dvoga. Ili se u ljudima razvije zaštita koja će ukloniti opasnost, ili...”

O, Les je baš uživao u takvih dramatskim stankama.

„Ili?” potaknuo sam ga, baš kako se od mene i očekivalo.

„Ili pak stvorimo nekakvu prilagodbu, kompromis... možda čak i savez.”

Eto o čemu je Les uvijek pričao. O simbiozi. Volio je citirati Margulisa i Thomasa, pa čak i Lovelocka, da ti se Bog smiluje! Njegovo uvažavanje opakih, podmuklih beštija poput HIV-a upravo je izazivalo jezu.

„Vidiš li kako se ugrađuje direktno u DNK svojih žrtava?” znao bi mozgati. „Potom čeka, sve dok žrtvu ne napadne neki drugi zarazni patogeni organizam. Tada se bijela krvna zrnca spremaju za replikaciju, na to da otjeraju napadača, samo što je sada dio njihove kemijske mašinerije na se preuzela nova DNK, i sad se, umjesto dva nova bijela krvna zrnca, stvara čitav buljuk virusa AIDS-a.”

„I kakve to ima veze?” odvratio sam. „Ukoliko nije riječ o retrovirusu, onda je to zapravo ponašanje svojstveno gotovo svim virusima.”

„Istina je, Forry, no daj malo razmisli. Zamisli što se događa kad, neizbježno, virus AIDS-a zarazi čovjeka koga njegova genetska građa čini neranjivim!”

„Misliš reći da su tad reakcije antitijela dovoljno brze da zaustave virus? Ili da će bijela zrnca odbiti napad?”

O, da, kad bi se uzbudio, Les je znao postajati tako prokleto snishodljiv.

„Ne, ne, daj misli malo!” ponukao me je na razmišljanje. „Mislio sam, neranjiv

poslije infekcije. Nakon što su se geni virusa ugradili u njegove kromosome. Samo što u tom pojedincu izvjesni drugi geni sprečavaju novu DNK da pokrene sintezu virusa. Tako ne dolazi do stvaranja nikakvih novih virusa. Nema pucanja ćelija. Takav je čovjek odista neranjiv. Ali u njemu je sada sva ta nova DNK..”

„Riječ je o svega nekoliko stanica...”

„Da, ali pretpostavimo da je jedna od njih spolna stanica. Potom zamislimo da on tom gametom postane ocem. Sad će baš svaka djetetova ćelija biti ne samo obdarena tim svojstvom neranjivosti, već će i sadržavati te nove, od virusa dobivene gene! Razmisli malo o tome, Forry. Pred sobom imamo novi tip ljudskoga bića! Čovjeka kojega AIDS ne ubija. A ipak on ima sve AIDS-ove gene, može proizvoditi sve te čudne i čudesne proteine... Da, većina se od njih, dakako, neće izraziti i bit će beskorisna. Ali vidi sad, genomi tog djeteta, i njegovih potomaka, sadržavaju više *varijeteta*...”

Često bih se znao zapitati, kad bi se Les tako zanio, da li on zaista vjeruje da mi to sad prvi put objašnjava? Bez obzira koliko Britanci poštovali američku znanost, skloni su vjerovanju da smo mi Amerinakci, čim se zađe u filozofske vode, čisti duduci. Ali ja sam još prije nekoliko tjedana bio uvidio kamo vodi njegov interes, pa sam se potrudio pažljivo proučiti dodatnu lektiru.

„Poput gena odgovornih za neke vrste nasljednog raka?” upitao sam ga sarkastično. „Postoje dokazi da su neke onkogene u ljudske genome, baš kao što si bio rekao, najprije ugradili virusi. Možda su i oni koji naslijeduju sklonost prema reumatičnom artritisu baš tako stekli te gene.”

„Točno tako. Ti su virusi možda već i izumrli, ali njihova DNK nastavlja živjeti, i to u nama!”

„Bravo. I tako je taj momak usrećio ljudska bića!”

O, kako sam mrzio taj samodopadni izraz što mu se stvorio na licu. (Ali mu se na koncu ipak izbrisao, zar ne?)

Les je uzeo komadić krede pa na ploči ispisao shemu: BEZAZLEN→ UBIJA!→ IZLJEČIVA BOLEST→ TEŠKOĆE→ BEZAZLEN

„Ovo je klasičan način gledanja na interakciju vrste domaćina i novog patogena, napose kad je riječ o virusu. Svaka strelica, dakako, predstavlja stupanj mutacije i adaptivnog odabira.”

„Kao prvo”, nastavio je, „nova vrste nekog dosad bezazlenog mikroorganizma skače sa svog ranijeg domaćina, recimo majmunske vrste, na nekog novog, recimo nas. Na početku, razumije se, mi ne raspolažemo adekvatnim obranbenim mehanizmom. On naprosto kosi kao što je to, recimo, činio sifilis u Evropi šesnaestog stoljeća, ubijajući ne nakon nekoliko godina, već nakon svega nekoliko dana... u svojevrsnoj orgiji proždiranja ćelija, što za neki patogeni organizam baš i nije neki jako djelotvoran modalitet. Hoću reći da samo proždrljivi parazit svog domaćina ubija tako brzo.”

„Ono što potom slijedi, zapravo je burno razdoblje za kojeg se i domaćin i parazit trude da se jedan drugom prilagode. To se može usporediti s ratovanjem. Ili pak, s druge strane, *moguće* je to zamisliti i kao vrlo otegnuti proces *pregovaranja*.”

Otfrknuo sam s gnušanjem.

„Mistična sranja, Les. Shemu, međutim, prihvaćam, i usporedba s ratom je u redu. Baš zbog toga ovakve laboratorije i financiraju. Da uzmognemo smisliti bolja oružja za

našu stranu.”

„Hm. Moguće. Ali pokatkad, Forry, taj proces izgleda posve drukčije.” Okrenuo se i nacrtao slijedeću shemu.

BEZAZLEN→ UBIJA!→ IZLJEČIVA BOLEST→ TEŠKOĆE→ BENIGNI PARAZITIZAM→ NESPRETNO UGRAĐIVANJE→ SIMBIOZA→ KORISNO UGRAĐIVANJE

„Vidiš da je ova shema ista kao i ona druga sve do točke na kojoj iščezava početna bolest.”

„Ili se počinje skrivati.”

„Naravno. Baš onako kao što je *E colli* potražila zaklon u našim unutrašnjim organima. Nema sumnje da su nekoć davno preci *E colli* pobili mnogo naših predaka prije nego što su naposljetku postali korisnim simbiontima kakvi su sada, organizmima koji nam pomažu da probavimo hranu.”

„Mogao bih se okladiti da isto vrijedi i za viruse. Nasljedni rakovi i reumatični artritisi samo su privremeno izvor nezgoda. Naposljetku će se i ti geni ugraditi posve udobno. Postat će dio genetske raznovrsnosti koja nas priprema za izazove koji još stoje pred nama.”

„Mislim, mogao bih se okladiti i da je veliki dio naših današnjih gena u nas ušao na isti način, ulazeći najprije kao invazor u naše stanice...”

Šašavi kujin sin. Sva je sreća da nije i istraživanja u našem laboratoriju pokušao odveć direktno podrediti svojoj magičnoj shemi. Naše čudo od djeteta imalo je, kad je riječ o budžetskim ustanovama, i odveć soli u glavi. Znao je vrlo dobro da one nisu baš jako zainteresirane da nam plaćaju kako bismo dokazali da smo djelimice potekli od virusa. Njima je bio potreban, i to grdno, napredak u pogledu sredstava za suzbijanje samih virusnih infekcija.

I tako je Les napore svoje ekipe koncentrirao na *prenosnike*.

Da, ljudskim su virusima potrebni vektori, zar ne? Hoću reći, ubiješ li čovca, onda moraš imati nekakav čamac za spašavanje, tako da možeš napustiti brod što si ga upravo potopio i prijeći na neku *novu* zlosretnu žrtvu. Isto vrijedi i ako se domaćin pokaže žilavim pa te odbije - moraš se seliti. I stalno tako.

Do đavola, čak i ako s ljudskim tijelom sklopiš mir, onako kao što je rekao Les, želja za širenjem ipak ostaje, zar ne? Slavni kolonizatori, eto što ste vi, sitne beštijice.

O, znam, znam. Sve je to samo prirodno odabiranje. One bubice koje slučajno naiđu na dobrog vektora, te se i šire. Koje ga ne nađu, ne šire se. Ali sve je to tako sablasno. Pokatkad se zaista čovjeku *čini* da u tome ima smislenosti...

Tako nas gripa tjera da kišemo. Tifus nam donosi proljev. Male boginje izazivaju prišteve koji se suše, ljušte, da bi ih potom otpirio vjetar i udahnuli ih bolesnikovi najbliži. Sve su to dobri načini da se skoči s broda. I izvede kolonizacija.

Tko zna? Je li neki davni virus izazivao oticanje usana koje nas je tjeralo na ljubljenje? He. Možda je baš to slučaj Lesova „benignog parazitizma”... Mi zadržavamo sklonost i dugo nakon što je izumio patogen koji ju je prouzročio! Kakva misao!

I tako je naš laboratorij dobio veliki budžet za izučavanje vektora. I eto kako je Les pronašao tebe, AIAS-u moj. Nacrtao je veliku shemu koja je obuhvaćala sve moguće načine na koji zaraza može skakati s čovjeka na čovjeka, i onda nas poslao da ih

istražimo, sve jedan po jedan.

Za sebe je ostavio izravni prijenos iz krvi u krv. Za to je imao i razloga.

Kao prvo, Les je bio *altruist*, shvaćate? Brinula ga je sva ta panika i sve te neutemeljene glasine što su se širile o britanskim zalihama krvi. Bilo je ljudi koji su odgađali nužne operacije. Bilo je priča i o tome da se i ovdje počne s onim što su neki bogatuni u Sjedinjenim već činili - skladištili vlastitu krv u šašavom, skupom pokušaju da uklone potrebu za uzimanjem krvi iz banaka za slučaj da im ikad ustreba hospitalizacija.

Sve je to brinulo Lesa. No još je gora od toga bila činjenica da su se mnogi potencijalni davaoci klonili davanja krvi zbog nekih glupih šuškanja da se čovjek tako može zaraziti.

Do đavola, nitko još nikad nije pokupio ništa samo zato što bi dao krv... ništa osim možda lagane vrtoglavice i možda bubuljka i osipa od svih onih silnih keksa i slatkoga čaja kojim su ga poslije svega nahranili i napojili. A što se pak tiče zaražavanja HIVom putem primljene krvi, tu su, mislim, novi testovi na antitijela i taj problem stavili pod kontrolu. Pa ipak su se glupa govorkanja širila i dalje.

Narod mora imati povjerenja u krv koja mu se daje. Les je želio jednom definitivnom studijom, jednom zauvijek ukloniti sve te glupe strahove. Međutim to ipak nije bio jedini razlog zbog kojeg je on taj krvni put želio za sebe.

„Mnogo je, razumije se, malih gadova poput AIDS-a koji se služe tim vektorom. Ali upravo bih tu i mogao naći one starije”, rekao je uzbuđeno. „Viruse kod kojih je proces pretvaranja u benignu vrstu gotovo završen. One koji su se tako dobro prilagodili da priginju glavu i svom domaćinu jedva da i stvaraju neugodnosti. Možda čak pronađem i takvoga koji je simbiont! Koji zapravo pomaže ljudskom organizmu.”

„Neotkriveni ljudski parazit - rekao sam i sumnjičavo šmrknuo.”

„A zašto ne? Ako nije bilo nikakve vidljive bolesti, zašto bi ga itko ikad i pošao potražiti? Forry, ovo bi moglo otvoriti čitavo jedno novo područje!”

I protiv vlastite volje, bio sam zadivljen. Eto zašto su u njemu vidjeli čudo od djeteta - zbog tog bljeska gotovo sulude intuicije. Kako mu je uspjelo izmaći tome da mu to u Oxbridgeu izbiju iz glave, to nikada neću shvatiti, ali to je svakako bio jedan od razloga zbog kojih sam se prikačio njegovu laboratoriju i rvao se vrlo žestoko da svoje ime prikačim za njegove radove.

I tako sam nastavio pratiti njegov rad. Izgledao je tako dubiozan, tako prokleto glup. Ali ja sam znao da bi na kraju naprosto mogao uroditi plodom.

To je razlog zbog kojeg sam već bio spreman kad me je Les jednoga dana pozvao na konferenciju dolje u Bloomsbury. Kolokvij je sam po sebi bio čista rutina, ali sam već slutio da bi Les uskoro mogao ispaliti veliku novost. Poslije smo se niz Charing Cross Road prošetali do neke pizzerije, dovoljno daleke od sveučilišnog kompleksa da bismo bili sigurni da se nigdje u blizini neće naći uho nekog kolege — bilo je tu samo svijeta koji je ubijao vrijeme prije kazališta, čekajući da se ono otvori dolje, na Leicester Squareu.

Les je, bez daha, od mene zatražio da se zakunem da ću šutjeti. Bio mu je potreban pouzdanik, shvaćate, i ja sam bio sav sretan da mu mogu ispuniti želju.

„U zadnje sam doba razgovarao s mnogo davalaca krvi”, rekao je nakon što smo

naručili. „I čini mi se da je, unatoč tome što su se mnogi toliko ustrašili da ne žele dati krv, taj gubitak obilno nadoknađen pojačanim davanjem one središnje jezgre stalnih davalaca.”

„Što zvuči dobro”, rekoh. A tako sam i mislio. Nisam imao ništa protiv toga da bude dovoljno krvi. Dok sam bio u Austinu uvijek mi je bilo drago gledati kako drugi odlaze do furgona Crvenoga križa, pod uvjetom, dakako, da nitko nikad tako nešto ne zatraži i od mene. To me nikad nije zanimalo a nisam imao ni vremena, pa sam se od svega izvukao pričajući naširoko kako imam malariju.

„I Forry, upoznao sam jednog zanimljivog čovca. Čini se da je počeo davati još u dvadeset petoj, za bombardiranja. Dosad je već morao dati najmanje sto pedeset, ako ne i sto šezdeset litara.”

Brzo sam izračunao u glavi.

„Čekaj čas. Onda je već zacijelo prešao dobnu granicu.”

„Upravo tako! I priznao mi je istinu, kad sam ga uvjerio u tajnost podataka. Kao da naprosto *ne želi* prestati nakon što je navršio šezdeset petu. Stameno staro momče... imao je prije nekoliko godina operaciju čira, ali je sve u svemu u posve pristojnoj formi. I tako se, nakon što je njegov mjesni Klub galonaca napravio veliku proslavu u čast njegova dezaktiviranja, preselio na drugi kraj zemlje i registrirao u novoj podružnici, dakako pod lažnim imenom i s manjim brojem godina!”

„Stari mućkaroš. Ali mi baš ne zvuči jako opako. Možda naprosto uživa u osjećaju da je nekom još potreban. Kladim se da očijuče sa sestrama i voli badava jesti... To mu ga dođe kao nekakva dvomjesečna zabavica na koju može uvijek računati, sastanak s prijaznim ljudima koji ga uvažavaju.”

Hej, to što sam sebični mamlaz nipošto ne znači da ne znam ekstrapolirati vladanje altruista. Baš poput većine drugih tipova koji radije uzimaju nego što daju, stekao sam dobre instinkte za motivacije koje pokreću one ofce na drugoj strani. Ljudi poput mene naprosto moraju znati takve stvari.

„Tako sam i ja mislio, bar u početku”, rekao je Les kimajući glavom. „Potom nam našao još nekoliko takvih i odlučio ih nazvati “ovisnicima”. Isprva ih nisam uopće povezivao s jednom drugom skupinom, skupinom ljudi koje sam nazvao *obraćenicima*.''

„Obraćenicima?”

„Da. To su ljudi koji su iznenada postali davaoci krvi” - pazi ovo - I to ubrzo nakon što su se sami oporavili poslije operacije!”

„Možda tako otplaćuju dio svog bolničkog računa?''

„Mm, ne baš. U nas, zar si zaboravio, liječenje ide na državni trošak. Ali čak i kad je riječ samo o pacijentima u privatnim klinikama, to bi moglo objasniti samo nekoliko prvih davanja.”

„Dakle zahvalnost?” Za mene je to bio stran osjećaj, ali sam ga ipak mogao razumjeti, bar u načelu.

„Možda. Ponetko je mogao, nakon što se očešao o vlastitu smrt, doživjeti moralno uzdizanje i odlučiti postati boljim građaninom. Na koncu konca, pola sata u zavodu za transfuziju, svega nekoliko puta godišnje, samo je mala neugodnost u usporedbi s...”

Licemjerno trkeljanje. Jasno da je i on sam bio davalac. I tako je Les govorio i govorio o građanskoj dužnosti i tako to, sve dok nije stigla konobarica s našim pizzama i

dva svježa svijetla piva. To mu je na trenutak zaustavilo jezik. Ali kad je otišla, nagnuo se prema meni i zakrijesio očima.

„Ali ne, Forry. Nije to bilo nikakvo otplaćivanje računa, pa čak ni izraz zahvalnosti, bar kad je riječ o nekima od njih. I dogodilo se tu nešto više od prostog moralnog napretka. Fony, oni su zaista *obraćenici*. Počeli su se učlanjivati u Klubove galonaca, i više od toga! Čini se kao da je, u svakom od tih slučajeva, došlo do gotovo nekakve *promjene ličnosti*."

„Kako to misliš?"

„Mislim da je znatan dio onih koji su u posljednjih pet godina bili podvrgnuti većem kirurškom zahvatu promijenio, kako se čini, čitavo svoje društveno po-našanje! Osim što su postali davaocima krvi, povećali su i svoje priloge karitativnim organizacijama, uključili se u društva roditelja-učitelja, upisali se u skautske čete, aktivirali se u Greenpeaceu i Save The Children..."

„Poanta, Les. U čemu je *poanta*? "

„Poanta?" Odmahnuo je glavom. „Sasvim otvoreno, neki od tih ljudi ponašaju se kao ovisnici... kao preobraćeni ovisnici o altruizmu. I tada mi je zapravo, Forry, palo na um da ovdje možda pred sobom imamo novi virus..."

Izrekao je to naprosto ako. Naravno da sam ga samo bijelo pogledao.

„Virus!" prošaptao je uzbuđeno. „Zaboravi na tifus, male boginje, gripu. To su čisti amateri! Kukumari koji zeznu čitav štos svim tim šmrcanjem i ljuštenjem i sranjima. Da bude jasno, AIDS se služi krvlju i seksom, ali je tako prokleto divlji, pa nas je prisilio da ga opazimo, da razvijemo testove, otpočnemo dug, polagan proces njegove izolacije. Ali ALAS..."

„Alas?"

„A-L-A-S", rekao je i nacerio se. „Tako sam nazvao taj novi virus što sam ga izolirao. To znači „Acquired Layish Altruism Syndrome", Stečeni sindrom rasipnog altruizma. Kako ti se dopada?"

„Nikako. Misliš li reći da je riječ o virusu koji djeluje na čovjekovu *svijesti?* I to na tako kompliciran način?"

Bila me obuzela nevjerica ali i, istodobno, takav strah da sam se upravo sledio. Oduvijek sam imao nekakav praznovjerni osjećaj prema svim tim virusima i vektorima. A Les mi je sada stvarno zatjerao strah u kosti.

„Ne, jasno da ne", rekao je i nasmijao se. „No daj razmotri jednostavniju mogućnost. Što ako bi jednoga dana neki virus slučajno nabasao na mehanizam koji bi ljude naveo da *uživaju* u davanju krvi?"

Mislim da sam tada samo žmirnuo, posve nesposoban za bilo kakvu drugu reakciju.

„Forry, daj malo *razmisli!* Razmisli malo o onom starom o kojem sam maločas govorio. Rekao mi je kako se svaka dva mjeseca, baš kad mu istječe rok pa ponovno može dati krv, osjeća „sav nekako zgusnut iznutra". Ta nelagoda nestaje tek nakon što dade krv."

Ponovno sam žmirnuo.

„I ti misliš reći da on svaki put kad daje krv, u biti služi svom parazitu, pribavljajući mu prenosnika do novih domaćina..."

„Novi su domadari ljudi koji su preživjeli operaciju zato što su u bolnici dobili novu krv, a sve zato što je naš stari bio tako velikodušan, da! Da, tako se zarazuju! Samo što je ovdje riječ o virusu lukavcu, ne o nekom gramzljivom mamlazu, kakav je AIDS, pa čak i obična gripa. On samo pogne glavu. Tko zna, možda je on već dostigao i nivo k*omensalizma* sa svojim domaćinom — u njegovo ime napadajući invadirajuće organizme, ili...”

Ugledao je izraz na mom licu pa odmahnuo rukama.

„U redu, možda je ovo odveć preuzetno, znam. Ali daj malo razmisli o tome! Zato što nikad nije bilo nikakvih simptoma bolesti, nitko se nikada, sve do sada, nije ni potrudio da potraži taj virus.”

I tada sam iznenada shvatio: on ga je već izolirao. I, već istoga časa znajući što bi to, sa stanovništa karijere, moglo značiti, već sam počeo kovati planove, pitajući se kako da svoje ime stavim na taj rad, kad ga bude publicirao. Toliko sam se bio zanio da sam na nekoliko trenutaka izgubio nit njegova izlaganja.

„... I sad dolazimo do onog najzanimljivijeg. De razmisli što će jedan normalni, sebični torijevac *pomisliti* kad najednom otkrije kako silno želi odlaziti u zavod za transfuziju koliko god mu to često dopuste?”

„Hm”, rekao sam i zatresao glavom. „Da ga je netko začarao? Hipnotizirao?”

„Gluposti!” otfrknuo je Les. „Tako ljudska psihologija naprosto ne šljaka. Ne, mi smo skloni učiniti mnogo toga, a da ni sami ne znamo zašto. Kako su nam, međutim, ipak potrebna nekakva opravdanja, počinjemo *racionalizirati!* Ako ne postoji nikakav očiti razlog našemu ponašanju, mi ga naprosto *izmislimo,* pri čemu prednost dajemo onima koji će popraviti naše mišljenje o nama samima. Ego je snažna mrcina, prijatelju dragi.

Hej, pomislio sam, *ne uči oca kako se prave djeca*.

„Altruizam”, rekao sam glasno. „Otkrivaju kako redovno trče u zavod za transfuziju. Oni to racionaliziraju tako što sebe proglašavaju dobrim ljudima... Time se počnu ponositi. I hvastaju se time...”

„Pogodio si”, rekao je Les. ,,I zato što se time ponose, i što se čak i filistarski hvasuju svojom iznenadnom velikodušnošću, oni se i trude da je *prošire*, da je unesu i u druge pretince svojega života!”

Odgovorio sam mu šaptom prigušenim od strahopoštovanja.

„Virus altruizma! Nebesa, Les, kada to objavimo...

Zastao sam vidjevši kako se iznenada namrštio, i u jednom trenutku pomislio kako je to učinio zato što sam spomenuo „nas”. Mogao sam, naravno, biti i pametniji. Les je, naime, uvijek bio više no spreman da s drugima podijeli slavu. Ne, iza njegova su se nećkanja krili mnogo ozbiljniji razlozi.”

„Ne još, Forry. Ovo još ne možemo objaviti.”

Odmahnuo sam glavom.

„Zašto ne! Ovo je baš krupno, Les! To dokazuje mnogo od onoga što si stalno govorio, o simbiozi i svemu tome. To bi mogao biti čak i put do Nobelovke!”

Ovo je bilo vrlo nezgrapno, glasno govoriti o Najvišem. No on to kao da nije čak ni opazio. Do đavola. Da je bar Les bio poput većine biologa, da su ga više od svega

mamile čari Stockholma. Ali ne. Shvaćate, Les je bio rođeni altruist.

On je zapravo za sve bio kriv. On i njegova prokleta kreposnost, oni su me natjerali da prvi put počnem razmišljati o onome što sam potom odlučio i učiniti.

„Zar ne shvaćaš, Forry? Ako to objavimo, ljudi će razviti test na antitijela svojstvena virusu AIAS-a. Davaocima koji ga imaju bit će zabranjen ulaz u zavode za transfuziju, baš kao i onima koji imaju AIDS, sifilis ili zaraznu žuticu. A to će onda biti nevjerojatno grozno mučenje za te uboge ovisnike i prenosnike."

„Ma zajebi prenosnike!" gotovo sam viknuo. Nekoliko stalnih gostiju pogledalo je prema meni. Tek sam očajničkim naporom volje uspio sniziti glas. „Vidi, Les, zaražene će klasificirati kao bolesne, zar ne? I tako će im pružiti liječničku njegu. A ako je za to da se osjećaju bolje dovoljno da im se redovito pušta krv, no dobro, dajmo im onda pijavice!"

Les se nasmiješio.

„Domišljato. Ali to nije jedini, pa čak ni glavni moj razlog. Ne, zasad to ne želim objaviti, i to je bespogovorno. Ja naprosto ne smijem dopustiti da išta spriječi širenje te zaraze. Ona se mora širiti, i postati epidemija. I pandemija."

Zapiljio sam se u nj, i kad sam mu ugledao onaj izraz u očima, shvatio sam da je Les više od altruista. Zahvatila ga je ta najpodmuklija od svih ljudskih boljetica, postao je žrtva mesijanskog kompleksa. Želio je spasiti svijet.

„Zar ne shvaćaš?" rekao je uzbuđeno, sa žarom prozelita. ,,Forry, sebičnost i pohlepa uništavaju ovaj planet! Ali narav uvijek pronalazi načina, i ovaj nam put simbioza možda pruža zadnju šansu, posljednju priliku da postanemo boljim ljudima, da naučimo surađivati prije nego što bude prekasno!"

„To čime se najviše dičimo", nastavio je, „ti naši čeoni režnjevi, ti komadići sive moždane mase smješteni iznad očiju a koji nas čine toliko domišljatijim od zvijeri, kakvo su nam dobro donijeli, Forry moj? Ne baš đavolski mnogo. Mi nećemo *mišljenjem* pronaći izlaz iz kriza dvadesetog stoljeća. Ili, u najmanju ruku, sama nam ga misao neće donijeti. Potrebno nam je uz to i još nešto drugo."

„I, Forry, uvjeren sam da je to nešto drugo upravo ALAS. I zato to moramo zadržati u tajnosti, bar dok se među ljudima ne utvrdi toliko da povratak naprosto više neće biti moguć!"

Progutao sam slinu.

„I koliko tako? Kako dugo želiš da pričekamo? Sve dok virus ne počne utjecati na rezultate glasanja? Do idućih izbora?"

On je samo slegnuo ramenima.

„O da, najmanje toliko. Pet godina. Moža sedam. Shvaćaš, taj virus prelazi samo na ljude koji su se nedavno operirali, a ti su u pravilu stariji. Na svu sreću, ti su također i utjecajniji. Upravo takvi kakvi danas glasaju za torijevce..."

I potom je nastavio. I još. I još. Slušao sam ga s pol uha, no već sam bio došao do tog sudbonosnog zaključka. Sedam godina čekanja na to prokleto koautorstvo učinit će to otkriće praktički bezvrijednim za moju karijeru, za moje ambicije.

Naravno da sam, sad kad sam je doznao, mogao naprosto odati Lesovu tajnu. No to bi samo izazvalo njegovo ogorčenje, pa bi se lako moglo dogoditi da on za to otkriće

pokupi svu slavu. Ljudi su skloniju pamtiti otkrivače negoli bukače.

Platili smo pa krenuli prema stanici Charing Cross, odakle smo mogli podzemnom do Paddingtona, pa odanle do Oxforda. Kad smo pošli, iznenadni nas je pljusak potjerao u obližnju slastičarnu. Dok smo čekali da prestane, i njemu sam i sebi kupio po sladoled. Sasvim se jasno sjećam da je on uzeo sladoled od jagoda. Moj je bio od malina.

Dok je Les rastreseno pričao o svojim planovima istraživanja, ružičasta mu je mrljica obojila kut usana. Ja sam se pretvarao da ga slušam, no moje su se misli već bile okrenule drugim stvarima: planovima što su se tek rađali i ozbiljnim scenarijima umorstva.

Trebao je to, dakako, biti savršen zločin.

Filmski detektivi uvijek tragaju za “motivima, sredstvima i prilikom”. Mislim, što se motiva tiče, imao sam ga u izobilju, no on je bio tako dalek, tako opskuran, da mu sasvim sigurno nikad nitko neće domisliti.

Sredstva? Do đavola, pa radio sam posao gdje je sve vrvjelo od sredstava. Bilo je tu na buljuke i otrova i patogena. U svom smo poslu vrlo oprezni ali se, dakako, nesreće ipak znadu dogoditi... Isto vrijedi i za priliku.

Bila je tu, dakako, i jedna caka. Reputacija tog čuda od djeteta bila je takva da se, čak i kad bih ga uspio oladiti, ne bih odmah usudio pojaviti s vlastitim radom. Proklet bio, svi bi naprosto pretpostavili je njegov rad, ili bar njegovo “vodstvo” tu u laboratoriju, dovelo do otkrića ALAS-a. A osim toga, odveć velika moja slava neposredno nakon njegova odlaska *mogla* bi navesti nekoga da nasluti postojanje motiva.

I tako, shvatio sam naposljetku, Les će na kraju ipak dobiti tu svoju odgodu. Možda ne od sedam godina, nego vjerojatno od tri ili četiri, za kojih ću se vratiti u Sjedinjene, otvoriti novi pravac istraživanja, i zatim pažljivo povesti rad putom koji će metodički obuhvatiti sve temelje koje je Les maločas tako impulzivno razotkrio u bljeskovima nadahnuća. Ja se tom odgađanju nisam baš jako radovao, ali će se na koncu svega sve to ipak doimati kao zaista samo moje djelo. Na tom radu Forry zaista neće biti nikakav koautor, o, to ne, gospodine moj!

Ljepota je čitave zamisli bila u tome da nitko nikad neće ni pomisliti da me poveže s tragičnom smrću mog kolege i prijatelja, do koje je došlo pred mnogo godina. Na koncu konca, nije li njegovo preminuće unazadilo moju karijeru, pa makar i samo privremeno? „O, da je samo siroti Les živ pa da vidi tvoj uspjeh!” govorit će moji suparnici, potiskujući žuč ljubomore dok me budu gledali kako se pakujem za Stockholm.

Razumije se da se ništa od toga nije pokazalo ni na mom licu a ni u mojim riječima. Obojica smo imali svog normalnog posla. Međutim sam svakoga dana radio i duge prekovremene sate, pomažući Lesu na „našem” tajnom projektu. Bilo je to, na svoj način, ludo i nezaboravno doba, i Les je štedro dijelio pohvale mom sporom, dosadnom, no metodičkom načinu na koji sam otjelovljivao neke od njegovih ideja.

Pripremao sam se sporo, znajući da se Lesu ne žuri. Zajedno smo prikupljali podatke. Uspjelo nam je izolirati, pa čak i iskristalizirati virus, dobiti difrakcijske rendgenograme, izvršiti epidemiološke studije, i sve to u najstrožoj tajnosti.

„Čudesno!” uzviknuo je Les kad je otkrio način na koji virus ALAS-a prisiljava svog domaćina da osjeti potrebu da „daje”. Naprosto bi se otapao u vlastitoj elokvenciji, sipajući čitave kaskade o elegantnom mehanizmu što ga je objašnjavao statističkim odabirom, no koji sam ja, ne mogući se tome oprijeti, praznovjerno pripisivao nekom nevjerojatno skrovitom obliku razuma. Što smo više otkrivali profinjenost i djelotvornost njegove tehnike, to je u Lesu sve više raslo divljenje, a u meni gnušanje prema tim paketićima RNK i proteina.

Činjenica da se virus doimao toliko bezazleno - Les ga je držao čak i komen-salnim - u meni je samo još više poticala mržnju prema njemu. To je u meni izazivalo zadovoljstvo zbog onoga što sam planirao. Zadovoljstvo što ću podapeti nogu Lesovoj namjeri da ALAS pusti da radi što mu se spuhne.

A ja ću spasiti čovječanstvo od tog mogućeg gospodara nad marionetama. Istina jest da ću, zbog vlastitih ciljeva, s uzbunom morati malo pričekati, no uzbunu ću ipak dići, i to prije nego što ju je moj bezazleni sunarodnjak planirao.

Les nije imao ni pojma da zapravo stvara podlogu za djelo za koje će slava pripasti *meni*. Svaki bljesak intuicije, svaki njegov „Eureka!”, bivao je pohranjivan u mojim privatnim bilježnicama, uz kolone dosadnih podataka. U međuvremenu sam raspoređivao sva sredstva što su mi stajala na raspolaganju.

Na koncu sam za svog izvršitelja odabrao jedan izuzetno virulentan soj virusa denge.

Mi u Teksasu imamo jednu staru izreku: „Kokoš je za jaje samo sredstvo za stvaranje novih jaja.”

Za jednog biologa, domaćeg sa svom tom grkolatinštinom, ta izreka ima i mnogo „salonskiju” verziju. Ljudi su „zigote”, stvorene od diploidnih stanica koje posjeduju 46 sparenih kromosoma... pri čemu su izuzetak samo naše haploidne spolne stanice, ili „gamete”. Muške gamete su spermatozoidi i ženske jajašca, i sadržavaju samo po 23 kromosoma.

Zato bilozi vele: „Zigota je za gametu samo sredstvo za stvaranje novih gameta.”

Lukavo, ha? No to samo ističe koliko je teško u naravi ukazati na Prvi uzrok... na nekakvo središte slagalice, prema kojemu se sve drugo može baždariti. Hoću reći, što je zaista bilo prije, kokoš ili jaje?

„Čovjek je mjera svih stvari”, glasi još jedna mudra stara izreka. O da! Recite to modernim feministicama!

Neki tip kojeg sam nekoć poznavao, a koji je rado čitao znanstvenu fantastiku, ispričao mi je jednu priču na koju je bio naišao, a prema kojoj je ispalo da je čitava i jedina svrha čovječanstva, njegova mozga i sveg ostalog, da dade organizme koji će izgraditi zvjezdane brodove, kako bi kućna muha mogla emigrirati i naseliti galaksiju.

Ali je ta zamisao bila baš ništa u usporedbi s onim u što je vjerovao Les Adgeson. On je govorio o toj životinji zvanoj čovjek kao da opisuje čitave Ujedinjene Narode. Od E *colli* u našim crijevima pa sve do sitnih grinjica koje nam čiste trepavice, sve do mitohondrija koje daju bodrost našim stanicama, i sve tako do onoga što sadrži i sama naša DNK... Les je na sve to gledao kao na veličanstvenu veliku košnicu u kojoj caruje kompromis, u kojoj se vode pregovori, u kojoj vlada *simbioza*. Većina naših kromosoma,

tvrdio je on, potiče od virusa koji su nas nekoć invadirali.

Simbioza? Slika koja se, međutim, stvarala u mojoj svijesti, bila je slika sićušnih *lutkara*, koji su nas navlačili i potezali svojim proteinskim nitima, tjerajući nas marionete da plešemo kako oni sviraju, u skladu s njihovim gnusnim, sebičnim sitnim planovima.

A ti, *ti* si bio najgori! Baš poput mnogih drugih cinika, i ja sam ipak zadržao tajnu vjeru u ljudsku narav. Istina je, ljudi su većinom svinje. To mi je oduvijek bilo poznato. I ako sam ja od onih koji radije uzimlju nego što daju, ipak sam bar dovoljno iskren da to i priznam.

Ali duboko u duši mi koji smo takvi ipak računamo na bodru, neobjašnjivu velikodušnost, taj misteriozni, zbunjujući altruizam tih drugih ljudi, tog ljubaznog, neobjašnjivo *ćudorednog* svijeta... kojemu se izvana prezrivo podsmjehujemo, no koji nas u tajnim dubinama duše drži u položaju strahopoštovanja.

A onda se pojavljuješ ti, da proklet bio! Ti *tjeraš* ljude da se tako ponašaju. Kad ti dovršiš svoj posao, od misterije neće preostati ništa. Nijednoga zakutka nedostupnog cinizmu. O proklet bio, da znaš kako sam se zamrzio!

A zamrzio sam i Leslie Adgesona. I kovao svoje planove, smišljao briljantan pohod protiv vas obojice. I tim zadnjim danima nevinosti osjećao sam se, oh, tako divljački odlučan. Tako prekrasno odlučan i gospodarom vlastite sudbine.

Da bi na koncu sve završilo antiklimatično. Nisam imao vremena dovršiti pripreme, namjestiti stupicu, oštru staklenu krhotinu umočenu baš u pravu smjesu smrtonosnih mikroorganizama. Jer se tada pojavio CAPUC, trenutak prije nego što sam mogao iskoristiti svoju šansu kao ubojica.

CAPUC je sve izmijenio.

Catastrophic Auto-imune Pulomonary Collapse, Katastrofalni auto-imuni kolaps pluća... kratica užasa prema kojoj se AIDS doimao tek sitnom tegobom. A u početku se činilo da ga je nemoguće zaustaviti. Njegovi su vektori bili posve nepoznati a uzročnik se dugo opirao izolaciji.

Ovoga puta nije bilo nikakve lako odredive kategorije pučanstva koju je obarala ta nova kuga, iako se ona koncentrirala na industrijalizirani dio svijeta. Činilo se da su školska djeca u nekim krajevima napose osjetljiva. Drugdje su to bile sekretarice i poštari.

Razumije se da su u igru ušli svi veći epidemiološki laboratoriji. Les je predviđao da bi se moglo uspostaviti da je patogen donekle srodan prionima koji izazivaju herpes zoster kod ovaca, a možda i nekim biljnim bolestima, da je to pseudo živi oblik jednostavniji čak i od virusa, i kojeg je mnogo teže otkriti. Bilo je to heretičko, manjinsko mišljenje, sve dok CDC nije, iz čistog očaja, odlučio provjeriti njegove hipoteze, i tako otkrio uspavane viroide, baš onako kako je Les bio predvidio, umiješane u ljepilo kojim su se zatvarale kuverte i brikovi mlijeka, i kojim su se lijepile poštanske marke.

Les je, dakako, postao herojem. Postala je to i većina nas u laboratoriju. Jer mi smo, na koncu konca, bili u prvim borbenim redovima. I naši su gubici bili stravični.

Tad se, bar neko vrijeme, s neodobravanjem gledalo na sprovode i ostala javna okupljanja. No u Lesovu je slučaju učinjena iznimka. Povorka iza njegova lijesa bila je

dugačka čitavu milju. Zamolili su me da održim nadgrobni govor. A kad su me zamolili da preuzmem laboratorij, ja sam to i prihvatio.

Prirodno je dakle bilo da zaboravim sve o AIAS-u. Rat protiv CAPUC-a tražio je sve što je društvo moglo pružiti. I makar sam ja bio i sebičan, čak i štakor pokatkad znade kad je pametnije uključiti se u borbu da bi se spasio brod koji tone... napose pak kada na vidiku nema druge luke.

Na koncu smo ipak naučili kako da se borimo protiv CAPUC-a. Metoda je počivala na lijekovima i cjepivu koje se temeljilo na reverznim antitijelima prisilno uzgajanim u koštanoj srži samoga bolesnika nakon što bi ovaj primio opasno pretjeranu dozu jednog vanadijeva spoja što sam ga pronašao metodom pokušaja i pogreške. To je djelovalo, bar u većini slučajeva, no žrtve su patile od teških stresova i počesto zahtijevale specijalni režim transfuzija čiste krvi sve dok ne bi prošle najopasniju fazu.

Zavodi za transfuziju postali su malobrojniji negoli prije, no krvi je bilo, jer su ljudi reagirali darežljivo, kao u ratno doba. Nije me smjelo nimalo iznenaditi što su se preživjeli, nakon oporavka, dobrovoljno javljali na tisuće. Ali ja sam tada bio već posve zaboravio na ALAS.

I tako smo odbili CAPUC. Njegov se vektor pokazao odveć nepouzdanim, i bilo ga je, kad smo napokon shvatili kako djeluje, odveć jednostavno omesti. Ubogom viroidu nikad nije ni pružena šansa da dosegne Lesov „stadij pregovaranja”. O, da, to su bili dani.

Dobio sam sva moguća odlikovanja koja nisam zavrijedio. Kralj me je proizveo u viteza zato što sam osobno spasio prijestolonasljednika. Bio sam pozvan i na večeru u Bijelu kuću.

To se zove posao.

Ljudi su nakon toga napokon predahnuli. CAPUC kao da je ljude strahom potjerao prema novom duhu suradnje. Naravno da mi je sve to trebalo biti sumnjivo, ali sam se uskoro prebacio u Svjetsku zdravstvenu organizaciju, pa su mi na pleća pale sve moguće administrativne odgovornosti za vrijeme Finalne kampanje protiv neishranjenosti.

U tom sam času bio već gotovo posve zaboravio na ALAS.

Zaboravio sam na tebe, zar ne? O da, prolazile su godine, moja se zvijezda uzdizala, postao sam slavan, poštovan, čašćen. Nobelovku nisam dobio u Stock-holmu. Ironija je bila da sam je podigao u Oslu. Zamislite samo. Što samo pokazuje kako čovjek iz svakoga može napraviti budalu.

Pa ipak ne mislim da sam ikada stvarno zaboravio na tebe, ALAS-u moj, zaista ne ako se spustimo do zadnjih dubina svijesti.

Bili su potpisani mirovni ugovori. Građani industrijskih zemalja izglasali su privremena kresanja vlastitog životnog standarda da bi pobijedili siromaštvo i spasili okoliš. Činilo se kao da smo iznenada svi odrasli. Ostali cinici, s kojima bih u prošla vremena pio i razmjenjivao mračne slutnje o neizbježnoj sudbini besramnog, bijednog čovječanstva, postupno su svi odreda napustili našu staru vjeru, što se dogodilo i s pesimistima kad je nad svijetom ponovno zasjalo sunce - sunce isuviše žarko da bi više čak i cinici u životu vidjeli tek prolaznu fazu našega puta za pakao.

Pa ipak, moje su misli ostajale neokaljanima. Jer sam podsvjesno znao da sve to naprosto nije realno.

A onda, ususret pažnji i mažnji čitavoga svijeta, s Marsa se vratila se treća ekspedicija, i sobom donijela TARP.

I tek smo tada otkrili koliko su svo vrijeme naši domaći patogeni bili zapravo *prijazni*.

Kasno u noći, posrćući od iscrpljenosti zbog prekomjerna rada, zastajao bih pred Lesovim portretom, za koji sam bio zapovjedio da ga postave u hodnik, nasuprot vratima moje sobe, i stajao tako i proklinjao i njega i njegove proklete teorije o *simbiozi.*

Dajte samo zamislite kako bi čovječanstvo ikad moglo ostvariti simbiotsku zajednicu s TARP-om! Ali to bi onda stvarno bilo nešto. Zamisli, Les, sve te vanzemaljske gene, pridodate našoj genetskoj baštini, našoj bogatoj ljudskoj raznovrsnosti!

Samo što, po svemu sudeći, TARP nije bio baš jako zagrijan za „pregovaranje". Njegovo je udvaranje bilo grubo, smrtonosno. A prenosnik mu je bio vjetar.

Svijet je gledao u mene, i moje kolege, nadajuć se spasu. No unatoč svem svom uspjehu i visokom ugledu, ja sam ipak znao da sam samo drugorazredni švindler. Jer sam oduvijek znao - bez obzira koliko mi zahvaljivali i slavili me -tko je od mene bio za devet svjetlosnih godina bolji.

Stalno i opet, duboko u noć, zadubljivao bih se u bilješke što ih je Leslie Adgeson bio ostavio za sobom, tražeći u njima nadahnuće i nadu. I tada sam se ponovno spo taknuo o ALAS.

I tako te ponovno pronašao.

O da, ti si nas natjerao na bolje ponašanje. Danas bi već bar četvrtina ljudskoga roda morala imati tvoj DNK. A baš su ti ljudi svojim ponovno stečenim, neobjašnjivim, racionalnim altruizmom davali ton svemu i vodili sve ostale.

Svi se u sadašnjoj nevolji drže tako prokleto *dobro*. Uzajamno se pomažu, priskaču u pomoć bolesnima, svi toliko *daju*.

No ipak je to malo čudno. Da nas on nije sve učinio tako prokleto spremnima na suradnju, mi vjerojatno nikad ne bismo, zar ne, niti *stigli* na taj prokleti Mars. Ili čak i da jesmo, bilo bi zaostalo još posve dovoljno paranoje da uspostavimo solidnu karantenu.

Ali mislim, podsjetio sam samoga sebe, ti zapravo nišu ne *planiraš*, zar ne? Ti si naprosto svežnjić RNK, zapakiran u proteinsku ovojnicu, obdaren slučajnom, uzgredno stečenom sklonošću nagonjenja ljudi da daju krv. To je, dakle, cijela istina o tebi, zar ne? Tako naprosto nije bilo načina da doznaš da nam, čineći nas "boljima", zapravo namiještaš TARP, zar ne? Zar ne?!

Danas već imamo i neke palijative. Neke nove tehnike kao da su od neke koristi. Najnovije su vijesti zapravo fantastične. Možda će nam, po svemu sudeći, uspjeti spasiti petnaestak posto djece. I najmanje će pola od nje biti plodno.

To vrijedi za narode kod kojih je bilo mnogo rasnog miješanja. Heterozigotnost i genetska raznovrsnost kao da dovode do veće otpornosti. Ljude „čistog", uskog rasnog porijekla mnogo je teže spasiti, rasizam, dakle, ima svoju neizbježnu cijenu.

Zaista šteta za gole majmune i konje, ali će sve to, molim, bar pružiti šansu tropskim šumama da ponovno izrastu.

U međuvremenu, svi i dalje ustrajavaju. Nigdje nema panike, za kakvu čitamo da je izbijala za ranijih kuga. Čini se da smo napokon odrasli. I uzajamno se pomažemo.

Ali ja ipak i dalje u lisnici nosim karton koji govori da sam kršćanski scientist, da mi je grupa AB minus, i da sam alergičan malne na sve. Transfuzija danas spada u terapije koje se primjenjuju prilično često, a ja sam prilično važna ličnost. Ali ja ne želim primiti krv. Ne želim. Ja je dajem, ali je nikad ne bih primio. Ne bih je primio sve da se i srušim.

Mene nećeš dobiti, ALAS. Ne, nećeš.

Jer ja sam zao čovjek. Pretpostavljam, kad bi se sve zbrojilo, da sam u životu učinio više dobra negoli zla, no sve je to bilo slučajno, sve je to bilo tek posljedica okolnosti i kaprica ovoga svijeta.

Ja nad svijetom nemam vlasti, ali bar mogu donositi vlastite odluke. Poput, recimo, ove.

Iz svog visokog, bjelokosnog, istraživačkog tornja spust ih se dolje. Na ulice, gdje sve vrvi od klinika, punih truleža i gužve. Eto gdje ja sada radim. I zaista mi ništa ne znači što se ne ponašam drukčije nego što se danas ponašaju i svi drugi. Jer svi su oni samo marionete. Oni misle da se ponašaju altruistički, ali ja znam, ALAS, da su svi oni samo tvoje lutke.

Ali ja sam čovjek, čuješ li me? I ja sam donosim svoje odluke.

Groznica mi potresa tijelo, dok se vučem od kreveta do kreveta i prihvaćam ruke što ih pružaju prema meni tražeći utjehu, i činim sve što je u mojoj moći da olakšam njihovu patnju, da spasim bar ponekog.

Ali ALAS, mene nećeš dobiti.

Ja činim ono što sam sam odabrao.

Dragan
R.
Filipović
ABJASKA

Jašim Magični se u početku uopšte nije tako zvao, i razumno bi bilo postaviti pitanje je li mu uopšte pripadalo kakvo ime ili se samo odazivao.

Otac mu bese ofucani krajputaš s misterioznim natpisom „Umro u prisustvu vlasti”, a majka beše ona nesretna hraniteljica bika koji će je ubiti i rasturiti po celoj livadi besneći i ričući, da bi ga petnaest seljaka jedva savladala i naterala na prikolicu nekakvog Muja, koji je zlikovca ubio čim je zašao iza prve krivine.

Loš polaz za čoveka, dobar za umetnika; i onaj što je sada Jašim odao se klesanju figura u drvetu.

Od ruke su mu lepo išle čaplje i magarci sa buradima, i narod je izdaleka dolazio da se čudi i kupuje ih. Ali ne, nije to bilo ono zbog čega je u ruke uzeo dleto i čekićak.

Lepo se snalazio i sa malim topuzima, imitacijama gusli i preslica, ali ne, nije zbog toga lutao kanjonom Bjaske u potrazi za panjevima izglodanim maticom i kamenjem.

Onaj što se otprilike samo odazivao stotinu puta je pokušao da između čvorova i poprečnih vlakana provuče jedno telo, žensko, zbog kog su mu noći bile bez spokoja a dani puni očekivanja.

Grešno bi bilo reći da je smoto ili da među nogama ima roze ratluk od ekstrakta ruže umesto žile. Kleveta bi bilo šapnuti da nije imao žena.

Ipak, kad bi se u hodu mimoišli i bogzna kako ljubazno prijavili jedno drugom, zavodnički sistem bi pristo tiltovao i od jednog skoro šmekera ostajala bi samo drhtavica.

A to beše dok ime nije stekao.

Te jesenje večeri ustao je iz kreveta posle prespavanog dana, progrgotao malo vode po ustima i uzeo kašiku meda ne skidajući pogled sa pokušaja br. 106.

Nije mu se činilo da je daleko od uspeha, ni da je blizu. Video je samo granicu koju će možda, možda, možda preći ovaj put.

Uzdahnuo je bučno kao službenica na projekciji indijskog ljubavnog filma i krenuo ka alatu.

„Stani”, nezbrinuti komšija je uleteo kao da ga đavoli gone, „sve je uzalud!”

I pun strepnje za ono što bi se te noći moglo desiti obazrivo je objasnio da objekt umetnikove žudnje nije eterična osoba što bistri poeziju, ljubavnu, ili setno prebraja dirke na kakvom razdrndanom klaviru već prava, normalna žena koja voli da se kresne kad se prilika ukaže.

„Grešiš”, blago je rekao budući Jašim.

Donosilac abrova je kazao i ime i učestalost.

„Grešiš”, blago je rekao budući Jašim.

Zauvrat je dobio tačnu lokaciju na kojoj se često parkirao žuti auto da bi bio ispunjen uzdasima i priču:

kako je jedan znao, u stvari, nije samo jedan ali taj je bitan;

kako se nešto zakačio i na uski put, ćoravi, posle prolaska žutog auta izručio prikolicu rizle i ostavio lopatu;

kako je poslao fotografa lokalnog lista da snimi noćnog udarnika.

„Grešiš...”

„Ne jedi govna!” planuo je nezbrinuti komšija i raširio novine.

Sličica oštra, dobro kadrirana i na njoj mangaleja koji sedi na haubi i hladno puši i uplakana inspiracija sa razmazanom šminkom i lopatom u nejakim rukama.

Onome što se odazivao na neko ime prvo je zadrhtala donja usna, pa brada cela.

Sklopio je na tren oči, uzdahnuo kako je uobičajio i uzeo alat.

Donosilac abra je zapanjeno gledao kako iverje prašti otkrivajući pogledu bokove i grudi i prosto čuo čopor sačinjen od hiljadu pasa lutalica što juri po jednoj ispražnjenoj duši. Činilo mu se da ispod dleta plavičaste iskre sevaju i da je uopšte previše plavetnila i žutila za ovaj stepen svesnosti.

Stvaralac je brzo završio, pljucnuo precizno pogađajući vazu sa oklembešenim cvećem i upitao:

„Kako ti se čini?”

„Magično... Stvarnija je od prave!”

„E, nije!”

Ruka je ispustila čekić i dohvatila sekiricu.

Sa nekoliko udaraca razlomio je skulpturu i zgranutom nezbrinutom komšiji je jedno pitanje skoro izgorelo mozak dok je padao u nesvest od zaprepašćenja:

„Zar je moguće da ova budala uništi skulpturu a da na njenom mestu ostane figura one kukače u svim bojama?”

„Sinoć sam prešao granicu”, rekao je stvaralac kad je onesvešćeni posle dvanaest časova došao sebi. „I više nisam taj i taj već Jašim Magični.”

„Kako?” zatrokirao je komšija.

„Ne znam, ali evo, opet ću.”

I u neurednoj sobici se ukazala vila koja češlja svoju dugu kosu.

„Bajno...” zadivljeno je gledao nezbrinuti.

Smeh, pljesak dlanovima i nestajanje prizora.

„I ja držim da je tako”, izjasnio se Jašim Magični. „A šta sad?”

Izašao je iz nazovi ateljea i žurno, onako malo povijen, otišao do Bjaske.

Nebo teško kao sudbina, voda sijera, i zvuk koji ona pravi valjajući se preko stenja nikako nije onaj zbog kog se na ovo mesto dolazi.

Unosi mu nespokoj.

Poželeo je drugo i mučni šum postade šapat i svetlo se promeni; neko što misli da je to čuveno stanje spokoja i blaženosti bio bi potpuno zadovoljan.

Seo je, pomilovao ovlaš mahovinu i ispalio nekoliko sličica za svoju dušu, i jedna mu je rekla da će tu tako sedeti i uživati dok dve rode spremne za odlazak ne prelete preko neba gonjene vranama uzbuđenim zbog narušavanja teritorijalnog suvereniteta. Onda će sići do mračnog grada, pozvati bližnje i obavestiti ih da je taj i taj mrtav, a Jašim Magični živ, i da bivšeg treba sahraniti kako valja.

I naći će se pop spreman da očita praznom tabutu, i biće velika šarana, lepa šarana, sa narikačama i kolektivnim pijanstvom na kraju.

Godinama potom dokoni svet pričaće da je fini sanduk bio težak kao da u njemu neko leži iako je prazan zakucan tankim peticama sa upuštenom glavom. Onaj vrljavi što je nosio krst i u nastupu pijane razneženosti obećao zadušnog brava često će umovati o činjenici, neospornoj za njega, da u svakom insanu čuči bar još jedan isti takav, a različit, isto težak, pa i teži, i da je taj u toku nošenja ušao u sanduk i bio sahranjen.

A nezbrinuti komšija, e on će poželeti i sam da ostavi tog teškog sustanara strpljivoj majci zemlji i upisaće se u sektu visokoletača.

Jašima će pozvati da ga indentifikuje posle spuštanja na napušteni uskotračni kolosek ispod Starog grada.

„Ne znam," reći će Magični, „ja se više ničeg surog ne sećam."

Jedno godinicu posle indentifikacije Jašim je i dalje sedeo pored reke i svirao gitaru i klincu zabavljajući sebe i slučajno nabasale tvorevinama uma.

Ništa nije radio, vajao pogotovu, a nekako je ipak živeo i pare za piće i cigarete su se uvek nalazile.

„Bilo bi dosta", odložio je gitaru iznenada.

Sišao je u grad i iznenadio se videvši praznilo i dosadu umesto vrcavosti, zajedljivost umesto zdrave zajebancije.

Čuo je da neki pate zbog nemoći da i drugima urede njihovu patnju; video je mnoge kako uzdišu za zemljama u kojima bi sa svojim znanjem i radom bili čistači ili klozetari, i nije mu bilo milo.

„Alo, ker!" zovnuo je vukoliku lutalicu sa kojom je zbog čestitog društva ponekad jurio kroz svoje i tuđe snove. „Priđi nozi."

„Radije bih s tobom da srne i zečeve vijam, snegom utolim suvoga grla plam i ovu setnu dušu sirotom đavolu da dam."

„Luks, nestaško", počešao ga je Jašim po vratu. „Rekao bih da u ovim brdima više nema vukova."

„Ni velikih jebača."

„I šta sad? Da bežimo odavde negde daleko, gde ima neprskanih srna i ostavimo ovu gologuziju da se utopi u vlastitim iserotinama?"

„Nije pošteno" zamislio se pas. „Ova zemlja nas je othranila, njojzi fala."

„Onda..."

„Onda."

Pogledi obešenjački, a pomalo tužni; osmesi, a neverica.

Ipak, posle jurnjave kanjonom, prepadanjem mesta gde bi u nekim boljim danima moglo biti ljubavnih parova i zanesenjaka sa gitarama, jevtinim kobasicama nataknutim na zašiljeno drvo i oporim vinom u kanisteru od bar pet litara, stigli su do veštačkog jezera u Vrutcima.

„To je mesto?" dahtavo je pitao pas.

„Jedino."

Jašim je stao na kamen s koga je onaj prethodni rado pecao kleniće na „Ružno pače" i iz momenta postao svestan da su mu prethodne tvorevine uma luk i voda, i da ako ima pola poštene namere mora dobro zagrabiti pod korenje uma, skroz dole, u čkalje kojima opasni rakovi i neugodne zmije caruju a poneka zlatna ribica retko i plaho prolazi.

Punom snagom a bez napora. Kako je to lako pomisliti!

I vrisnu sila skrivena ispod korena, i vrisnu Jašim Magični i strese se sav. Linuo je znoj ledeni kao da je sav od te malo ustajale vode pored koje stoji sačinjen.

Luks je pokušavao da odvrati pogled muklo cvileći a glava se nevoljno okretala terajući ga da bude svedok rađanja zlatnog grada iznad tamnozelene vode, čardaka ni na nebu ni na zemlji.

Magični je urliknuo i onesvešćen bućnuo u jezero.

„Je li..." trgao se kad je došao sebi.

Jeste. Još je tu."

„I neka bude dok ga ne opozovem!" utvrdio je stvaralac delo svečanim rečima.

Čisto teoretski gledano grad su prvi ugledali seljaci nastanjeni oko jezera i mirne

duše ga svrstali u oblast priviđenja; neškodljiv i nekoristan. Kasnije, kad ludilo uzme maha zabacivaće šajkače na potiljak i važno, epski, raspredati da je on tu odvajkada bio, u stvari, od rušenja legendarnog manastira Rujno u kom je kaluđer Teodosije deljao drvena slova za „Četvorojevanđelje" i da tu jeste zbog opominjanja svakodnevaca da postoji štošta izvan ovoga.

Titulu prvog vidioca ipak je poneo Bora Klen, primenjeni pesnik iz Čačka zabasao u ovu nedođiju navučen neproverenom pričom o klenu glavonji metar i dvadeset dugačkom i boktepita koliko teškom.

Borčula je prvo pomislio da je viđeno posledica blažeg komatoznog stanja u kome se lepo proveo prošle noći, pa se, ne uzbuđujući se vidno, umio jezerskom vodom, mućnuo glavom i zažmurio nekoliko puta.

„Bože, ukazalo mi se!" jeknuo je kad se uverio u postojanost prizora.

Uživao je ispunjen ekstatičnim uzbuđenjem dok mu oštro kamenje nije nažuljilo kolena, pa je ustao i odlučio da na licu mesta sačini pesmu.

Anđeli i duše nikako nisu hteli da uđu u njegov stih, jednom je dosta za pametnog, a najčistije od primenjenog bilo je previše smrdljivo za ovaj dan i Borčula je odustao. (Kasnije će štampati tematsku knjižicu u privatnom izdanju sa udarnom „Bog te jebo, Zlatni grad, Boro Klenu šta ćeš sad" i prodavaće je po, ceni blinker po komadu.)

I drugi ribari su pristizali, i svakom od njih je prvi vidioc objasnio svoje impresije i unutrašnje lomove. Iz SMB rančuljaka hitro su povađene pokilice, pljoske, kilače i jedna reklamna flaša sa pet litara viskija i parti povodom ukazanja je oštro stanovao.

Za razliku od nekih drugih događanja Užice nije iz momenta reagovalo na čudne vesti iz gornjeg toka Bjaske, o, ne, previše puta su se zaleteli i bili izrađeni. Cinično su komentarisali lakovernost onih što su verovali subjektivnim doživljajima objektivno pijanih ribara a neka slatka vatra oblizivala je davno smrznute delove njihovih bića.

Jedan po jedan i bi šta bi:

pukla zora nedeljna a magla probijena zlatnim sjajem i hiljade posmatrača u stenju i blatu; plaču.

Rus Vanja je video kule od jantara sa zlatnim krovovima, divovske mozaike sačinjene od rubina, ametista i topaza sa sjajnim probojima božanski raspoređenih brilijanata.

Desimir Gujar se divio parkovima sa bezbroj vrsta bilja i borovima čiji se vrhovi stapaju sa nebom; oko njih košute sa mladima pasu bez straha od lovca i vuka.

Zoki Šljiva je odmah snimio bar sa muzikom koja direktno vodi na drugi sprat i u kome pedeset duplikata Nene Šljuke iz mlađih dana u toplesu služe nebeske opoje.

I svako drugačije, i svi sve.

Jašim Magični je u međuvremenu ponovo otkrio fizički svet i rado mu se prepustio. Nije mu loše išlo par nedelja, a onda je zaprepašćeno zaključio da više nema sa kim da se odaje porocima - sve što je rado i što vredi po ceo dan dangubi na Vrutcima.

„Alo, ker!" viknuo je u sebi i Luks nije odmah stigao.

„Gde si dosad? Sezona parenja?" malo mrzovoljno mu je prebacio.

„I ja sam bio gore."

„Zar?"

„Svaki dan i mnoge noći."

„I šta si video?"

„Sve o čemu sam sanjao."

„Ti znaš..."

„...da je to delo Jašima Magičnog” nastavio je Luks započeto. „Da, znam, ali i Jašim bi u svom umotvorju mogao videti ponešto o čemu je samo slutio. Ili ni to nije.”

„Ne zezaj. Zar može delo biti veće od tvorca? Čovek od Boga?”

„Ne bih direktno odgovorio. Samo mala opaska: Zlatni grad se razvija i sem po formi ni nalik nije onom što si ga ti stvorio.”

„Zabludeli psu”, ustao je Jašim sa kreveta, ,,i ti si naseo! Pođimo.”

Živ je bio grad, napokon, prepun žurbe i sveta sa strane.

Autobusi puni turista i vernika, vozila TV ekipa. Policijska.

„To!” oduševio se tvorac. „To sam hteo!”

Jedva su se probili kroz gužvu do jezera, a to baš i nije hteo, i Jašim se sturio kad je video stotine koje kleče i hiljade kako hipnotisano pilje.

Desantne jedinice najupornijih Užičana su gumenim čamcima špartale mirnom površinom pokušavajući da prodru odozdo, bez uspeha.

„Šta to rade?” zgranuo se onaj od kog je sve počelo. „Ne mogu ući u ne-materijalno!”

„Nematerijalno kažeš?” znalački se nasmejao Milovan Pičur ne prekidajući konver-ziju deviza sa petoricom turista. „Dule Mudo je prepoznao u gradu tipa koji mu duguje lovu za komplet knjiga sa srpskom tematikom, gađao ga ovećom cicom i pogodio ga. Ovaj otud je vratio kamen i razbio kameru TV Novi Sad!”

Zamislio se Jašim, i zagledao.

„Vidiš li snegove i vatre?” slabo je progovorio Luks. „Vidiš li srne?”

Dvonogi se zagledao.

„Vidim,” promukli glas je jedva otišao sa usana. „I mnogo toga vidim, i mnogo toga mi se ne sviđa!”

Nekako se nasmejao i pljesnuo dlanovima i grad se nije ni pomerio.

Možda smeh nije bio pravi?

Pokušao je sa boljim, i drugim zvukom pljeska.

Promenio je mesto u mapi mozga namenjeno postojanju zdanja.

Ništa, ništa, ništa!

Soba je bila u neredu koji nimalo nije ličio na onaj stvaralački.

„Opet pijan” zaključio je Luks bez prekora.

„Krkajgovna.”

„Nije to rečnik za jednog umetnika.” „Držiš da je tako?”

„Smatram.”

Ućutali su, dugački je zaspao.

Posle nekoliko sati video je da se pas nije pomerio sa romboidne šare jedva vidljive na prljavom tepihu.

„Potištenost je slatka ali ubija.”

Može li šta biti tužno kao pseće oči?

Jašim je u bljesku imao deset i po ciničnih odgovora. Ispalio je samo tri.

„Ne bih rekao da te vlastiti otrov usrećuje”, pridigao se pas. „Biću okolo.”

„Čekaj!”

Ćutali su dugo, sve dok tužnooki nije pitao:

„Zar ti ne bi da kročiš gore?”

„Pokušao sam!” Jašim je pesnicom udario u potamnelu lamperiju. „Sve sam pokušao i ne mogu!”

„Pamet nije nazor pokušavati već pitati nekog što zna.”
„Nemoj mi prodavati moje odronjke!” obrecnuo se Magični.
,,I to vreme dođe kad se biće prepusti. A sad, da skratimo ili da se još koji dan igramo rečima?”
„Dobro, da skratimo.”
„Čuo si Pičura? U zlatnom gradu je prepoznat kupac knjiga iz čaršije.”
„Pa?”
„Još pet ih je bilo gore. Nakratko, ali nisu uspeli.”
„Smešno! Kad ja...”
„Još uvek se odnosiš prema svojoj tvorevini kao prema vlasništvu, a to je smešno!”
„Ne ljuti se. Kako?”
„Slučajno. Sudbina. Žarom svoga htijenja.”
„Znaš li koga od njih?”
„Sve.”
„Mogu li ih sresti?”
„Moraš. U gradu su im kazali da si još ti potreban da bi ostvarili iole trajnije prisustvo. Samo kao sedam, zasad.”
„Nabroj.”
„Kupac knjiga, Ludak Iz Visoke Zgrade, debeli Čombe, Živan Mesar i neka Zelena Kraljica.”
„Luks?”
„Da?”
„Znam da brojim.”
Ćutanje.
„Ko je šesti?”
„Vau.”
„Džukelo pokvarena!”

I počelo je Okupljanje.
Zbog diskrecije, higijene i bojazni upriličeno je u trenutnom bivaku tvorca. „Žena kasni” promrsio je Čombe.
„A svi su potrebni?” zainterespvano ih je posmatrao Jašim.
„Tako kažu; mi svi i tvoja želja.”
„Koliko puta si bio gore?”
„Jednom. Svi po jednom. Kažu da smrtnici našeg ranga dolaze u organizovanim posetama.”
„A kako to da ja ne odem ni slučajno?”
„Valjda si bio negde drugde kad te slučaj tražio.”
„Evo i nje” onjušio je Luks.
I dođe, sva u zelenim haljinama i velovima preko lica, cipelicama u istoj boji i smaragdima u kosi.
„Dugo sam se lomila” zagrizla je usnu.
„Vidim, zelene iverke za sobom prosipaš” nije odoleo Magični.
„Ako si sve izlomila, da krenemo.”
Napraviše krug, bez reda a tačno, i dodirnuše se rukama i šapama.
Nije bilo neke energije, odsustvovala je čak, i Jašim pomisli da ga pas zeza. Pogledao ga je ispitivački, dobio potvrdu njuškom i poželeo je.

Učinilo mu se da je samo preslikao grupu osećajući se prisutnim u oba kruga i to je bilo normalno, uobičajeno.

Zadržavali su dah i sedam srca je u istom ritmu udaralo, i duga se odnekud spusti; proleteše kroz nju i nađoše se tamo gde su pošli.

Park, skulpture; živa antika.

Pustiše se.

„Radi” oduševljeno je gledao oko sebe Ludak Iz Velike Zgrade.

„Hoćemo li zajedno ili...” upitao je Jašim.

„Ili.”

To je rekla Zelena Kraljica i krug se raspršio.

„Isto mesto, za jedan sat.”

„Samo?” napućila se.

„Dovoljno je.”

Razišli su se. Svako je grabio prema prizoru o kom je maštao.

„Hoćemo li u brda i snegove?” Luks je nestrpljivo mahao repom.

„Drugi put. Putuj.”

„Ti?”

„Idem u pravcu u kom strah raste.”

I otišao je, i bilo je strašno. Vratio se jači.

„Deco, hoćemo li?”

„Čim dođe.”

Nemoćno je raširio ruke i otišao da ćaska sa jednonogom o uticaju gnjurenja na privikavanje bestelesnim stanjima.

„Hej.” prekinula je mitska životinja priču posle jedno pola sata, „ti kao da čekaš?”

„Aha. Takozvanu Zelenu Kraljicu.”

„Zaludan trud. Bolje igraj golf i spremaj se za dugi boravak.”

„Lupaš li?”

„Ne. Ona je odlučila da ostane.”

Zanemeo je.

„Jesi li slobodan za jednu vožnju?”

„Paa.”

„Ne izmotavaj se. Vodi me njoj.”

Vešto je uzjahao i zajezdili su beskonačnim prostorima malog grada.

Našli su je.

Nije se ludo provodila. Nije krala jabuke, niti se mešala sa dvorskim damama.

Grizla je zelenim lakom premazane nokte.

„Ne vraćam se više”, zaplakala je. „Ne želim običan život prodavačice u robnoj kući, rmbanje do tri, spremanje ručka za ljutitog umornog muža.”

„Jesi li svesna da se bez tebe ni mi ne možemo vratiti?”

„Jesam, i boli me uvo! Ko je od vas o meni vodio računa? Naterati me ne možeš - ovde se pita i ovo malo moje ženske snage. Blokiraj me, uspavaj na hiljadu godina, veži neraskidivim lancima, ali dole me nećeš oterati!”

„A koje te uvo boli?”

„Levo.”

„Evo ti malo bola i za desno!” zalepio joj je šamar i nije mu bilo bolje.

Ostale je našao na bedemu Zlatnog grada. Stajali su i prepoznavali face u gomili i

pijuckali na mahove.

„Ona neće.”

„Plati joj” okrenuo se Čombe. „Ili je siluj.”

„Ne to, badalo. Neće dole.”

Sad su se i ostali okrenuli.

„Šta to tačno znači?” iskrivio je lice Ludak Iz Visoke Zgrade.

„Da će naša nepokretna tela umreti i zauvek ostati u memli moje sobe. Prekriće ih paučina i buđ.”

„Zar ovo nisu naša tela?” zablenuo se Čombe u vlastitu ruku.

„Bože, ni duhovni svetovi više nemaju kriterijume!”

„Čuj, nije to ni strašno”, rezonovao je Kupac knjiga. „Možemo ovde večno živeti. Sve je fino, niko me ne juri zbog dugova...”

„Sve je fino, dok vi birate događaje i bića. Kad oni počnu da biraju, biće složenije nego dole!”

Zamislili su se.

„Khhh”, nakašljao se Luks, „da i ne pominjemo sezonu parenja koja dolazi.”

„Možemo li je prinuditi?” prvi put se javio Živan Mesar.

„Nema šanse.”

Skretati su pogled jedan od drugog.

„A da nabavimo odozdo novu Zelenu Kraljicu?” mrdnuo se Čombe.

„O, zaveži više! „kriknuo je Ludak Iz Visoke Zgrade. „Dosta mi je što sam te slušao dole!”

„Čekaj!” zamislio se Jašim. „Nije to toliko ludo! Kad bi smo znali gde je soba za bajanje ove rospije što nas zeza, mogli bi smo obraditi neku drugu da se obuče kao ona i umisli da je Zelena Kraljica. Ako bismo je i mi iz sve snage tretirali kao takvu, možda bi smo je dovukli ovamo!”

,,Ja znam gde je soba” postiđeno je oborio glavu pas. „U potkrovlju kuće njenih roditelja.”

„Otkud znaš?”

„Pratio sam je i gledao kako se presvlači...”

„Perverzne li životinje...” šokirao se Živan. ,,A kako da je nateramo. Mislim, snovi nisu baš pouzdani...”

„Ima načina. Bolnih za sve, ali ima.”

„Dobro, a koju ćemo?” lanuo je Luks.

Jašim Magični je seo na bedem, pljucnuo na jezero izazivajući time ovacije hodočasnika i gnev pripadnica Komiteta za uljudnost i disciplinu i nasmejao se:

„Znam ja koju.”

I ležahu telesa nepomična, živa a mrtva; i pomeri se prvo, tvorčevo.

Otvoriše se oči i bejahu prazne i zgasle; usne se s naporom i drhtavo rastvoriše i mukli grgolj ih napusti.

‘Ništa govor’ pomislio je.

Jedva pokrećući ruku dotakao je crno krzno. Milovanje je trajalo minutima, za milovanog satima čak, i Luks je otvorio oči tamne kao dno noći.

Osmeh.

Vukući noge za koje su se valjda niti svih smrti pohvatale Jašim je prišao Čombetu i ponovio prizivanje; i sa svima tako.

Stajali su u mraku gledajući se nemo a mislili su kao olovni cepelini kružili od jednog do drugog.

I polako, p o l a k o, su se okrenuli ka vratima i krenuli kao teške mašine u noćnim morama zelenih na netaknute pašnjake.

Vrata su se tmurnim i razvučenim jaukom oglasila i šest ukletih je izašlo na ulicu.

Prve pahulje, poneki užurbani prolaznik, užasnutost upornih pijanaca poređanih na hladnom stepeništu.

Noć bez zvezda, a iskre bodu oči.

Hodali su trapavo predvođeni mehaniziranim i zombiranim psom pored škole u mraku pažljivo silazeći niz stepenice kao da između dve susedne, milje ponora postoje; prošli su pored zgranutih ljubavnika beskućnika, čopora mački okupljenog oko zapaljenog kontejnera za đubre i Kokana pandura.

„Ej, drogeraši!"

Nije bilo odgovora. Samo zvuk vučenja nogu po raskaljanom snegu i lepršanje prelakih odela na studenom vetru.

Negde na periferiji, posle duge i oštre uzbrdice Luks je stao.

'Soba je tu. Gde je nova Kraljica?'

Smeh kao pod vodom.

'Koincidencija... Ona je dve kuće odavde...'

Prevukli su se i taj deo puta.

Vrata nisu bila zaključana. Neko je očekivan a hodajuća mora je ušla.

„Ko ste vi?" šokirala se ona sa početka, ona zbog koje se i došlo dokle jeste, i koja nije imala ime već se na brojna odazivala.

'Ne boj se...' dovukla se do nje Jašimova misao, 'sve će ti biti razjašnjeno.'

Donekle smirena prisustvom tipa kog ima u šapama, bar je ona tako o tom poznanstvu razmišljala, devojka nije vrištala.

Interno joj dodelivši ime „Nova" Jašim je nastavio slanje sporovoznih objaš-njenja koja su se jedva probijala kroz nehotična mentalna ispucavanja ostalih.

„Bože!" zatvorila je oči. „Ovo je elementarno ludilo!"

'Pomozi.'

„I kažeš: u Zlatni grad?"

Neartikulisana potvrda.

Nova je razmislila i skontala da neće biti nenadoknadivo propusti li zakazani jeb, i da ove usporene kreature može izraditi bude li kakva nameštaljka u pitanju. A ići gore... O tome čak i zdrave žene sanjaju.

Ponovo su se vratili do sobice u potkrovlju. Bila je zaključana, ali riba je bila riba od akcije; skinula je jaknu i razbila staklo na niskom prozoru.

„Ući ću sama", pretekla je Jašimovu misao. „Dok bi ste se vi prevukli, svanulo bi.

Ukoračila je u sobu obojenu u zeleno, sa zelenim nameštajem i zelenom svećom na stolu. Iz ormara je izvadila zelene odežde.

„Ponesi odelo. Moramo do mene."

I bejaše tako, i govoraše im da se okrenu dok se presvuče i odustade od toga zbog sporosti, i novo kolo se oformi.

„Evo nas!" zaurlao je Leks.

Jašim je bučno odahnuo.

„Sad idemo dole."

„Čekaj malo!” pobunila se nova Zelena Kraljica. „Nisam ja pristala na noćnu šetnju da bih se odmah vratila!”

„I sve iz početka!” uhvatio se Ludak Iz Visoke Zgrade za glavu.

„A da je išamaram?” zanimao se Čombe.

„Čekajte, ne treba zaoštravati. Cura je u pravu. Nek prošeta malo da se mi odmorimo.”

„Cakan si!” cmoknula ga je i otrčala ka nečem što je samo ona videla.

„Ako nas radne, neka budem” Jašim se istegao po bedemu i zapiljio se na smrznute ljude raštrkane po belini.

„Bar je toplo” pridružio mu se pas.

Dokonisali su tako neko vreme i provocirali one dole plazeći se i pijuckajući, a onda se Zlatnim gradom strašna buka razleže: sve što je bilo, jeste, i što će biti pojurilo je ka Vrtu užitaka.

Smejući se bučno leteli su svi đavoli, prikaze i besovi: zemljom su toptala stvorenja razna iz bogzna kakvih umova iščupana i guste slojeve magle iz vlažnog su valjala dola.

Iz gora su se uz pesmu vile spuštale, i ptice postojeće i sanjane. Neke su nosile patuljke - jedan je i na lisici jahao besno zmijom šibajući raskošni rep.

I vodena bića, i podzemna, sve je to tamo išlo.

„Neka šorka, izgleda!” skočio je Čombe. „Da se i mi malo umešamo!”

Pojurio je ne čekajući ostale.

„Šta me gledate?” kao ljutnuo ser Jašim. „I mi idemo!”

A tamo, između slatkih kupidona, elegantnih labudova, gondola sa latinskim laverima i razbataljenim gospama, između stoletnih stabala ruže i šišmira, tukle su se dve Zelene Kraljice.

„Kurvo!” vrištala je Prva pokušavajući da noktima zagrebe ono lepše lice. „Uzela si moju haljinu i služiš se mojim imenom!”

„Da ti neću okaljati čast?” koprcala se Nova. „Zadaviću te!”

Aplauz se razlegao Zlatnim gradom.

„E, ovo je dobro!” raspoloženo je zarzao jednorog. „Zajedno nemaju pola dana staža a unele su zanimaciju kakvu dugo ne videh!”

„A otkad si ti u Zlatnom gradu?” diskretno ga je zapitao Jašim ne skidajući oko sa borbe.

„Odvajkada.” začuđeno ga je pogledao Jednorog. „Zašto pitaš?”

„Radoznalost.”

Između dve vatre sevale su psovke i udarci, nebo je usred zime gromovima pozdravljalo svaki postignut poen.

„Sve me se smučilo!” siknula je prva nekontrolisano.

„A da se udružimo?” dahtala je Nova ne popuštajući stisak. „Ostavimo Jašima ovde, sa tobom nas je sedam!”

„A njegova sila?”

„Svi smo valjda dolaskom malo dobili.”

„Pas neće pristati.”

„Izmontiraćemo ga.”

Napravile su pauzu i ovozemaljski glupani su potrčali da se nađu kao sekundarni, čak se i Luks muvao oko brojnih nogu, i stvori se krug, i dirnuše krzno nakostrešeno, i bi dvostruka ženska želja.

„Izradiše me!” Jašim je zapanjeno oklembesio donju usnu.

Sedeo je na bedemu nogu prevešenih napolje i pokušavao da nađe lepšu stranu situacije.

Nije išlo.

Bilo mu je milo što je trajni deo sveta na drugom spratu, bila mu je čast i dika, ali mu nije bilo pravo što njegovo omiljeno telo negde u vlažnoj sobici slabi.

Na jednoj steni je spazio Luksa i mahnuo mu je.

„Hranimo te intravenozno!” doneo mu je severac grubo modulisani glas.

Dokad? Doveka?

Zanet mukama nije osetio jednorogovo nežujno približavanje po engleski šišanoj travi.

„Imaš nekih tegoba?”

„Par sitnica samo: zarobljen u tvorevini vlastitog uma a umesto države telo odumire.”

„Zapamti; ono što stvoriš prestaje biti tvoja svojina. Živi svojim životom i kombinuje se sa stvarnošću i tuđim tvorevinama. A telo...To je bar prosto.”

„Jako prosto”, ironično se nasmejao, „prvo malo kopni, pa dugo truli.”

„Mislim, prosto je da se vratiš.”

„Kako?” poskočio je.

„Dovoljno je da te najurimo.”

„Hoćete li?” kriknuo je.

„Aha. Mnogo si dosadan.”

Trgao se i otvorio oči; s velikim naporom je zadržao potonje događaje da ne skliznu u neku od prašnjavih fioka večnog pamćenja i tako se uklone iz svesti.

Pažljivo je izvukao iglu od infuzije i pomerio stalak sa bočicom. I primetio Prvu.

„Hoćeš li se svetiti?” bojažljivo je pitala.

„Tebi? Tebi ne. Sebi možda.”

I sat docnije bio je na onoj steni sa psom.

„Je li bilo dosta?” protegao se.

„Jeste. Počinje sezona parenja.”

I taman je episkop banatski i karlovački Amfilohije Radović širio ruke i priču o božjem ukazanju distancirajući oprezno crkvu i pojavu poučen iskustvom Međugorja, a Jašim je ustao, raširio ruke, iz kičmene moždine izvukao sve što se pred strahovima tamo sabilo i rekao:

„Čuo si, Zlatni grade. Bilo je dosta!”

I bezbroj zlatnih kapi padalo je na jezero.

Labilniji su skočili u studen koprcajući se. Neka budala je zaronila čak ne bi li se domogla bar jedne kapi, uzaman.

Ostali su ćutke posmatrali veliko ništa koje se prosto videlo umesto čardaka ni na nebu ni na zemlji.

Definitivni odlazak čuda prvi su naslutili trgovci maketama od gipsa, zastavi-cama, bedževima i značkama i nestali ka srcu Šumadije tragom vesti o pojavi velikog NLO-a. Za njima su otišli rekreativci i dokoni, pa verski fanatici i na kraju su odgurani i odneti bolesni primamljeni u ovo bespuće svetlošću mogućnog izlečenja.

Dve prilike su stajale u snegu do kolena i gledale strvolj ostao od hodočasnika.

„Tako bih dobar sa njom bio...” započeo je Luks.
„Sav bih se zario u njen nežni but...”
„Svetlu joj krv bih pio, pio...”
„Pa zavijajući produžio put!”
Zgledali su se pa je vetar poneo iskonske urlike do kuća preko vode.
Jurnuli su vodeni divljim mirisima.
„Šta ćeš kad se istutnjimo?” upitao je Luks posle toplog obroka.
„Ne znam. Možda ću opet vajati.”
„To je niska manifestacija tvog dara.”
„One više ne mogu svi videti, a to je šteta.”
Zatrpali su okrvavljen sneg čistim.
„A šta ćeš ti raditi?”
„Napraviću najveću kučnicu svih vremena na užičkim ulicama. Prikupiću jedno hiljadu lutalica.”
„Javi mi se kad okončaš.”
„Uzgred, hoćeš li opet stvarati štagod moćno i opasno?”
„Hoće li vetar duvati? Voda teći?”
„Ha-ha! Nemoj da ne budem tu!”
I pas je zagrabio prema gradu.
„Luks!”
Zadihani je stao.
„Čuvaj se šintera!”
„I ti, dvonogi!”

Robert Silverberg

U GRUPI

Preveo s engleskog:
Aleksandar B. Nedeljković

Marej nikako nije imao mira. Proveo je jutro prevrćući pesak na plaži u Akapulku. Kad mu se počelo činiti da je već vreme ručku, hopnuo je u Najrobi na ovčiji gulaš kod »Tri zvona«. U Najrobiju nije bilo vreme ručku, ali u ova vremena svaki restoran u kome je vredelo jesti bio je otvoren dvadeset četiri časa. Zatim je u, subjektivno, kasno popodne zastao u Marseju radi pašte i vode, a pred psihološki sumrak materijalizovao se kući u Kaliforniji. Njegov unutrašnji časovnik bio je prilagođen vremenu Pacifičke obale te je stvarnost odgovarala raspoloženju; padala je noć, San Francisko je svetlucao kao hrpa dragog kamenja s one strane zaliva. Nameravao je noćas grupno. Pozvao je i gledajući Kej na ekranu kazao joj:

— Dođi kod mene večeras, važi?
— Zašto?
— A šta bi drugo? Grupa.

Ležala je u senjaku od mladih sekvoja, petsto kilometara severnije. Bujice slobodne mlečnobele kose prelivale su se preko njenog vitkog golog tela boje meda. Svetlucavi kamičak od mnogo karata iskrio se varljivo između njenih besprekornih malih dojki. Dok je gledao, osećao je kako mu se ruke stežu u očajne pesnice, a nokti prodiru u dlanove. Voleo ju je preko svake mere. Ta ljubav ga je svojom jačinom savladala i zbunila.

— Hoćeš da zajedno radimo grupno noćas? — pitala je. — Ti i ja? — Nije zvučala zadovoljno.

— Zašto da ne? Blizina je zabavnija nego razdvojenost.

— U Grupi niko nikad nije razdvojen. Kakve veze ima obična fizička blizina ti-i-ja? To nije od značaja. To je zastarelo.

— Nedostaješ mi.

— Pa zajedno smo upravo sada — ukazala je.

— Hoću da te diram. Hoću da te udišem. Hoću tvoj ukus.

— Onda pritisni dugme za taktilni osećaj. Pritisni za olfaktorni. Pritisni za koje god čulo hoćeš.

— Već sam uključio linije za sva čula — reče Marej. — Pun sam divnih utisa-ka. To još uvek nije isto. Nije dovoljno, Kej.

Ustala je i prošetala polako prema okeanu. Pogledom ju je pratio po ekranu. Čuo je udaranje okeanskih talasa — surfa.

— Hoću da si pored mene kad počne grupno noćas — rekao joj je. — Vidi, ako ti se ne dolazi ovamo, doći ću ja kod tebe.

— Uporan si toliko da je to već dosadno. Štrecnuo se.

— Ne mogu drukčije. Volim da sam blizu tebe.

— Imaš mnogo staromodnih stavova, Marej. — Njen glas bio je tako hladan.

— Jesi li svestan toga?

— Svestan sam da su moje emocije vrlo snažne. To je sve. Zar je to toliki greh?

— Oprezno, Marej. Ozbiljna greška u taktici upravo sada. Cela ova konverzacija jedna je ogromna greška, po svoj prilici. Veliki je rizik ovako navaljivati, puštati da se previše i prerano otkrije njegovo ludo romantičarstvo. Njegova opsednutost njome, njegova nemoguća nova posesivnost, njegov uvrnuti ego-bazirani ekskluzivizam. Njegova ljubav. **Da**; njegova ljubav. Kej je bila apsolutno u pravu, naravno; on je bio u osnovi staromodan. Uvaljen u emocionalni atavizam. Ono ja-i-ti. Ja, mene, meni, moje. Ova njegova nevoljenost da je deli potpuno sa grupom. Kao da on ima neko posebno pravo. Još uvek je on čisti devetnaesti vek ispod svega. To je sasvim nedavno otkrio, i iznenadilo ga je. Ako se ostave po strani njegove bolesne arhaične fantazije, stvarno nema nikakvog razloga da njih dvoje budu jedno uz drugo u istoj sobi za vreme

grupnog, sem kad bi baš oni bili taj par koji se tuca, a plan kopulacije pokazuje da su Nejt i Serena noćas na programu. Pusti to, Marej. Ali nije mogao da pusti. Izgovorio je u pravcu njenog kamenog ćutanja: — U redu, ali bar me pusti da uključim jednu izdvojenu interseks vezu samo za tebe i mene. Tako da osetim šta ti osećaš kad Nejt i Serena počnu.

— Čemu ta silna potreba da mi zaviriš u mozak? — upitala je.

— Volim te.

— Naravno da me voliš. Mi svi volimo sve Nas. Ali, ipak, kad pokušavaš da uspostaviš odnos sa mnom ovako, jedan-sa-jednom, povređuješ Grupu.

— Znači bez izdvojene veze?

— Bez.

— Da li me voliš?

Uzdah.

— Volim Nas, Marej.

To je verovatno najviše što bi mogao da izvuče od nje večeras. Dobro. Dobro. Prihvatiće i to kao dovoljno, ako mora. Mrvica tu, mrvica tamo. Nasmešila se, posla-la mu jedan prijateljski poljubac, prekinula vezu. Piljio je turobno u mrtvi ekran. Do-bro. Vreme da se spremi za grupno. Okrenuo se prema ekranu za prikazivanje u pri-rodnoj veličini na istočnom zidu i ispritiskao dugmad za vizuelno preliminarno doterivanje. U ovom momentu, centrala Grupe slala je svoju test-šemu, nepomične slike svih parova za noćas. U centru su bili Nejt i Serena, obavijeni sjajnim oreolom koji ih je isticao kao večerašnje izvođače. Uokolo je Marej video slike sebe i Kej, i ostalih: bili su tu Ven, DžoDžo, Niki, Dirk, Konrad, Fin, Lanela i Marija. Brus, Klaus, Mindi i Loiz su bili odsutni. Možda prezauzeti. Ili preumorni. Ili su ih možda spopale negativne anti-grupne vibracije baš sad. Niste morali da se uključite u Grupu baš svake noći, ako niste bili raspoloženi. Marej je u proeku učestvovao četiri noći nedeljno. Samo su pravi bikovi, kao Dirk i Nejt, rutinski obarali sedam od sedam mogućih. Takođe DžoDžo, Lanela, Niki — Te vrlo Vruće Dame, kako ih je on nazivao.

Otvorio je audio kanal. — Govori Marej — oglasio se. — Počinjem da sinhronizujem.

Centrala Grupe dala mu je slatku nepromenljivu A notu za kalibraciju. Podešavao je svoj risiver prema toj noti. — Sad ste na 432 — reče centrala Grupe. — Podesite malo. Tako. Tako. Polako. 440, fino. — Tonovi su se podudarili savršeno. Bio je sinhronizovan što se tiče zvuka. Zatim malo finog podešavanja vizuelnih elemenata. Test-šema je nestala i ekran je prikazivao samo Nejta, golog, kuratog, viličavog muškarca pokrivenog kovrdžavim crnim dlačurdama od butina pa sve do grla. Nejt se cerio, klanjao se gledaocima, zaglađivao kosu. Marej je podešavao sliku sve dok nije postalo gotovo nemoguće razlikovati ovu trodimenzionalnu holografsku projekciju Nejta od onog pravog Nejta, koji se nalazio stotinama kilometara daleko u svojoj spavaćoj sobi u San Diegu. Marej je bio pedantan u tim podešavanjima. Svako vidljivo kvarenje realističnosti slike umanjivalo je zadovoljstvo koje mu je Grupa pružala. Nekoliko trenutaka posmatrao je Nejta kako stupa gipko napred-nazad, otpuštajući preobilnu energiju, dovodeći sebe u pravo stanje za izvođenje; tad se na mrginama slike postepeno pojavilo malo iskrivljenje, i Marej je prebacio aparat na ručne komande i lično unosio korekcije u centralu, dok sve nije doveo u red.

Zatim, pojačavanje glavnih moždanih talasa da bi se prenosile informacije iz emotivne sfere: endokrini nivoi, nervno stanje, epitelijalna apercepcija, erogeni efekti. Marej je marljivo uključivao jedno po jedno. U početku je primao samo mut-nu nediferenciranu mrlju bezlične moždane aktivnosti u pozadini, ali kasnije, kao komplikovane figure koje postaju jasne na složenom orijentalnom ćilimu, specifične

karakteristike Nejtovog mentalnog stanja počele su da se ocrtavaju: nervoza, polet, pohotljivost, koncentracija, intenzitet. Probilo se i osećanje Nejtove straobalne muš-ke snage. U ovoj fazi noćašnjih događaja Marej je još uvek bio svestan sebe kao bića nezavisnog od Nejta, ali to će se promeniti vrlo skoro.

— Spreman — javio je Marej. — Držim sve, čekam uključenje Grupe.

Morao je da drži sve u pripravnosti petnaest nepodnošljivih minuta. Uvek je bio najbrži u sinhronizovanju. Zato je posle morao da sedi i znoji se, držeći očajno svoje ravnoteže i podešenosti, čekajući ostale. Na svim linijama uključenog sistema, osti su petljali sa svojim aparatima, podešavali ih sa onoliko veštine koliko je ko imao. Mislio je o Kej. Kako u tom momentu navaljuje da sve podesi, da se uključi u Serenu onako kako se on uključio u Nejta.

— Uključivanje Grupe — reče centrala konačno.

Marej je pritisnuo poslednje prekidače. U njegovu svest je nagrnula, u divljem talasu, pomešana svest Vena, Dirka, Konrada i Fina, sve uključeno u njega kroz Ne-jta; i, sa manjom snagom zbog posrednije veze, svest Kej, Marije, Lanele, DžoDžo i Niki, sve kanalisano u njega kroz Serenu. Tako su svih dvanaestoro bili sinhronizovani. Još jedanput, postigli su stanje Grupe. Pir je mogao da počne.

Sad. Nejt se približava Sereni. Magični momenti predigre. Ono zujanje ranog uzbuđenja, onaj visoki erotski let, koji svakoga uzdiže kao Betovenov adađo. Nejt. Serena. San Diego. Njihova spavaća soba sjajna od silnih ogledala . Svuda reflekto-vane slike. Hiljadu uzdrhtalih dojki. Pet stotina isturenih mačora. Šake, oči, jezici, butine. Kružni elastični krevet podrhtava, valja. Marej, ležeći kao učauren u svojoj zamršenoj najmodernijoj opremi za pojačavanje, primajući impulse na slepoočnicama, grlu, prsima i bedrima, osećao je kako mu se nepce suši, osećao je puls u svojim preponama. Liznuo je usne. Njegovi kukovi su započeli, sami od sebe, spore ritmične pokrete guranja. Nejtove ruke su površno prelazile preko zategnutih lopti Sereninih grudi. Uzeo je nabrekle bradavice među svoje kosmate prste, malo ih povukao, pa stisnuo palcem. Marej je osećao te čvrste izbočine nadignutog mesa i u svojim praznim rukama. Počinjalo je stapanje identiteta. Postajao je Nejt, Nejt se ulivao u njega i on je postajao svako drugi, Ven, DžoDžo, Dirk, Fin, Nik, svi; povratna sprega je oscilovala u međupersonalnim vrtlozima kroz čitav sistem. Kej. Bio je deo Kej, ona deo njega, oboje delovi Nejta i Serene. Nerazdvojno isprepletani. Što je dožvljavao Nejt, Marej je doživljavao. Što je doživljavala Serena, Kej je doživljavala. Kad su se Nejtova usta spustila da pokriju Serenina, Marej je isplazio jezik. I osetio vlažni vrh Sereninog jezika. Meso na meso, koža na kožu. Serena je sva pulsirala iznutra. Zašto ne bi? Šest ljudi joj daju jezik istovremeno. Ona se i bez toga oduvek lako uzbuđivala. Praktično je molila da ga dobije. Međutim, Nejt nije žurio: tucanje je bilo njegova stvar, uvek ga je pretvarao u veliku predstavu. A što i ne bi, kad desetoro bliskih prijatelja jašu kao putnici na njegovom putovanju. Daj nam šou, Nejt. Nejt je davao. Spustio se licem na njenu macu, sada. Udiše. Njegovi bockasti obrazi uz njene satenske butine. Oh, kako jezik radi! Oh, uzdasi i jecaji! A onda je ona njega, zauzvrat uzela u usta. Marej je šištao od oduševljenja. Njena lukava mala sisanja, njeno veselo namicanje i klizanje: bila je, svaka čast, izvrsna felatrisa. Drhtao je. Sad je bio potpuno u tome, delio je sa Nejtom svaki impuls. Bio je Nejt. Da. Serenino telo ga zove, otvoreno za njegov ulazak. Njegov čarobni štap se nadnosi nad njenom macom. Stara čarolija Grupe nikad ne slabi. Nejt se koristi svim trikovima, ništa ne propušta. Kada? Sada. Sad. Zavijanje. Taj brzi klizavi momenat ulaženja. Ah! Ah! Ah! Serenu istovremeno imaju Nejt, Marej, Ven, Dirk, Konrad i Fin. Fin, Konrad, Dirk, Ven, Marej i Nejt istovremeno uzimaju Serenu. Ali, uz Serenu, u isti mah i Kej, Mariju, Lanelu, DžoDžo, i Niki, sve podjednako uzdrhtale. Kej. Kej. Kej. Kroz magiju povezanih žica Nejt je tucao Kej dok je tucao Serenu, Nejt je imao

Kej, Mariju, Lanelu, DžoDžo i Niki sve odjednom, a sve su one dobijale njega, čorba od raznih identiteta, olla podrida kopulacija, i dok su njih dvanaestoro uzletali prema zajedničkoj i umnoženoj ekstazi, Marej je uradio nešto glupo. Pomislio je na Kej.

Pomislio je na Kej. Kej leži sama u svom senjaku od sekvoja, Kej se bacaka kukovima gore-dole i razmahuje kosom, a kapi znoja blistaju između njenih dojki; Kej šišti i treperi u simuliranom Nejtovom zagrljaju. Marej je pokušao da dopre do nje kroz strujno kolo Grupe, pokušao je da nađe i izoluje onu zasebnu nit ličnosti koja je bila Kej, pokušao da odkleše deset spoljnih ličnosti i pretvori ovo parenje u susret sebe i nje. Bio je to jasan prekršaj protiv duha Grupe, bilo je takode i neizvodljivo jer je ona te večeri odbila njegov zahtev za uspostavljanje izdvojene veze između njih dvoje, pa mu je stoga bila dostupna samo kao jedan aspekt pojačane i proširene Serene. U najboljem slučaju mogao je da pipa kroz Serenu prema Kej i dotakne krajičak njene duše, ali kontakt je bio mutan i nesiguran. Momentalno shvativši šta on pokušava, svađalački ga je odgurnula, i istovremeno se utopila dublje u Sereninu svest.

Odbačen, teturajući se, skliznuo je u konfuziju, a poslao neprijatne poprečne struje u čitavu grupu. Nejt je otpustio pravu kišu sitne ljutnje uprkos svom herojskom nastojanju da ostane miran, i zatim je pumpao do klimaksa daleko pre plana, vukući za sobom sve ostale koji su ga, bez daha, morali slediti. Kad je planuo zanos orgazma, Marej je pokušao da se ponovo u celosti uključi, ali se osetio izglavljenim, otuđenim, i mehanički se ispraznio bez i jednog titraja zadovoljstva. Tad je bilo goto-vo. Zavalio se nazad u ležaj, znojeći se, i osećao se uprljanim, uzdrmanim, nezado-voljnim. Posle nekoliko trenutaka, poskidao je opremu sa sebe i izišao da se istušira hladnom vodom.

Kej ga je pozvala pola sata kasnije.

— Blesavo kopile jedno — rekla je. — Šta si to pokušavao da učiniš?

Obećao je da se to neće ponoviti. Oprostila mu je. Dva dana je kunjao ostajući izvan Grupe. Propustio je da deli Konrada i DžoDžo i Klausa i Loiz. Trećeg dana raspored Grupe predviđao je njega i Kej kao izvođače za tu noć.

Nije želeo da ih pusti da je svi dele. Bilo je to u njemu jače nego ikad: to odvratno atavističko posedništvo. Nije ni morao, naravno. Niko nije bio primoran da radi grupno. Mogao je da javi da će izostati i da se zatvori ponovo u svoje neraspoloženje, a Dirk ili Ven ili već neko bi zauzeo njegovo mesto noćas. Ali Kej ne bi zbog toga morala da propusti svoj red. Štaviše skoro sigurno ne bi ni htela. Nijedna od tih alternativa nije mu se dopadala. Ako radi sa Kej po rasporedu Grupe, ponudiće je i svima ostalima. Ako ostane po strani, ona će se opaliti sa nekim drugim. Mogao bi bar on da bude taj koji je vodi u postelju, u tom slučaju. Suočen sa rđavim izborom, opredelio se da se drži rasporeda.

Hopnuo je u njenu kuću osam sati pre roka. Našao ju je opruženu po sekvojinim iglicama koje su činile pravi čilim u jednom osunčanom šumarku; igrala se muzičkim kockama. Zvon Mocarta širio se kroz mirisni vazduh. — Hajde da odemo nekud sutra — rekao je. — Ti i ja.

— Još uvek se baviš time »ti-i-ja«?

— Izvini.

— Kuda bi pošao?

Slegnuo je ramenima. — Havaji. Avganistan. Poljska. Zambija. Nije bitno. Samo da sam s tobom.

— A Grupa?

— Oni mogu bez nas neko vreme.

Prevrnula se, lenjo je ćušnula Mocarta da ućuti, startovala kocku sa Bahom. — Ići ću — rekla je. Galdbergove varijacije transkribovane za igru zvona. — Ali sa-mo ako

ponesemo svoju opremu za Grupu.

— To ti znači toliko?

— Zar tebi ne znači?

— Grupa je meni vrlo draga — reče on. — Ali to nije sve u životu. Mogu da živim bez nje neko vreme. Nije mi potrebna, Kej. Ono što mi treba to si ti.

— To je nepristojno, Marej.

— Ne. Nije nepristojno.

— Dosadno je, u svakom slučaju.

— Žao mi je što tako misliš.

— Je l' hoćeš da istupiš iz Grupe? — pitala ga je.

Hoću da oboje istupimo iz Grupe, mislio je, i hoću da živiš sa mnom. Ne podnosim više da te delim, Kej. Ali nije bio spreman da pređe na taj stupanj konfrontacije. Rekao je: — Želim da ostanem u Grupi ako je moguće, ali bih takođe bio zainteresovan za produženje i razvijanje jedan-plus-jedan sa tobom.

— To si već i previše jasno pokazao.

— Volim te.

— Već si kazao i to.

— Šta ti želiš, Kej?

Nasmejala se, prevrnula na leđa, privukla kolena do samih dojki, raširila butine, otvorila se jednom zraku sunca. — Želim da se zabavljam — rekla je.

Počeo je da postavlja svoju opremu jedan sat pre zalaska sunca. Pošto je on lično bio izvođač, kalibriranje se moralo izvesti delikatnije nego za običnu noć. Ne samo što je morao da emituje ceo raspon kontrolnih nivoa centrali da bi ostali mogli lakše da se uključe, već je morao da postigne i besprekomu ravnotežu ulaznih i izlaznih signala sa Kej. Sumorno je obavljao svoje kompleksne zadatke, ni najmanje uzbu-đen pomišlju da će uskoro da vodi ljubav sa Kej. Hladilo ga je saznanje da će Nejt, Dirk, Ven, Fin, Brus i Klaus takođe da je tucaju. Zašto im je to toliko zamerao? Nije znao. Taj ekskluzivizam, koji se pojavio niotkud, šokirao ga je, gadio mu se. Ali ga i obuzeo, celog. Meni je možda potrebna pomoć, mislio je.

Evo, vreme za grupno. Slatki nežni jonizovani miris plovili su kroz sobu Erosa. Kej je bila topla, prijemčiva, strasna. Oči su joj sijale kad je pružila ruke da ga dohvati. Oni su dosad vodili ljubav pet stotina puta, a ona nije pokazivala znake umanjenog interesovanja. On je uzbuđuje, to mu je bilo jasno. Nadao se da je uzbuđuje više nego iko drugi. Milovao ju je na sve svoje pametne načine, a ona je prela i uvijala se i sjajila. Njene bradavice su stajale visoko uspravljene: to se ne može simulirati. Ipak, nešto nije bilo u redu. Ne kod nje, već kod njega. Bio je u visinama, udaljen. Činilo se da posmatra događaje iz neke tačke izvan sebe samoga, kao da je u Grupi samo posmatrač, slabo uključen, čak ni onoliko spojen sa događajima koliko Klaus, Brus, Fin, Ven, Dirk. Po prvo put mu je smetala svest da ima publiku. Njegova tehnika, koja se više oslanjala na finese i eleganciju nego na vatru i snagu, postala je zamka, uhvativši ga u seriju arabeski i pirueta bez strasti. Sad su ga dekoncentrisale, a nikad ranije nisu, majušne trake za telemetriju zalepljene sa strane Kejinog vrata i na zadnju stranu njene butine. Uhvatio je sebe kako upućuje bezglasne poruke ostalim muškarcima. Evo, Nejt, kako ti se sviđa ovo? Zgrabi malo bulje, Dirk. Evo maca, Brus. Uh. Uh. Ah. Oh.

Kej, činilo se, nije primećivala ništa loše. Svršila je triput u prvih petnaest minuta. Sumnjao je da će on ikad svršiti. Mlatarao je dalje, uz, niz, uz, niz, kao klip, bez pameti. Neka vrsta osvete Grupi, shvatio je. Hoćete da delite Kej sa mnom, okej, momci, ali ovo je sve što ćete dobiti. Ovo. Oh. Oh. Oh. Sada je konačno osetio dobro poznato golicanje pred svršavanje, umanjeno na desetinu normalnog intenziteta. Jedva da je i primetio

kad je svršio.

Posle je Kej rekla:

— Šta je s tim putovanjem? Je 1' još uvek važi ono da sutra nekud odlazimo?

— Da zaboravimo to zasada — reče on.

Skoknuo je do Istambula sam i proveo dan u natkrivenom bazaru, kupujući jeftine ali komplikovane đinđuve za svaku ženu u Grupi. Predveče je hopnuo u bazu Mak Mardo Saund, gde je veselo leto Antarktika bilo na vrhuncu, i proveo šest sati na polarnim padinama za skijanje; zaradio je crvenilo od sunca i vetra i bolove u mišićima. U brvnari je kasnije sreo jednu ćoškastu Portugalku crvenomrke kose i odveo je u postelju. Bila je vrlo dobra, na način mehanički uspešan, bez srca. Nesumnjivo je i ona mislila isto o njemu. Pitala ga je da li bi možda bio zainteresovan da se pridruži njenoj Grupi; koja je operisala iz Lisabona i Ibize. — Već imam jednu vezu — rekao je. Hopnuo je u Adis Abebu na doručak, smestio se u Hilton hotel, spavao dan i po, i produžio u Sent Kroa na jednu noć zabave. Kad je hopnuo nazad u Kaliforniju sledećeg dana, odmah je pozvao Kej da čuje novosti.

— Razgovaralo se o mogućnosti da izmenimo neke od parova u grupi — reče ona. — Kako bi bilo sledeće nedelje ti i Lanela, Dirk i ja?

— Je l' to znači da me ostavljaš?

— Nipošto. Ne budi smešan. Ali mislim da nam je potrebno malo raznovrsnosti.

— Grupa je komponovana tako da dobijemo svu raznovrsnost koja nam je potrebna.

— Znaš na šta mislim. Sem toga, ti razvijaš jednu nezdravu fiksaciju na mene kao izolovani ljubavni objekt.

— Zašto me odbacuješ?

— Ne odbacujem te. Pokušavam da ti pomognem, Marej.

— Volim te — reče on.

— Onda me voli na zdraviji način.

Te noći bili su na redu Marija i Ven. Sledeće, Niki i Fin. Posle njih, Brus i Mindi. Uključio se u sva tri susreta, pokušavajući da svoj jad raznese postepeno, kao erozijom, kroz noći zanosa i telesnog zadovoljstva. Posle treće noći bio je vrlo umoran, a ništa manje ojađen. Sledeće noći je izostao. Onda se na rasporedu pojavilo prvo sparivanje Marej-Lanela.

Hopnuo je na Havaje i postavio svoje aparate u njenoj ogromnoj vili na plaži na ostrvu Molokai. Spavao je s njom i ranije, naravno. Svako u Grupi je spavao sa svakim tokom onih pripremnih meseci kad je testirana njihova kompatibilnost. Ali posle toga su se svi povezali u manje-više postojane parove, i on joj od tada više nije prilazio. U poslednjih godinu dana jedina grupašica sa kojom je spavao bila je Kej. Tako je izabrao.

— Oduvek si mi se sviđao — reče Lanela. Bila je visoka, velikih teških prsa, širokih ramena, i imala je tople tamne oči, žutu kosu, kožu boje finog meda. — Malo si luckast, ali meni to ne smeta. Sem toga, volim da se tucam sa ljudima rođenim u znaku Škorpiona.

— Ja sam u znaku Kozoroga.

— I sa njima takođe — reče ona. — Volim da se tucam sa skoro svakim zna-kom Zodijaka. Sem Device. Ne podnosim Device. Sećaš se, na početku, trebalo je da imamo jednog takvog u Grupi; ja sam ga svojim glasom izbacila.

Plivali su i jahali na talasima nekoliko sati pre kalibriranja aparata. Voda je bila topla ali oštar povetarac je duvao sa istoka, dolazeći iz Kalifornije kao nalet zlih vesti. Lanela ga je u vodi hvatala u šali, a onda i ne baš sasvim u šali. Oduvek je ona bila agresivna žena, hvalisava, nametljiva. Njena potreba bila je ogromna. Oči su joj zračile

željom. — Ajmo — rekla je konačno, vukući ga. Trčali su sve do kuće, a tamo je uzeo da podešava aparate. Još je bilo rano. Pomislio je na Kej i duša mu je klonu-la. Šta radim ja ovde, pitao se. Podešavao je elektroniku za grupno nervoznim ruka-ma, praveći mnogo grešaka. Lanela je stajala iza njega, trljajući sise o njegova gola leđa. Morao je da je zamoli da prestane. Konačno je sve bilo spremno i tad ga je po-vukla na sunđerasti pod, zatim natrpala svoje telo preko njegovog. Lanela je oduvek volela da bude odozgo. Njen jezik je lutao po njegovim ustima, njene ruke su grabile njegova bedra, stiskala se uz njega, ali iako je njeno telo bilo toplo i glatko i puno ži-vota, nije osetio nadolaženje uzbuđenja, baš ni najmanje. Pokušala je ustima, ali bilo je beznadežno. Nije se digao, ostao mu je mlitav, mrtav, nesposoban da funkcioniše. A svi uključeni i čekaju. — Šta je? — prošaputala je. — šta treba da radim, dragi? — Zatvorio je oči i uneo se u maštanje o tucanju Kej i Dirka, čisti mazohizam, što ga je uzbudilo do stupnja neke polu-erekcije; uvukao joj se klizeći kao bolesna jegulja. Ja-hala ga je dok nije postigla svoju ekstazu. Ovo veze nema, razmišljao je. Raspadam se. Kej. Kej. Kej.

A onda, noć kad su na redu bili Kej i Dirk. U početku je Marej nameravao da jednostavno izostane. Na kraju, nije bilo razloga da se podvrgne takvom nečemu, ako je očekivao da mu to zada bol. Nikad mu nije smetalo, u prošlosti, kad je Kej to radila sa drugim ljudima, unutar Grupe ili van Grupe; ali otkad su ga spopale ljubomorne fantazije, sve se promenilo. Po teoriji, parovi u Grupi mogli su da se neograničeno zamenjuju, jer je po jedan par svake noći svojim posredovanjem omogućavao doživljaj svakome sa svakim, međutim teorija i praksa u poslednje vreme su imale sve manje zajedničkog, u Marejevom duhu. Niko se ne bi iznenadio niti uznemirio ako on, eto, ne želi da učestvuje noćas. Ali čitavog dana je hvatao sebe u opsesivnim fantazijama o Kej i Dirku: zamišljao je svaki pokret, svaki zvuk, kako se njih dvoje suočavaju, osmehuju, grle, tonu na njen krevet, prepliću, kako njegove ruke klize po njenom sitnom telu, zatim njegova usta na njenim, njegova prsa kako gnječe njene male dojke, onda Dirk prodire u nju, jaše je, gruva, svršava, Kej svršava, onda Kej i Dirk ustaju, idu da malo plivaju da bi se rashladili, vraćaju se u spavaću sobu, suoče se, nasmeše, počinju ponovo. Do kasnog poslepodneva to se toliko puta ponovilo u njegovoj grozničavoj mašti da nije video ništa opasno u pravom doživljaju; bar će moći da uzme Kej, makar i kroz posrednika, ako se pridruži Grupi noćas. To bi mu moglo i pomoći da se otrese svoje opsesije. Ali pokazalo se da je stvarni doživljaj daleko gori nego što je zamišljao da je moguće. Kad je video Dirka, nabreklih mišića i snažnih kukova, prestravio se; Dirk je bio spreman za radnju daleko pre početka predigre, i Marej se nekako uplašio da će on, a ne Kej, biti meta tog Dirkovog dugog krutog koplja. Tad je Dirk krenuo da miluje Kej. Činilo se da svakim podlim dodirom ruke razdire po jedan vitalan segment Marejeve veze sa Kej. Bio je primoran da gleda Kej kroz i Dirkove oči, njeno zacrvenelo lice, uzdrhtale nozdrve, njene vlažne, raspuštene usne, i to ga je ubilo. Kad je Dirk zaterao duboko u nju, Marej se sklupčao u fetalni položaj, u loptu očajanja, jednom rukom stežući svoje prepone, a stavljajući u usta palac druge ruke. Koja pomisao: svako tuca Kej odjednom. Ne samo Dirk, nego i Nejt, Ven, Konrad, Fin, Brus, Klaus, ceo muški odred Grupe, svi su se noćas uključili u sparivanje Dirk-Kej. Kej im se dala svima, zadovoljno, dobrovoljno, sa poletom. Morao je da utekne, sad, ovog trenutka, iako isključenje jednog člana iz Grupe u ovoj fazi dovodi do nesklada u podešenosti svih ostalih i stvara haotične vrtložne struje koje kod nekog mogu izazvati povraćanje, a kod nekog možda i mnogo gore od toga. Baš ga briga. Mora da spašava sebe. Počeo je da vrišti, i isključio svoj aparat.

Čekao je dva dana i otišao da je vidi. Radila je gimnastiku, plovila kao oblak kroz zasenjujući sistem metalnih obruča i petlji koje su visile sa plafona njenog solarijuma,

stalno menjajući svoja rastojanja od tla. Stao je ispod nje, kriveći vrat. — Ne vredi — rekao je. — Hoću da se oboje povučemo iz Grupe, Kej.

— To se moglo predvideti.

— Ovo me ubija. Volim te toliko da ne mogu da podnesem da te delim.

— Dakle, voleti me znači posedovati me?

— Hajde da se prosto izvučemo za neko vreme. Da istražujemo složenosti odnosa jedan-plus-jedan. Mesec, dva meseca, šest meseci, Kej. Samo dok ovo ludilo ne iziđe iz mog sistema. Onda možemo da se vratimo.

— Znači, priznaješ da je ludilo.

— Nikad nisam rekao da nije — Vrat mu se već kočio. — Možeš li, molim te, da siđeš sa tih obruča dok razgovaramo?

— Hoćeš da istupiš iz Grupe i pođeš sa mnom neko vreme?

— Ne.

— Hoćeš li bar da razmisliš o tome?

— Ne.

— Je l' shvataš da si stekla adikciju prema Grupi? — pitao je.

— Ne mislim da je to tačna procena situacije. A da li ti shvataš da si se fiksirao na mene toliko da je to postalo opasno?

— Shvatam.

— I šta predlažeš da učiniš po tom pitanju?

— Ovo što činim sad — reče on. — Da dođem kod tebe i zatražim da pođeš sa mnom i da budemo jedan-plus-jedan.

— Prestani.

— Jedan-plus-jedan je bilo dovoljno dobro za ljudski rod hiljadama godina.

— To je bila robija — reče ona. — To je bila klopka. Sad smo konačno izišli iz klopke. Nećeš me uvući nazad.

Došlo mu je da je svuče s tih obruča i prodrma. — Ja te volim, Kej!

— Na smešan način to ispoljavaš. Pokušavaš da ograničiš opseg mojih iskus-tava. Da me sakriješ među četiri zida negde. Neće moći.

— Definitivno ne?

— Definitivno ne.

Ubrzala je vežbanje, bacala se bezobzirno od obruča do obruča. Njena svetlucava gola figura izazivala ga je i razbešnjavala. Slegnuo je ramenima i okrenuo se, poguren, pognute glave. Tačno tako je i očekivao da će ona reagovati. Nema iznenađenja. Vrlo dobro. Vrlo dobro. Prešao je iz solarijuma u spavaću sobu i izvadio njene aparate za grupno iz kutija. Polako, metodično, rastrgao ih je, savijajući konstrukciju dok se nije slomila, kršeći osetljive elemente, čupajući žice punim šakama, razbijajući kontrolnu tablu. Sve je već bilo krš kada je Kej ušla. — Šta to radiš? — povikala je. On je raspalio štiklama po divnim svetlucavim brojčanicima za kalibraciju, a onda šutnuo deo tih ostataka prema njoj. Da se novi aparati valjano usklade i sinhronizuju, biće potrebni meseci.

— Nisam imao drugog izbora — rekao joj je tužno.

Moraće da ga kazne. To je neizbežno. Ali kako? Čekao je kod kuće, i uskoro svi dođoše kod njega, svi, Nejt, Ven, Dirk, Konrad, Fin, Brus, Klaus, Kej, Serena, Marija, DžoDžo, Lanela, Niki, Mindi, Loiz, hopnuvši iz najrazličitijih delova sveta, neki u svečanom večernjem odelu, neki goli ili skoro goli, neki umršene kose i pospani, ali svi ljuti na hladan, zatvoren način. Pokušao je da ih zbuni namrgođenim izrazom. Dirk reče:

— Ti mora da si strašno bolestan, Marej. Žalimo te.

— Stvarno hoćemo da ti pomognemo — reče Lanela.

— Došli smo da primenimo terapiju — Fin ga je obavestio.

Marej se nasmejao. — Terapiju. Baš verujem. Kakvu terapiju?

— Da te oslobodimo ekskluzivizma — reče Dirk. — Da sve te koještarije u tvojoj glavi sagorimo.

— Šok terapija — reče Fn.

— Dalje od mene!

— Drži ga — reče Dirk.

Brzo su ga opkolili. Brus ga je obuhvatio oko grudi ručetinom kao od gvozda. Konrad mu je zavrnuo ruke na leđa. Fin i Dirk su se natisnuli uz njega sa strane. Bio je bespomoćan.

Kej je počela da se svlači. Gola, legla je na Marejev krevet, savila kolena, raširila noge. Klaus se popeo na nju.

— Šta je kog vraga ovo? — upitao je Marej.

Efikasno ali bez strasti Kej je uzbudila Klausa, i efikasno ali bez strasti on joj je ušao. Marej se nemoćno uvijao dok su se njihova tela sastavljala, u ritmu. Klaus nije ni pokušao da je vodi prema orgazmu. Za četiri-pet minuta je svršio, promumlavši nešto, i svalio se sa nje, crven u licu, oznojen. Ven preuze mesto između Kejinih nogu.

— Ne — reče Marej. — Molim, ne.

Neumitno Ven je uradio isto, brzo, ništa lično. Sledeći: Nejt. Marej je nastojao da ne gleda, ali oči nisu htele da ostanu zatvorene. Čudan osmeh krasio je Kejine us-ne dok se podavala Nejtu. Nejtov se digao. Sada i Fin priđe krevetu.

— Ne! — povika Marej, i raspali nogom iza sebe; Konrad odlete preko sobe jaučući. Sad slobodnih ruku, uvijao se i grčio dok se nije otrgao od Brusa. Dirk i Nejt su ga presreli kad je pojurio prema Kej. Zgrabili su ga i bacili na pod.

— Terapija ne uspeva — reče Nejt.

— Da ne nastavljamo — reče Dirk. — Ne vredi lečiti ga. Nema više nade za njega. Neka ustane.

Marej je oprezno ustao. Dirk reče:

— Jednoglasnom odlukom, Marej, isključujemo te iz Grupe, zbog, protivGrupnih stavova i naročito zbog protivGrupnog uništenja Kejinih aparata. Sva tvoja grupna prava prestaju.

Na Dirkov signal, Nejt je izvadio Marejeve aparate iz kutija i pretvorio ih u ka-šu. Dirk reče:

— Govoreći kao tvoj prijatelj, Marej, predlažem da ozbiljno razmisliš o total-noj rekonstrukciji ličnosti. Ti imaš problem, znaš? Treba ti velika pomoć. Potpuno si se spetljao.

— Ima li još nešto što hoćeš da mi kažeš? — zapita Marej.

— Ništa više. Zbogom, Marej.

Počeli su da izlaze. Dirk, Fin, Nejt, Brus, Konrad, Klaus, Ven, DžoDžo, Niki, Se rena, Marija, Lanela, Mindi, Loiz. Kej je bila poslednja. Zastala je kraj vrata, držeći zgužvani smotuljak svoje odeće. Izgledalo je da ga se nimalo ne plaši. Pojavio se neki čudan izraz — da li nežnosti? sažaljenja? — na njenom licu. Blago je rekla:

— Žao mi je što je do ovoga došlo, Marej. Tako sam nesrećna zbog tebe. Znam da ono nisi uradio iz neprijateljstva. Uradio si to iz ljubavi. Sve si učinio naopako, ali iz ljubavi.

Prišla mu je i poljubila ga ovlaš, u obraz, u vrh nosa, u usta. Nije se pomicao. Nasmešila se. Dodirnula ga je po ruci

— Zbogom, Marej. — Dok je izlazila, osvrnula se i kroz vrata mu rekla: — Baš je to mizerija. Mogla sam da te volim, znaš? Stvarno sam mogla da te volim.

Govorio je sebi da će čekati dok svi odu, pa tek onda pustiti suze. Ali kad su se

vrata zatvorila, otkrio je da su mu oči i dalje suve. Nije imao suza, Bio je sasvim smiren. Obamro. Pregoreo.

Posle dugog vremena, obukao je novu odeću i izašao. Hopnuo je u London, kad tamo kiša, hopnuo u Prag, gde mu je bilo nekako zagušljivo, i otišao u Seul, gde je ručao govedinu s roštilja i kimči. Onda hop, u Njujork. Ispred neke galerije na aveniji Leksington pokupio je jednu predusretljivu devojku duge crne kose. — idemo u hotel — predložio je, a ona se nasmešila i klimnula glavom. Iznajmio je sobu na šest čaosva. U sobi, skinula se ne čekajući da on to traži. Imala je glatko i čvrsto telo, ra-van trbuh, bledu kožu, visoke pune dojke. Legli su zajedno i, bez uvoda, uzeo ju je. Bila je željna i dobro je reagovala. Kej, mislio je. Kej. Kej. Ti si Kej. Grč svršavanja pretresao ga je neočekivano jako.

— Jel' ti ne smeta da zapalim cigaru? — upitala je nekolio minuta kasnije.

— Volim te.

— Šta?

— Volim te.

— Baš si sladak.

— Pođi da živiš sa mnom. Molim te. Molim te. Mislim ozbiljno.

— Šta?

— Da živiš sa mnom. Udaj se za mene.

— Šta?

— Samo jedno tražim. Ništa grupno. To je sve. U svakom drugom pogledu radi kako voliš. Bogat sam. Učiniću te srećnom. Volim te.

— Vi čak ne znate ni moje ime.

— Volim te.

— Gospodine, vi ste izgleda poludeli.

— Molim te. Molim te.

— Lud čovek. Sem ako se zezaš sa mnom.

— Savršeno ozbiljno mislim, uveravam te. Živi sa mnom. Budi mi supruga.

— Ludak — reče ona. — Idem ja odavde! — Skočila je, potražila odeću. — Gospode, lud čovek!

— Ne — reče on, ali ona je već odlazila, nije zastala ni da se prvo obuče; njeni ružičasti guzovi izgledali su kao dva signalna svetla koja se naizmenično pale i gase dok je bežala napolje. Vrata su se zalupila za njom. Otresao je glavom. Sedeo je ukočeno pola sata, sat, nešto bezvremeno dugo, misleći na Kej, razmišljajući o Grupi, pitajući se šta li će oni da rade noćas, ko će biti na redu. Konačno je ustao, obukao se i napustio hotel. Spopao ga je neki strahoviti nemir. Hopnuo je u Karači i ostao deset minuta. Hopnuo je u Beč. U Hangčao. Nije ostao. Tražio je šta? Nije znao. Tražio je Kej? Nema više Kej. Tražio je. Prosto tražio. Hop. Hop. Hop.

Frederik Pol

DAN KAD SU DOŠLI MARSOVCI

Frederik Pohl:
THE DAY AFTER
THE DAY THE MARTIANS CAME
Preveo s engleskog: Aleksandar B. Nedeljković

Pored uobičajenog broja kreveta, u svakoj sobi motela bila su i po dva ležaja na rasklapanje, i koristeći sve te ležajeve gospodin Mandala, upravnik motela, pretvorio je zadnju polovinu hola u mušku spavaonicu. Ipak, nije bio zadovoljan i pokušavao je da ubedi svoje obojene sobare da isprazne ostavu pa da nekoliko ležajeva stave i tamo.

— Ali, molim vas, g. Mandala — reče šef sobara govoreći vrlo glasno da bi nadvikao buku iz restorana, — znate vrlo dobro da bismo to učinili za vas kad bismo mogli. Ali nemoguće je, prvo jer nemamo gde sve one stare televizore koje želite da sačuvate, i drugo jer ne postoji više nijedan ležaj.

— Raspravljate se sa mnom, Erneste. Rekao sam vam da se više ne raspravljate sa mnom — reče Mandala. Kuckao je prstima po registru gostiju i ljutito gledao tamo-amo po holu motela. Bilo je tu najmanje četrdeset ljudi; oni su pričali, igrali karte, dremali. Televizor je mumlao, ponavljajući saopštenja NASA-e, i Mandala je na ekranu mogao videti sliku jednog od Marsovaca. Taj je zurio u kameru i lučio guste, želatinozne suze iz očiju.

Mandala se naglo okrenuo i uhvatio sobare kako zure u televizor. — Dosta vi-še — reče Mandala. — Ne plaćam vas da gledate televiziju. Idite i vidite da li možete nešto da pomognete ljudima u kuhinji.

— Bili smo u kuhinji, g. Mandala. Nismo im potrebni.

— Kad vam kažem da idete, onda idite, Ernest! I vi takođe, Berzi. — Posmatrao ih je kako zamiču u prolaz za osoblje, i poželeo je da može sa istom lakoćom da se oslobodi ove gomile u holu. Zaposeli su svaku stolicu, a oni za koje nije bilo mesta sedeli su po rukohvatima fotelja, naslanjali se na zid, čak zaposeli mesta u baru koji je, zbog propisa bio zatvoren još pre dva sata. Sudeći po onome što su napisali prijavljujući se, skoro svi su bili iz novina, telegrafskih agencija, radio i televizijskih mreža i tako dalje, i čekali su jutarnju konferenciju za štampu u Kejp Kanaveralu. Mandala je poželeo da jutro što pre dođe. Nije voleo toliku gužvu u motelu, utoliko pre što je bio čvrsto ubeđen da se mnogi od ovih ljudi i nisu prijavili.

Na televizijskom ekranu, na brzinu izmontirana reportaža prikazivala je povratak svemirske sonde Algonkvin IX na Mars, ali niko to nije gledao. Od ponoći, ovo je bio već treći put da se ta traka emituje, i svako ju je video najmanje jednom; ali kad se, za promenu, na ekranu pojavio još jedan Marsovac, nalik na tužnog jazavičara sa izduženim fokinim perajima umesto udova, jedan od igrača pokera se pomakao i uzviknuo:

— A jeste čuli ovaj marsovski vic? Zašto Marsovac ne pliva u Atlantiku?

— Ti si na redu — reče onaj što je delio karte.

— Zato što bi napravio krater oko njega — reče reporter sklapajući svoje kar-te. Niko se nije nasmejao, čak ni Mandala, iako su neke od šala bile prilično dobre. Svako je već počeo da se zamara od tih šala, ili jednostavno da se zamara.

Mandala je propustio prvo uzbuđenje oko Marsovaca, jer je spavao. Kad je upravnik dnevne smene telefonirao i probudio ga, Mandala je pomislio, prvo, da je to šala, i drugo, da je dnevni upravitelj poludeo; najzad, i ako se brod sa Marsa vra-tio sa nekakvim životinjama, ko bi za to mario? Pa čak i ako nisu prave životinje ne-go nešto drugo. Ali kad je video koliko rezervacija stiže preko teleksa, shvatio je da neko ipak mari. Međutim, Mandalu takve stvari nisu mnogo interesovale. Zgodno je što su marsovci došli, jer su time popunili njegov motel, i svaki drugi motel na sto milja uokolo Kejp Kanaverala, i sa time je rečeno sve što se o Marsovcima može reći a da gospodin Mandala obrati ikakvu pažnju.

Slika na televizoru se zamračila a zatim se pojavio natpis Bilten iz Redakcije vesti NBC.

Pokeraši istog momenta obustaviše svoju igru.

U holu je vladala skoro potpuna tišina dok je nevidljivi spiker čitao vest koju je pustila NASA: »Dr Hugo Bane, veterinar iz Fort Vorta, Teksas koji je kasno prošle noći došao da pregleda Marsovce u prihvatnom centru u vazdušnoj bazi Patrik, sačinio je preliminarni izveštaj. Sadržaj tog izveštaja obelodanio je, u ime NASA-e, pukovnik Erik T. Vingerter zvani 'Hepi'«.

Čovek jedne telegrafske agencije povikao je: — Pojačaj! — Kao da je grč prošao kroz one najbliže televizoru. Ton je za trenutak sasvim nestao, a zatim se pojačao do silovitog treštanja: »...Marsovci su kičmenjaci, toplokrvni i, izgleda, sisari. Površni pregled indicira usporen metabolizam, mada to može do neke mere biti posledica njihovog teškog putovanja od preko 220,000.000 kilometara u skučenom prostoru komore za uzorke na brodu Algonkvin IX. Nema, ponavljam nema, indikacija za ma kakve zarazne bolesti, ali ipak se primenjuju standardne mere sterilizacije...«

— Vraga — povika neko, verovatno jedan iz CBS. — Valter Kronkajt je intervjuisao u klinici Majo...

— Ćuti! — povika hor glasova, i opet se mogao čuti televizor: »...se završava kompletan tekst izveštaja doktora Huga Bahea, doslovno onako kako ga je pre nekoliko minuta saopštio pukovnik 'Hepi' Vingerter.« Nastala je pauza; zatim je spiker, našavši gde je stao, umornim ali čvrstim glasom nastavio čitanje starijih vesti i reportaža. I kartaroši su nastavili tamo gde su stali, ne slušavši kako spiker ponavlja izveštaj sa konferencije za štampu na kojoj je dr Sem Salivan sa Katedre za lingvisti-ku Univerziteta u Indijani izneo svoje zaključke da zvuci što ih Marsovci proizvode odista predstavljaju neku vrstu jezika.

Koje gluposti, mislio je Mandala, otežale glave, snen. Privukao je svoju stolicu i seo, prepuštajući se polusnu.

Probudio ga je bučni smeh; uspravio se ratoborno. Udario je po svom zvoncetu da bi privukao njihovu pažnju. — Gospodo! Dame! Molim vas! — povikao je. — Četiri je sata ujutro. Naši ostali gosti pokušavaju da spavaju.

— Da, sigurno — reče čovek iz CBS dižući jednu šaku nestrpljivo — ali samo malo. Imam jedan štos. Šta je na Marsu soliter? Predaješ se?

— 'Ajde — reče crvenokosa devojka iz redakcije Lajfa.

— Podrum sa dvadeset sedam nivoa!

Devojka reče;

— Dobro, evo i ja imam jedan. Koji religiozni razlog ima marsovska žena da žmuri za vreme odnosa?

— Zastala je za trenutak. — Ne dao bog da ona vidi da se njen muž dobro provodi!

— Je l' mi igramo ili ne? — požalio se jedan od kartaroša, ali ostao je u manjini.

— Ko je pobedio na marsovskom izboru lepotica? — Niko!

— Kako navesti Marsovku da odustane od seksa? — Venčati se s njom!

Mandala se na ovo poslednje glasno nasmejao, i kad mu je jedan od reportera prišao i zatražio šibicu, Mandala mu je dade.

— Heh — reče reporter — duga noć, a?

— Još kako — reče Mandala odobrovoljeno. Na ekranu, ista se traka prikazivala po četvrti put. G. Mandala je zevnuo, gledajući odsutno u ekran; nije se imalo mnogo šta videti ali, kad pomislite, niko nije više ni video niti će videti, kad su u pitanju Marsovci. Svi ovi reporteri, kamermani, člankopisci, ton-majstori, razmišljao je Mandala sa zadovoljstvom, čekaju konferenciju za štampu na Kejpu u deset ujutro, ali njihova vožnja od šezdeset kilometara kroz palmeto močvare biće uzaludna. Jer, kad stignu tamo, videće isto što se već vidi na ovom ekranu.

Jedan od pokeraša pričao je dugu, komplikovanu šalu o Marsovcima koji na

Majami Biču nose bunde. Ovi su Mandali prilično smetali. Kad bi samo neki od njih otišli u svoje sobe i spavali, onda bi Mandala mogao da pokuša da pita ostale da li su se prijavili ili nisu. Mada je to svejedno, jer više nijednog gosta ne bi mogao da primi, pošto su sve sobe zauzete. Odustao je od takvih razmišljanja i zurio nezainte-resovano u ekran, pokušavajući da zamisli kako ljudi širom sveta gledaju te iste slike na svojim ekranima, čitaju o Marsovcima u novinama, posvećuju pažnju. Zar su zasluživala pažnju ova mlitava stvorenja koja puze po tlu na svojim dugim, slabim udovima, nalik na peraja foke ali izdužena; stvorenja dugih, velikih, glupih očiju koja se muče da uhvate vazduh i da se odupru Zemljinoj snažnoj gravitaciji?

— Glupa mala kopilad — reče jedan reporter onome sa lulom. — Znaš šta sam čuo? Da su ih astronauti držali zatvorene u komori za uzorke samo zbog smrada.

— Na Marsu im verovatno ne smeta — reče onaj sa lulom odmereno. — Razređen je vazduh.

— Ne smeta? Ma njima to prija. — Bacio je novčanicu od jednog dolara na sto pred Mandalu. — Mogu li dobiti sitninu za automat za koka-kolu? — Mandala je ćutke odbrojao metalne novčiće. Nije mu palo na pamet da bi Marsovcu mogli miri-sati, ali da je o toj temi ranije uopšte razmišljao, prvo bi pomislio da smrde.

Uzeo je jedan novčić i za sebe i pošao za dvojicom reportera do automata. Sli-ka na ekranu se sad izmenila, videle su se fotografije prilično slabog kvaliteta koje su astronauti doneli, a na fotografijama niske, nepravilne zgradice boje peska, izgrađene na peščanoj ravnici svetlije boje. Te zgradice su, po recima NASA-e, predstavljale »najveći grad na Marsu«, sa ukupno stotinjak bezličnih »kuća« bez prozora.

— Pa ne znam — reče drugi reporter konačno, natežući flašu koka-kole. — Misliš da su, po našim merilima, inteligentni?

— Teško je to reći — uzvratio je reporter sa lulom. Bio je to izveštač Rojtera, i imao je baš takav izgled, široko crveno lice engleskog vlastelina. — Svakako podižu kuće — dodao je.

— To radi i mužjak gorile.

— Svakako. Svakako. Lice Rojterovog reportera je sinulo. — Čekaj. To me podseća na jedan. Bio jedan — kod kuće to pričamo o Ircima — aha, znam. Polazi sledeći brod na Mars, vidiš, i utvrdi se da je neka strašna bolest sa Zemlje zbrisala sve Marsovce, sve sem jedne ženke. I svi ovi ovde pomrli, svi svuda sem te jedne. E, svi se zbog toga nerviraju, diskutuju u UN, sastave dokument protiv genocida i Amerika plati dvesta miliona dolara reparacija, i na kraju krajeva, da ne bi rasa Marsovaca sasvim izumrla, odluče da spare nekog poslednjeg bednika sa tom jednom mar-sovskom ženkom!

— Blaaah!

— Tačno tako. I, eto, nađu Padija O' Šonesija, koji je baš ostao bez para, i kažu mu; »Vidiš, Padi, samo uđi u ovaj kavez, unutra je jedna ženka. Ti treba da učiniš da ona ostane trudna, razumeš?« A O' Šonesi kaže; »A šta ja tu dobijam?« I oni mu ponude, ovaj, hiljadu funti. I naravno on pristane. Ali kad otvori vrata kaveza i vidi na šta liči ženka, izađe napolje. — Rojterov reporter je ostavio praznu flašu u sanduk pokraj automata i načinio grozno lice, da bi dočarao Padijev izraz gađenja. — »Za ime svih svetaca«,, kaže Padi, »nisam računao na nešto ovako.« »Ali hiljadu funti, Padi!« kažu oni njemu, da ga podstaknu. »Pa, ako je tako, neka bude,« kaže on, »ali samo pod jednim uslovom.« »Pod kojim?« pitaju ga. »Morate mi obećati,« kaže on, »da će deca biti poslata u manastir.«

— Aha, čuo sam taj — reče drugi reporter. I rekavši to učini pokret da ostavi flašu, zakači nogom, i četiri sanduka praznih flaša koka-kole poleteše na pod. Na-stade tresak i kršenje.

To već Mandala nije mogao da podnese. Zgrožen, zamucao je, tresnuo po zvonu i povikao; — Ernest! Berzi! Trkom!

Kad se Ernest pojavio, proturajući kroz vrata ulaza za osoblje svoju glavu crnu kao stara suva šljiva, i pokazujući izrazom lica da očekuje neku katastrofu, Mandala se razvikao:

— Proklete vaše tvrde glave, sto puta sam vam rekao da te sanduke odmah iznosite. — Stajao je nad dvojicom sobara, kipeći od besa, dok su oni sagnuti sakupljali cele flaše i skršeno staklo, podižući postrance zabrinute poglede u njegovom pravcu, jedan crn, drugi arapski mrk. Mandala je znao da ga svi reporteri gledaju i da ne odobravaju takvo ponašanje.

Izišao je u poznu noć da se ohladi, jer mu je bilo žao što je tako vikao, a znao je i da bi dalje greške mogle izazvati daleko veću štetu.

Trava je bila vlažna. Sa klinova koji su držali odskočnu dasku, sakupljena rosa kapala je u bazen. Motel nije bio onako tih kao što treba da bude pred zoru, ali je ipak bio dovoljno tih. Samo se ponekad čuo udaljeni smeh ili galama iz hola. Smirio je svoju dušu hodajući duž galerija oko soba, proveravajući mašine za pravljenje ledenih kockica i automate za cigarete, i nalazeći da je sve u redu.

Vojni manijak iz baze Mak Koj šibao je kroz nebeske visine iznad Mandale. Iza aviona zvezde su se još uvek jasno videle uprkos zori koja je pristizala sa istoka. Mandala je zevnuo, šarajući pogledom po nebu, pitajući se koja li je od tih zvezdica Mars. Vratio se na svoje radno mesto, i uskoro je bio toliko zauzet iscrpljujućom serijom telefonskih buđenja, razgovora, naplaćivanjem od gostiju koji odlaze, da nije imao vremena da razmišlja o marsovcima. Najzad, kad je većina gostiju već ulazila bučno u svoje automobile i autobuse, i kad su službenici dnevne smene već stizali, Mandala je otvorio dve hladne koka-kole i poneo jednu kroz ulaz za osoblje, Ernestu.

— Teška noć — rekao je. Ernest je, klimnuvši glavom, prihvatio i koka-kolu i dobru nameru, i ispio flašu. Nalaktili su se na zid koji je odvajao bazen od pristupnog puta, i posmatrali su odatle kako novinari i novinarke odlaze drumom prema autoputu da bi stigli na konferenciju za štampu u deset. Protekle noći skoro niko od njih nije ni minuta spavao. Mandala je odmahnuo glavom, izražavajući svoje neodobravanje: zar zbog tako malog razloga praviti toliku gužvu.

A Ernest je pucnuo prstima i sa širokim osmehom rekao:

— Znate onaj marsovski vic, g. Mandala: kako se kaže kad vam se primiče marsovac visok dva metra sa kopljem?

— Pa, Erneste, do vraga — reče Mandala, — kaže se: »dobar dan, poštovani gospodine«. Taj štos svako zna. — Zevnuo je, protegao se i dodao zamišljeno, — Čovek bi pomislio da će se pričati neke nove šale. Ali sve što čujem su stari fazoni, samo umesto da se usmereni protiv raznih nacionalnosti i religija i — svakoga, sad su protiv Marsovaca.

— Jeste, to sam primetio, g. Mandala — reče Ernest.

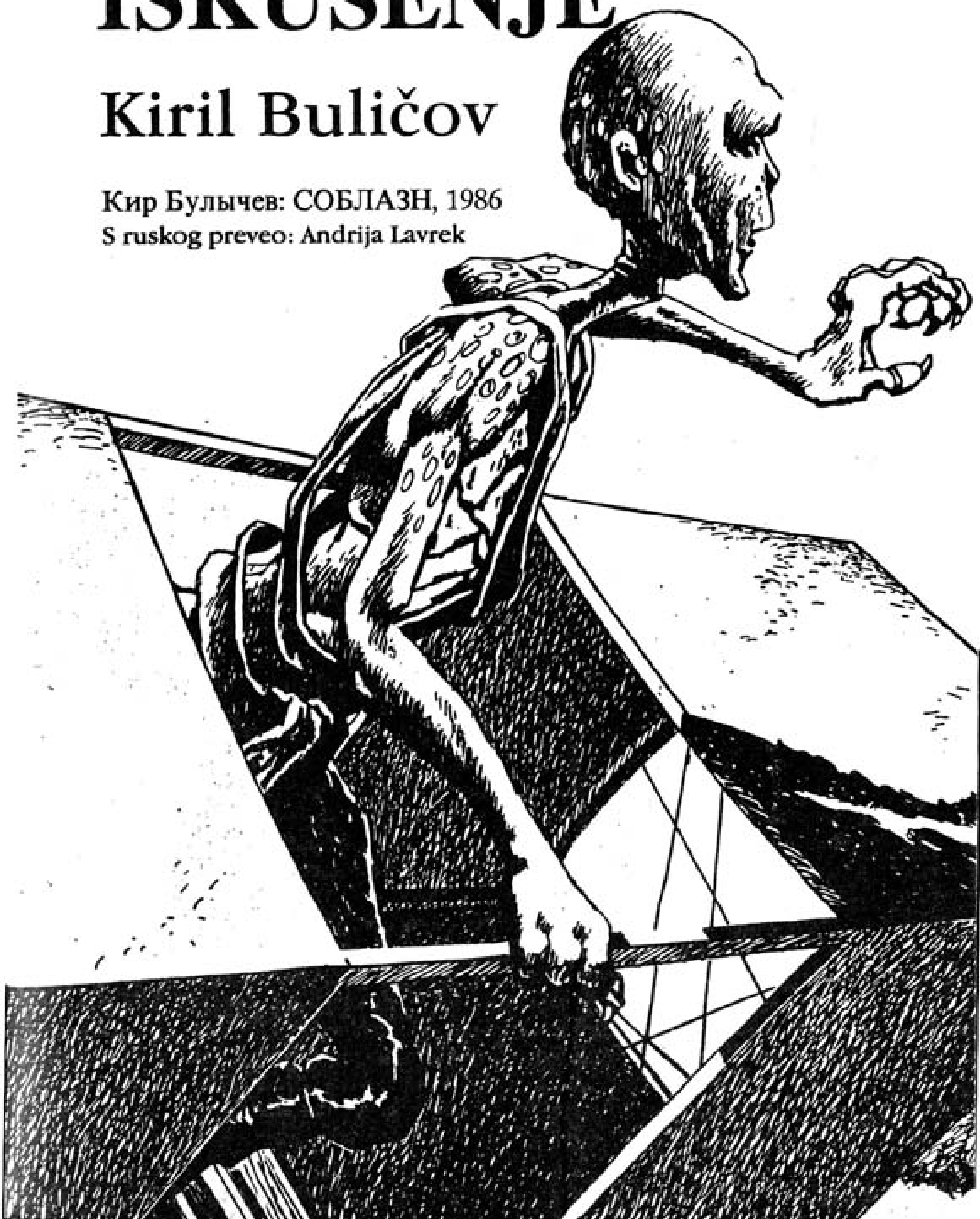
Mandala se uspravio. — Bolje da se ispavate — preporučio je — jer bi ovi svi mogli da se vrate noćas. Ne znam samo zašto... Znate šta ja mislim, Ernest? Ne računajući šale, mislim da kroz šest meseci niko neće ni pamtiti da su došli nekakvi Marsovci. Ne vidim da će njihov dolazak ikome doneti ma i za dve pare promene.

— A, s tim se, na žalost, ne bih mogao složiti, g. Mandala — reče Ernest blago. — Nekim ljudima će doneti promenu. Doneće prokleto veliku promenu meni.

ISKUŠENJE

Kiril Buličov

Кир Булычев: СОБЛАЗН, 1986
S ruskog preveo: Andrija Lavrek

1

Ipolit Ivanov se vraćao kući Puškinovom ulicom. Padala je jednolična sitna kiša na koju su se svi za nedelju dana već bili privikli. Vazduh je bio tako zasićen vlagom da se kišobran nije sušio i propuštao je vodu. Ipolit je gledao pod noge zato što je svaki čas nailazio na duboke barice.

Preskočivši još jednu baru, on ugleda kako u sledećoj pliva, licem nadole, izuzetno vredna marka, posvećena letu Levanevskog preko Severnog pola. Marka je bila vrednija od ijedne koju je Ipolit Ivanov ranije video.

Kasnije se Ipolit Ivanov mnogo puta pitao kako je to na prvi pogled mogao prepoznati marku koju ranije nikada nije video, a koja je uz to plivala po bari okrenuta licem nadole.

Ali u tom trenutku Ipolit nije nimalo sumnjao o čemu je reč.

Ipolit je zamro nad baricom, kao obični lovački ker nad leglom rajskih ptica. Onda je, ko zna zašto, sklopio kišobran i ispustio ga na zemlju. Zatim je čučnuo i pažljivo podvukao dlan ispod marke u vodi. Marka je, kao ribica, kliznula dalje od kraja bare, ne dajući se uhvatiti. Ipolit Ivanov je zakoračio u baru, zašavši do gležanja u vodu, i drugom rukom presekao marki odstupnicu. Ona je pokušala da se probije na sredinu bare, ali se ubrzo predala i našla na Ipolitovom dlanu. On je podigao dlan do očiju, prstima druge ruke uzeo marku za ugao, okrenuo je i ponovo spustio na dlan. Da, to je zaista bila marka posvećena letu Levanevskog preko Severnog pola, letu sa kojeg se hrabri pilot nije vratio. Mokro muževno lice gledalo je u Ipolita, natpis je bio sasvim jasan, slovo »f« u reči San Francisko bilo je malo, što je višestruko uvećavalo retkost i vrednost marke.

Držeći ispruženi dlan, Ipolit je slobodnom rukom izvadio iz gornjeg džepa na sakou kutijicu sa validolom i, zubima je otvorivši, usuo tri pilule u usta. Žvakao ih je kao suvo grožđe i mislio kako sad nema prava da se razboli ili umre, jer je njegov život dobio novi smisao.

Stigavši kući, Ipolit je odsutno pogledao ženu, odbio večeru i, donevši iz kupatila rolnu papira, odmotao neka dva metra da bi napravio ležaj za marku, koja je morala da se osuši, ugreje i privikne na novi dom.

Tek kada se marka udobno smestila u kolevci od toaletnog papira i kao da je zadremala, Ipolit Ivanov se dosetio da je ta marka — tuđa.

Postoje dva tipa kolekcionara. Prvi se zadovoljavaju samom činjenicom posedovanja. Oni mogu držati u bankovnom sefu plavog Mauricijusa ili marku sa Džohora od stotinjak dolara i viđati se sa svojim blagom jednom u dve godine. Kolekcionar drugog tipa mora se sastajati sa ostalim filatelistima, kako bi ovi mogli oceniti njegove marke, podeliti sa njim radost, ili, češće, pozavideti njegovoj sreći. A sreća koju je imao Ipolit bila je tako neverovatna, fantastična, nepojmljiva zdravom razumu, da je on, čim je prošao prvi zanos, shvatio, da to tako neće proći.

Grad Veliki Guslar je relativno mali: organizacija filatelista, uključujući tu i školsku sekciju, ima osamdeset i šest članova, i svi veći kolekcionari ne samo što se poznaju, nego i tačno znaju šta ko od njih ima.

Znalo se da jednu takvu marku ima stari Ložkin. Ali stari Ložkin je pripadao, malobrojnoj u našoj zemlji, prvoj grupi kolekcionara, čiju kolekciju nisu mnogi videli. Ipolit nije ušao među izabrane. Da je takav raritet posedovao neko drugi, za to bi, verovatno, znao čitav grad.

Znači, rekao je sebi Ipolit Ivanov, to je Ložkinova marka.

Znači, Ložkin je izašao da prošeta po kiši sa svojom dragocenom markom, ona mu je ispala i našla se u bari.

To baš nije verovao.

Nijedan kolekcionar neće poneti sa sobom na kišu tako skupocenu stvar i neće je ispustiti u baru. A ako mu se tako nešto i desi, naglavce će skočiti za njom.

Ali šta ako Ložkin nije ništa primetio? Recimo, nosio je svoj album da ga skloni od potencijalnih lopova u garderobu... Neće ići. Guslar nema železničku stanicu pa tako ni garderobu sa sefovima. Dobro, onda je nosio album da ga pokaže nekom svom prijatelju... Ali otkud prijatelji tom starom namćoru i ciciji?

— Jesam li ja pošten čovek? — upitao je Ipolit Ivanov svoju ženu.

— Hoćeš li već jednom da večeraš? — upitala je sa strane žena.

— Jesam li ja pošten čovek? — ponovio je Ipolit.

— To tek treba da se vidi — rekla je žena.

— Upravo tako — rekao je Ivanov. — Upravo tako.

I rešio je da odmah odnese marku starom Ložkinu.

Marka se već malo bila osušila, u toaletnom papiru joj se dopalo, ali se nije bunila kad ju je Ipolit pažljivo stavio u ličnu kartu, gurnuo u unutrašnji džep sakoa i pošao ka vratima.

— Znači, nećeš večerati? — upitala je žena. .

— Vidiš da neću — potvrdio je Ipolit.

U blizini zgrade Ložkina, kojeg je Ipolit jedva poznavao — ponekad su se viđali na sastancima kolekcionara, ali se nisu ni javljali uvek jedan drugom — Ivanova su počele mučiti neke sumnje.

On, Ipolit Ivanov, kojem je dopala neslućena sreća, odmah je pomislio o svom poštenju. I to poštenje nateralo ga je da pođe Ložkinu. Ali znači li to da je i stari Ložkin isto tako pošten i plemenit kao Ivanov? Šta ako on nije izgubio tu marku? Šta ako ona mirno leži u njegovom albumu. I sad, ugledavši drugu takvu marku, stari Ložkin brzo će shvatiti da se i njemu osmehnula sreća, i reći će: »Ah, pa ja sam tu marku baš jutros izgubio. Mnogo vam hvala, što ste mi je doneli!« I onda će on imati dve marke, a Ipolit Ivanov, spasilac tog malog parčeta hartije, imaće šipak. I Ipolitove sumnje nisu bile bez osnova, jer se i među filatelistima ponekad, izuzetno, mogu sresti nepošteni ljudi. Jedan od njih — da ga ne imenujemo — prošle godine je podmetnuo Ipolitu marku sa nalepljenim ugaonim zupcima, a kada je Ivanov to otkrio, napravio se da tu marku vidi prvi put u životu. Ali takvi građani nisu tipični za naše društvo i u najskorijoj budućnosti sigurno će sasvim nestati.

Razmišljajući tako, Ivanov je zastao pred vratima zgrade broj 16, i tu dugo stajao, ne primećujuci kako mu se kiša sliva niz lice. Tako neodlučnog zatekao ga je Kornelij Udalov, koji se baš vraćao kući, zato što je imao gosta i bilo je vreme da ga se nahrani, a njegova žena Ksenija je odbijala da to učini.

— Ideš kod nas? — upitao je Udalov. — Davno nisi bio.

— Idem kod Ložkina — rekao je Ipolit. On i Udalov znali su se odavno, pa su čak išli u školu u paralelnim razredima.

— Pa što stojiš? Kod njega gori svetio — rekao je Udalov.

I Ipolitu nije ostalo drugo do da pođe za prijateljem.

Udalov je nastavio po stepenicama do svog stana, a Ipolit je zazvonio na Ložkinovim vratima.

Ložkin dugo nije otvarao. Zatim se vrata pomakoše unutra u stan. Ložkin je bio raščupan, neobrijan, zabrinutog lica i u staroj kućnoj haljini koja se vukla po podu i papučama.

— Dobro veče! — preterano glasno i veselo rekao je Ivanov. — Primate li filateliste u goste?

— Dobro veče — rekao je Ložkin ne mičući se i ne propuštajući Ivanova unutra. — Zauzet sam, umoran, odmaram se.

— Samo nakratko — rekao je Ipolit. — Samo sam hteo jedan savet — vaša erudicija je široko poznata.

Laskanje je bilo pouzdan način da se Ložkin pridobije, za šta su mnogi znali.

— Kakva erudicija — usprotivio se Ložkin. — Nemam ja erudicije. Šta sam imao — izgubio sam.

— Ipak, kad su u pitanju predratne marke — vi imate najveću kolekciju. I ako mi vi ne možete pomoći, niko ne može. Časna reč, neću vam uzeti više od minut-dva. Samo jedno pitanje, i ja odoh.

— Dobro, uđi — popustio je Ložkin. — Samo, ostani u predsoblju. Sve kaplje sa tebe.

— Jeste — rekao je Ivanov. — Napolju pada kiša.

— Šta te zanima?

— Hteo bih da vidim vašeg Levanevskog. Samo načas.

Ložkinovo lice se odmah promenilo nagore. On poblede i skupi usne.

— Kakav Levanevski! — povikao je Ložkin. — Ne znam ja nikakvog Levanevskog.

Ali zabrinutost zbog toga da je Ložkin možda stvarno izgubio marku, spojena sa nadom da zadrži marku za sebe, naterala je obično neodlučnog Ivanova da bude uporan.

— Štormilo je video jednog Levanevskog kod vas — rekao je, stojeći uza zid, kako ne bi isprljao stan. — I to sa falinkom.

— Sa fa-lin-kom?!

Ložkin se trgao, kao da su ga udarili.

— Moj Levanevski da ima falinku? Ma to tvoj Štormilo ima falinku! Čekaj tu!

Ložkin je jurnuo u sobu, a i Ivanov je nehotice zakoračio za njim.

— Stoj! — viknuo mu je Ložkin. — Soba mi je suva.

Ipolit je odstupio nazad, ali je onda, slušajući kako Ložkin vadi iz ormara albume i klasere, provirio u sobu, radoznao da vidi kako ovaj drži svoje marke. I video je: Ložkin je izvadio debeli klaser, otvorio ga i zamro. Stajao je, pogrbljen, leđima okrenut Ivanovu, i nije se micao.

— Pa, šta je — požurivao ga je Ipolit. Marka, zamotana u toaletni papir, kao da ga je pekla. — Nema marke?

Kako je to rekao, srce mu se, opečeno i izmučeno, zgrčilo do opasne granice.

— Ima! — proderao se u odgovor Ložkin. — Nećeš me isprovocirati!

Okrenuo se i pošao ka Ipolitu, noseći pred sobom otvoreni klaser, kao što na sahranama generala nose jastučiće sa ordenjem.

2

Za to vreme Udalov se vratio kući, izvukao iz velike pazarne torbe gosta, i ovaj se stao spretno, brzo i graciozno zalizivati, popravljajući razdvojenim jezikom perje na svom duguljastom telu. Udalov je poređao po stolu kupljene namirnice i nehotice se sa uživanjem zagledao u stas i savršene linije došljaka iz svemira, koji je već treći dan boravio kod Udalova, u celoj galaksiji poznatog pobornika prijateljstva svemirskih civilizacija i značajnog međuplanetarnog radnika, iako je u gradu Veliki Guslar imao samo skromno mesto rukovodioca u građevinskom preduzeću.

Dok je Udalov odmotavao namirnice da bi spremio sebi i gostu skromnu večeru, u sobu je zavirila njegova žena Ksenija i, ugledavši na stolu pernatog guštera sa repom,

koji je pomalo ličio na ukrasnu kašiku, gadljivo se namrštila i ciknula:

— I decu ću da odvedem iz kuće!

— Ne obraćaj pažnju — rekao je gušter Udalovu, kada je Ksenija, tresnuvši vratima, odjurila. — To je uobičajena idiosinkrazija prema gmizavcima. Čest slučaj kod dvonožaca. Ali nas dvojica dobro znamo kako sam ja lep. Pre svega, u dušev-nom smislu.

— Pa i spolja gledano nisi ružan — rekao je Udalov, iako je bio malo zabrinut. Ipak je bolje kad u kući vlada mir i kad je žena gostoljubivije raspoložena.

— Tip Ksenijinog karaktera dobro je poznat u galaksiji — pogodio je Udalovljeve misli došljak, kojeg su kratko zvali Koko. — Ima i gorih žena. Kefir ćeš mi malo ugrejati. Više volim topao kefir.

Kasnije, kad su seli da večeraju, Koko je dodao:

— I ti bi se gadio mojoj ženi.

3

—Jesi li video? — pitao je Ložkin, pokušavajući da zatvori klaser. — Jesi li se uverio?

Ipolit Ivanov vešto je pritisnuo prstima ivicu klasera, ne dajući mu da se zatvori. Hteo je bolje da vidi marku. Marka je gordo stajala, jedina na celoj stranici. Isti muževni pogled pilota, isti skromni natpis, čak i isto malo slovo »f« u reči San Francisko.

Ali, nije to zbunilo Ipolita. Nešto drugo je privuklo njegovu pažnju. Čovek koji je mogao da prepozna takvu marku u bari, pa još licem okrenutu nadole, odmah je spazio detalj koji ga je zaprepastio.

U donjem desnom uglu marke nalazio se poštanski pečat. Jasan i oštar, na njemu su se lako mogla pročitati slova »...njingrad«. Ali prvo slovo bilo je prepolovljeno zupcima marke a poslednje je malo izlazilo napolje. Isti takav pečat sa istim slovima bio je i na marki koju je našao Ivanov. A pečati na dvema markama ne mogu biti identični.

— Dosta je! — stari Ložkin je iščupao klaser iz ruku Ivanova, zaklopio ga i pritisnuo uz upale grudi.

— Ne — odgovorio je Ivanov. — Nije!

Loše predosećanje je zahtevalo energične korake. Ivanov nije mogao podneti sumnju. Svaka laž je neizdrživa!

Ivanov je izvadio iz džepa ličnu kartu, iz nje načetvoro složeni papir, a iz njega poštansku marku. Odlučno je zakoračio u sobu i stavio svoje blago na sto.

— Objasnite — tiho je rekao.

Stari Ložkin je smrtno prebledeo i upitao, jedva mičući usnama:

— Odakle ti to?

4

—Koliko ćeš još ostati kod nas? — upitao je Udalov Kokoa.

Koko je popio kefir iz činije, uzeo bombon, oblizao zelene usne i lenjo se opru-žio između čaša i tanjira.

— Zavisi od toga kako će se razvijati stvari — odgovorio je. — Znaš i sam, u pitanju je naučna ekspedicija. Dok ne ispunim zadatak, moram da ostanem ovde. Ali nije mi krivo. Baš volim da dođem na Zemlju.

— A u čemu se sastoji zadatak, ako nije tajna? — upitao je Kornelij Udalov.

— Direkcija instituta planira da izda kolektivnu monografiju pod naslovom »Koncepcija časti i poštenja u razmerama galaksije«. U trideset tomova. Rok se bliži kraju, a još ni polovina istraživanja na terenu nije završena.

— I rade li mnogi na tome?

— Onaj naš tiranin nas je sve poslao, dabogda mu otpao rep!

Udalov se trgnuo. Još nikad nije čuo da njegov prijatelj Koko upotrebljava ta-ko jake reći.

— Moglo je biti i gore — rekao je. — Za tebe.

— Da, ja sam imao sreće. Poslali su me na relativno stabilan svet.

— Hoćeš li čaj?

— Sa tri kocke šećera. A je 1' ti ostalo prošlogodišnjeg slatka od jagoda?

— Ksjuša je negde sakrila.

— To se moglo i očekivati.

— Jesi li se već sreo sa nekim?

— Ne, proveo sam nedelju dana po bibliotekama. Radio sam noću, inkognito, razumeš. U Istorijskoj samo što me nije uhvatila mačka. Kako samo mogu da puštaju mačke u biblioteku? Poslao sam anonimno pismo njihovom direktoru da povedu malo računa o tome.

— Imaš pravo — složio se Udalov. — Mada, ne valja ni kad ima miševa.

— A i ovde sam ispitao neke — nastavio je Koko, lupkajući tvrdim krajem repa po stolu. — Popričali smo.

— Kako to? Kako si mogao takav?

— Ne brini, ograničio sam se na naše. Proveo sam jedno veče sa Sašom Grubinom, a posetio sam i starog Ložkina. Napravio sam mu problem.

— Ti? Uza svu svoju delikatnost?

— Slučajno. On je baš razgledao svoje poštanske marke. Znaš kako su neki ljudi čudni — skupljaju komadiće papira — takozvani svračiji sindrom. Kao zanimanje je besmisleno, ali je interesantno za stvaranje modela ponašanja Zemljana.

— Nije baš tako besmisleno — rekao je Udalov. — Te marke koštaju debele pare. Nego, zar kod vas ima svraka?

— Nema. To je iz mog zemnog iskustva. Ili se kaže zemljanog?

— Zemaljskog.

— Hvala. Čuo sam za tu relativnu vrednost maraka. Da si samo video Ložkina kad sam mu repom zakačio najdraži papirić. Moglo se pomisliti da mu je kuća izgorela. Ali ja to ne tumačim pohlepom u čistom obliku, nego kolekcionarskim ludilom. Kako ti se sviđa naziv? Sam sam ga smislio.

— Znači, upropastio si mu najvredniju marku?

— Ne brini se. Kako sam je upropastio, tako sam je i rekonstruisao.

5

—A ja sam žurio ovamo po kiši, i brinuo se! — ljutio se u susednom stanu Ivanov, — I sve zato da bih vratio marku — kome! Ne čoveku, nego lupežu!

— Lupežu? Odmah povuci reč? Pincetom ću te probosti za takvu uvredu! — Ložkinu su se tresle ruke, a u uglovima usana pojavila mu se pena.

— Jesu li moja i tvoja marka kopije, ili nisu?

— Slične su, i to je sve! Slučajnost!

— Ne može biti takve slučajnosti! Ispričaćete mi sve, ili ću obavestiti druge filateliste. Ništa me neće zaustaviti!

— Ne znam ja ništa — rekao je Ložkin, skrećući pogled u stranu, prema komodi.

— Dobro — umorno je rekao Ivanov. Uzeo je sa stola marku, prema kojoj više nije osećao ništa i, vrativši se u predsoblje, rekao: — Prvo ću otići kod Ginzburga. Onda idemo kod Smolenskoga, pa pravo kod Štormila — naše savesti i kontrolora.

Ložkin je tvrdoglavo ćutao.
— Nemate više šta da kažete? — upitao je na odlasku Ivanov.
— Celog svog života... — počeo je Ložkin, ali mu se glas prekinuo.
U nekoj drugoj situaciji Ivanov bi se sažalio na starca. Ali ovo je bilo ozbiljno. Ako je neko u Velikom Guslaru naučio da falsifikuje takve marke, kao što je »let Levanevskog«, kolekcionari ubuduće prosto neće znati šta da rade.
Ivanov je odlučno sišao niz stepenice, izašao u dvorište, poslednji put pogledao na Ložkinove osvetljene prozore. Kiša nije ništa oslabila, kapi su bile sitne, oštre i hladne. Ivanov se uputio prema kapiji.
— Stani! — začuo se uzvik otpozadi.
Ložkin je, onako u kućnoj haljini, istrčao iz zgrade kao rasklimatana avet.
— Upropastićeš me! — povikao je.
— Idem! — tvrdoglavo je rekao Ipolit Ivanov.
— Ubiću te, ako odeš! — viknuo je Ložkin. — Vrati se, sve ću ti objasniti. Kunem ti se uspomenom na mamu!
Te reći nateraše Ivanova da se zaustavi. Ložkin je izgledao jadno i ružno. Kućna haljina mu je odmah prokisla i sad je teško visila, Ložkin je stajao u dubokoj bari, ne primećujući to, i Ivanov je uvideo da će se, ako ne vrati starca u kuću, ovaj neizbežno i ozbiljno prehladiti.
— Dobro — rekao je. — Samo bez laganja.
— Šta ima da lažem — rekao je Ložkin, vraćajući se unutra. — To je sve Koko kriv, krokodilsko nedonošče!

6

—Čuješ kako te zovu? — upitao je Udalov. On je stajao kod prozora i posmatrao scenu koja se odigravala napolju. Koko je kliznuo sa stola, vešto se uspuzao po zidu do prozora i gurnuo duguljasto lice kroz poluotvoreno okno.
— Čujem — rekao je. — Ali ne vređam se. Mada bih mogao i da se uvredim.
— Ne sviđa ti se poređenje sa krokodilima?
— Kakve veze imaju krokodili? Ne sviđa mi se ljudska nezahvalnost.
Dole su se sagovornici sklonili ispod trema kod ulaza, i kroz šum kiše do Uda-lova su stizale brze, konfuzne reči starog Ložkina.
— Taj krokodil mi je repom zgužvao Levanevskog, razumeš? Doleteo, lepo, sa druge planete, došao nezvan u goste, sav čaj mi u kući popio, samo što se nije ispoganio...
— Stvarno, samo što se nisam... — uvredeno je rekao Koko. — Primitivci!
— E, onda sam ga pritisnuo — čuo se glas Ložkina. — Rekao sam mu ponešto o našem kosmičkom prijateljstvu. Uzmuvao se kao đavo na tiganju...
— A je l' stvarno liči na krokodila? — upitao je Ivanov.
— Ma još gore!
— Nikad nisam video krokodila — tiho je primetio Koko — ali sad ću se oba-vezno upoznati sa nekim.
— Bolje nemoj — odvratio je Udalov. — Poješće te.
— Na, kaže on meni — čuo se glas Ložkina — uzmi aparat za kopiranje. I da mi tako jednu malu mašinu. Stavićeš, kaže, u nju bilo kakvo parče papira i svoju oš-tećenu marku, i dobićeš za minut tačnu kopiju. Do atoma. A kad budeš imao marku, kaže, vratićeš mi mašinu. Razumeš?
— I stvarno si dobio marku? — pitao je Ipolit Ivanov.
— Tačno takvu je napravila. Nema greške. Oni tamo, u kosmosu, kakvu sve

tehniku nemaju, ne možeš ni da zamisliš. Bukvalno se razbacuju njome.

— Bolje bi bilo da je daju nama — rekao je Ivanov. — Mi bismo sa takvim mašinama imali sjajnu proizvodnju.

— Neće — rekao je Ložkin. — Kažu, principijelno se ne mešaju. Kao, hoće da mi sami dođemo do toga. A u stvari su obične škrtice.

Koko se uvredio.

— Otkud njemu moralno pravo da sudi...

— Sačekaj — prekinuo ga je Udalov.

— Znači, napravio si marku i vratio mašinu? — upitao je Ivanov.

— Dobro, pogrešio sam — priznao je Ložkin. — Napravio sam jednu marku. A onda sam rešio da napravim još jednu. Tako, da imam za razmenu. Vidiš, Ginzburg ima duplikat antiratne serije, znaš za nju.

— Znam — uzdahnuo je Ipolit.

— Shvati me. Napravio sam još jednu marku za Ginzburga. To je i njemu dobro, a i ja imam koristi. A marka nije falsifikat. Prava je, kopirana na nivou kosmičkih standarda.

— Sramota — rekao je Ivanov.

— Sramota, sigurno. Ali kad se nisam mogao uzdržati.

— A ja sam, evo, došao po kiši da vratim marku...

— Ne moraš mi ništa govoriti... Dobro, eto, napravio sam još jednu, a onda sam se setio Štormila. Znaš li ti, šta Štormilo ima za razmenu? Ne znaš? Dzeržinskog bez zubaca, eto šta!

— Znam, znam — rekao je Ivanov.

— Pa, zar nije radi toga vredelo da se napravi još jedan Levanevski?

— Čekaj malo — rekao je Ivanov. — Pa koliko si to Levanevskih odštancovao?

— Nisam više, tu sam se zaustavio — rekao je Ložkin. — Misliš da ja ne uviđam dubinu svog moralnog pada?

— Pa sutra će Ginzburg pokazati Levanevskog Štormilu. I šta onda, gde je onda vaše poštenje?

— Upravo tako — rekao je Koko. — Gde je tu poštenje?

— Odneo sam samo Štormilu — rekao je Ložkin. — A onu za Ginzburga izgubio sam usput. Tako si je ti i našao.

— I sreća vaša što sam je našao — rekao je Ivanov suvo. — Svejedno, morali ste se ranije zaustaviti.

— Pa jesam! Odmah danas vraćam mašinu Kokou.

— Sigurno?

— Sigurno.

— Onda vraćajte! Odmah! A Levanevskog ćemo baciti!

— Odlično. Sviđa mi se taj Ivanov — rekao je Kornelij Udalov.

— Ne žuri sa zaključcima — odvratio je Kokp.

— Vratiću. Nego, da možda ipak ne bacimo Levanevskog? — upitao je Ložkin molećivo. — Pa Dzeržinskog bez zubaca ja sam već stavio u album. Kad bih opet imao takvu priliku? A i ti možeš zadržati marku. Dobra je, prava. Do poslednjeg atoma.

— Ne — rekao je Ivanov, ali već malo nesigurno. — Svejedno moram obavestiti Štormila.

— I samo ćeš ga strašno uzrujati. On sad živi u uverenju da je napravio dobru razmenu sa mnom. A šta da radi ako sazna? Da se odrekne Levanevskog?

— Naravno, to...

— Sačekaj — rekao je Ložkin. — Možda bi hteo da vidiš mašinicu? Možda ti treba još neka od mojih maraka? Ja ću začas da napravim kopiju. Besplatno. Pa nema tu ništa

loše. Sećam se da te je zanimala konzulska pošta. Zar nije tako?

— Ne! Neću da imam veze sa tim.

— Dobro, u redu — brzo je rekao Ložkin. — Samo dođi gore, pogledaćeš mašinu, popićemo čaj... Može, a? Skroz sam pokisao. Dobiću upalu pluća zbog tebe, još ću i da umrem...

— Dobro, onda, idemo — rekao je Ivanov.

Ulazna vrata su se zatvorila.

7

—I mi bismo mogli da popijemo čaj — rekao je Koko Udalovu.

Galaktički gušter se učas prebacio na sto.

Udalov je bio zamišljen. Nekoliko puta se vraćao do prozora, osluškivao neće li se čuti zvuk ulaznih vrata, a Koko mu se otvoreno podsmevao.

— Gotovo je — govorio je. — Tvoj Ivanov je već zaveden.

— U kom smislu?

— Falsifikuje marke na pošten način.

— Nije on takav — rekao je Udalov. — On je po kiši došao da vrati čoveku izgubljenu stvar.

— To je bila za njega razumljiva situacija. On je znao šta u takvom slučaju treba da uradi. A u ovoj situaciji brzo je popustio nagovoru Ložkina, koji oseća da je moralno pao, pa sad čini sve da bi neutralisao svedoka.

— Govoriš, kao da su u pitanju kriminalci — naljutio se Udalov.

— Kakvi kriminalci! Obični ljudi. Dok je iskušenje malo, pošteni su, ali čim prede preko neke granice, počinju da se klimaju kao trska na vetru.

— Žao mi je što imaš tako loše mišljenje o Zemljanima — rekao je Udalov.

— Zašto loše? Normalno. Uzgred, već je jedanaest, vreme je za spavanje. Slušaj, Kornelij, hoćeš li da mi učiniš malu uslugu?

— Šta to?

— Idi kod Ložkina i uzmi aparat za kopiranje. Moraću da ga uništim. Znaš i sam kako je to...

— Mogao bi i ti da odeš.

— Mogao bih, naravno; nemoj misliti da te ja primoravam. Samo, nešto me leđa bole, opet me steže išijas...

Udalov je morao da ode kod suseda po mašinu, iako je shvatio da je lukavi Koko to učinio namerno: hteo je da Udalov vidi svojim očima koliko moralni lik nekih žitelja ove planete traži poboljšavanja... I Udalov je presekao odmorište na stepenicama, ljut na Kokoa, a tim više na Ložkina i Ivanova. I iako se u dnu duše nadao da filatelisti mirno piju čaj, uopšte nije verovao u to. I zato, čim je Ložkin otvorio vrata, Kornelij ga je odgurnuo, brzo ušao u sobu i video kako Ipolit Ivanov pokušava telom da zakloni mašinu, klasere, marke, sva oruđa prestupa.

— Ne trudi se, Ipolite — rekao je Udalov glasom Komandora koji je dotukao Don Huana, iako nije od toga imao nikakvog moralnog zadovoljstva. — Ja sve znam.

— On sve zna — javio se iza njegovih leda Ložkin. — Onaj Koko stanuje kod njega.

— Predajte mi aparat za kopiranje — rekao je Udalov. — Vama se ne može verovati...

— Samo smo proveravali da li radi — rekao je Ipolit, crven kao rak, držeći se za grudi.

— Vidim, vidim — rekao je Udalov. — Da vam se mašina ostavi još malo, počeli biste da pravite i novčanice, je li tako?

— Novčanica ne može tamo da stane — rekao je Ložkin. I Udalov je shvatio da je ta pokvarena ideja već pala na pamet njegovom susedu. Čoveku, kojeg je znao mnogo godina i, iako ga nije naročito voleo, nije sumnjao u njegovo poštenje...

Udalov je uzeo mašinu sa stola i hteo da pocepa marke, ali nije znao koje su prave, a koje — kopije. Uostalom, nije njegovo da sudi tim ljudima. Oni će sami sebe osuditi...

Udalov je bez reči izašao napolje i zatvorio vrata za sobom. I stao. Kopirna mašina, pljosnata, nalik na tabakeru, ležala mu je na dlanu. Mogao je staviti u nju šta god je hteo. Recimo, autobusku kartu. Zanimljivo, šta bi se desilo? Udalov je izvadio autobusku kartu iz džepa. Na odmorištu stepenica nije bilo naročito svetio — bila je samo jedna sijalica od dvadeset i pet sveća. Udalov se osvrnuo — da li ga neko gleda? Niko ga nije gledao. On ubaci autobusku kartu u prorez s jedne strane tabakere. Aha, potreban je još i papirić, da bi se od njega dobila kopija. Papir je iščupao iz malog notesa i gurnuo ga na isto mesto. Mašina je tiho zujala, i s druge strane su izašla dva jednaka papirića. Dva potpuno jednaka listića iz notesa. Očigledno, Udalov je negde pogrešio, i mašina nije kopirala kartu, nego list iz notesa. I tog trenutka Udalov kao da se onesvestio.

Pa da, pomislio je mračno, gužvajući listove papira. Sve je jasno. Kako se nisam odmah setio! I to mi je neki galaktički prijatelj. Kako sam samo smetnuo s uma da on piše monografiju o časti i poštenju. Ispituješ? Starog Ložkina si ispitivao, Ivanova si ispitivao, a sad si i mene, svog prijatelja, poslao na ispitivanje. I učinilo se Udalovu, da sijalica od dvadeset i pet vati nad njegovom glavom sumnjičavo treperi. Možda ga snima na traku da bi od njega, Kornelija Udalova, napravili ilustraciju za tridesettomnu monografiju.

Udalov je ušao u svoj stan.

Koko je odskočio od vrata i jurnuo na kauč.

— Nešto te dugo nema? — upitao je sladunjavim glasom.

— Uzmi svoju mašinu — rekao je Udalov. — Ti prljavi provokatoru!

— Šta ti je, šta se ljutiš? — brzo je rekao Koko. — Pa eksperiment se ne odnosi na tebe.

— Ne tiče me se! — rekao je Udalov. — Uzmi svoje stvari i napolje iz moje kuće, razumeš? Ivanov ima slabo srce, a stari Ložkin se sigurno prehladio...

— Kornelij, prijatelju, budi razuman...

— Neću. Nismo ti mi eksperimentalni pacovi. Kupi se odavde!

— Ali naše svemirsko prijateljstvo... — počeo je Koko.

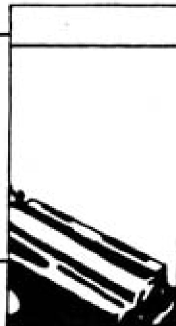
— O njemu možeš da razmisliš kad odeš odavde.

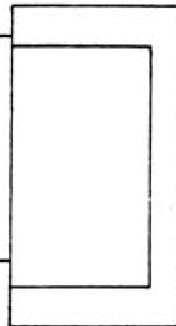
— Ali napolju pada kiša! I kuda ću? U hotel me neće pustiti...

Udalov ga više nije slušao. Otišao je do prozora i, priljubivši čelo uz hladno staklo, stajao, gledajući u dvorište. Usamljena svetiljka obasjavala je polukrug tla kod ulaza. Vrata su se otvorila, izašao je Ipolit Ivanov i izgubljeno pošao nekud, ne primećujući kišu. Zatim su se vrata ponovo malo otvorila, i kroz njih je kliznuo graciozni pernati gušter.

I tek tada je Udalov pošao na spavanje.

Goran Skrobonja

SAMO TI MENI LEPO RUČKAJ

Rif i njegova dva pajtaša već su bili poprilično nacvrcani kada je ušla u Mega Siti Bar.

“Vidiš li ti isto što i ja?” upita Saj Rifa ćuškajući ga laktom.

“Šta, gde?” upita ovaj, okrenu glavu i zinu. “Ma, neka me đavo nosi...”

Kao da ne primećuje poglede zaprepašćenja i divljenja oko sebe, devojka je projezdila pored separea punih polupijanih rudara i sasvim pijanih kurvi, i nemarno se nalaktila na šank. Šanker je smesta primeti i priđe joj, i dalje brišući čašu mekom belom krpom. Od glasne muzike nisu mogli da čuju šta je poručila, ali momak je samo klimnuo glavom i posegnuo negde ispod, da bi trenutak kasnije natočio čašu svetlucave žute tečnosti koja je mogla biti samo pravi, krijumčareni viski.

“Au, majku mu”, reče Klajd, Rifov drugi pajtaš. “Koje meso! Živa šteta.”

“Što?” upita ga Rif, trljajući dlanom višednevnu bradu. “Misliš, što je napumpana?”

Klajd samo nemo klimnu glavom zureći u njena leđa, zadnjicu i noge. Ovako, otpozadi, ni najmanje se nije primećivalo. Ali iz profila, svetlucava tkanina njenog usko pripijenog kombinezona prekrivala je blago nabreknuti stomak trudnice.

“Šta misliš, koji je mesec?” upita Saj. Rif mu rukom pokaza da ćuti, zagledan u njenu bujnu riđu kosu. Ona podiže čašu, nakratko okrenu lice ka njima, i Rif je smeo da se zakune da mu je namignula. Sledećeg trenutka ispila je čašu na eks, malo se namrštila i stresla, a onda je spustila na šank pozvavši šankera da ponovo sipa.

“Ja bi' rek'o da je negde četvrti, znam kad je ona Luijeva drolja ostala u drugom stanju pa ga je jurila da je ženi.” Klajd je blago vrteo glavom. “Isto je tako bila napupela.”

“Pa je l' ga ubedila?”

“Jok”, odgovori Klajd Saju. “Nije stigla. Stradao je u eksploziji planetoida gde je njegova ekipa montirala opremu za opservatoriju.”

Saj uzdahnu i ugasi džoint u pepeljari. “E...”

“Šta?” upita Rif, prenuvši se. Devojka za šankom više se nije okretala.

“Jeste li nekad kresali neku trudnicu? Baš me zanima na šta to liči.”

“Što, ma isto sranje”, reče Klajd znalački, i podrignu. “Moj burazer i ona njegova debela razbijali su se sve dok nije ušla u osmi mesec. A i posle toga ga je terala na šezdesetdevetku. Prič'o mi je da mu ga je duvala do besvesti.”

Rif otpi gutljaj piva iz konzerve, i pokaza na devojku koja se nalaktila i dokono posmatrala kako igrači na bini poskakuju okupani paranoidnim stroboskopskim svetlom. “Ona tamo nije takva.”

“A?” zablenu se Klajd.

“Kažem, ona mačka tamo ima *stila*. Samo kreteni kao što ste vi to ne mogu da vide. Gledaj je kako stoji, kako odmahuje glavom da skloni kosu s lica. Gledaj kakvi su joj nokti...”

“Auuu!” posprdno će Saj. “Da se nisi zaćorio, a?”

Rif se naglo okrenu prema njemu i zgrabi ga za revere jakne. Saj se trže i prosu piće. “'Ej, polako!”

“Ono tamo je nešto što vas dvojica tupadžija niste nikada videli u životu. *Klasa*”

“Ma nemoj! Otkud onda ovde u ovoj rupi? Gle, molim te! Em sama, em trudna!

Koji moj traži u Mega Siti Baru ako je klasa, i ako ima stila?”

Rif ga pusti sa gadljivim izrazom na licu, kao da je uprljao ruke. “To je ono što upravo nameravam da saznam.”

Klajd se grohotom nasmeja, i Rif vide da je devojka ponovo okrenula glavu ka njima. Da, ovaj put ga je definitivno pogledala, dugo, značajno, i on oseti kako mu se stomak blago grči od iznenadnog uzbuđenja.

“Ko, ti?” reče Klajd, dok mu je pena curila niz bradu. “Otkačiće te dok kažeš piksla. Sto posto je jedna od onih tranzitnih putnika što čekaju brod za Selinu. Zalutala je u ovaj ćumez u želji da nekako utuca vreme do poletanja.”

“Izgleda da je stari Rifonja baš rešio da joj pomogne da ga utuca, ho-ho, kapiraš, da ga utuca!” reče Saj povrativši se od trenutnog iznenađenja. Rif ga je s odvratnošću gledao kako grca i rže smejući se sopstvenoj neviđenoj duhovitosti. Konačno ne izdrža već ga zgrabi rukom za bradu i prekide ga u sred cerekanja.

“Slušaj, majmune jedan! Nudim ti opkladu: kladim se da ću da kresnem onu mačku večeras bila ona trudnica ili ne, imala stila ili ne! A pošto si neverni Toma, neka opklada bude prava. Kladim se u noćnu smenu u rudniku.”

“Kako?'' upita Klajd zgranuto. I Sajeve oči odavale su zaprepašćenje, ali Rif vide da u njima već iskri lagano shvatanje. Svako od zaposlenih muškaraca morao je polovinu godine da odradi u noćnoj smeni. To inače ne bi bilo mnogo važno, jer je na asteroidu u kom je prokopan rudnik stalno vladala noć, ali postojao je period u standardnom računanju vremena kada su buđ-bube u utrobi asteroida postajale aktivne. Bile su to opake zverčice koje su se hranile svime na šta su mogle da naiđu, i nikome nije bilo jasno otkud one tu; pretpostavljalo se da ih je zapatio neki od prvobitnih istraživača Međuzvezdane Kompanije Za Rude i Energetiku, koji je par komada kao “kućne ljubimce” doneo sa nekog od sijaset egzotičnih svetova sazvežđa. Uglavnom, buđ-bube su zaslužile ime zbog načina ishrane - čim bi naišle na bilo šta organskog porekla lučile bi neku tečnost koja bi to pretvarala u jestivu buđ. Naravno, stvari organskog porekla uglavnom su se nalazile na rudarima, ili bile sami - rudari. Buđ-bube su bile aktivne šest sati od dvadeset četiri, i taj period rudari su zvali “noć”. Za to vreme morala se proporcionalno izgurati norma u količini iskopane i uskladištene rude, uz besomučne napade rojeva ovih organizama. Asteroid je bio dovoljno veliki da svojom masom zadrži ono nešto retke atmosfere oko sebe, pa su buđ-bube osim rudara i svojih saplemenika imale za jelo i nekakav kržljavi sivi lišaj na površinskim kopovima. Ali, to su jele izgleda tek u najvećoj nuždi. Rudari su im bili glavna poslastica. Imajući to u vidu, vodeći ljudi Kompanije omogućili su rudarima željnim zarade relativno visoke prihode, ali uz obavezu koja je bila sastavni deo ugovora, da polovinu svog radnog vremena u godini provedu u aktivnom periodu malih proždrljivaca. Nekoliko puta je pokušano i sveobuhvatno čišćenje tunela, ali izgubljeno je više ljudskih života nego prilikom ponovne kolonizacije Zemlje. Zbog toga je, do pronalaska nekog boljeg rešenja, zadržan stari sistem rada, i rudari su kraj svake “noćne” smene slavili kao novi rođendan - pod uslovom da prežive, naravno.

Rif, Klajd i Saj upravo su ispunili svoj prvi godišnji ugovor, i toga dana potpisali sledeći. Ono što je Rif u opkladi ponudio značilo je praktično sledeće: onaj ko dobije preuzeće dnevnu smenu onog drugog, i obrnuto; takve transakcije među rudarima bile

su sasvim legalne. Praktično, to je značilo da onoga ko izgubi pre ispunjenja ugovora čeka gotovo sasvim sigurna smrt.

“Cvikaš, a? reče Rif gledajući u Sajeve sitne, praseće oči. “Znao sam da nemaš muda.”

Iznenada, Saj ga ščepa debelom, mesnatom šakom za ručni zglob i tresnu mu rukom o sto. “*Prihvatom! Ti ćeš meni da kažeš da nemam muda! Klajd, ti si svedok*!”

Klajd bespomoćno klimnu glavom, gutajući pljuvačku.

“A sad kreći, šmekeru, da te vidimo.” Saj se uneo Rifu u lice i ovaj shvati da se debeljko ne ceri tako samo od pića. Izgleda da je pre dolaska u birtiju malo i ušmrkivao. Odjednom, više nije bio toliko siguran, ali povratka nije bilo. Besno, on odgurnu Sajevo lice u stranu, nagnu konzervu da saspe ostatak piva u usta, i zaliza masnu kosu koliko god je mogao pozadi. Okrenuo se i kratko pogledao Klajdovo belo, preplašeno lice, a onda ustao.

Dok je hodao sve bliže tim vitkim leđima i plamenom buktanju grive koja ih je gotovo sasvim prekrivala, noge su mu bile kao od olova. Muzika je dopirala sa svih strana, i ritam sekcija mu je dobovala po mozgu, ometajući mu misli. Pokušavao je da se seti svih onih starih, oprobanih klišea kojima je odvajao šiparice na putničkom brodu koji ga je doveo do ovog usranog asteroida. Petnaest godina je putovao da bi “ugrabio šansu svog života”, kako su tvrdile beskrajne reklame dole, na njegovoj rodnoj planeti. Platio je put radom na brodu, i izrastao tokom dugog putovanja u krupnog i pomalo opasnog muškarca koji je znao kako da dođe do onoga što želi. Ali sada, dok je prilazio šanku, osećao se kao da je ponovo onaj uplašeni šesnaestogodišnjak koji je nekako smogao hrabrosti da umakne teroru siromaštva i gladi, i tek stupio na palubu ogromne letelice kao na površinu novog, nepoznatog sveta. Sa svakim korakom bivao je sve svesniji toga da je stavio život na kocku zbog jednog ili dva slučajna pogleda neke nepoznate trudnice; kada se našao samo par koraka iza nje, odjednom oseti naglu želju da se vrati, promrmlja Saju izvinjenje i pokuša da povuče opkladu. Ali, ne; onaj Rif koji je pre godinu dana sišao na pristanišnu rampu Mega Sitija zaškrguta besno zubima u njegovim mislima. Nipošto! Ako je nešto naučio za sve ove godine, a naročito tokom ove poslednje, dok je radio kao stoka i borio kao očajnik da mu buđ-bube ne progrizu cev za kiseonik ili mu se spuste na nezaštićene delove radnog odela, bilo je da postoji nešto što se zove čast, i da bez toga sve ono što je do sada radio može da baci u vetar. Zbog toga je duboko udahnuo zagušljivi vazduh bara pun slatkastih isparenja, i prevalio taj poslednji, odlučujući korak. Preduhitrila ga je okrenuvši se s osmehom od kog mu zastade dah.

“Imate vatre?” rekla je, i on oseti kako mu kolena klecaju. Glas joj je bio dubok, pomalo promukao, i on oseti da se naglo kruti tamo dole, jer takav glas je zamišljao dok je masturbirao u tami svoje skučene kabine na brodu, ili dok je bio prisiljen da sluša nemušto skičanje kurvi ili službenica Kompanije dok su se koprcale pod njim. Pomalo nesigurnom rukom, posegnuo je u unutrašnji džep jakne i pružio upaljač. Ona prinese vrh svoje uske, damske cigarete plamičku i on joj obasja oči. Za trenutak je bio siguran da u njihovom beskrajno dubokom zelenilu može da nasluti sjaj dalekih zvezda. Tada ona dunu da ugasi plamen, i on udahnu duboko dim iz njenih usta. Osetio je vrtoglavicu.

“Želite li da mi se pridružite?” upita ga ona pomerajući se i graciozno se penjući na visoku barsku stolicu. On primeti da jednom rukom malo pridržava stomak.

“Da li vam je tu udobno? Mislim, zbog...”

“Zbog stomaka?” Nasmejala se. “U redu je, još mi ne smeta mnogo. Čak još i spavam na stomaku. Želite li nešto da popijete?”

“Naravno.” Pokušavao je da zvuči samouvereno, ali činilo mu se nekako da mu to baš ne polazi najbolje od ruke. “Neka ovo bude moja runda.”

“Važi”, reče ona vragolasto, odbijajući dimove. Gledala ga je kroz poluspuštene kapke i guste, crne trepavice. “Pridružićete mi se s viskijem?” Upitno je pokazala na praznu čašu.

On klimnu glavom šankeru, pokušavajući da ne misli na to koliko će ga ovo koštati. Krijumčarena pića u astro-barovima piju samo oni koji imaju para na bacanje. Ali, postojalo je nešto još skuplje - njegov život. Trenutak kasnije, njih dvoje se kucnuše i ispiše žestoku tečnost gledajući se netremice.

“Pa”, reče ona. “S kim imam čast?”

“O!” reče on glupavo. “Zovem se Rif. Radim na asteroidu.”

“Zina. Na proputovanju sam.”

“Pa...to sam i pretpostavljao. Zina...lepo ime. Odakle potiče?” Glas mu je sada postajao polako sve ujednačeniji, ona početna nervoza je nestajala. *Zaboga, pa ona je ipak samo žena. Prokleto lepa i naizgled nedostižna, ali..*. Odjednom mu se učini da će Saj imati štošta da zažali posle ove noći.

“S Kilijuma, moje rodne planete.”

“Mislite...s Kilijuma koji...”

“Da, s Kilijuma koji je eksplodirao.” Rekla je ovo ravnim glasom, ali njemu nije bilo teško da u njemu primeti neizrecivu tugu i bol. Zatreptala je očima i spustila pogled. On primeti da nervozno krši prste. “Ja sam imala sreće. Bila sam u poseti prijateljima, na Ajvenu... Ali moj muž, porodica, sve što sam ikada imala...”

Jedna suza, poput bisera, skotrlja joj se niz obraz. On udahnu duboko. Katastrofa na Kilijumu bila je udarna prošlogodišnja vest. Nisu se znali uzroci, tek, planeta koja je nekada predstavljala središte galaktičke trgovine, raspala se u prah, uništivši sa sobom neizmemo bogatstvo i više od šesnaest milijardi ljudskih bića. Mogao je da shvati njen jad i svu veličinu njenog gubitka. Uhvatio ju je za šaku u znak saučešća, i ona podiže pogled pomalo zamagljen suzama, uzvrativši mu stiskom.

“Odjednom... ostala sam potpuno sama. Tojest, sama sa ovim.” Pokušala je da se osmehne, pogladivši se po stomaku. Purpurna svetla sa udaljenih zidova probijala su joj se kroz kosu praveći oreol nepravilnog oblika. Bila je toliko lepa da mu je bilo teško da razmišlja.

“Ali... ko je onda otac? Sigurno ne neko s vaše planete... Mislim, nije moja stvar, ali!..”

“O, da znate samo koliko je teško pronaći nekoga ko ume da saoseća sa ljudskom tugom, i ko želi da pomogne! Ne, vaše je pitanje sasvim na mestu. Otac nije sa moje planete, ne... Srela sam ga... slučajno, kada sam pokušala da se vratim sa Ajvena na mesto gde je Kilijan nekada postojao... On me je odvratio od mog morbidnog hodočašća. I podario mi dete.”

“Ali... Zašto nije sada sa vama?” Rif poruči još po jedan viski.

“Ma, znate već te svemirske putnike... Ne drži ih mesto, uvek postoji neka tačka univerzuma koju prosto moraju da posete, uvek neki posao koji moraju hitno da obave. Moj... Otac mog deteta morao je da me napusti za izvesno vreme zbog nekih hitnih poslova u svojoj maglini. Ali...”

Oči joj zaiskriše i ona se zagleda negde u beskraj, kroz njega, kao da ga ne primećuje.

“Ali, koliko mi je samo toga pokazao! Oblake Meduze... Mrak Stigije... Sazvežđe Zmaja!”

Rif je bio očaran. Ova žena je bila nešto o čemu nije umeo ni da sanja. “Na svim ste tim mestima bili?” Glas mu je odavao iskreno strahopoštovanje. Sada je već potpuno zaboravio na opkladu, na svoja dva drugara koji sede tamo negde skriveni u mraku. “I ja sam ponešto proputovao... Petnaest godina sam leteo da bih se našao sada ovde. Ali to se ne da meriti sa... Kako je tamo?”

Ona se prenu i pogleda ga odjednom oštro, pa se osmehnu otkrivši ponovo niz blistavo belih zuba. “Kako je tamo?” Razmišljala je nekoliko trenutaka, a onda ga uhvatila pod ruku i oslonila mu se o rame. “Puno zvezda... i iznenađenja.”

Šanker im donese piće, i oni se kucnuše.

“Za zvezde”, reče on.

“Za iznenađenja”, odgovori ona.

Sledećih nekoliko trenutaka proveli su u prijatnom ćutanju, ne primećujući promenu ritma, a onda se ona trže i reče: “Muzika za ples! Za pravi ples! O, koliko dugo nisam bila na podijumu, i igrala sa nekim lagano, prepuštena, sigurna...” Pogledala ga je u oči i nasmejala se. “Hoćemo li?”

Rif zinu i zatvori usta tek kad je shvatio koliko sigurno smešno izgleda. “Ovaj, ja vam baš i nisam neki plesač...”

“Ma, nisu važni koraci, važna su osećanja!” I ona ga povede za ruku, smejući se, kao vila među tmurnim avetima. Kada se pripila uz njega, on oseti oblinu njenog stomaka na svojim mošnicama, i shvati da počinje da dobija erekciju veličine astro-antene. Uplaši se da će je time naljutiti i odbiti od sebe, pa pokuša da se malo odmakne, ali ona ga samo stisnu jače, glave položene na njegovo rame. Dok su se tako okretali, on ugleda daleko pozadi lica svojih prijatelja, Klajdovo zabezeknuto i Sajevo prebledelo. Smognu dovoljno drskosti da im iza njenih leđa prstom i palcem pokaže da je sve u redu.

Izgleda da je ovo ipak moja noć! Do đavola, oprostiču Saju, ne bi bilo fer da ga tek tako oteram u smrt samo zato što sam imao toliko sreće da sretnem nju! Ionako je to bilo samo pijano brbljanje. Siguran sam da bi on jednako postupio prema meni.

Odjednom, ona stade, i uhvati ga za obe ruke.

“Rife?” reče ona.

“Da?”

“Rife, ja... Jako me je sramota, ali... Ti si toliko dobar i drag... A meni je potreban neko, već suviše dugo sam sama... Potreban mi je neko da mi pruži bar malo nežnosti. Razumeš?”

Klimao je glavom i gutao pljuvačku. “Da?”

“Zato me nemoj odbiti. Imam udobnu odaju u Alduron Hotelu. Želiš li da provedemo noć zajedno? Bar ovu, sad?”

Umesto odgovora, on stisnu svoje usne uz njene. Imale su ukus svežeg voća. “Da, o da”, prodahtao je posle dugog poljupca. “Sad, sutra, zauvek, ako želiš!”

Nasmejala se radosno kao devojčica, i pre nego što je stigao da reaguje, otišla do šanka i platila. Po šankerovom izrazu, Rif shvati da mu je dala pozamašnu napojnicu. Mahnula mu je i on je sačeka, da zajedno krenu iz bara. Napolju ih dočeka bolno belo svetio Kupole.

“Taksi!” viknu on, i ovalno belo vozilo dokliza do njih. Ušli su i rekli odredište. Krov se spusti i oni počeše divlje da se ljube zaklonjeni od tuđih pogleda. Dok su izlazili Rif izrecitova broj svog socijalnog osiguranja, i mašina se zahvali ljubaznim elektronskim zapevanjem. U liftu je uspeo da otkrije kako joj se kombinezon kopča, i da je napola razgoliti. Erekcija mu je sada bila gotovo bolna, i miris i prizor njenog mladog tela, skladno zaobljenog ranom trudnoćom, pomutiše u njegovoj glavi sve ostalo. Ušli su u sobu, i on uzdahnu zapanjen kada ugleda veliki panoramski zid od stakla, odakle se kroz spoljni omotač Kupole moglo videti nekoliko prvih površinskih kopova označenih svetlima različitih boja. Nije palila svetio, već je pustila da paučinaste zavese padnu preko ogromnog prozora i svetla u tami učine dalekim i tajanstvenim.

Tamo je moje mesto, među stenama i buđ-bubama, a ne ovde, u ovoj raskoši! pobuni se načas njegov um, ali Zina ga je već nežno gurala ka ogromnom okruglom krevetu u središtu sobe. Skidala ga je kao da ima stotinu ruku, a on je grabio njene grudi, butine, guzove, ostavljajući joj po dugom, glatkom vratu mokre tragove jezika.

“Neće li”, uspeo je da promrmlja, “neće li ti smetati... znaš, zbog stomaka? Zbog bebe?”

“Ama ne!” razuveri ga ona. “Naprotiv! Hodi!”

On leže na bok kraj nje i ona poče da ga miluje.

“Kako su ti snažna leđa, i mišice”, govorila je između poljubaca. “A gle ovde, ovde si mek!”

Uhvatila ga je oko stomaka, gde je imao naslage sala kojih nikako nije mogao da se oslobodi. Nije to bilo ništa naročito, ali dovoljno da bude neprijatno. Okrenuo se na leđa.

“Tako sam građen, valjda”, rekao je prekinuvši začas. “A mislim da je tu malo kriva i moja majka. Bio sam užasno žgoljav kao dete, pa je gledala da svaku paru odvoji za moju ishranu. Bilo je teško, otac nas je bio napustio... A očuh se zbog toga stalno svađao sa njom. Valjda sam zato i pobegao... ovamo.”

Poduprla je glavu rukom i posmatrala ga iz mraka, svetlucajući očima tu, blizu. Dugim negovanim noktom pratila mu je liniju leđa. On se nasmeja pomalo smeteno. Sad je već osećao i dejstvo snažnog alkohola.

“Znaš šta mi je majka stalno govorila? Šta mi je stalno govorila dok me je kljukala? Ne znaš. *Samo ti meni ručkaj. Zamisli. Samo ti meni lepo ručkaj.* Pretvorila me je u loptu. Prve godine na brodu bio sam predmet opšte poruge. Ali, kasnije sam se izborio. Ovo ovde...” Potapšao se po stomaku. “Ovo je samo uspomena na mladost. A mislim da će još jedna godina rintanja na ovom kamenjaru odneti i to.”

Zina leže kraj njega, opuštena, zagledana u tavanicu. “Samo ti meni ručkaj”, rekla

je zamišljeno, a onda gotovo veselo: “Samo ti meni lepo ručkaj! Baš slatko!”

“Tu baš i ne vidim ništa slatko”, progunđa on. “Ali, neću da te gnjavim stvarima iz moje glupe i dosadne prošlosti. Ovde smo zbog nečeg drugog, zar ne?”

“Aha...” odgovori mu ona, i uhvati ga nežno oko penisa. “Baš tako...”

“I da znaš, nikada ranije nisam... s nekom trudnicom.”

“O, ma nema veze... Hajde više!”

On posluša i prestade da misli, zagnjurivši glavu među njena bedra. Zina ga je lagano dražila, poluzatvorenih očiju, mrmljajući: “Samo ti meni ručkaj... Baš slatko.”

Rif se izgubio u talasu požude, gde je postojalo samo njeno sočno medunožje, meko i toplo, i njena ruka... njena usta. Dok se uvijao pod oštrim pa odmah zatim nežnim napadima njenih zuba i jezika, nije mogao da primeti da joj se kroz poluspuštene kapke vide beonjače, kao da su joj zenice na očnim jabučicama okrenute daleko pozadi. Osetio je želju da svrši i da joj ispuni ta đavolja usta semenom, ali pokuša da joj se usprotivi. Želeo je najpre da joj pruži svo moguće zadovoljstvo svojim jezikom i ustima, i tek onda da zaroni u nju, onako mokru i otvorenu, tek onda da oko sebe oseti svu toplotu njene utrobe. I zaista, u brzom nizu trzaja ona svrši propinjući se pod njim, i on se odmače blago, primetivši kako joj pulsira nabreknuti stomak, koji kao da je bio znatno veći nego kada se tek skinula.

I dalje nije obraćao pažnju na njene oči, koje su lagano crvenele u mraku. Okrenuo se spretno i spustio se oprezno na nju, pokušavajući da joj ne legne čitavom težinom na stomak. Tada začu pomalo nerazgovetne reči koje su joj dopirale iz grla:

“Gi-jagin...Ahhta...O Veliki, Drevni Bogovi... Gi-jagin Ktulu...”

On odmahnu glavom pomislivši da je to nekakva ljubavna bajalica s Kilijana, i blago joj podraška klitoris vrškom svog ukrućenog kurca. Ona uzdrhta, a onda ga zgrabi provukavši mu ruke ispod pazuha i zarivši mu nokte u leđa, pa ga privuče na sebe. Istog trena on kliznu u nju i oseti kako joj se usmine otvaraju da ga prinu duboko, što dublje...toliko duboko čak da mu obuhvataju i muda.

“Hej, to je sjajno, Zina, ljubavi, gde si samo naučila taj...”

Istog trena beli bol prože mu telo i zaslepi mu um. Vrisnuo je, izbezumljen i zapanjen, i uzdigao se refleksno sa nje, pokušavajući da vidi šta je izvor tog bola, tamo dole odakle je trebalo da dođe samo neizmerno zadovoljstvo.

Pod njim, Zina se tresla i bacakala kao da ima napad epilepsije, i on u hipu, dok ga svest još nije napustila vide dve stvari: njen stomak kako se ugiba I ispupčuje kao meh, silovito, i otvor njene ženskosti koji je odjednom bio oivičen vencem beličastih izraštaja nalik na crve: ta njena donja usta mlela su nešto I bljuvala napolje crvenu tečnost i komadiće tkiva, i on u užasu, poslednjim ostacima svesti shvati da su njene usmine pune žutih, trouglastih zuba.

A onda nestade u crnom bezdanu da se više nikad ne probudi.

Soba je bila odlično izolovana i Rifov krik nije stigao daleko. Zinu i njeno dete niko neće uznemiravati sve do jutra. Ona je ostala da leži tako na leđima, dok je između njenih nogu sve dalje i dalje gmizao čudan sluzavi izraštaj sa velikim čeljustima na kraju. Bile su to čeljusti sasvim sposobne da ispune zadatak celonoćnog obeda, i Zina je i onako polusvesna znala da bi Njegov Otac bio ponosan.

Najpre je sa leša muškarca isisao oči, odgrizao mu obraze i jezik, a onda krenuo na

aortu da se napije krvi. Mišići su bili veliki i snažni, a bio je tu čak i sloj sala kao poslastica. Iznutrice su nestale negde između dva i tri ujutro po standardnom vremenu, a kosti su poslednje došle na red: prvo srž, pa sve ostalo. Jutro je zateklo Zinu opruženu na leđima, sa stomakom trostruko većim nego prošle noći. Ali ništa zato, znala je. Tokom dana, sa nekoliko odlazaka u toalet rešiće se većine nesvarenih tvari. Ostalo joj je samo da pre dolaska sobarice baci Rifovo odelo u cev za spaljivanje smeća, zajedno sa krvavom prostirkom kakvih je bio pun plakar. To... i da čitav dan uživa u zasluženom odmoru. Do večeri.

“Izvinite, da li ste možda videli Rifa?”

Čovek u separeu podiže pogled i ona mu vide zbunjenost i zabrinutost u očima.

“Ne... U stvari, i ja ga tražim... Tojest mi. Klajd je otišao da proba u komesarijatu, da možda nemaju neku informaciju. Ali... Zar on nije sinoć izašao sa vama?”

“Da, baš zato ga i tražim. Htela bih da mu se zahvalim što me je otpratio do kuće. Bilo je to veoma ljubazno od njega.”

“Otpratio? Nije... ostao kod vas?”

“Ostao? Bože, ne!” Nasmejala se i zasenila ga osmehom. “Zar mislite da bih uvela u kuću muškarca, posle samo nekoliko sati poznanstva?”

“Ovaj, ne, naravno. Znači, on nije...”

“Nije šta? Ne razumem.”

“O, ništa, ništa!” Sajevo lice se razvedrilo; ni traga onoj malopređašnjoj snuždenosti. “Nešto smo se opkladili, i izgleda da je on izgubio. Mada, neću ga primoravati na ono što je obećao, bilo bi to suviše surovo.”

“Znate kako kažu...kako su govorili kod nas, na Kilijanu: opklada je opklada.”

“Vi ste sa Kilijana? Ma nemojte!”

Četrdesetak minuta kasnije, sa oko litar viskija u želucu, Saj joj je balavio uvo i brbljao dok ih je taksi vozio ka hotelu.

“Smešan taj momak, Rif! Da tako nestane... A ljudina je on. Mada, malo... mek je. Znate šta uvek priča kad mu neko kaže da se zapustio i ugojio? Kaže, kriva njegova mama. Kaže, stalno mu je kao malom trpala u usta klopu i pričala, 'Samo ti meni ručkaj, samo ti meni lepo ručkaj'. Smešan, jašta. Nego, da vi kažem, ja ovako... znate... nisam nikad s trudnicom, pa ovaj...”

U rudnicima asteroida Mega počinjala je nova noćna smena.

Norman Spinrad

TAMO DALEKO NAPOLJU

Pre nekoliko godina, Hari Harison me zamolio da priložim jednu originalnu priču za antologiju koju je sastavljao, pod ugovorom; antologija je trebalo da se zove „Leto gospodnje milionito.” Bilo šta, rekao je, samo da se dešava u dalekoj, dalekoj budućnosti.

Taj koncept je izgledao zanimljivo, ali je meni uvek teško uspevalo da proizvedem priču za tematsku antologiju, čak i takvu sa tek naglašenim okvirom, tako da nisam napisao ništa ni za „Leto gospodnje milionito.”

Par godina kasnije, prisetih se da upitam Harija šta se dogodilo sa antologijom, jer je nikad nisam video objavljenu. „Ništa”, odgovorio je. „Nisam nikako mogao da sakupim priče. Vi momci niste znali šta da napišete.”

Nedavno sam imao priliku da pročitam četiri romana koji su me naveli da se setim svog neuspelog pokušaja da napišem priču za „Leto gospodnje milionito”, i uopšte pitanja kako se odnositi prema dalekoj budućnosti. Prva dva romana, *Poslednje legende o izgubljenoj Zemlji* od AA. Atanazija i *Plime svetlosti* od Gregorija Benforda, su više-manje jednako smeštene hiljade vekova u budućnost. Večnost Grega Bera tako tretira vreme da je nemoguće odrediti vreme događanja, a Šećerna kiša Pola Parka je smeštena u univerzum čija je priroda, kako vremenska tako fizička, tek predviđena za istraživanje.

Što je najzanimljivije, svo ovi romani prizivaju istorijske nepodudarnosti ove ili one vrste ne bi li tako čitaoca preneli iz odrednica „ovde” i „sada” u „tamo” i „onda”.

Plime svetlosti su smeštene u središte nepoznate galaksije, milenijume od danas, i nastavak su Benfordove *Velike nebeske reke*. Priču kazuje Kilejn, glavni protagonist *Velike nebeske reke*, predvodnik male grupe preživelih koji se u prvoj knjizi bore da opstanu pod pritiskom dominantne mašinske civilizacije, a u drugoj i protiv razvijenije organske civilizacije.

Benford kao Benford, odveo je svoje likove sa Zemlje do galaktičkog centra bez pribegavanja rešenju sa FTL (Faster Than Light - brže od svetlosti) pogonom, što znači da su im za to trebali milenijumi i generacije. Ostatak vrste se degenerisao od civilizacije koja je gradila velike svemirske gradove, nazvane „Svećnjaci”, preko kulture koja živi u uzemljenim „Arkologijama”, pa preko društva nastanjenog u malim „Citadelama” sve do razbijenih grupica u pokretu, bez ikakve veze sa prastarim istorijskim nasleđem. U Atanazijevim *Poslednjim legendama o izgubljenoj Zemlji*, tuđinci iz druge dimenzije izgradili su kompleksan artificijelni sunčev sistem, milionima godina posle uništenja Zemlje, i nastanili ga rekonstruisanom ljudskom vrstom, zemaljskim oblicima života, i drugim razumnim humanoidima iz svih razdoblja Zemljine prošlosti. Sve je to učinjeno da se postavi zamka zotlima, drugoj tuđinskoj vrsti, koja se napaja bolom razumnih bića, a sada je napala i njihov kontinuum, i ovde su ljudi najobičniji mamac u neverovatno uverljivom „Buvljem Cirkusu”, osuđeni da ih proguta ništavilo kada nestane svrha njihovog postojanja, odnoseći sa sobom veštačke svetove koje Atanazio rasporedio oko njih.

Berova *Večnost* je nastavak *Eona* (ili su, što je najverovatnije, nastali kao jedan roman, suviše obiman da bi izašao u jednom tomu), i predstavljaju izrazito kompleksnu postavku, vremensku i prostornu. U *Eonu*, veštački planetoid nazvan Čičak, koji nekako dolazi iz budućnosti, sadrži mašineriju za generisanje „Puta”, neke vrste cevastog spiralnog univerzuma, pedeset kilometara u promeru i više-manje beskrajno dugog, koji

se uvija, ne samo kroz prostor i vreme, već i kroz alternativne univerzume. Put je, duž svoje beskrajne površine, naseljiv, ali služi i kao neka vrsta prostorno-vremenskog metroa sa kapijama u druge svetove, druga vremena, alternativne stvarnosti. U Eonu nam je Ber maestralno dočarao vekovnu evoluciju ljudske kulture unutar Puta, u „Gradovima osovine”, koja je razvila sposobnost putovanja duž centralnog prostorno-vremenskog protoka. Uspeo je, delimično, koristeći više ili manje savremene likove, privremeno premeštene u toj čudnoj prostorno-vremenskoj postavci, ili uskladištene elektronski u takozvano „gradsko sećanje”, ili vaskrsavaju na različitim tačkama prostorno-vremenske geodezije, i koristi ih kao most prema likovima rođenim u dalekoj budućnosti (šta god to značilo u ovom kontekstu), ili onima veštački stvorenim u elektronskim jedinicama gradskog sećanja, koji cele živote žive unutar kompjutera pre nego što prođu „ispite inkarnacije” i dobiju ljudska tela koja su sami oblikovali.

Večnost se događa posle (ako je to prava reč) „Razdvajanja”, kada polovina stanovnika Grada osovine odluči da pođe putem u daleku budućnost, dok ostali upravljaju Čičak nazad prema Sunčevom sistemu i prošlosti(?), da pomognu u revitalizaciji Zemlje, opustošene događajima koje je generisao pre svega njihov dolazak.

I kao da to već nije dovoljno zamršeno, *Eon* se završava tako što jedan lik ostaje na alternativnoj Zemlji gde Aleksandrovo carstvo nikad nije palo, a *Večnost* nas vraća na taj svet posredstvom njene unuke. Kao dodatak imamo i tuđince Džarte, izvršioce naređenja „matične komande”, to jest Konačnog Uma, koji živi bukvalno na kraju vremena, ali sa moći da šalje svoje poslanike niz vremenske staze.

Ko je pomenuo istorijski diskontinuitet? Ber uvija vreme kao filadelfijsku perecu i služi ga sa senfom alternativnih svetova.

Pol Park u *Šećernoj kiši*, nastavku *Vojnika Raja*, ide još dalje, i to je izgleda prethodnica još bog-zna-koliko knjiga, makar bile u potpuno različitom usmerenju.

Ovde tek ne znate gde se i kad šta dešava. Vojnici Raja nam predstavljaju svet koji njegovi stanovnici zovu „Zemlja”, ali je ta Zemlja tako radikalno različita i u jednom tako bizarnom sunčevom sistemu da to, ako je zamišljeno kao daleka budućnost, dočarava budućnost tako daleku, koja za sobom ima toliko istorijskih, evolucijskih, pa čak i astrofizičkih transformacija i diskontinuiteta da bi komotno mogla da bude čista fantastika, kao što je to *Umiruća Zemlja* Džeka Vansa i *Knjiga novog Sunca* Džina Vulfa, ili još više. Kod Vansa i Vulfa bar znate gde ste, ako je kada tako beznačajno.

Kod Parka imate ljude zvane „muškarci” i „žene”, na planeti koju zovu „Zemlja”, koji jašu „konje”, ali malo-pomalo saznajete, onako u prolazu, da „muškarci” i „žene” imaju repove, i da su „konji” mesožderi, i da godišnja doba na „Zemlji” traju desetleća, i da sunčev sistem ima suviše planeta, i da je tu mesec zvani „Raj”, koji se seli iz orbite u orbitu na potpuno besmislen način kada se radi o mehanici nebeskih tela.

Dobro, ova nomenklatura je možda samo literarno sredstvo, sigurno već korišćeno, i možda je ovo čista fantastika, ili zamisao jednog alternativnog sveta bliska fantastici. Tu je moćna religija, kult Angkta, koji ljude posle smrti osuđuje na raznovrsne Paklove, i vladajuća klasa, Zvezdohoci, čija je zlatna krv ulaznica za Raj. I „antinominalci”, koji preziru imena i govore jezikom muzike, i po svemu sudeći, biološki su različiti. Pa ovo je ionako mogla da bude fantastika, zar ne?

Ali da vidiš vraga! Ovi ljudi imaju automobile. I puše hašiš i marihuanu, i tako ih zovu. I imaju industriju sa tehnologijom iz viktorijanskog doba. I sintetičku hranu. I prilično razvijenu medicinsku nauku. I koriste reči kao „jebanje” i „sranje”. U *Vojnicima Raja*, postepeno saznajemo da je mitologija Angkta zasnovana na neobičnom astrofizičkom ustrojstvu planeta i Paklova, a Zvezdohoci su potomci zapovednika svemirskog broda. U *Šećernoj kiši* dolazi do pobune protiv teokratije i aristokratskih Zvezdohodaca, po prilično direktnom uzoru na Francusku revoluciju, sve do osnivanja ateističke republike, Vladavine Terora, i do konačnog smirivanja u nekoj vrsti birokratske vlasti.

Saznajemo i da se sve to događa „godišnje”, u ovom ili onom obliku. Teokratija tokom duge svirepe zime, revolucija u proleće, i tako dalje, da bi se sve ponovilo na isti

ili drugačiji način, tokom leta i jeseni, veoma nalik trilogiji *Helikonija* Brajana Aldisa. Ali za razliku od Helikonaca, ova civilizacija izgleda da ne gubi svoju istoriju sa završetkom svakog ciklusa, a kult Angkta je po svemu sudeći zamišljen da mutira sa godišnjim dobima.

Gde smo, i kada smo? Ko će ga znati? Nisam siguran ni da to zna sam Park, jer na kraju *Šećerne kiše* nema odgovora. Sigurno je da smo daleko, daleko i mnogo kontinuiteta od ovde i sada, dovoljno daleko da ovo bude fantazija, ako to nije zbog pažljivo skrpljene tehnologije, očito namernih umetanja sočnih modernizama u dijaloge, svesne analogije sa Francuskom revolucijom, religije zamišljene da se menja u skladu sa potrebama društva proizašlim iz godišnjih doba i astronomskih znanja, i jasne naznake da su ovi „muškarci" i „žene", ma gde i ko oni bili, ovde dospeli, pre mnogo generacija, u svemirskom brodu.

Sve je ovo nejverovatnije kreirano da *Vojnicima Raja* i *Šećernoj kiši* da šmek SF-a umesto fantastike, što će reći da Park navodi čitaoca da pomisli da će se sve misterije pre ili kasnije razrešiti na logičan i prihvatljiv način.

Otkud to da pisci SF-a skoro uvek pribegavaju diskontinuitetu ove ili one vrste, često nekolicini njih, kada pokušavaju da zamisle daleku budućnost?

Pa, razmotrimo alternative.

Benford se bavi ljudskim karakterima, stotinama hiljada, možda milionima godina u našoj budućnosti, suočenim sa neuporedivo naprednijom mašinskom civilizacijom, kao i sa visoko razvijenim tuđincima, kiborzima koji koriste Kosmičku nit da izdube planetu i od materijala izgrade Dajsonovu sferu. Njegovi likovi su dovršili putovanje dugo hiljade generacija sa Zemlje u centar galaksije. Da Benford nije pribegao upotrebi likova pripovedača koji su prošli brojne istorijske diskontinuitete i kulturne amnezije, imao bi pred sobom zadatak da svoju priču priča kroz prizmu ljudske svesti sa hiljaduvekovnim iskustvom, čija je revolucija otišla mnogo dalje od njegove sopstvene.

Da li bi to bilo moguće?

Što se tiče psihološkog realizma i emocionalne empatije na kojoj Benford insistira, naravno da ne bi. I kako bi moglo? Da bi uspeo da realistično predstavi ljudsku svest milion godina stariju od naše, njegova svest bi morala da poima njihovu, i da je isto tako dobro oslika čitaocu - što bi bio literarni ekvivalent poduhvatu podizanja samog sebe sa zemlje za sare čizama. A to se ne može. Nerazrešiv paradoks.

Benford ipak koristi lik jednog od visoko razvijenih kiborga kao pripovedača, i u tome je ponovo maestralan. Ali to, iako svakako predstavlja značajan skok u spekulativnoj imaginaciji, nije ista stvar kao unošenje u ljudsku svest milion godina naprednijiu. Tuđinska svest je, pa recimo, tuđinska, imaginarna i izmišljena, dok ljudska svest, koja se našla u dalekoj budućnosti na kraju uzlazne evolucije od milion godina, sa jasnom istorijskom perspektivom iste, mora da se posmatra kao završni proizvod tog procesa, procesa koji bi sam pisac trebalo da prođe da bi mogao da sažme njegova spiritualna, psihološka i intelektualna ishodišta.

I tako je Benford, kao svi mi, iz potrebe primoran (prava reč, verujte) da iskoristi taj izum istorijskog diskontinuiteta da bi stvorio lik ljudskog pripovedača, koji nije zaista toliko dalek čitaocu ili njemu samom, da bi nam (i sebi) omogućio psihološki pristup tom svetu, daleko u budućnosti.

Atanazio vesto izbegava taj problem na dva načina. Neki od njegovih ljudskih likova-pripovedača preneti su iz našeg doba ili čak iz naše prošlosti, sasvim razumljivi savremeni ili arhaični tipovi postavljeni u njegov imaginarni pejzaž u dalekoj budućnosti.

Drugi su, opet, ljudi prvi put rođeni u ovom veštačkom sunčevom sistemu, sagrađenom od tuđinaca, ali nisu prozvod hiljaduvekovne evolucije, već potiču iz lokalnih kultura koje zapravo nisu naprednije od naše. Nivo njihove svesti je lako dostupan čitaocu današnjice, a priča koja povezuje ceo ep je najstarija tema iz pripovedačkog repertoara, ona o ljubavi postojanijoj od zvezda i vremena, o ljubavnicima razdvojenim na početku, koji putuju kroz prostor, vreme i promene da bi

se ponovo sreli pre samog kraja priče.

Ber, na drugoj strani, zaista pokušava da zgrabi bika za rogove, dajući nam pripovedače kao što je Olmi, rođen u „sećanju grada”, i ima u sebi fragmente drugih likova, uključujući elektronski duh tuđinca Džarta, u stvari pravog predstavnika jedne napredne civilizacije iz daleke budućnosti.

Ali veći deo priče u *Večnosti* nose likovi čije životne priče počinju više-manje u naše vreme, ili na Zemlji posle katastrofe, ili u aleksandrinskom alternativnom svetu, koji, iako bitno različit od našeg, nije evoluirao iznad nas ni u tehnologiji ni u nivou svesti.

I zaista, kada zaplet zatraži da se na pozornici pojavi Konačni Um, Ber koristi isto ono što u stvari čini i Konačni Um, kreira poslanike koji će redukovano prenositi deliće ove nerazumljive svesti, i to od već poznatih i više-manje običnih ljudskih likova. Kao što naziremo Džartov um kroz filter Olmijeve ličnosti.

Ber ne koristi istorijski kontinuitet kao takav. Umesto toga, smešta veći deo radnje u *Večnosti* na Zamlju posle katastrofe, u relativno blisku budućnost, u alternativni aleksandrinski svet, sa ukusom izmenjene zemaljske prošlosti, i na svemirske stanice u orbiti post-kataklizmičke Zemlje, i više se bavi svakodnevnim životnim problemima. A većini svojih evoluiranih „kombinovanih” likova daje barem delimično „mesto rođenja” u bliskoj budućnosti.

Što će reći da na neki način obrće primenu istorijskog diskontinuiteta, praveći vremenski skok sa svojom civilizacijom iz daleke budućnosti i visoko razvijenim likovima u priču koja se odvija pretežno na i oko post-kataklizmičke Zemlje i u izmenjenoj zemaljskoj sadašnjosti sa ukusom prošlosti, postavljajući tako daleku budućnost u nama bliže psihološke i istorijske odrednice.

U *Šećernoj kiši* je diskontinuitet totalan, ili gotovo totalan. Parkov daleki svet je ili u orbiti oko nekog drugog sveta ili u našem sunčevom sistemu, u vreme toliko daleko od našeg da mu se orbita potpuno izmenila, zajedno sa orbitalnom mehanikom svih drugih tela u sistemu. Park dočarava bogat kompleks uverljivih kultura, ali, osim tehnoloških detalja, hašiša i marihuane, i još nekih povremenih momenata, u delu nema veze ni sa jednom kulturom, religijom ili istorijom prepoznatljive prošlosti, čitaj: naše sadašnjosti. Biološki gledano, čovek čak nije siguran da su likovi uopšte ljudskog porekla.

Sa druge strane, likovi u *Šećernoj kiši*, ljudska bića nisu outre' savremenom čitaocu, i njihova svest nam nije ni malo nejasna. Kultura im je drastično različita, ali oni sami imaju sasvim prijemčivu psihu. Zaista, po svojim emocijama i misaonim procesima, ovi likovi su pre svega moderni, i, sudeći po povremenoj upotrebi prostota iz ovog vremena, haša i marihuane koje puše u lulama ili savijene u džoint, ovaj efekt je nesumnjivo nametan.

Iz ovoga se da zaključiti da je još jedan problem, koji nastaje kada se autor dohvati teme daleke budućnosti, kreacija likova pripovedača. Ako ne želi da podražava Stepltona i ostane potpuno izvan njihove svesti, čovek mora da prenese savremenu svest u milje daleke budućnosti da bi poslužila kao psihološka, i donekle intelektualna dodirna tačka, ili da se lati istorijskog diskontinuiteta da bi dočarao kulturu daleke budućnosti čiji nosioci nisu krajnji proizvodi milenijumske evolucije. Ili, kao što je učinio Ber, da uvije i sabije vreme u kombinaciju oba.

Kreiranje mesta radnje u dalekoj budućnosti takođe podrazumeva literarnu potrebu za nekom vrstom istorijskog diskontinuiteta, iako ovde imperativ nije tako kategorički. Zamisliti kulturu i tehnologiju daleke budućnosti koja se razvijala bez prekida možda nije nemoguće, već samo vraški teško.

Od knjiga koje smo ovde razmatrali, samo one Berove to bar pokušavaju, ali čak i Ber pribegava nekoj vrsti diskontinuiteta. U Večnosti je odlično osvetlio evoluciju ljudske kulture koja se razvila na Putu, koristeći elektronski sačuvane likove za kvantne skokove da bi omogućio čitaocu - i sebi? - psihološki pristup. Ali on se bavi ljudskim društvom koje evoluira u izolaciji od Zemlje, njene istorije i njene tekuće budućnosti,

razvijajući se u samosvojnim uslovima, ne kao tehnološka kultura koju u kontinuitetu razvijaju procesi koji su formirali našu.

I kada se fokus radnje u *Večnosti* ponovo vrati na Zemlju, vreme je tako iskrivljeno da ni sada nije primoran da se pozabavi dalekom budućnošću Zemlje, i priziva dobro poznati nuklearni Armagedon da bi nam prikazao Zemlju koja je u mnogim aspektima nazadovala u odnosu na nas.

Ni Atanazio ni Park ne pokušavaju da zamisle kulture sa istorijskim korenima u našaj sadašnjosti, a Benford ne ide dalje, već samo udružuje Kilejna sa "Aspektima", elektronski uskladištenim ličnostima iz raznih era njegove prošlosti (naše budućnosti) čije je istorijsko znanje fragmentarno, i služe uglavnom kao literarno sredstvo da skicira neophodnu pozadinu priče što je moguće živopisnije.

Ali iako je literarno sredstvo primene istorijske amnezije ove ili one vrste kao sredstvo za kreiranje razumljivih likova iz daleke budućnosti tako rasprostranjeno upotrebljavano u kanonima SF-a da to izgleda gotovo kao neminovnost, ono isto-vremeno narušava stroga pravila tehnološke uverljivosti. Čak i ako pretpostavimo nuklearni rat, ekološku katastrofu monumentalnih razmera, ili neku drugu vrstu kataklizme, civilizacija daleke budućnosti, koliko god bila razbacana po zvezdama, još uvek bi morala da ima potpuni pristup ljudskoj istoriji i kulturi, svakako bar do kraja dvadesetog veka.

Stvar je u neograničenosti prostora za skladištenje informacija. Knjige, štampane u stotinama hiljada primeraka, milionima, redovno doštampavane ako su stekle kulturni značaj. Mikrofilmovi sa podacima u velikim bibliotekama na stotinu hiljada raznih mesta. Deseci, ponekad stotine kopija značajnih filmova. I od izuma TV-a i video-trake i video-rikordera, cela tekuća istorija i kultura zabeležena kako se dešavala, sa zvukom i u koloru, beskrajno umnožavana. CD-ROM-ovi sposobni za pamćenje ogromnoh količina proze, slika, zvuka, podataka, snimaka, samo na jednom disku, a njih je moguće proizvesti na milione.

U stvarnosti, čak ni totalni nuklearni rat, ukoliko ne bi istrebio ljudsku vrstu (a u tom slučaju ne bi ni bilo buduće kulture za priču), jednostavno ne bi mogao da ostvari istinsku istorijsku amneziju. Bez obzira šta se dogodilo, u ruševinama bi ostale da leže mnogobrojne kopije svega postojećeg i to u svim mogućim medijima, čekajući da budu otkrivene i dešifrovane od napredne buduće civilizacije. Naši potomci u dalekoj budućnosti će znati više o nama nego što mi znamo o klasičnoj Grčkoj i Rimu ili starom Egiptu pa čak i o Srednjem veku, a naše znanje o ovim civilizacijama nije malo. Naša literatura je još uvek puna referenci o njihovoj istoriji i mitologiji. Slavne figure iz naše milenijumske prošlosti, kao Aleksandar, Perikle, Isus, Buda... i danas snažno utiču na naše živote. Naša podsvest, pa čak i naša svest sadrži arhetipove, duboko ukorenjene u dalekoj prošlosti. Čak posedujemo sasvim očuvane prepise najvažnijih Homerovih dela.

Klasični Grci, stari Egipćani, rane kineske dinastije, još uvek čine da osetimo njihovo nasleđe, iako nisu imali super-brze štamparske prese, videotraku, CD-ROM-ove, ili filmove sa pokretnom slikom da naprave hiljade miliona identičnih kopija svega što je iole važno.

Problemi pisca SF-a koji ozbiljno namerava da stvori realističnu ljudsku civilizaciju daleke budućnosti su zaista dostojni poštovanja, kada znamo da diskontinuitet u znanju, dovoljno veliki da odvoji tu civilizaciju od prethodne ljudske istorije, nije verovatan.

Ja lično pišem već dvadeset pet godina, a samo sam četiri puta pokušao da kreiram napredna ljudska društva daleke budućnosti. Prvi put je to bilo u mom prvom romanu *Solarijanci*, više-manje konvencionalnoj kosmičkoj operi, na relativno primitiv-nom nivou, gde se pitanja istorijske i psihološke verodostojnosti uopšte nisu postavljala.

Drugi pokušaj je bio roman *Na buktinji*, gde sam naslikao društvo koje se razvija unutar flote svemirskih brodova koji beže sa razorene Zemlje. Ovo društvo jeste imalo pristup celoj prethodnoj istoriji čovečanstva, ali se ta istorija okončala ne mnogo posle

našeg vremena, i ova brodska kultura se razvijala kao džepni univerzum u potpunoj izolaciji, oblikovan sećanjem na našu istoriju do izvesne granice, ali više prema imperativima sopstvene egzistencijalne situacije.

U jednom trenutku sam počeo da se pitam zašto sam, kao pisac SF-a, toliko izbegavao da se pozabavim dalekom budućnošću. I ubrzo sam zaključio da je to samo zato što sam pročitao malo toga iz ove struje što mi se učinilo uverljivim. Skoro sve je podrazumevalo neku vrstu diskontinuiteta, skoro sve se dešavalo sa druge strane neke vrste kulturološke amnezije, a poznavanje tekuće informativne tehnologije govorilo mi je da to jednostavno nije ostvarljivo.

Priča o kapetanu Praznine je bio moj prvi pokušaj da pišem na temu daleke budućnosti posle ovog saznanja. Čak sam i tada bio primoran da pribegnem drugim literarnim trikovima, uključujući ograničenje i restrikcije kada bih poželeo da pokušam da stvorim iluziju da se bavim dalekom budućnošću ljudske vrste bez pribegavanja uobičajenim literarnim sredstvima.

„Drugo međuzvezdano doba” u koje je smeštena radnja romana nije tako daleko u budućnosti, najviše dve-tri hiljade godina, a vremenski okvir je namerno neodređen. Cela priča se odvija na jednom svemirskom brodu, i pripoveda je u prvom licu jednine sam kapetan; namerno sam izabrao arhaičnu formu, kapetanov dnevnik. Tako sam, mada ne postoji apsolutno nikakav istorijski diskontinuitet između Drugog međuzvezdanog doba i našeg vremena, ipak upotrebio iste elemente ograničenje kao u Na buktinji, a uz to i ograničavajući faktor dnevničke forme.

Ali sam i unutar ovih parametara ubrzo otkrio da, čim se ozbiljno latim problema kreiranja napredne ljudske kulture, moram da čitaocu zamazujem oči.

Na primer, veći deo SF-a smeštenog u dalekoj budućnosti ima likove koji govore i misle na više-manje konvencionalnom engleskom, što je standardno književno rešenje.

Ali naravno, u realnim uslovima, to je besmislica. Jezik ili jezici milenijumske budućnosti biće toliko različiti od savremenog engleskog kao što je engleski od starog nemačkog ili francuski od latinskog, ili još više. Zato sam pokušao da izmislim jezik budućnosti po imenu „Lingo” koji je trebalo da predstavlja generalizovani ljudski jezik, mešanca iz današnjeg jezičkog Vavilona.

Naravno da bi roman zaista napisan ovakvim jezikom bio nepodnošljiv savremenom čitaocu, čak i kada bi bilo moguće da ga napiše ovakav k'o ja, što nije bio slučaj. Zato sam zamislio Lingo tako da je svako govorio svoje narečje univerzalne verzije. Zatim sam sve lepo umutio izabravši pripovedača u prvom licu koji je govorio engleski „sprach” Linga, što znači engleski začinjen rečima i izrazima iz drugih jezika, sa prilično germanizovanom sintaksom.

Laskalo mi je kada su neki kritičari pohvalili roman za to što je pisan jezikom buduće kulture, ali su naravno pogrešili, jer sam ja samo stvorio literarnu iluziju da je knjiga napisana u Lingu. Pravi Lingo, kao jezik daleke budućnosti, bio bi potpuno nerazumljiv čak i izvežbanom savremenom lingvisti.

Istu stvar primenio sam i u *Detetu sreće*, takođe smeštenom u „Drugo međuzvezdano doba”, izabravši pripovedača u prvom licu koji je „slučajno” takode govorio „engleski sprach Linga”. Ovde sam nameravao da dam širi panoramski pogled na dotičnu kulturu, pa sam primenio drugo restriktivno sredstvo. Umesto da ograničim radnju na jedan svemirski brod, odabrao sam za pripovedača mladu devojku na istraživačkom putovanje, jednu donekle naivnu svest unutar izrazito složene kulture.

Izvesni kritičari i pisci govorili su nešto o putovanju glavnih likova na mnoštvo najrazličitijih planeta. Ali je radnja smeštena u stvari na dva svemirska broda, tri grada, malo mesto i tuđinsku prašumu, još jednu literarnu iluziju, pozajmljenu iz tehnike filmske montaže, uz pomoć nekoliko izabranih i prilično lako ostvarenih domorodaca, da bi se sugerisala kultura i svet mnogo različitiji od onog što se u stvari opisuje.

Isto važi i za iluziju o istorijskoj povezanosti Drugog međuzvezdanog doba, našeg vremena, prošlosti ljudskog roda, i vekova imaginarne istorije između njih. Kao što je savremena proza pretrpana referencama, istorijskim, literarnim, mitološkim, u odnosu

na prošlost, da bi dobila na dubini i uverljivosti, tako sam i ja ovu tehniku, potvrđenu u vremenu, natrpao govornim obrascima, anegdotama koje pričaju likovi, umetničkim oblicima, arhitekturom, i tako dalje, o Drugom međuzvezdanom dobu, sa referencama na stvarnu ljudsku istoriju i zamišljenu istoriju pozadine priče, da bih ostvario iluziju istorijskog i kulturnog kontinuiteta.

Još je najlakše bilo zamisliti tehnologiju daleke budućnosti, kao što uglavnom i jeste. Dajte nam nekoliko vekova dalje evolucije nauke i tehnologije, i znademo sve zakone prirode i kako da upravljamo njima. Ako ne dođe do pada, ljudska kultura će čak i hiljade godina kasnije moći da učini sve što je u njenoj moći u pogledu artefakata i tehnologije. Za pisca SF-a, stvar je samo u tome da uposli maštu do maksimuma, i zamisli šta bi on ostvario u posedu ovakve ultimativne tehnološke moći, moći koju u stvari već poseduje kompas ovakve postavke.

Svrha ove digresije u moje kreativne procese bila je da osvetlim činjenicu da je slikanje društva daleke budućnosti jednostavno stvar literarne tehnike. Istinska preciznost, pravi realizam, naprosto nisu mogući. Kao prvo, ono što pokušavate da opišete ne postoji izvan vaše glave. Kao drugo, današnji pisac SF-a ima otprilike jednake šanse da tačno predvidi pravu budućnost „jedva” nekih tri hiljade godina od danas. Kao što je Homer imao šansu da opiše rokenrol, interaktivne video-igre, genetski inženjering ili Nilsenov sistem za ocenjivanje TV-emisija. Sve je to iluzija.

Iz ove perspektive vidimo da je pretpostavka istorijskog diskontinuiteta, iako može biti dovedena u pitanje sa tehnološkog stanovišta, zaista moćno književno sredstvo, kao što je to što likovi govore više-manje standardni engleski, mada skoro sigurno predstavlja nasilje nad realnošću, još jedna korisna književna konvencija.

Možda je čak i moguće naznačiti deset hiljada godina istorije između nas i njih, ali bi to bilo strašno dosadno za čitanje, i najbolje što možete da učinite jeste da upotrebite par literarnih tehnika da bi ste ostvarili iluziju istorijskog kontinuiteta, ili, ako to nije moguće, da uvedete diskontinuitet i obavite stvar. Čak i dela kao što su *Dete sreće, Priča kapetana praznine*, ili *Paklena pomorandža* Entonija Bardžisa, mogu samo da nam sugerišu da likovi govore i misle na nekom drugom jeziku a ne na engleskom. A to se opasno približava tvrdnji da je pisanje SF-a smeštenog u daleku budućnost, bar što se tiče korišćenja literarnih tehnika da bi se stvorila iluzija o verodostojnosti, nemoguće razlikovati od pisanja čiste fantastike.

Uzmimo, na primer, *Šećernu kišu*. Odstranimo povremene tehnološke artefakte koji su prividno srodni sa našom tehnologijom, nazovimo aristokratiju Zvezdohodaca nekim drugim imenom, cenzurišimo savremene reči od četiri slova, zamislimo da likovi puše neku tuđinsku drogu umesto „hašiša” i „marihuane” i šta ćemo dobiti?

Dobićemo roman iz žanra fantastike čija je radnja smeštena u sunčev sistem bez astrofizičkog smisla, nastanjen rasom repatih ljudi i ezoteričnih životinja, sa kulturom i religioznim mitovima koji nama izgledaju potpuno strani. Čak i analogija sa Francuskom revolucijom je stara dobra iluzija; ako pišete fantastiku, ne postoji razlog zbog koga se radnja ne bi oslanjala na Francusku revoluciju, uspon i pad Rimskog carstva ili špansku invaziju Meksika. To se radi sve vreme.

Park je dobar pisac, i ostvario je bogatu i kompleksnu kulturu koja interno vrlo dobro funkcioniše, ali je to slučaj i sa dobrom fantastikom.

Ono što *Šećernu kišu* (i *Vojnike Raja*) čini da izgledaju da se radnja odvija u nekoj nepoznatoj dalekoj budućnosti umesto u zemlji Nedođiji, i da ih čitalac prihvati kao SF, jednostavno je to što je Park upotrebio literarna sredstva da dočara iluziju da ovaj fiktivni univerzum ima neku vezu, koliko god ona bila slaba ili skrivena, sa našim univerzumom. Naravno, uz utisak da je ovo SF a ne fantastika, ovo takođe stvara iščekivanje da ta veza bude objavljena pre kraja serije, jer je to jedna od glavnih narativnih tenzija koje Park koristi da zainteresuje čitaoca za sledeću knjigu. A ako veza ne bude objašnjena, serija koja je mogla da bude uspešna fantastika završiće kao neuspeli SF.

Atanazio ovo obrće u *Poslednjim legendama o Zemlji*. Kao što je Filip Hoze Farmer

učinio u seriji *Rečni svet*, Atanazio vaskrsava likove iz ljudske istorije u veštački univerzum, sasvim različit od onog u kome su umrli, sugerišući ovaj naš, iako ne koristi istorijske ličnosti.

Farmer nam je dao objašnjenje više-manje u duhu SF-a za postojanje ovog outrež univerzuma na kraju četvrtog romana iz serije, nešto što možemo samo da se nadamo da će učiniti i Pol Park, dok nam Atanazio sve objašnjava na samom početku.

Ali ako odstranimo ovo objašnjenje na kraju serije *Rečni svet*, i zaboravimo postavku sa alternativnom dimenzijom na početku *Poslednjih legendi o Zemlji*, imaćemo priče koje uspešno opstaju kao neka vrsta fantastike, recimo iz škole Nepoznatog (Unknown), priče u kojima se unapred postavljaju samosvojni zakoni alternativne stvarnosti, i uz njih se ostaje do kraja.

Zaista, sa nekog više naučnog stanovišta, kao što je recimo ono Gregorija Benforda, moglo bi se reći da je Atanazio upravo to učinio. Njegovi vanzemaljci imaju sve atribute bogolikih bića, iz ljudske perspektive, a sunčev sistem koji su postavili je prilično samovoljan, i njegova orbitalna mehanika sumnjiva u odnosu na konvencionalnu savremenu astrofiziku, kao što je slučaj i sa putovanjem kroz vreme.

Atanazio uvodi matematičke koncepte multidimenzionalne kosmologije i kosmologije crnih rupa da bi smestio priču u okvire SF-a, ali bi astrofizičar verovatno proglasio njegovu astronomiju prilično labavom, i dok bi teorijski matematičari nekih škola možda i našli da su njegovi matematički koncepti zdravi, isti astrofizičar bi verovatno imao dosta problema da ih pretvori u aktuelni fizički fenomen.

Sa druge strane Atanazio može sa pravom da tvrdi da je, u literarnim okvirima, ovo centralno sredstvo naučne fantastike. Da je, sa izuzetkom takozvanog „teškog SF-a", cela naučna fantastika u stvari fantastika tipa „Nepoznatog", u kojoj se uspostavljaju samovoljni zakoni fiktivnog univerzuma, ne potpuno novi, već iskrivljujući već uspostavljene zakone našeg univerzuma ili ističući njihove sive zone, to jest „spekulativni element", drugim rečima stvarajući literarnu iluziju da je izmišljeni univerzum na neki način povezan sa našim.

I što dalje pođete u budućnost, ta veza postaje tanja ali još uvek zadržava literarnu legitimnost kao SF, čak zadobija i neku logičku uverljivost. Što je dalja budućnost, SF se približava fantastici.

Gregori Benford bi već pronašao zamerku ovoj misli, i na neki način već jeste, onom svojom metaforom da je ceo SF koji nije „teški" kao da „igrate tenis sa spuštenom mrežom", misleći da teški SF isključuje nasilje nad poznatim zakonima kontinuuma.

Ali čak i teški SF u ovom smislu može da se posmatra kao fantastika tipa Nepoznatog, posebno kada pokušava da se ponese sa dalekom budućnošću, kao što čini Benford u *Plimama svetlosti*, koje su tako reći još jedna vrsta literarne konstrukcije izgrađene oko proizvoljno uzetog skupa prirodnih zakona, to jest najnovijeg naučnog znanja.

Neka proizvoljna pretpostavka teškog SF-a je da mi već znamo sve o prirodi mreže i da možemo da precizno odredimo njen položaj u središtu igrališta vremena i prostora. A, ako malčice proširimo naučnu metaforu, možemo čak da zaključimo da je ova pretpostavka bitno paradoksalna, i da narušava Hajzenbergov princip nesigurnosti, centralnu maksimu same teške nauke.

To ne mora da znači da igra po pravilima „teškog SF-a" nije legitimno književno sredstvo, i to korisno i moćno sredstvo. Ovo pridodaje izvesno intelektualno interesovanje za SF delo a takođe pomaže da se stvori literarna iluzija da je zamišljeni univerzum budućnosti u vezi sa ovim našim.

Ali ovo jeste pretpostavka, i literarno sredstvo, i što dalje odmičemo napolje po vremenskoj liniji, to postaje očiglednije. Čak i Benford, koji pedantno izbegava FTL putovanje u *Plimama svetlosti*, ipak dopušta svojim tuđincima da upotrebe kosmičko vlakno kao oruđe, i iako fizika načina na koji to postižu ne narušava konvencije teškog SF-a, samo kosmičko vlakno je ostatak prethodne faze našeg kontinuuma, u smislu u

smislu da su tada, paradoksalno, a prema našem naučnom saznanju, prirodni zakoni bili različiti, i ako odete dovoljno nazad, različiti na nepoznat način. Ako je tako, kako možemo da smestimo različite prirodne zakone u našu stvarnost u dalekoj budućnosti van carstva zakonitih mogućnosti?

Samo pomoću proizvoljne literarne pretpostavke, ako to odgovara našoj estetskoj svrsi.

I zaista, nedavno je jedan od boljih astrofizičkih časopisa izgleda legitimizovao, bar teoretski, crvotočine u prostoru i vremenu, što će reći putovanje kroz vreme i FTL pogon unutar pravila igre teškog SF-a.

Kako se priroda mreže stalno menja, i njen položaj, i od svih je možda najproizvoljnija pretpostavka da će ostati ista u dalekoj budućnosti kao što je u tekućoj međufazi između prošlosti i budućnosti koju zovemo sadašnjost.

Greg Ber bi možda mogao da se smatra za „pisca teškog SF-a", takođe, i Večnost ima „šmek" teškog SF-a, iako se mreža neprestano deformiše i premešta po igralištu. Zato ovde možemo jasno da vidimo, mnogo jasnije nego u *Plimama svetlosti*, da je ovaj „šmek" teškog SF-a, umesto da potiče iz naučne preciznosti, koja može ali ne mora biti prisutna u takvom delu (pogledajte Larija Nivena, Džejmsa P. Hogana, neke radove Klarka i Asimova), u stvari estetski efekat izazvan primenom izvesnih literarnih tehnika da bi se stvorila iluzija kontinuiteta između zamišljenog univerzuma i našeg.

Na kraju krajeva, u *Večnosti* je prisutno putovanje kroz vreme, pristup alternativnim univerzumima, obrnuta kauzalnost, čak i prenos podataka o konačnom uništenju našeg univerzuma kroz Veliki Prasak, u drugi univerzum. I dok se Benford dosta pridržava pravila igre „teškog" SF-a, za Bera bi se moglo reći da igra sa spuštenom mrežom.

Pa opet nam ostaje iluzija da se priča odvija u dalekoj bubućnosti u svetu koji je povezan sa ovim našim, današnjim.

Kako Benford i Ber uspevaju da ostvare gotovo isti literarni efekat, kada igraju po sasvim različitim setovima proizvoljnih vrednosnih pravila?

Benford kazuje svoju priču iz daleke budućnosti kroz jednu jedinu tačku gledišta, Kilejna, koji, mada ima ugrađene čipove sa ličnostima "Aspekata", i kreće se kroz egzotični krajolik, predstavlja, u stvari, u psihološkom smislu, svest današnjice, potkovanu mnogim savremenim saznanjima, pre nego neku otuđenu evoluiranu ličnost sa kojom bi naša empatijska povezanost bila u najbolju ruku tanušna.

I dok Ber operiše sa više pripovedača, od kojih su neki prilično egzotična bića, ipak, u psihološkom smislu, čak ni Olmi, kao svest, nije nam mnogo dalek.

Ova upotreba više ili manje psihološki konvencionalnih likova pripovedača tako izgleda kao jedno od kardinalnih literarnih sredstava pristupa egzotičnim carstvima, stvarajući iluziju kontinuiteta sa našim vremenom i prostorom tako što nam dozvoljava da bacimo pogled na izmenjenu budućnost kroz filter jedne srodne svesti.

Takode, dok Ber pribegava inventivnoj prozi da bi nam dočarao deliće i slike iz svesti tuđinca Džarta, a Benford eksperimentiše sa prozom u izvesnoj meri da bi ostvario dijalog Aspekata, i pomalo se poigrava sa oblicima govora svojih ljudskih likova iz daleke budućnosti, kada dođe do fizičkog opisa, akcije, naučnih objašnjenja, obojica, kao i većina pisaca teškog SF-a u najvećem broju slučajeva, ostaju pri prostom, čistom, jasnom konvencionalnom jeziku i sintaksi. Čak i kada vas Benford uvede u tuđinsku svest sa radikalno drugačijom senzibilnošću, ili vas Ber uvede u um čoveka iz daleke budućnosti, kao što je Olmi, oni to čine jednom menje ili više standardnom engleskom prozom.

Obojica takođe, kao i većina pisaca teškog SF-a, uključujući i samog Artura Klarka kada to zaista čini, namerno poriču Klarkovo geslo da „svaka dovoljno napredna tehnologija nalikuje na magiju." Iako Benford ostaje mnogo bliže naučnoj i tehnološkoj uverljivosti nego Ber, nijedan od artefakata daleke budućnosti u oba dela, nema šmek magičnih predmeta; obojica koriste pažljivu i čak pomalo suvoparnu deskripciju i objašnjenja teoretskih naučnih principa, bili oni pseudo-naučni ili ne, da bi ostvarili

iluziju tehnosfere daleke budućnosti, jednaku po razumljivosti, ubedljivosti i doslednosti onome što podrazumevamo našom tehnosferom.

Ovim ne želim da kažem da se samo pomoću literarnih tehnika teškog SF-a može dočarati uverljiva slika sveta daleke budućnosti. Dovoljno je samo videti radove Kordvejnera Smita i Džeka Vansa, kod kojih se slična iluzija postiže stilističkom pirotehnikom, bogatstvom kulturoloških detalja i multisenzornim opisima, prilazeći estetskom problemu iznutra, ugušujući čitaočevu nevericu samo gustinom detalja i čulnim bogatstvom.

I ako se tehnike Smita i Vansa, ili u ovom slučaju Pola Parka i A.A. Atanazija, mogu sa istim uspehom primenitt na svetove čiste fantastike, zašto ne bi i literarne tehnike Benforda, Bera, i škole teškog SF-a, kao što nam svedoči *Utkani svet* Klajva Barkera, škola Nepoznatog rođena, na kraju krajeva, sa kumstvom nikog drugog do Džona W. Kembela, zatim povremena fantastika Larija Nivena, *Vampirova tapiserija* Suzi Mek Ki Čarnas, ili savremena fantastika Stivena Kinga. Ako svaka dovoljno napredna tehnologija, prema Klarku, liči na magiju, tada je sav SF smešten u daleku budućnost, ništa drugo do fantastika.

Ali ako okrenemo stvar, sa dovoljno uspešnom primenom nekoliko pravilno izabranih literarnih tehnika skoro svaka fantastika može izgledati kao SF.

(S engleskog preveo Aleksandar Marković)

Ljubomir Damnjanović

L. RON HABARD
ČOVEK KOJI JE UŠAO U ZONU SUMRAKA

Pred vama je čovek tridesetih godina. Samouveren, mlad, pun vere u sebe i svoju sposobnost da piše brzo i zanimljivo. Sati, dani, meseci prolaze dok on u svojoj sobi izbacuje kilometre hartije na kojima su avanture njegovih junaka. Piše sve, krimiće, avanturističke priče, naučnu fantastiku. Ali sada je njegova ruka zastala, nagnut nad mašinom, jedna misao ga sve više obuzima - zašto da piše za dva centa po reči kada mu jedna reč može doneti milione. On to još ne zna, ali to je njegova karta za zonu sumraka...

Ne znam da li je ijedna epizoda te serije počela tim rečima, ali da su se tvorci serije osvrnuli malo oko sebe primetili bi jednog pisca koji je digao ruke od SF priča zarad dve reči koje je trebalo da mu donesu milione dolara.

Ron Habard je tih godina marljivo gradio carstvo i mit o sebi. Krstario je svetom proganjan od poreznika i vlada. Njegova ukleta flota je plovila od luke do luke dok je njen komandant polako gubio vezu sa realnim svetom, ali ipak nikad toliko da zaboravi na neumorne poreznike, sa njima je vodio iscrpljujući rat, a kada mu je zapretilo hapšenje 1980. Ron Lafajet Habard nestaje. Više nikad nije viđen u javnosti.

Rođen 1911. bio je predodređen da postane avanturista i maštar. Otac mu je daleko više cenio širinu pučine no mir porodice, a deda je sa žarom uletao u finansijske avanture odakle se vraćao uzdrman ali nikad poražen. Habardovi su par puta prelazili kontinent da bi 1927, Ronov otac Lafajet bio postavljen na Guam i porodica kreće još jednom na put, ovoga puta preko Pacifika.

Rona je Guam fascinirao, danima je lutao po napuštenim tvrđavama i zalivima ostrva. U mnogim pričama se mogu naći odsjaji Guama i tog leta. Ali leto je kratko trajalo i Ron još jednom prelazi Pacifik, ali sada ga čeka sivilo škole. Izdržao je jesen, izdržao je i zimu, ali kada je došlo proleće Ron nestaje.

Lafajeta su obavestili da se njegov sin pojavio u San Dijegu i da želi da se ukrca na brod za Guam ali da ima samo dvadeset dolara. I tako se porodica još jednom ujedinjuje a tvrdoglavi Ron uspeva da ubedi oca da je red da skoknu do Kine kada su već tako blizu. Ron marljivo beleži utiske sa putovanja i za razliku od oca bezbrižno prima vest da je odbijen na prijemnom ispitu za pomorsku akademiju.

Iznenada dolazi radosna vest za Ronovu majku i tragična za Rona, Lafajet je ponovo premešten i porodica se vraća u Ameriku gde brižni roditelji uguravaju sina na inžinjeriju. Ron pokazuje malo interesovanja za predavanja ali se sa žarom baca na pilotiranje i piskaranje za lokalne časopise. A kad mu se pružila prilika za krstarenje po Karibima roditelji su mu kratko obavešteni da on ne namerava da izgubi još dve godine života na nekakvom fakultetu, a i ocene su im pružile dodatne dokaze o njegovom raspoloženju.

Uskoro ga možemo videti u Portoriku gde bezuspešno traga za zlatom. Vraća se u Vašington gde nudi izdavačima zanimljive reportaže o svojim doživljajima. Postaje dopisnik nekoliko časopisa, ali to nije dovoljno za život. Rešenje za njegove probleme su palp magazini, njegove re-

portaže su i onako imale malo veze sa stvarnošću. Brzina i lakoća pisanja omogućuju mu da zasnuje porodicu sa kojom se seli u prestonicu palp magazina - Njujork.

Ron zastrašujućom brzinom izbacuje priče, gradom ubrzo kruži anegdota da urednici magazina znaju da Ronu pošalju kurira sa naslovnom stranicom za sutrašnji broj i da se ovi posle par sati vraćaju sa gotovom pričom koja savršeno pasuje uz naslovnu stranicu.

1936-a ga zatiče sa dvoje dece i gomilom finansijskih problema, potrebno mu je novo tržište, više ne pomaže ni nekoliko pseudonima. Buckskin Brigades je kratkotrajni spas, roman koji je više zadovoljio sujetu njegove žene Poli no što je popravio finansije. Ali Poli je sada mogla da na pitanje šta radi njen suprug da ponosno odgovori da on piše romane.

Rešenje se javlja u liku OrlinaTremejna i Džona Kembela. Tremejn, direktor firme koja izdaje palp sveske smatra da mu SF izdanja salabo napreduju i da im je potrebna sveza krv. Naređuje Kembelu da u SF unese prave likove i avanturu a za to je najbolji Habard koji po njemu stvara predivne avanture sa pravim muškarčinama. Kembel se prvo opire, ali brzo pada pod Habardov šarm i danima ga puni idejama. Jula 1938. izlazi prva SF priča “The Dangerous Dimension” u kojoj skromni univerzitetski profesor otkriva formulu za teleportaciju mislima ali na kraju pomisli na pogrešne odredište i završi na Marsu.

Nešto kasnije nastaje kratki roman “Tramp”, ovoga puta junak je žrtva profesora ali stiče sposobnost da pogledom leči ili ubija. Habard se upušta u filozofski roman “Ex-calibur” za koji izdavači nemaju nimalo razumevanja i Habardu ostaje da gunđa na nesposobne izdavače koji nisu u stanju da prepoznaju remekdelo koje može da izvrši revoluciju u načinu razmišljanja.

Kembelu smeta, kako on smatra, Ronovo gubljenje vremena na pisanje vestern priča jer pokreće novi časopis Unknovn koji treba da se bavi fantazijom, ali Ron ima vremena za sve i ekspresno mu predaje “The Ultimate Adventure” gde šonjavi junak završava na orijentalnom svetu koji od njega pravi neustrašivog avanturistu. Proganja ga ludi profesor; bori se protiv čodovišta koja se prehranjuju ljudskim glavama, spašava se sigurne smrti, tu je i princeza za spašavanje i naravno likvidira ludog profesora. Habard ima mnoge neraščišćene račune sa profesorima i ne propušta priliku da im bar u pričama naplati, te u “Slaves of Sleep” opet imamo profesora koji junaka priče kažnjava nesanicom i još ga pri tom transportuje na gusarski svet gde ovaj nalazi magični prsten te mu nije nikakav problem da rasturi neprijateljku flotu.

U Evropi počinje rat i njegova senka stiže i do Njujorka a Habard stvara svoje najbolje priče. Za Brajana Oldisa “Fear” je nezaobilazna priča tog perioda. Naučnik se ismeva sujeverju i stiže ga zaslužena kazna - upliće se u vrtlog halucinacija, crne magije i demona. Daleko vedrija je “Typewriter in the Sky” gde SF pisac šalje u prošlost Majka Vulfa gde ovaj dobija malko prošireno ime koje glasi Miguel Saint Raoul Maria Gonsales Sebastian de Mendoza y Toledo Francisko Juan Tomaso Guerrore de Brazo y Leon de Lobo. Bori se sa engleskim piratima a posebno sa jednim zbog žene.

“Final Blackout” ima za pozornicu Evropu u kojoj rat traje generacijama i junak priče Poručnik predvodi svoje ljude u pohodu na Englesku gde uspostavlja dobroćudnu diktaturu. Godine prolaze i nezadovoljstvo raste i njegovi bivši oficiri zbacuju ga uz svesrdnu pomoć Amerike. Reakcije zatiču Habarda, čini mu se da je svako pročitao priču i da je svako izvukao drugi zaključak iz nje. Istovremeno ga napadaju i hvale sa svih strana. Istovremeno je komunista, fašista, intervencionista, izolacionista, patriota, izdajnik Evrope koju želi da prepusti sudbini, izdajnik Amerike koju želi da uplete u

tamo nekakav rat u Evropi. Nesretni Habard isprva se brani da je samo hteo da napiše avanturističku priču, ali mu niko ne veruje, te ih u svom poznatom temperamentnom maniru sve šalje do đavola, kupuje mali brodić, nabija mu veliku antenu, ubacuje radio predajnike na brod i sa ženom isplovljava na, kako on smatra, naučnu ekspediciju u morima oko Aljaske. Put je katastrofalan za njegove finansije i on po povratku radi još luđim tempom. Flaša ruma i jedna noć dovoljni su za dve do tri priče. Nalazi i vremena da upozorava na opasnost od Japana i rata koji čeka Ameriku htela ona to ili ne. Uspeva da razgnevi de Kampa i njegove poštovaoce kada u jednoj priči hladnokrvo likvidira De Kampov omiljeni lik.

Prijavljuje se u mornaričku rezervu gde mu dodeljuju čin poručnika. Njegova predviđanja se ostvaruju i Amerika je u ratu a Habard aktivan oficir. Željan akcije javlja se na dužnost ali umesto egzotičnog ostrva zarađuje radni sto u ministarstvu. Ron kopa i rukama i nogama da se dokopa nekog broda. To mu napokon uspeva, zajedno sa ostalim civilnim dosadama završava na prastarom lovcu podmornica. Dosadu stola zamenjuje dosada palube ali je njegov brod par puta doživeo trenutke akcije.

Rat se završava a Ron misli na budućnost i dospeva u bolnici gde lekari nikako ne mogu da utvrde od čega on zapravo boluje, a neki među njima smatraju da Ron pokušava da izvuče invalidsku penziju jer je dan posle završetka rata podneo zahtev. Osim penzije tih meseci pokazuje interes za crnu magiju. Tome kumuje prijateljstvo sa Džekom Personom, jednim od najvećih stručnjaka za eksploziv i brilijantnim hemičarem ali i fanatičnom pokloniku crne magije. Prijatelj Alistera Kroulija i pripadnik sekte “Ordo Templi Orientis”, ljubitelj SF-a i ljudi koji se njime bave upoznaje Habarda i poziva ga na kraći boravak u njegovom domu.

Parson sa zadovoljstvom otkriva da njegov šarmantni prijatelj ima veliki magijski potencijal i o tome sa oduševljenjem obaveštava Kroulija. I pored zabrane upućuje Habarda u magijske rituale i hipnozu. Ali Habardovom šarmu podleže i sestra bivše Parsonove žene koja je posle njenog odlaska preuzela njeno mesto u Parsonovom životu. Parson u interesu magije potiskuje ljubomoru a Habard se vraća u bolnicu da nastavi borbu za penziju.

Posle nekoliko meseci Habard je ponovo kod Parsona i ponovo se spetljava sa Beti. Par koji takođe u to vreme boravi u kući je svedok Parsonovih prizivanja demona koji imaju samo jedan zadatak - da Habarda dovedu u red, ali Habard ima isuviše jako magnetno polje i demoni mu ne mogu nauditi. Potrebno je iskoristiti taj potencijal a ne boriti se s njim. Vreme je da se napravi preokret u strukturi sveta. Svet nauke treba razoriti i na njegovo mesto uspostaviti carstvo slobodne magije. Treba stvoriti Dete Meseca.

Januara počinju sa ritualima, oluje potresaju grad, lupnjava i treska je stalni pratioc noći, sila iz Habardovih ruku izbija sveće, napetost raste. Zaboravljaju se sitne ljubomore. Iz noći u noć prizivaju crvenokosu i zelenooku majku deteta. Polovinom meseca u mestu se pojavljuje devojka crvene kose i zelenih očiju. Odbija da kaže odakle je i kuda ide po pljusku koji je nezaobilazni dekor grada tog januara. Parson joj nudi smeštaj i šansu da postane majka novog sveta. Ona to prihvata zajedno sa seksualnim delom rituala i Parsonu ostaje da čeka rođenje Deteta.

U međuvremenu Habardova žena zaključuje da je brak otišao do đavola a vojska sklapa primirje sa Habardom, dodeljuje mu malu penziju i novac je ponovo Habardova preokupacija, nagovara Parsona na kupovinu brodova. Parsonu nisu jasni svi detalji sporazuma ali kada ga iz banke obaveste da je njegov ortak ispraznio sve depozite i da

je novac utrošen na kupovinu čak tri broda, munjevitom brzinom se stvara u luci ali Habard je još brži. On i Beti su isplovili na najvećem brodu, Parsonu ostaje zadnje oružje, oblači odeždu za rituale i priziva sve demone koje ima hrabrosti da oslovi. Ovoga puta demoni su mu naklonjeni i strahovita oluja primorava Habarda da se vrati odakle je pokušao odmagliti. Ali Habard ne bi bio Habard kad se ne bi izvukao iz takve gužve. Umesto da ga spakuje u zatvor, Parson sklapa nagodbu sa Habardom, spašava nešto novca a Habard zadržava brod na kojem je hteo zbrisati. Ostaje bez najboljeg prijatelja i ljubavnice i utehu nalazi u crvenokosoj. Ali kazna za bavljenje magijom je neizbežna i demoni ubiraju svoju žrtvu. Strahovita eksplozija razara Parsonovu garažu koji ima peh da boravi u njoj u tom trenutku. Policija je smatrala da je Parson slučajno ispustio bocu nitroglicerina što meštani odbijaju da progutaju. Stručnjaku takvog renomea to se jednostavno ne može desiti ali demoni su sasvim druga stvar.

Habard iz svega toga izlazi sa novom ženom na vratu i novim klincima. Novac je potrebniji no ikad i Kembel ponovo dobija svog omiljenog pisca. Januara 1950. gradom se šire vesti da je na pomolu nešto veliko što zovu Dijanetika. Kembel sa oduševljenjem u “Astoundingu” objavljuje članak “Dijanetika - uvod u novu nauku”. To je između ostalog tehnika psihoterapije za lečenje ludila. Istovremeno pruža i apsolutno pamćenje. Habard je opčinio Kembela sa naukom koja prosto izvire sa stranica SF magazina. Serija članaka do detalja objašnjava novu tehniku, izlazi i knjiga. Habard, obilno se služeći hipnozom, na demonstracijama dokazuje snagu tehnike. Nastaje pokret koji smatra Habarda za proroka novog doba i Mesiju.

Novac pristiže a imperija raste. Neuspela demonstracija zajedno sa napadima ministarstva zdravlja nisu u stanju da zaustave novi pokret. FBI u tome vidi prste komunista i prati Habarda u nadi da ga zateknu sa nekim od aktivista, a druga služba ga smatra ludakom koji je pre za psihijatrijsko posmatranje no za prismotru. Habard osniva fondaciju i poreznici se nemilosrdno obrušavaju, zaključuju da fondacija više troši no što zarađuje i nekoliko meseci kasnije sve se ruši. Habard beži u treći brak i novu reč od milion dolara, reč je Scientologija.

Knjiga izlazi, Habard kreće na seriju predavanja o čoveku, svemiru, univerzalnom umu. Poreznici ponovo izbijaju iz svojih rupa i Habard dolazi do zaključka da Evropljane treba prosvetliti. Sa te turneje vraća se uveren da nije stvorio novu nauku, već nešto mnogo važnije - religiju. Formira crkvu i ispunjava svoj san, od pisca avantura i SF-a sam postaje junak priče o Mesiji koji vodi ljudsku rasu ka novom stepeniku evolucije. Kreće u krstaški pohod protiv lažnih religija i nauka, mesija je stigao i nikakvi poreznici ga neće omesti u misiji.

Pruža svoj doprinos borbi protiv atomske bombe, proizvodi pilulu protiv radijacije. Crkva buja i poreznici su sve agresivniji. Vreme je za protivnapad, ubacuje u njihove redove svoje ljude koji na svakom mestu miniraju rad poreznika. Uspevaju da zature tragove Habardovih finansija. Ipak, opreznost je najvažnija i Habard se sa porodicom i brojnom svitom seli 1959. na imanje u Engleskoj. Ronu je preokupacija reforma povrtarstva i sa zadovoljstvom pokazuje ogromne paradajze. Problem gladi bi brzo rešio ali smrt majke ga vraća u domovinu i tamo ponovo raste njegov interes za politiku. CIA smatra da je povezan sa komunistima a Habard živi u uverenju da se bori protiv komunizma, atomske bombe i ljudske gluposti. Kenediju nudi pomoć u osvajanju Meseca, objašnjava mu da njegova nauka ima odgovor na sva pitanja i da se pazi jer sile mraka nastoje da zaustave čoveka u njegovom pohodu ka zvezdama.

Kako bilo da bilo vlasti nemaju razu-

mevanja za spasioca i savest ljudske rase i vrše prepad na prostorije crkve dostojan Mek Senetove komedije.. Kombiji prepunim policajaca preplavljuju kancelarije i iznose gomile knjiga i brošura, ali i bez ikakvog dokaza za sumnje u finansijsko poštenje crkve. Habard odlazi u Australiju a potom u Rodeziju odakle stižu vesti da pokušava da zauzme Rodeziju. Dočekan kao misionar spreman da uloži pare u klimavu privredu na užas vlasti dobija žestoku podršku crnog stanovništva zbog svoje vizije Rodezije. Novac više nije izgledao kao injekcija spasa za vladu i Habarda isteruju iz zemlje.

Habard ide na imanje u Engleskoj gde sa simpatijama primaju povratak hvalisavog ekscentrika ali posle samo par meseci grad se ljulja pod jurišima pripadnika crkve. Sve ih je više i više i temeljito preuzimaju jednu po jednu službu u mestu. Sve to završava pred parlamentom i Habard je umoran od borbe sa lokalnim birokratijama, traži rešenje, najbližim saradnicima postavlja pitanje: “Da li znate da tri četvrtine Zemlje zauzima voda?”. Sledi objašnjenje pitanja, Ron osniva privatnu mornaricu, proglašava se za komodora i 1967. isplovljava.

Flota besciljno luta, isprobava veze i manevre, posada se dovodi u red, zavodi oštra disciplina a onda Habard objavljuje svrhu putovanja. Rekao im je da je ovo prva reinkarnacija u kojoj je sposoban da stvori organizaciju dovoljno jaku da sakupi bogatstvo koje je sklonio u ranijim reinkarnacijama. Cilj puta je da se sakupi blago bez obzira na pristanak ili ne vlada po čijim će teritorijalnim vodama vršljati. Još jedna avantura za Habarda.

Plovidba traje skoro deset godina, za rezultate se nikada nije saznalo. Ono što je poznato to su raspravljanja sa lokalnim vla-stima i povremeni otvoreni sukobi sa stanovnicima luka.

Funkcioneri Crkve žale se da CIA ometa plovidbu i da ucenjuje lokalne vlasti da ne dozvoljavaju boravak floti. Ron dolazi do zaključka da je vreme da se vrate na kopno.

Crkva intenzivno kupuje nekretnine širom Amerike. Habard objavljuje da sada vodi rat protiv droge ali vlasti ne nasedaju. Upadaju u prostorije, skupljaju dokaze. Habard se krije sve dok mu ne jave da se situacija malo smirila. Okružuje se stražom i organizuje filmsku ekipu sa ciljem da šire istinu o crkvi. Ali zakon ne miruje, nekoliko pripadnika crkve je osuđeno i Habard 1980-e nestaje da se nikad više ne pojavi. Šest godina radoznalci i novinari tragaju bez rezultata a na opšte iznenađenje izlazi roman “Bojno polje Zemlja” koji kao da je pisan u davnim tridesetim godinama, kao da je odnekud izronio onaj stari pisac avantura. Van Vogt na koricama izjavljuje da je to remek-delo, kasnije priznaje da je nije ni pročitao, užasnuo se obima dela.

Knjiga se vrtoglavo penje na liste jer su pripadnici crkve obavezni da kupe bar dva primerka. Agenti krstare i nude dekalogiju “Misija Zemlja”. Knjige izlaze i postaju obavezna stavka u budžetu pripadnika crkve. A onda vest da je Habard umro. Godina je 1986-a, crkva nastavlja kao da se ništa nije desilo, i dalje vodi rat sa poreznicima a romani neprekidno izlaze. Neki se pitaju da li je Habard stvarno mrtav, neki sumnjaju da je on umro još ranije a da je crkva tajila smrt da bi se konsolidovala i preraspodelila vlast unutar organizacije. Telo je po saopštenju crkve spaljeno a pepeo rasut po moru.

Habarda je progutala sopstvena imperija, biografija je prerađena da najbolje koristi crkvi, imovinu kontroliše crkva. Habard je uspeo da za sobom ostavi daleko interesantniju biografiju no književno delo, ali to delo je razbilo korice magazina u kojima je objavljivao i prelilo se u stvarnost preoblikovavši život svog tvorca. Pisac SF-a je dopustio da ga vizije njegovih priča nadvladaju i učine delom sveta mašte.

ČEKAJUĆI MILENIJUM

Razgovor sa Džonom Varlijem

Kada je dobitnik nagrada Hugo i Nebula, Džon Varli, pisac naučne fantastike, napisao kratku priču “Vazdušni napad” daleke 1977, nije ni sanjao da će ga na kraju odvesti u fabriku generatora u Torontu, snabdevenog video-opremom, i da će tamo prisustvovati stvaranju “Milenijuma”, prve filmske verzije jednog od njegovih radova. Da je znao, ne bi se potpisao pseudonimom Herb Boem na kraju priče.

“Kupio sam ovu kameru na početku snimanja”, objašnjava Varli. “Imam osam-milimetarsku Soni video kameru i približno devet sati filma. Plan mi je da najbolje delove uklopim u sat i po filma i da ga prikažem i ispričam na skupovima povodom naučne fantastike.”

A sad o piščevom naslovu. U originalu se “Vazdušni napad” pojavio u prvom izdanju *Isak Asimov's SF magazine* zajedno sa još jednom Varlijevom pričom. Tadašnji urednik Džordž Sajters je smatrao da isto ime ne bi trebalo da se pojavi dva puta u sadržaju, te je zamolio Varlija da smisli pseudonim, što je on i učinio kombinujući devojačko prezime majke i sopstveno drugo ime. Tako je to bilo.

“Bio bih veoma srećan da sam se potpisao pravim imenom”, kaže Varli, “Ponosim se njime.”

Priča-vinjeta koja prikazuje napadače iz budućnosti koji otimaju i zamenjuju putnike u avionu samo nekoliko trenutaka pre nego što će se srušiti, kako bi sačuvali ljudsku vrstu koju očekuje istrebljenje u budućnosti - zapala je za oko producentu Džonu Formanu, te je uzima u razmatranje. Bilo je to pre deset godina.

“Ovaj projekat je davno započet, tako da su prvi predloženi protagonisti bili Pol Njumen i Džejn Fonda”, priseća se Varli. “Ne znam da li su oni zaista bili zainteresovani. Tokom svih ovih godina gotovo svi iz Holivuda bili su pomenuti.”

Prvobitna zamisao je bila da se film radi u MGM/UA u režiji Duga Trambala. Kada je Trambal došao u sukob sa studiom zbog filma “Moždana oluja”, dovedeni su novi režiseri i ništa se nije dogodilo. I tako, producent Džon Forman odnosi projekat u Gladen Entertejment.

U međuvremenu, 1984, pojavljuje se Varlijev roman “Milenijum”. Čak i njegovi obavešteni ljubitelji misle da je to samo proširena verzija “Vazdušnog napada” i da je film pravljen po knjizi. Istina je mnogo zamršenija.

“Ponuđen mi je posao da napišem storiju od oko četrdeset strana, po kojoj bih posle pisao roman”, priča Varli. “Ričardu Danusu je ponuđeno da napiše scenario. Ono što je napisao bilo je predugačko. Niko nije bio zadovoljan. Predložio sam da se ja okušam. Ovoga puta im se svidelo. Od tada pa na dalje, bio je to samo moj projekat. Ništa nije ostalo od onog što je Ričard Danus napisao. Njegov tekst više nisam pogledao pošto sam ga pročitao jednom.”

Varlijev roman je bio zamišljen kao čvrsta spona sa filmom, ali je filmski projekat opet odložen. Roman je naravno izdat.

“Nastao je iz storije”, seća se Varli. “Nisu mi stavljana nikakva ograničenja, tako da sam radnju mogao da razvijam u bilo kom pravcu, što mi se svidelo jer mi je dobrim delom omogućena sloboda. Nisam smatrao da i roman i scenario moraju da ističu iste stvari. I stoga što nisam znao kako će izgledati definitivni scenario, mogao sam u knjizi da pišem šta sam hteo.”

“Osnovni zaplet je u suštini isti”, objašnjava autor, “ali su u romanu naglašena neka druga mesta. Vremeplovne priče mogu biti neverovatno komplikovane, mnogo

više nego što se može objasniti u dvočasovnom filmu. Eto, bar deo se može videti, ali intelektualne ideje koje nailaze povrh svega su malo sputane. Tako ima puno detalja u romanu koji nisu pogodni za film. Napisao sam knjigu preplićući različite tačke gledišta glavnih junaka, Bila Smita i Luize Baltimor. Osetio sam da to ima smisla u romanu ali ne i na platnu, naročito ne u scenama gde ih vidite kao dvojake ličnosti sa dva različita stanovišta.”

TOK VREMENA

U filmu Kris Kristoferson igra istraživača avionskih nesreća, Bila Smita. Čeril Led je Luiz Baltimor, vladin agent iz budućnosti, koja se sukobljva sa Smitom za vreme beznadežnog pokušaja da se otklone zalutale veštačke tvorevine budućnosti koje bi mogle da poremete tok vremena. Oni nisu baš Pol Njumen i Džejn Fonda, ali se Varli ne žali.

“Zadovoljan sam ovim glumcima”, kaže odlučno. “Postoji samo jedna scena u kojoj su Danijel Travanti, Kristoferson i Čeril Led zajedno. U stvari, postoje dve, ali se oni međusobno ne vide u njoj. Ona scena u kojoj svi nastupaju je veoma dobra. Sve troje zaista izuzetno cenim. Travanti je sjajan glumac. On je zaslužan što sve odlično funkcioniše. Imali smo sreće što je ulogu Šermana dobio Robert Džoj. Mislim da bi taj lik bio potpuni promašaj da je poveren slabijem glumcu. To je gotovo najbolje okarakterisan lik u filmu.”

Šerman je Luizin drugar android. Dobio je ime po Šermanu poznatom iz “Vremeplova”.

“Šerman je još kompleksniji, ima još više zadataka i njemu sam posvetio mnogo više pažnje u knjizi”, kaže Varli. “A za to nisam imao vremena u filmu, samo bih još više iskomplikovao radnju, što bi opet bio veliki poduhvat koji bi nas zatekao nespremne. Takođe, ljudi koji se vraćaju u prošlost nisu onako lepi kako se pojavljuju u filmu. Imaju protetičke sprave - kožna odela - koja pokrivaju njihov pravi izgled. To je bilo u nekim verzijama scenarija. Definitivno je odlučeno da ostane tako jer nismo želeli nikakvu grozotu. Ovo nije film strave. Ne želimo scenu u kojoj Luiz guli svoju kožu da bi pokazala kako je ružna ispod nje.”

Pored toga što svakodnevno snima “Milenijum” video-kamerom, Varli radi i kao tehnički savetnik. On je gotovo neophodan jer je i scenario, poput romana, potpuno lišen deskripcije.

“Kad god mogu izbegavam opise i tako dozvoljavam čitaocu da sam popuni te praznine”, kaže Varli.

“Mogu se potrošiti strane i strane da se opiše kako nešto tačno izgleda, ali ja čvrsto verujem da čitalac ionako vidi ono što želi da vidi.”

Posle skoro tri meseca posmatranja napornog, mukotrpnog procesa stvaranja filma, Varli priznaje da se uvukla neizbežna propratna dosada, ali da je prvi dan snimanja nešto što nikada neće zaboraviti.

“Započelo je oko ponoći na obronku koji je udešen tako da izgleda kao da se tu srušio avion”, priča Varli. “Zatim se začulo 'Akcija!', i helikopteri poleteše a stotine ljudi se razmilelo unaokolo. Nisam mogao da verujem da sam ja sve to napisao i da su svi ovi ljudi tu i da obavljaju taj posao zato što sam to napisao. Bilo je to izuzetno snažno osećanje.”

PLAŠT VREMENA

Nije mnogo pisao, ali nekoliko njegovih romana, uključujući i trilogiju “Titan”, “Demon” i “Čarobnjak” su garancija za povoljne kritike i veliki broj čitalaca. Što se tiče sledećeg, dugo očekivanog romana, Varli najavljuje povratak poznatom području.

“U okviru serije 'Osam svetova' pišem roman pod imenom 'Minamata' koji ću uskoro završiti”, otkriva Varli. “Radi se o čoveku koji radi kao reporter za neku vrstu novina iz budućnosti, i to je za sada sve što želim da otkrijem.”

“Osam svetova” je Varlijeva nesumnjivo najpoznatija koncepcija u kojoj vanzemaljci zauzimaju Zemlju da bi zaštitili ono što oni smatraju najvišim stupnjem u razvoju života na našoj planeti - kitove i delfine. To je bila tema nekoliko kratkih priča i Varlijevog prvog romana “Ofijuks - direktna veza”.

“To je priča o ljudima koji uspevaju da prežive pošto su proterani sa Zemlje”, kaže Varli “i sad žive na planetama koje ja vidim kao otpad Sunčevog sistema. Na njima je veoma teško opstati. Nije problem u tehnologiji za obezbeđivanje vazduha itd. Problem je mnogo veći. Same priče zaista jedva uspevaju da izađu na kraj s tim. One samo iznose moje misli o društvenom životu kakav bi mogao da bude za jedno 200-300 godina.”

Varli je poznat po bogatstvu i inventivnom naboju svojih priča. Njegove kratke priče su čak sadržajnije i misaonije od mnogih romana iz oblasti naučne fantastike.

“Priče koje tretiraju samo jednu ideju su dosadne”, razmišlja Varli. “Neke mogu da budu čak prilično dobre, ali mi se čini da, ukoliko nema više ideja u priči, čitalac biva prevaren. Ja sam krenuo sa istraživanjem nekih stvari na koje ljudi nisu baš mnogo obraćali pažnju. U stvari, još uvek me interesuje biološka revolucija. Više me zanima pitanje šta će mogućnost manipulisanja genetikom uraditi ljudskom rodu nego fizika, astronomija i tome slično. Moja omiljena tema naučnofantastičnog istraživanja je: kako nauka utiče na nas? To ima smisla, ljudi se ne menjaju. Sredina u kojoj živimo na razne načine utiče na nas. Život nam je danas isuviše okrenut televiziji. Pre četrdeset godina nje nije bilo. Znači da smo se u sociološkom smislu prilično izmenili. A ono što možemo da učinimo biološkim putem, moglo bi da nas promeni mnogo više.”

Varli se nada da će svoje dugo iskustvo u pisanju “Milenijuma” iskoristiti u svojoj drugoj karijeri, karijeri filmskog scenariste.

“Imam jedan rukopis, 'Fantom iz Kanzasa', koji sam odavno uradio, a koji nameravam da usavršim uz pomoć jednog prijatelja”, kaže Varli. “Polazna osnova je jedna moja kratka priča. Kada sam počeo da smišljam scenario za 'Milenijum', pomislio sam kako bi bilo dobro vežbati prvo na 'Fantomu iz Kanzasa'. Dobio sam desetak scenarija od Džona Formana i pročitao ih. Dobio sam i video kasete i puštao ih dok sam čitao, da bih video odnos između pisane reči i onoga što se zbiva na ekranu. Napisao sam scenario za četiri noći i zaista sam uživao. Mogli smo odmah da započnemo snimanje po ceni od sto miliona dolara, da prvo pravilo biznisa ne glasi: kreni ispočetka i smanji cenu.”

“Napisao sam i scenario po romanu Roberta Hajnlajna 'Uzmi skafander' pre četiri ili pet godina, kada je Fredi Filds bio na čelu MGM”, dodaje Varli. “Ubrzo pošto sam ga završio, Filds je otišao, a film je smešten na policu. Džon Forman je pokazao interesovanje, pa sam mu dao kopiju da pogleda. Hoće li nešto biti od toga, ne znam. Morali bismo ponovo da dobijemo prava na knjigu od Džini Hajnlajn. Bio je to veliki problem i dok je Hajnlaju bio živ. Bilo je potrebno puno vremena da se dobije prava cena i sve što uz to ide.”

Kako Varli kaže, govorkanja o filmskoj verziji “Titana” ne treba shvatiti ozbiljno.

“Jedna kompanija koja pravi crtane filmove tražila je prava na Titana'“, otkriva nam Varli. “Izgleda da nisu mislili ozbiljno. Više nije bilo govora o tome. Na ovoj tački tehnološkog razvoja filmske industrije, ne verujem da bi 'Titan' mogao biti snimljen na ma koji način osim animacijom. Ali uveren sam da bi već kroz pet godina itekako mogle postojati kompjuterske tehnike koje bi omogućile snimanje 'Titana'. Po meni, jedna od glavnih prepreka sastoji se u tome što u tom romanu ima toliko likova koji su kentauri. Oni govore, rade. Ne vidim zašto na nekoj tački u budućnosti ljudi ne bi mogli, pomoću kompjutera da spoje telo konja i torzo čoveka, i to tako da stvar izgleda dobro. A ako bi se to filmovalo danas, moralo bi se veoma mnogo varati.

Varli takođe bez oklevanja demantuje i glasine da je heroina trilogije 'Titan', kapetanica Široko “Roki” Džons, dobila to ime u čast TV emisije “Roki Džons, svemirski rendžer” iz 1953. godine.

“To zaista nije istina”, kaže on sa ironičnim smehom. “Verovali ili ne, ja u to vreme još nisam bio ni čuo za to što se zvalo 'Roki Džons”. Radi se o totalnoj koincidenciji - ili o nečem podsvesnom. Ljudi su mi rekli, kasnije. Za mene su to bila nova saznanja. Prilično sam dobro verziran u pop-kulturi tog vremena; kako sam tu jednu stvar propustio, ne znam!”

TAJMAUTI

Bliži se kraju snimanje “Milenijuma”, a još traju diskusije kako prikazati završetak, koji je u romanu vrlo pesimističan. Uistinu, sumoran tok priče, u kojoj je budućnost otrovana zbog višedecenijskog zagađenja, donosi krupne konceptualne - a da ne pominjemo i marketinške - brige. Postoje bojazni da će film ispasti u celosti sumoran, bez olakšanja, osim ako se kraj podesi kako valja, ili možda čak učini srećnim.

“Taj završetak je uvek bio problem”, kaže Varli. “Ima toliko različitih alternativa. Ambijent je svakako distopijski, ali mi se nadamo da će film biti spašen time što ovi ljudi rade na ostvarenju jednog velikog optimističkog cilja. U završnici filma, Šermanova uloga je manja nego u završnici knjige. Stvar je prostija, radi se o izbegavanju primičućeg paradoksa, i o dobijanju druge šanse, što i jeste smisao celog projekta. Nije nečasno dodati optimističan kraj, ako projekat, i pored svog neuspeha, ipak na kraju uspe. Filmovi sa tužnim krajevima najčešće slabo prođu kod publike.”

Kontaktiramo s njim opet, nekoliko meseci nakon završetka snimanja “Milenijuma”; Varli je upravo odgledao grubo izmontiranu kopiju. Bez oklevanja saopštava svoje impresije o filmu, koji je maltene gotov.

“Prilično dobro je bilo”, kaže. “Nisam ubeđen da ikad ijedan film ispadne baš kako je autor hteo, ali ovaj film su uradili prilično solidno. Likovi iz budućnosti nisu uvek funkcionisali na način kako bi se to meni dopadalo - iz ovoga izuzimam Luizu Baltimor. Čini mi se da, u ovoj montiranoj verziji koju sam video, ljubavna priča funkcioniše bolje nego išta drugo. Zaista me je osvojila. Aparatura velike vremenske kapije izgleda dobro, ali neki drugi delovi futurske opreme nisu podjednako ubedljivi. Dobijaš predmete koji ne izgledaju onako kako si se nadao da će izgledati. Velike količine toga su u montaži izbačene. Stvarno je teško prezentirati jedno društvo budućnosti u samo nekoliko kratkih scena, i postići da ono daje osećaj da se u njemu već dugo živelo, a to je moj cilj u pričama koje pišem za štampanje.”

Jedna postavka koja nije baš uspela bila je dvorana Saveta, gde se budućim liderima, čije se zdravlje pogoršava, život održava pomoću izvesnog broja cevi.

“Na filmu, to nije izgledalo naročito dobro”, priznaje Varli. “Nisam bio toliko nezadovoljan kao neki drugi, ali bili smo u cajtnotu. Želja je bila, da oko tih ljudi klobuča voda, međutim, oni su samo stajali unutra, suvi, i to je izgledalo smešno. Meni se činilo da bi se takav, drugačiji izgled mogao ljudima dopasti, ali mi je rečeno da je na predpremijeri izazvao smeh nekih gledalaca, zato je isečeno.”

Pošto je “Milenijum” tematski ambiciozan vremeplovski film čiju liniju pripovedanja pokreće jedan krupan vremenski paradoks, veliko pitanje je: kako će tu sadržinu shvatiti iskusno gledalište. Ovo je od presudnog značaja za uspeh filma. Po tom pitanju, Varli je zadovoljan.

“Sa stanovišta vremeplovljenja, najbolje funkcionišu oni delovi koji su u današnjici”, zaključuje Džon Varli. “Kada se jedna ista scena vidi dva puta iz različitih uglova, uzbudljivo je. To pomaže. Bio sam iznenađen koliko je to korisno. Očigledno da se i publika dobro snašla. Bili smo zabrinuti. Hoće li ljudi to razumeti? Hoće li biti zbunjeni? Sudeći po pismima koja su stigla, razumeli su savršeno. To potvrđuje moje poverenje. Kad pokušaš da snimiš film, uvek si u sukobu sa ljudima koji tvrde da IQ publike nije na zadovoljavajućem nivou. Smatraju da treba pisati prema apsolutno najnižem zajedničkom imenitelju. Uvek sam osećao da mogu verovati svojoj publici, i drago mi je što vidim da sam bio u pravu.”

INTERVJU SA PREDRAGOM RAOSOM

NASTOJIM PISATI NA SVJETSKOM NIVOU

Jedni ga neobično cijene, drugi ne podnose, no svi opažaju njegovo postojanje - eto što bismo najkraće mogli reći o Predragu Raosu, o kome se svi ne slažu da je najbolji jugoslavenski SF pisac, no kome bi se teško moglo zanijekati da je vjerojatno najplodniji, najbujniji i najoriginalniji. Nakon njegova monumentalnog *Brodoloma kod Tbule*, uslijedilo je – izuzmemo li mnoge priče i radio-drame - dugo SF-zatišje prekinuto tek romančićem *Mnogo vike nizašto*. U općoj krizi izdavaštva, u općem nezanimanju za taj žanr, bilo je teško naći izdavača za njegove mega-romane. Sad se napokon pojavljuje novi, *Nul effort*, u izdanju zagrebačke Mladosti (biblioteka "Prizma") opsegom upola manji od *Tbule*, no za naše prilike ipak neobično opsežan i - bar po mojemu sudu - jedva manje vrijedan. Ako je manje divljeg patosa, više je zrelosti koje donose godine. *Nul effort* potvrđuje našu nadu da SF za Raosa nije mladenačka avantura nego doživotna veza. Zgodan povod da malo popričamo s njim.

Ne bih sad ulazio u to jesu li te napokon zbog tvojih neslaganja s upravom uspjeli izbaciti iz Društva književnika, no bio mu član ili ne bio, neosporno je da si profesionalni književnik.

Zato su me i izbacili, zato što sam književnik, pa sam htio o knjizi a ne se zajebavati s njihovim politikantskim prdoklačenjem. Došli divlji, istjerati pitome. Uvjet za prijem i opstanak u Društvu uglavnom je to da čovjek ništa ne piše, jer tako ne nabija komplekse jednoknjižnih kultumjačko-književnim birokratima, a ti znaju biti opasni. Oni pokušavaju prodati tezu da je neplodnost znak ozbiljnosti rada i da je od svih glasova najljepši glas kastrata.

Rekli smo da nećemo o tome.

Dobro, nećemo o tome, ali me onda ne vuci za jezik.

Još nisam ni postavio pitanje. Ti neosporno jesi profesionalni književnik, no bi li te se moglo nazvati piscem znanstvene fantastike?

Svakako su mene nazivali, i ovo nije najgore. No mislim da je to pitanje manje-više irelevantno, jer sve su takve podjele u biti umjetne, a umjetnici se umjetnim ne bave. Njime se bave teoretičari. Stvar je jednostavna: ili jesi pisac, ili nisi pisac, i to je sve. Ili, kako to reče Oscar Wilde, malo drukčije: "Books are goodly written, or badly written, that's ali." Hoću reći, za mene je svaka knjiga, pa čak i svaka umjetnina, manje-više ista, bez obzira na žanr i vrstu. Žanr je samo rakurs, sredstvo da se dođe do nečega što je u čitavoj literaturi, pa možda i u čitavoj umjetnosti, zapravo isto. Traganje za izgubljenim vremenom? Prošlim, budućim, paralelnim? Vjerojatno tako nešto. A žanr je samo forma, njega nameće okolina, i čovjek mu se, kao svemu nebitnom, mora prilagoditi. Ono, međutim, što književnost čini književnošću, ne da se podvesti ni pod koji žanr. Znam da sam sada postao možda odviše apstraktan, a apstraktne generalizacije za pisca nisu. Zato ću se poslužiti jednom zgodnom pričicom. Benvenuto Cellini, slavni renesansni zlatar i kipar, u svojoj još slavnijoj autobiografiji piše kako je dobio narudžbu da naslika Bogorodicu. Posao, međutim, nije napredovao nikako, jer je svako malo prekidao da svoj model - neki šesnaestgodišnji curetak - upotrijebi za muške svrhe. Mogu misliti kolika je svetost zračila iz njegove Presvete Djevice! Što je poanta te priče? Žanr -u ovom slučaju sakralnu umjetnost - nametnuo je naručitelj. Umjetnik mu se morao pokoriti. Ali je u nj svatko trpao svoje, jer je žanr zapravo samo medij, ništa manje nego što su to riječ, slika, zvuk. Kroz Presvetu Djevicu netko je izražavao svoj misticizam, netko vjersko ludilo, netko istinsku pobožnost, netko majčinstvo, netko svoje frustracije ili nježni erotizam. Netko je pak - kao Bernini u Ekstazi Svete Terezije, kojom je pri-

kazao ženu u agoniji orgazma -kroz najsakralnije motive izražavao najjarećiju putenost. Tako je to i sa znanstvenom fantastikom. Ja sasvim sigurno za nju imam sklonosti, no imam sklonosti i za koješta drugo. Međutim publika, napose mlada, koja mene i najviše zanima, prihvaća taj žanr. Ona ga čita, ona ga voli, ona ga razumije. To je njihov jezik, i ja sam prihvatio taj medij kao što bih u Engleskoj govorio engleski. Da mladi ljudi čitaju pjesme -umjesto što pjesničke zbirke izlaze u dvjesto primjeraka - možda bih postao pjesnikom. SF je samo način da se modernim jezikom progovori o vječnim temama.

Ti kao da se braniš od toga da te nazivaju SF-piscem, i u tome nisi sam. To brane i mnogi slavni pisci - da ih sad ne nabrajani - iako ga pišu. Slutiš li razlog?

Ja mislim da se svaki pisac koji drži do sebe grozi toga da ga trpaju u nekakav žanr - bez obzira koji. Kao što niti jedan veliki glumac, recimo, ne želi biti “komičar” -iako glumi u komedijama, i kao što nijedan slikar ne želi biti “pejsažist” ili “portretist”. Umjetnost se ne voli ograničavati, a univerzalnost je i danas, kao što je bila i u Leonardovo doba, trade mark genija. A nađi mi rasnog autora koji sebe ne smatra takvim!

Recimo Predrag Raos.

Izgubili ste pravo da idete dalje.

Bez obzira na tvoje mišljenje o svojoj ličnosti, kad se govori o jugoslavenskom SF-u, spominje se samo nekoliko imena. Jedno je među njima i tvoje. Počeo si pisati znanstvenu fantastiku još u pelenama, u doba kad je Gagarin letio u svojoj svemirskoj dači, kad je cijeli globus bio fasciniran nagovještajima osvajanja nepoznatih dubina univerzuma, što je sve neobično dražilo maštu. Danas takvih poticaja nema. Pa što te onda tjera da i danas, čovjek u godinama... pardon, u najboljim godinama...

Za tebe još ima nade.

... i dalje maštaš znanstvenofantastično, a ne otrovno suho-realistično?

Kad poticaj dođe dok je još čovjek jako mlad, onda njegove posljedice znaju potrajati vrlo dugo, čak doživotno. Ja sam naprosto dijete svemirske ere. Kad je poletio Sputnjik, bilo mi je šest godina, kad se čovjek spustio na Mjesec, osamnaest. Čitavo se moje sazrijevanje dogodilo između ta dva događaja. Ne tako davno pročitao sam da je Armstronga najviše zaprepastio pogled ne na Mjesec, nego na Zemlju. Da je onda neposredno doživio spoznaju da je Zemlja samo jedna sitna kap u svemiru. Ja sam tu perspektivu oduvijek imao, nikad drukčije Zemlju nisam ni zamišljao. Nikad nisam imao nekakav unutrašnji osjećaj da ja stojim na nekakvoj zemlji, i da se ona oko mene širi, i da su iznad mene zvijezde - ono Kantovo “zvjezdano nebo nad nama”. Uvijek mi se činilo da Zemlju gledam odnekud odozgo... Hoću reći da je kod mene ta percepcija svijeta oduvijek bila svemirska, i tu godine ništa ne mijenjaju. To je naprosto nerazdvojiv dio čovjeka. Zato me, recimo, nikad nije zanimao zemljopis - Zemlja mi se činila beznačajnim detaljem, nedostojnim ozbiljnije pažnje. Niti sam putovao po svijetu: činilo mi se da bi to bilo naprosto šetanje po malo većem stanu.

Danas je, međutim, interes za svemirska istraživanja opao...

Mislim da je to neizbježno, jer je pristup od samog početka bio kriv, pa je ćorsokak bio neizbježna sudbina. Sad samo treba čekati da se taj zahuktali mastodont, koji se s tolikom žestinom i težinom zabio u prolaz bez izlaza, nekako iz njega iskobelja. U početku je, s Ciolkovskim, stvar bila mudra: život ide prema svjetlu, prema energiji, prema novim prostorima, dakle je čovjekova ekspanzija u svemir jedan prirodan i neizbježan proces. Osvajanje je svemira sve od Ciolkovskog i Von Brauna bilo zamišljano u golemim, industrijskim mjerilima. Sjećam se one krasne Oberthove knjige, “Ljudi u svemiru”, možda jedne od najljepših knjiga moga djetinjstva, u kojoj se govorilo o svemirskim uređajima velikima stotine kilometara. Međutim je onda intervenirao rat. Hitleru je trebala raketa da Englezima baca dinamit na glavu. Von Braun i njegov Berlinski raketni klub u to su se ušvercali da bi, pod krinkom ratnoga napora, razvili jedno novo prometalo.

Poslije se Von Braun branio da nije nacist, da je njegov projekt rakete bio čista sabotaža, jer je to bilo oružje koje je daleko više stajalo nego što je vrijedilo. I to je istina: bilo je to razbacivanje oskudnih ratnih resursa. Vjerojatno bi sve na tome i stalo, da se nije pojavila atomska bomba. Raketa, unatoč svojoj zastrašujućoj cijeni, bila je idealan nosač za taj zastrašujući teret - bitne su bile performanse, ne cijena. I to je čitava priča. Let na Mjesec bio je samo demonstracija vojne moći. Ako možemo izbaciti Apolo na Mjesec, možemo i hidrogensku bombu na Kremlj, dakle pazite što radite. Da nije bilo tog odmjeravanja snage, velesile bi je morale opipati u nekakvom ratu, tko zna kako fatalnom. Ili su, što je još gore, mogle izgubiti svaku predodžbu o realnoj snazi protivnika, a to je jedna užasno opasna situacija. Ona je dovela do prvog svjetskog rata - kad su obadvije strane vjerovale da će do Božića biti u Berlinu odnosno Parizu - pa i do drugog, jer je Hitler vjerovao da je Sovjetski Savez div na staklenim nogama. Mogli bismo reći da je najveća korist od leta na Mjesec bilo izbjegnuće trećeg svjetskog, vjerojatno nuklearnog i posljednjeg rata, i cijena koja se za to platila upravo je trivijalno mala. Što se, međutim, osvajanja svemira tiče, to je bio čist promašaj. Ideja se kompromitirala. Svemirski je program bio nastavak politike, ne znanosti.

Možda odosmo odviše u širinu. Mene je osvajanje svemira zanimalo više u kontekstu mijenjanja ukusa publike. Evidentno je, naime, da se interes čitalaca, naročito tvojih mladih, sve više udaljuje od znanstvene fantastike, i okreće fantasyu. Kad ne mogu maštati o realnim ili pseudorealnim svjetovima, mladi očito trebaju, i maštaju, o irealnim. Kako ti na to gledaš?

Kad neko doba izgubi orijentire, ide se u misticizam. Ali to možda i nije tako loš znak. Je li ti poznato što su bili bestseleri u renesansi, što se najviše čitalo?

U renesansi? Ljubavno avanturistički romani?

Da, ali samo ako su bili čista fantastika! Na klaftre su se gutale okultne knjige i sve što nije bilo od ovoga svijeta. A mi danas vjerujemo da je sve bilo u znaku jednog egzaktnog, racionalnog, realnog i empiričnog Galielea. Zapravo se moderna, čista i egzaktna znanstvena misao iskristalizirala tek mnogo kasnije, i to iz jednog nemogućeg, mističnog, okultnog napoja. Kao što je i prvi moderni roman, Don Quixote, izrastao iz nemogućeg riterskoga šunda. Taj mutež, taj nedostatak oslonca i orijentira, znak je previranja, znak da se nešto zbiva. I to je dobar znak, iako je 99 posto toga smeće. Rasta nema bez adolescentskog bućkuriša. Ali ima tu i još nešto, da nabacim jednu ad hoc hipotezu. Današnji su mladi ljudi opsjednuti kompjuterima, baš kao što smo mi bili raketama. Pazi, kompjuter je nešto posve izmišljeno, u njegovom je programu sve moguće. To je zapravo fantasy - kompjuterska igra, neopipljivi magnetski zapis. I ako imaš živaca za digresiju, eto vi još jedne: Jednom sam zgodom gledao neke limačke improvizacije u Kazalištu mladih. Njihove su priče -njihova odgojiteljica, dama u najboljim godinama, to nije mogla opaziti - bile zapravo onakve priče kakve ih pišu kompjuterske igre. Nema tu svrhovitosti, neke unutrašnje moralne, psihološke ili tko bi ga sve znao kakve linije - to je čisti random program. Što je možda, zapravo, životu sličnije, ali protivno našoj želji da ljudsko iskustvo nekako sistematiziramo. U tim je igrama sve slučajno, moguće sve što se zamisli, samo ako se pritisne pravo dugme. Mi smo sanjali o moći, a današnja djeca već imaju svemoć. To me pomalo plaši. Uz božansku svemoć morala bi ići i božanska mudrost i božanska dobrota. Ovako bi se klinci mogli pretvoriti u software, i sami sebe, svoju ljud-skost, izbrisati bez traga.

SF je uvijek na neki neki način bio posvećen svakodnevnici, ali je ujedno bio i bijeg od realnosti, on je bio iskorak u paralelno vrijeme, u kontrolni svijet, iz kojeg su dolazila upozorenja što bi bilo kad bi bilo...

Ja bih znanstvenu fantastiku radije usporedio sa zamišljenim eksperimentom. Što reče jedan slavni fizičar: “Uzmeš Sunce i baciš ga.” Zamišljeni eksperiment

može biti praktički neizvediv, ali mora biti zamisliv u realnom svijetu - jer kad bi se odvijao u nekom drugom, onda naprosto ne bi bio eksperiment. Fantasy je, naprotiv, naprosto matematičko simuliranje. Tu je sve dopušteno, sve moguće, potrebno je samo postaviti nekakave početne konzistentne aksiome.

Zašto čak i to?

Mislim, da ako želimo da to bude dobra fantasy. Svaka dobra literatura mora biti konzistentna u sebi. Ako se piše šrot, galofak za umno zaostale milijune, onda ne treba ništa, potreban je samo određen broj redaka.

No da odemo malo u futuristiku: Kako zamišljaš znanstvenu fantastiku sutra? Ako uopće misliš da će je biti?

Ako je nitko ne bude pisao, pisat ću je ja, dakle će je biti.

Maločas si rekao daje pišeš samo zato što je ona medij, jezik koji mladi razumiju. Sad ve liš da bi je pisao i kad je nitko ne bi prihvaćao. Nije li to malo kontradiktorno?

Naravno da jest. Ali ja jesam kontradiktoran, s tim se pomiri.

No da se vratimo na pitanje. Kako zamišljaš SF sutrašnjice?

Vjerujem da će se vratiti na odnos čovjeka i okolnog svemira, čovjeka i znanstvene spoznaje, jer bez toga možda ni opstanak čovjeka kao vrste neće biti moguć. Ekspanzija u svemir je neizbježnost. I napredak egzakte znanosti - dakle takve koja se temelji na eksperimentu, a matematička joj je simulacija tek pomoćno sredstvo - također je neizbježnost. Književnost će na to morati reagirati, jer je to zahtjev vremena.

Vrijeme me asocira na meteorologiju. Ti si kemičar po struci, dakle, egzaktno znanstveno obrazovan. Vjeruješ li da čovjek uopće može napustiti Zemlju? Podsjećam te na strahovito zagađenje Zemlje; praktički se kupamo u vlastitom dreku, pregrijavamo atmosferu svojim tjelesnim i energetskim izlučevinama, što sve dovodi do katastrofalnih atmosferskih i meteoroloških, pa čak i geoloških promjena. Intezivan promet Zemlja-vanjski svjetovi munjevito bi povisio temperaturu Zemlje i doveo do kolapsa. To je kolijevka za macu iz koje je vrlo teško pobjeći. Možda samo Clarkovim zamišljenim gigantskim stratosferskim liftom. No imamo li vremena da ga izgradimo?

Ti u svojim razmišljanjima polaziš od rakete kao jedine alternative, i tako se u tvom pitanju zapravo odražava ona najveća šteta što ju je pričinilo osvajanje Mjeseca. Nije tu riječ o pišljivih nekoliko stotina milijardi dolara, već o moralnoj, intelektualnoj šteti. Ideja se kompromitirala samo zato što se počela ostvarivati nepodesnim sredstvom. Dugoročna politika fantasta bila je žrtvovana kratkoročnim fantazijama političara. Raketa nikad nije bila pravo sredstvo za osvajanje svemira - ona je pravo sredstvo za nošenje bojevih glava. Osvajanje Mjeseca raketom bila je samo demonstracija njihove nosivosti. Za pravu industrijalizaciju svemira, za preseljenje čovječanstva među zvijezde, potrebni su moćniji sistemi, s kapacitetima reda veličine stotina milijuna, milijardi pa i desetaka milijardi tona godišnje, sistemi koji bi, dakako, morali biti jeftini i ekološki što neutralniji. I sam sam razradio neke. Rezultati su me osupnuli, iako sam već od početka bio vrlo optimističan. Takvi je sisteme moguće izgraditi, utrošak bi energije u njima bio minimalan - recimo reda veličine potrošnje pri transportu brodom preko oceana - a kapitalne bi se investicije mjerile desecima, najviše stotinama milijardi dolara. To nije mnogo. A i ekološki bi bili praktički neutralni - zagađivali bi manje od kakve prosječne termocentrale.

Kako je to moguće?

Čini se nemogućim samo zato što je raketa u svijest ljudi ugradila neke krive pretpostavke. Prvo, da je let u svemir povezan s golemim utroškom energije. To je istina samo ukoliko promatramao teret koji se s površine Zemlje diže na orbitu. Ako, međutim, imamo na umu da se u nekoj prednoj svemirskoj civilizaciji masa ne izbacuje, nego samo cirkulira između Zemlje i svemira, onda dolazimo do posve drugih zaključaka. Ako jednu tonu izbacimo sa Zemlje na Mjesec, i jednu tonu prebacimo s Mjeseca na Zemlju, energija se sistema nije promijenila.

Teoretski je utrošak energije ravan nuli. Naravno, u praksi su neizbježni neki mali gubici, no oni su i s ekonomskog i s ekološkog stanovišta praktički zanemarivi. Da bi se osvojio svemir, potrebno je stvoriti uređaje koji bi regenerirali energiju, zapravo svojevrsne izmjenjivače kinetičke i potencijalne energije. Oni su u teoretskom pogledu mogući a u praktičnom ostvarljivi. To je jedno. A drugo, raketa nas je naučila razmišljati u tonama, u najboljem slučaju u desecima tona. Potrebno je povećati mjerila za najmanje milijun puta. Slika se onda drastično mijenja, i sve postaje moguće. Usporedi Kolumbovu Santa Mariju - to je Apolo - s modernim supertankerom, pa će ti sve biti jasno. Suprotno tezi koju ti zastupaš - ili bolje, predrasudi koju braniš -osvajanje svemira ne vodi u ekološku katastrofu, nego je jedini način da se ona izbjegne. Zemlja naprosto nema resursa da - bez nepopravljive ekološke štete - održava pet ili sedam milijardi ljudi pri životnom standardu današnjeg naprednog svijeta. Izbor je tu: ili ekološka katastrofa, ili getoizacija nerazvijenog svijeta, ili agresivan prodor u svemir.

Ovakvu tehnološku erudiciju - da se malo vratimo na literaturu - iskazivao si i u svojim romanima. Misliš li da to zanima čitaoce i da šuvarizirana mladež može pratiti tvoje eksplikacije?

Ako ne može ova šuvarizirana, moći će jedna buduća dešuvarizirana. Ja ne bih bio futurist kad ne bih mislio na budućnost. To je jedno. A drugo, ako mladež nema odakle učiti fiziku i druge lijepe stvari, neka je uči iz mojih romana,

Znači, zagovornik si teoretičara koji ultimativno zahtijevaju edukativni značaj SF-a, a ne samo kontemplativni?

Mislim da pisac mora znati o čemu piše. Ne možeš pisati povijesni roman ako nisi pročitao nijednu knjigu o vremenu kojim se baviš. Jedino se realizam može osloniti isključivo na neposredno iskustvo. Inzistiranje na njemu zapravo je simptom neukosti ne samo pisaca, nego čitavog čitalačkog naraštaja. Što se pak tiče edukativnosti, tehničke, mislim, držim da je ona korisna ali ne i nužna. Naposljetku, svaka nas literatura nečemu uči - makar odbojnosti prema literaturi.

Ne praviš li tipičnu grešku ljubitelja SF-a, koji pod “znanstvena” podrazumijeva samo prirodne, egzaktne znanosti? Što je s humanističkim? I, što kažeš, a propos tvog mišljenja o realnosti, za definiciju koja veli da je znanstvena fantastika najrealističnija literatura?

Ako definiciju proširimo i na humanističke znanosti, onda u SF spada čitava literatura. Jer svaka mora imati nekakav znanstveni oslonac - ako ne u povijesti, ono bar u sociologiji i psihologiji. Kalka je čista psihoanaliza, on je, kao i Freud, krenuo od sna. Tako široke definicije nemaju više nikakva smisla, jer obuhvaćaju sve. Mogli bismo zapravo reći da je ono što nazivamo SF-om zapravo širenje literature i na egzaktne znanosti. U tom smislu bismo zaista mogli ustvrditi da je SF najegzaktnija literatura, ali nikako ne i da je najrealističnija. Egzaktnost i realističnost nisu isto. Tako je traženje dlake u jajetu vrlo egzaktno, ali nije baš nimalo realistično. Ako smo rekli da je znanstvena fantastika “zamišljeni eksperiment”, ona je vrlo “egzaktna”, jer je eksperiment, pa još zamišljeni, upravo takav. Ali nešto što je “zamišljeno” ne može biti “realno”. Ono nam može pomoći da spoznamo realnost - što, napokon, i jest cilj i svrha svekolike umjetnosti - no ona sama nije realna. Mislim reći, ni eksperiment gledan općenito nipošto nije “realan”. On je zapravo jedno strogo kontrolirano ispitivanje jedne strogo izolirane komponente realnosti. Realnost je, mogli bismo reći, skup svih mogućih eksperimenata. Realistički je roman nekakva aritmetička sredina svih mogućih SF romana. Nadam se da nisam bio odviše zamoran, ali to nisam znao drukčije izraziti.

Tvoji, međutim, romani, tvoja proza općenito, nisu nikakva aritmetička, geometrijska ili bilo kakva druga sredina; njih krasi nekoliko realističkih značajki: vrlo su dugi, tebnološko-prirodoslovno vrlo egzaktni, nabijeni seksom, i sa mnogo psihološko-filozofskih dubioza. Jesam li u pravu?

Faktualno donekle, ali ti je interpetacija nikakva. Kao prvo, dužina nije nekakav

speficikum realističkog romana. Klasični “funtroman” je Zagorka, a to nije realizam. Tehnološko-prirodoslovna egzaktnost karakterizira samo dio moje proze. Recimo moje Blesave priče sto posto su otkačene, i s realizmom - osim psihološkim - nemaju baš nikakve veze. A što se pak tiče “nabijenosti seksom”, ne znam čemu toliki pudeur. Mislim da u mojoj prozi nema ništa više seksa nego u životu - i u fiktivnom i u realnom smislu. Možda čak i manje. Ne želim da mi romani i priče budu intelektualna konstrukcija, i to je sve.

Ali tvoj najnoviji roman, bolje rečeno, tvoj posljednji objavljeni roman, jer kronološki ti on nije najnoviji, Nul effort, koji i jest povod za ovaj razgovor, vrlo je dug (nekib 600 kartica), a više ga od polovice protječe u seksualnim frustracijama, akrobacijama i egzaltacijama glavnih junaka, dok je background tehnološki prepoznatljiv rat zvijezda. Sve skupa je pak izuzetno aktualno, nitnama pričvršćeno zapankersku sadašnjost.

Have your head inspected! Ako ti se čini da je tog “seksa” toliko, onda to može značiti dvoje: ili što se babi htilo, to joj se i snilo, ili da si ga se toliko uplašio da ti se učinilo da ga je više nego što jest. Istina jest da se unutrašnja radnja romana vrti oko jednog muškarca i četiri žene - po Muhamedovu ključu - ali u tom je odnosu svega više nego seksa. S jednom od tih žena uopće ga nema, druga je daleka uspomena, kod treće je to samo bijeg od golemoga straha koji okružuje i heroja i heroinu - tek je sa četvrtom seksanje stvarano - i mislim jezivo dosadno. Te četiri žene zapravo su paradigma četiri moguća odnosa muškarca prema ženi, koje sam jednom zgodom usporedio s četiri Eratostenova elementa: zemljom, vodom, zrakom i vatrom, obdarena s dva para svojstava: toplo-hladno, suho-vlažno. Seks je tu zapravo sporedan. Taj odnos prema ženama zapravo je kontrapunkt jezivom i besmislenom ratu u pozadini zbivanja, jednoj bezumnoj, probuđenoj zvijeri. Ono životinjsko u romanu nije seks - čak ni kad je sasvim mehanički, otu-đen, bljutav. Životinjski je taj stroj za ubijanje od kojeg ljudi uzalud pokušavaju pobjeći u nekakav svoj intimni svijet, za koji onda otkrivaju da ih ubija iznutra, jer se i sam mehanizirao.

Uz terapeutsko orgazmiranje...

Ne terapeutsko. Orgazmiranje iz čiste dosade. Kad je potrebna zbiljska terapija, taj orgazam postaje beznačajan do neopazivosti.

Međutim je ipak vrlo opazivo nasilje, čisto, do krajnosti okrutno, hladno-razumsko nasilje, nasilje koje čovjeka svodi na pukog bešćutnog davaoca krvi i mesa i kostiju i mozga. Taj metalno-pankerski ugođaj, sasvim u skladu sa suvremenim trendovima angloameričkog SF-a, rijetko je korišten u našem SF-u. Znači li to da svjetske teme svoje izvorište sad pronalaze i u našem ataru, ili da si pod utjecajem uvozne literature?

Nasilje u tom romanu jest naprosto nasilje klaonice, ubijanje lišeno bilo kakvih snažnijih emocija, zato je i o okrutnosti govoriti besmisleno. To nije nasilje čovjeka, to je tlačenje fatuuma. Nekakve je prave ljudske osjećaje, u toj općoj tuposti, moguće naći još samo u nježnosti između muškarca i žene. Toliko nasilje nije tu više zato da šokira, nego da zatupi, možda zato da bi se shvatio da nasilje nije ništa neobično, da je neobično ono drugo. Možda je tu ta razlika između ovog romana i sličnih djela anglosaksonske literature. Ako u njima postoji nasilje, to je nasilje najhitnija komponenta djela. I cilj mu je da šokira, uzbudi. Ovdje ne. Mislim da tu postoji samo formalna sličnost, sličnost samo u nekakvoj površinskoj ravnini. I još nešto: po ustaljenoj anglosaksonskoj - i pradrevnoj mitskoj šabloni heroj spašava heroinu od nasilja da bi s njom mogao biti spolno. Ovdje su heroj i heroina zajedno spolno zato da bi se zaštitili od nasilja.

A što je uopće “Nul effort”?

Dio Pasteureove misli, “Nul effort n'est perdue”, nijedan trud nije izgubljen. Sretnog li optimizma devetnaestog stoljeća!

Pa je li izgubljen?

Roman nije komentar te izreka, pa čak ni odgovor na nju. Ta izreka je naprosto tema oko koje se sve vrti. Može li ljudski trud propasti? Ako vjerujemo u Boga,

odgovor je jasan: Sve će to vječnost platiti. To je trivijalno rješenje, njime se ne bih bavio ni u jednom kratkom odgovoru u jednom intervjuu, nekmoli pisao roman. Ali što ako pođemo od radne pretpostavke da Boga nema?

Odosmo u komunizam.

Nije komunizam izmislio ateizam. Ateizam, neznaboštvo, je zapravo prirodno stanje čovjeka - da nije tako, čemu bi trebalo otkrovenje? Ali ja se tu ne bavim tim takozvanim “ruskim pitanjem” - ima li Boga ili nema. To je pitanje budalasto, i nije za literaturu. Ja samo tvrdim da ta pretpostavka dilemu “nul efforta” čini trivijalno rješivom, i stoga s literarnog stanovišta neupotrebljivom, onako kao što je s literarnog stanovišta neupotrebljiva i pretpostavka da neki ljudi žive u sretnom braku, ili da nitko nikog nije ubio.

Da li tom literarnom potrebom za nečim nevaljalim objašnjavaš i - meni očitu – povezanost tog romana sa sadašnjim trenutkom, prepunim mržnje, zlobe, sukoba i ratova, a bez vidljive svrhe i vizije optimističkoga kraja?

Ja već dugo čekam da ljudi napokon shvate da se moji futuristički romani zapravo bave današnjim trenutkom. Postoje, naime, neke tipske povijesne situacije koje su se ponavljale u prošlosti, a ponavljat će se i u budućnosti. Ja sam jednom zgodom svoje pisanije pokušao definirati kao “povijesni roman koji je zbiva u budućnosti”. Dakle, i u prošlosti i u sadašnjosti privlače nas neki trenuci, neki motivi, neke teme paralelne sadašnjem trenutku. Brodolom kod Tbule zapravo je roman o truljenju jednoga društva, o onoj nevidljivoj, podmukloj, tajnoj agoniji komunizma. Na površini je sve u redu, ljudi su siti, zadovoljni, imamo utopiju. Ali nešto iznutra glođe, trune, truje - činjenica, zapravo, da je u utopiji zaustavljen život, a time i sama mogućnost rasta. Bilo je to predviđanje katastrofe usred idile. Sasvim intuitivno.

Ali junak Brodoloma, Perica, traži, i nalazi, rješenje, spas, u svemiru, a Nuli effort, i u tom svemiru nalazi kugu čovjekove razarajuće civilizacije. Treba li očekivati i neki treći roman, u kojem će izbjeglice iz Nul efforta zagaditi i druge svemire? Gdje je tome kraj?

U Brodolomu imamo senilnost društva u jednoj benignoj fazi, u Nul effortu ona je evoluirala do virulentnog stanja. U Tbuli svijet stoji, jer ljudi nemaju snage da izma-štaju bolji. U Effortu se vodi jedan rat naprosto zato što senilni mozgovi ne mogu izmaštati mir. Ne da oni ne vide da je rat besmislen - jer da je tako, onda od tog besmisla ne bi bježali u vlastito uništenje. To je jedna opaka petlja, iz koje senilni mozak ne može van. Sretan sam što se u realnom svijetu sve završilo sretnije, što se na kraju dugog tunela truljenja jedne ideje pojavila jedna svježa misao - dostojna, eto, i Nobelovke. Ali u doba kad je nastajao roman o tako se nečem nitko nije usuđivao ni sanjati - tamnicu smo doživljavali kao grobnicu. A, s druge strane, ta pesimistična varijanta u literarnom je smislu mnogo zanimljivija. Što se pak tiče nekog trećeg romana koji bi nastavio tu liniju... Ne znam. Znam samo da me je jedan mali pasus iz Efforta inspirirao da napišem još jedan roman.

Koji pasus, ikakav roman?

Evo ga: - Pobune... - Prezrivo je otpuhnula. - Ništa organizirano, ništa koordinirano. Rulja. Poplašena stoka. Gnjev jer misle da odviše rade a dobivaju premalo pića, droge i seksa. To smo rješavali jednostavno. Glas joj je bio potez britve kroz mekano tkivo. -Evakuacija, shvaćate. Strojevima to nije škodilo.

Roman bi se zvao Pobuna, a zbivao bi se nekoliko - neodređen broj - desetaka tisućljeća prije Efforta. Bio bi to roman o jednoj posve besmislenoj pobuni, u kojoj ljudi nemaju nikakve šanse. Ali se ipak bune i idu u smrt samo zato da bi osjetili da su ljudi.

Evo opet, kao i u romanu, spoj žestine i gorčine. Zar si toliko zaljubljen u Pandoru, koja je iz svoje kutije pustila sva zla, ostavivši zatvorenom samo nadu?

Nisam ja takav pesimist, niti je tu tolika gorčina. Ja zapravo strahovito vjerujem u čovjeka, i zato ga dovodim u tolike kušnje. Da bih - literarnim modeliranjem - u tim ekstremnim uvjetima dokazao

njegovu vrijednost. U dobru je, je li, lako dobar biti, na muci se poznaju junaci. Riječ je naprosto o nekim krajnjim situacijama, bez kojih književnost nije ništa. Naime, običan čovjek u životu obično ne doživljava te krajnje situacija - ili, ako ih već i doživi, najčešće ih ne preživi. On, međutim, o njima ipak mora imati nekakva iskustva, da bi uopće bio čovjek. Literatura je jedan neobično ugodan, lagan i jeftin način da se do tog iskustva dođe.

Pri spomenu literature, sjetih se jednog kolege, SF znalca, koji te je nazvao 'Japancem'', ustvrdivši da si, poput njih, u romanu Nul effort za predložak uzeo roman Orsona Srotta Carda, Govornik za mrtve, i onda ga dopunio, nadgradio i usavršio.

Ja od toga gospodina nisam pročitao niti jednog jedinog slovca. Nisam čak ni gledao po njegovu scenariju snimljeni Abys. Odgovara li to na tvoje pitanje?

Sličnost je, međutim, ipak evidentna.

Sličnost vremena i svijeta u kojemu živimo taj gospodin i ja još je evidentnija. Osim toga bih upozorio na činjenicu da sam ja prvu verziju svog romana napisao prije osam godina, dok je Scott Card svoj roman objavio pred dvije ili tri.

Govornik za mrtve u nas je izišao negdje na prelasku ove i prošle godine, a ja sam definitivni tekst svog romana predao lani, negdje u ljetu. Koja korist što ja idem deset godina ispred svog vremena, ako izdavači kasne jedanaest? I čemu ta tolika fascinacija američkim autorima, kao da je njima mozak pravljen od nekog drugog materijala? Američki je autor od našega bolji samo u jednom: iza njega stoji izdavačka organizacija koja funkcionira u svim svojim funkcijama. A kod nas izdavačka organizacija stoji ispred autora, ne dajući mu da se makne. Fascinacija američkim autorom zapravo je fascinacija američkom organizacijom proizvodnje.

To što tvrdim moglo se se, drugim riječima, izreći i kao da mislim da bi Nul effort mogao dobro proći na svjetskom tržištu, samo da je napisan na engleskom. U njemu ima dovoljno atraktivne avanture, dovoljno avangardne SF literature, izgrađenih i dorađenih likova i situacija, čak neuobičajenih stilskih zahvata. Nažalost, napisanje hrvatskim književnim jezikom. Smeta li te ta činjenica, što si bez krivice osuđen na zatvor jezičnih granica?

Ja uvijek nastojim pisati na nekakvom svjetskom nivou. Možda je tajna te - bez lažne skromnosti - visoke kvalitete naprosto u količini uloženoga truda. Ja naime, na svojim rukopisima radim jako mnogo, prosječno ih prepisujem tri do četiri puta, i to traje godinama. Moja, dakle, “skribomanija” nije posljedica nekakvog bijesnog lupanja i gomilanja besmislenih, sirovih redaka, već prije marljivosti i ozbiljnog, profesionalnog, ne baš odveć pohlepnog pristupa poslu. Što se pak tiče prijevoda, uvijek ga imam negdje u pozadini svijesti. Da ne postoji nada da bi se to jednoga dana moglo prevesti, ne bih radio s toliko volje. Toliki trud za nekoliko tisuća primjeraka? Besmislica. A što se tiče jezičnoga zatvora, to je naprosto tako. 1 osrednji muzičar ili slikar vani se može sasvim lijepo probiti, ali pisac... Nije tu riječ samo o cijeni prijevoda, nego prije o neprevedivosti. Jezik je način mišljenja. Literatura je vezana uz određeni etnos. Tješi me samo što je SF unekoliko internacionalan, što je lišen lokalnog kolorita.

A što misliš tko u Jugi čita tvoje romane?

Tko čita moju prozu - pojma nemam. Volio bih znati, ali se naklade ipak rasprodaju. Pokatkad se iznenadim. Mojim se Effortom, recimo, oduševio jedan naš poznati kipar, koji u životu nije pročitao retka SF-a. Mislim da bi mogao zanimati svakoga koga zanima naprosto dobra knjiga. Možda čak i više od fenova, koji su pokatkad skloni trivijalnoj šabloni, nekakvom literarnom kompostu, kao one svinje koje su pocrkale od gladi zato što su im - zbog kvara “njihove” tvornice - dali galofak malo drukčijeg sastava. Nisu ga htjele ni primirisati.

Što je s teoretičarima, stručnjacima? Na našim se fakultetima ne izučava SF literatura, a ono što su o njoj rekli autoriteti poput Milivoja Solara, bivšeg ministra kulture Hrvatske, ili tvog prijate-

lja Donata, kojeg si umalo skalpirao, pokazuje njihovo totalno nepoznavanje i odbijanje tog žanra kao kvalitetne literature.

Na našim fakultetima ljudi, kao u umobolnici, proučavaju sami sebe i jedan drugoga. Imamo onu klasičnu situaciju dva Crnogorca koja su iz brda došli u Kotor, pa jedan veli drugome: "Ja ću tebe zvati vojvodo, a ti mene knjaže, a kakva smo govna kod kuće, to i sami znamo." Ma kakva znanost! Mafijunsko samoreklamerstvo. Pogledaj samo sastav Društva književnika, pa će ti sve biti jasno: to je ekspozitura Filozofskog fakulteta, tamo profesori šalju svoje asistente na praktične vježbe iz teoretske književnosti. I tako jedni druge hvale, a što se to ne da čitati, za to nikog ne boli glava. Što se pak Solara tiče, njegov je koncept kulture rađen po Majstoru i Margariti. O Donatu što da kažem? Čovjek koji polemizira tako da skače preko stolica i urla, a potom čovjeku koji drukčije misli lomi palac, očito je čovjek kojemu radije štemerski prakticira negoli književno teoretizira. Mnoge je od tih ljudi moguće shvatiti ozbiljno samo zato što sami sebe - i jedni druge - shvaćaju tako. Ne razmišljam o njihovom mišljenju niti me zanimaju razlozi njihova nemišljenja. Gospoda profesori!

Ali kakve su konkretno kritike?

Nema ih, niti će ih biti. Pitaju me ljudi: "Kako su ga ocijenili?" "Nisu ga ocijenili, niti će ga ocijeniti. Naprosto će ga odignorirati." "Zar je moguće odignorirati takav roman?" "Sve je moguće." I tako će i biti. Kao što su odignorirali Tbulu, koja je, ako ništa drugo, uz Krležine *Zastave*, koliko je meni poznato, jedini roman pune dužine što se iza rata pojavio u hrvatskoj književnosti. Ali kad neki njihov prijatelj deset skupljenih novinskih članaka izda u pet stotina primjeraka (od kojih se ne proda ni pedeset), onda su ga pune sve novine. Ako je ta mafija postigla da se odignorira činjenica da je član predsjedništva Društva književnika iz čista mira, na skupštini svom kolegi lomio kosti - a sam završio na petnaest dana u šok-sobi - što njima znači naprosto izbrisati jedan roman, jednoga pisca, kao da ni jednog ni drugog nikad nije ni bilo? Orwelovo je Ministarstvo istine prema toj mafiji pizdin dim.

SF publika, kojoj nikad nije bilo do etabliranih, svrstanih pisaca, uvijek te je cijenila i voljela. Dobitnik si i nekoliko nagrada "Sfera". Za kraj ovog osebujnog intervjua, reci nešto lijepo i optimistično toj svojoj odanoj publici, koja će i ovoga puta pokupovati kompletnu nakladu i omogućiti ti da kupiš novi rols royce.

Hoće li uopće doznati da je knjiga izišla? U novinama je nema, u knjižarama je nema, unatoč tome što se, gdje je ima, prodaje jako dobro. Moglo bi se dogoditi kao i s Tbulom, da me jedan fan - koji inače automatski kupuje sav SF koji iziđe u Jugi - dvije godine nakon što je knjiga izišla, upita kad će se pojaviti taj roman! Ili da Aleksandar B. Nedeljković objavi vrlo pedantnu i akribičnu bibliografiju Yu-SF, u kojoj Tbule nema. Čini se nevjerojatnim da jedan takav dvotomni roman može naprosto nestati. Ali su kod nas netragom nestajale i veće stvari - čitave su tvornice, pa i čitave divizije ratnih zarobljenika naprosto propadale u zemlju. Tako bi se, bojim se, moglo dogoditi i s Effortom.

Rekli smo da za kraj svojim čitateljima kažeš nešto lijepo i optimistično.

Evo, najljepša moguća vijest: Novi zagrebački izdavač AZUR pokreće SF biblioteku. Ima para ko pljeve, da kupi najbolje naslove i angažira najbolje prevodioce. I naravno, da plati najboljeg urednika.

Koga?

Zar to nije jasno? Već sam ti rekao - ako je to uopće potrebno isticati - da ne patim od lažne skromnosti. Biblioteku sam zamislio kao štivo prije svega okrenuto budućnosti. Radno joj je ime "Treći milenij". U nekoj doglednoj budućnosti, uz svoje "fiction" krilo dobila bi i "nonfiction", gdje bi se objavljivale kojekakve zgodne knjige iz graničnih i bezgraničnih područja znanosti.

Živi bili pa videli.

(Razgovor vodio Hrvoje Prčić)

Miodrag Milovanović

Priče domaćih autora u 1990. godini

UPUTSTVO ZA UPOTEREBU

Prošle godine u Alefu 20 započeo sam sa prikazivanjem priča domaćih autora naučne fantastike. Te prve godine ograničio sam se na četiri časopisa koji su najredovnije objavljivali kraću prozu domaćih autora, plašeći se da se ne zagubim u prevelikom broju priča. Međutim, ispostavilo se da domaća naučna fantastika i nije tako produktivna: tek nešto više od stotinak priča objavljeno je te godine. To ne predstavlja neki problem za praćenje, naročito ako se zna da su to većinom mini-priče. Mnogo veći problem donosi činjenica da je često teško otkriti da je neka priča uopšte izašla i da li je to njeno prvo objavljivanje, jer ne postoji nikakav informacioni sistem, nikakvo praćenja tekuće produkcije. Grupa ljudi okupljena oko Bobana Kneževića koja trenutno radi na opsežnoj bibliografiji SF-a objavljenog na srpskohrvatskom jeziku, pokušava da pored pronalaženja starih romana i priča prati sve što se trenutno objavljuje. Od posebnog je značaja saradnja sa velikim brojem pisaca koji pružaju dragocene podatke o pričama koje su objavili van uskog kruga časopisa koji se redovno obrađuju. Kao i prošloga puta, i sada bih vas zamolio da, ako vam je poznata bilo koja SF priča objavljena van časopisa navedenih u narednom poglavlju, pišete ili Bobanu ili Alefu. Bili bismo vam veoma zahvalni.

Negde u oktobru ove godine Boban je pokrenuo prozin posvećen naučnoj fantastici *Perpetuum mobile*. Časopis je besplatan, a oni malobrojni koji nisu bili u prilici da ga dobiju dovoljno je da se jave na Bobanovu adresu Poštanski fah 19, 11070 Novi Beograd čime će se obezbediti da im svaki sledeći broj stigne na kućnu adresu. U časopisu pokušavamo da zabeležimo sve što je u vezi sa naučnom fantastikom u zemlji, a i da obaveštavamo šta se u svetu događa. Između ostalog, ja sam zadužen za domaći SF, tako da u svakom broju dajem dosta detaljan prikaz priča objavljenih u proteklom tromesečju, sa nekakvom ocenom svake priče.

Ovaj tekst predstavlja kompilaciju tih prikaza, s tim da sada naglasak nije na pojedinačnim pričama, već na pokušaju njihovog smeštanja u celokupan autorov opus i u okvire jugoslovenske naučne fantastike.

Iako sam prošlog puta naglasio da je ovaj prikaz čisto subjektivan, sačinjen bez ikakve želje da nekoga povredi, kao što ste mogli videti iz uvodnika jednog od prethodnih brojeva bilo je pogođenih. Žao mi je, ali siguran sam da će ih biti i dalje. Jedino što mogu da kažem jeste da neću da polemišem. Ja sam rekao svoje, recite i vi, pa da ostanemo prijatelji, da se ne ostvari Kardovo predviđanje. Malo nas je ljubitelja naučne fantastike. Ako bismo se svađali, bilo bi nas još manje, a to ni u kom slučaju nije namera ovog članka.

ČASOPISI

Prvo što upada u oči ove godine je odsustvo časopisa sa kojim je više od decenije počinjao svaki mesec, časopisa koji je učinio za domaću naučnu fantastiku više nego svi ostali zajedno, SIRIUS-a. Slava mu.

Ostao nam je ALEF, jedini specijalizovani časopis za naučnu fantastiku, koji se već nekoliko godina batrga ne bi li izbegao sudbinu gorepomenutog. Na žalost, delimično i krivicom autora koji se baš ne pretržu od slanja priča, ove godine objavljeno je samo deset domaćih priča. Malo za časopis njegovog ranga.

Po broju objavljenih domaćih priča ubedljivo vode Večernje novosti, koje svakog četvrtka, sa malim izuzecima, donose kratku domaću SF priču. Uglavnom su to priče nevelike književne vrednosti, tako da nemam mnogo pohvala za ovaj časopis.

Dolaskom Zorana Živkovića na mesto urednika SF priče u Politikinom zabavniku broj i kvalitet objavljenih domaćih priča se povećao, ali on se neprestano žali da jednostavno ne dobija dovoljno priča i da često nema bukvalno ni jednu domaću priču koju bi mogao da objavi. Pisci, evo šanse.

Tehničke novine takode u svakom broju objavljuju bar po jednu domaću SF priču, ali su to uglavnom već objavljene priče Milana Draškovića pod različitim pseudonimima.

Galaksija posle kraćeg prekida ponovo donosi naučnu fantastiku sa kojom je i započela izlaženje, a povremeno i domaći autori dođu do prostora.

Ostali časopisi tek sporadično objave po koju domaću SF priču, a koliko je meni poznato to su u prošloj godinu učinili: Borba, Zmaj, Gradina, Politika ekspres, IT novine (koje su se u međuvremenu ugasile), Stremljenja, Pančevac, Tajne, Venac, Narodna armija i Front.

FANZINI

Pored profesionalnih časopisa, u našoj zemlji izlazi i nekoliko časopisa koje prave ljubitelji naučne fantastike u sopstvenoj režiji i uz pomoć isključivo entuzijazma. Neki od njih, kao što je to Emitor, glasilo beogradskog Društva "Lazar Komarčić", izlaze skoro deset godina, a drugi su tek na početku svog veka. Ove godine domaću SF priču objavljivali su, pored već pomenutog Emitora, Meteor, koji izdaju subotički poklonici SF-a, i Misija, časopis splitskog Društva "Branko Belan". Časopisi ovakvog tipa najčešće predstavljaju poligon za obuku mladih pisaca, ali povremeno donose i prozu već iskusnih i proverenih domaćih spisatelja.

ZBIRKE PRIČA

Na žalost, iako sam prošle godine najavio da će situacija u pogledu kvaliteta domaće naučnofantastične priče biti u mnogome popravljena izlaskom dve antologija: Bobanove i Darija Đokića, ništa se od toga nije ostvarilo. Boban je odlučio da odloži štampanje Tamnog vilajeta 2 za 1991- godinu i umesto toga napravi novu verziju Tamnog vilajeta 1 u koju će uključiti sve one priče koje zbog žurbe prilikom štampanja prvog izdanja nisu bile pripremljene na vreme. Od Darijeve zbirke za sada nema ništa, bar koliko je meni poznato i kako su me obavestili pisci koji su mu poslali priče za tu antologiju.

Svoju prvu zbirku priča objavio je ove godine Zoran Maoduš. Zbirka se zove Bitka za Zemlju, ali u njoj nema novih priča; to su uglavnom priče iz Politikinog zabavnika koje su izlazile krajem sedamdesetih godina i danas deluju poprilično zastarelo, čak i za omladinsku publiku.

PRIKAZ PRIČA

Opšti utisak o kvalitetu domaćih priča u protekloj godini je tek nešto malo povoljniji od prošlogodišnjeg i to najviše zahvaljujući nekolicini novih priča iz Bobanove dopunjene verzije Tamnog vilajeta 1. U njoj je objavljena i verovatno najbolja priča ove godine "Veliki tetraedar" Predraga Raosa. Ova novela predstavlja ispovest starog svemirskog vuka koji davi sve oko sebe pričajući o svojoj poslednjoj misiji: putovanju na Veliki tetraedar. Naime, prilikom prvog susreta sa ovim tuđinskim artefaktom misija u kojoj je bio i narator biva brutalno masakrirana, a tek na kraju priče ispostavlja se da je artefakt samo izvršavao njegove potajne želje. Priča je vrlo vešto vođena, sa zanimljivim obrtom na kraju. (Nadam se da je bard zadovoljan i da više neće koriti mlade i neiskusne kritičare kojima ironija nije dozvoljena).

Druga priča koja se izdvaja iz ove prosečne produkcije je "Zvezdani vrtlog" (Alef 18) Zorana Jakšića, pobednika prvog Konkursa "Znaka Sagite" za SF priču, uz Predraga Raosa sigurno najtalentovanijeg domaćeg SF pisca. "Zvezdani vrtlog" je nastavak romana Kradljivci univerzuma, objavljenog u ugašenoj novosadskoj ediciji "X-100 naučna fantastika". Bez obzira na sve nevolje koje proističu iz toga što je ovo tek središnji deo u trilogiji, i da ima puno objašnjenja šta je bilo pre i da nedostaje šta će biti posle, "Zvezdani vrtlog" obiluje mnoštvom dobrog teksta. Zoran Jakšić ume da vodi radnju, njegova

imaginacija je više nego bogata, svetovi koje gradi konzistentni. Možda bi jedino imao malu zamerku, onu istu koju imam i Zelazniju da uputim u njegovoj seriji o Amberu, ili Farmeru u seriji o Svetu-reci: prilično je teško očekivati od čitaoca da se saživi sa nevoljama glavnih junaka ako su oni besmrtni. Međutim, oni to nadoknađuju na drugoj strani, pa ne vidim zašto bi Jakšiću to uzeo za zlo.

Kad sam već kod ovog pisca koji skoro svakom pričom učvršćuje reputaciju da po-menem i ostale priče koje je objavio ove godine: “Nikolajev detektor snova” (Pan-čevac, 30.08.1990) je priča koja je otkupljena na Konkursu lista u kome je objavljena i predstavlja zgodnu parabolu o nemogućnosti čuvanja snova. Avram, glavni junak, u prodavnici starina pronalazi detektor snova koji može da skladišti njegove, a i tuđe snove. Prikupljanje snva postaje njegova opsesija, ali uskoro otkriva da su i snovi kvarljiva roba i da vrlo brzo počinju da blede i nestaju. “Avioni, dirižabli, rakete” (Politikin zabavnik 2028) je priča o Vladimiru koji od ekcentričnog ujaka nasleđuje knjigu u kojoj je objašnjeno kako ljudi mogu da lete bez pomoći mehaničkih naprava. Vladimir ponavlja zapisane pokrete i poleće uvis lako kao ptica. Međutim, uskoro otkriva da se podiže sve više i kreće ka gradu ne bi li se zakačio za neki oblakoder. Ispostavlja se da pomoći nema jer nad gradom otkriva jata ljudi koji lete ka teškim, crnim oblacima koji se gomilaju iznad njih. Lepo i alegorično. “Dani pod brestom” (Politikin zabavnik 2013) je priča pre svega lepe atmosfere. Žena arheolog pronalazi u pustinji ploču sa natpisom koji nagoveštava da je u mogili koji iskopavaju sahranjen legendarni ratnik. Ona ulazi u grobnicu i tu otkriva, pod naslagama prašine, kolosalnu figuru koja se predstavlja kao Gilgameš i pita u kom se veku nalazi. Nešto slabije su priče “Drž'te Viljema” (Politikin zabavnik 1993), o Šekspiru koga dovode u naš svet da ukrade na sajmu svoja sabrana dela i “Kristalni baron” (Politikin zabavnik 1990) koji eksploatiše sličnu ideju kao i Lem u Nepobedivom.

Vera Ivosić-Santo objavila je ove godine dve priče, obe prilično solidne. Nešto bolja je priča “Ekstaza: Otomansko carstvo 13 st.” (Misija 19), u kojoj su glavni junaci razdvojeni procepom od oko 8 vekova, koji je moguće delimično premostiti slanjem dela ličnosti čoveka iz budućnosti u prošlost. Vera lukavo ne objašnjava previše tehniku slanja određenog procenta ličnosti u prošlost, već se zadržava na implikacijama susreta mlade otomankinje iz harema sa likom novinskog ilustratora iz budućnosti, susretom koji se može odigrati samo u njenim snovima, pa ipak iz osnova promeniti njihove živote. U priči “Evici, s ljubavlju (Tamni vilajet 1) naslovna junakinja je stanovnica buduće udružene Evrope koju preko Vode odvodi svojevoljno Fizički infantilni producent taktilo-filmova da mu bude družbenica. Evicu novi kontinent oduševljava u svakom pogledu osim u onom u kom joj producent ne može pomoću s obzirom na svoj uzrast. Ona rešenje pronalazi u liku mutanta koji krši strogo pravilo o seksualnom nemešanju, a producent, da bi im se osvetio, snima njihov odnos i pušta ga u eter. Razrešenje priče donosi neverovatno pljuvanje po muškom rodu, a mislim da bi i Frojd tu imao štošta da doda. Vera piše sve bolje i od nje se još mnogo toga dobrog može očekivati.

Branko Gradišnik, poznati slovenački pisac naučne fantastike objavio je u Tamnom vilajetu 1 “Priču o Ljubljani”, finu satiru o našim naravima u kojoj našoj narodnoj izreci “da komšiji crkne krava” daje SF ruho. Priča govori o Francu Muhi koji sklapa ugovor sa đavolom, ali pod đavolskim uslovom da za sve ono što dobije njegov komšija dobije duplo više. Kako to nikako ne može da podnese, preživljava teške trenutke dok se konačno ne doseti i zatraži taman onoliko plutonijuma da komšija dobije iznad kritične mase. To što u eksploziji strada i sam, a i cela Ljubljana, nije ništa prema zadovoljstvu što je zajebao komšiju. Rastislav Durman objavio je ove godine dvadesetak minijatura u Politikinom zabavniku, jednu goru i besmisleniju od druge, ali i jednu ozbiljnu i solidnu priču “Alfa deca nose grao” (Alef 19, u naslovu

greškom stoji grad umesto grao). Glavni junak, Alfred, nepresto doživljava skokove iz jedne u drugu ulogu, menjajući pri tom žene, zanimanja, pozicije u društvu. Međutim, ni u jednoj se ne snalazi, ne uspeva da nađe sebe; uvek ga nešto goni napred. Rasplet je slabiji deo priče jer se ispostavlja da su sve to bile simulacije koje vrše vanzemaljci sa ciljom da šačici preživelih ljudi obezbede što bolje uslove za opstanak. Durman mnogo osciluje u svom radu, ali po-kazuje da ima talenta, pa se nadam da će biti još ovakvih i boljih priča.

Mladi slovenac Igor Bratož varira u priči "Ataskilska biblioteka" (Alef 21) Borhesovu ideju o beskrajnoj biblioteci u kojoj je sakupljeno svo znanje ovog sveta, sve što se dogodilo i što će se dogoditi, pa i ova priča koja se upliće poput zmije koja jede vlastiti rep. Ne preterano orginalno, ali pismeno.

Radmilo Anđelković, jedan od vodećih domaćih autora naučne fantastike, ove godine objavio je samo simpatičnu humoresku "Leteći tanjiri ne sleću u Lajkovac" (Politikin zabavnik 1997) o vanzemaljcu koga protivgradnom raketom skidaju iznad Lajkovca i koji je osuđen da ostatak veka provede među srpskim seljacima koji ni u šta ne veruju, a ponajmanje u vanzemaljce. Međutim, priče koje čitam kao član žirija na Konkursu "Znaka Sagite" dokaz su da Radmilo nije zaboravio ni prestao da piše. Kad se pojavi Monolit 6, uverićete se u to.

Najogorčenija priča godine je "Operacija 'Sedamnaesta ravnina'" (Alef 22) Branka Pihača. Sadržaj može da se isprića u jednoj rečenici. Gorgonci sprečavaju pristup Zemlje Intergalaktičkoj zajednici time što Tunguskim meteoritom ubacuju u Zemljinu atmosferu agens koji će konačno dovesti do uspostavljanja komunističkog režima u tom delu sveta. Sve je to lepo i krasno, ali pitam se jedino otkud toliko mržnje u toj priči. Solženjicinov Arhipelag Gulag je Alisa u zemlji čuda prema ovoj priči, pljuvačka kampanja opozicije prilikom izbora blago karanje deteta. Naravno, mržnja nije dobar sudrug kvalitetu i ubija svaku šansu da ova priča bude bilo šta više od običnog pamfleta.

U istom broju Pančevca u kome je objavljena Jakšićeva priča nalazi se i minijatura "Fabijan" Zorana Novakovića, meni potpuno nepoznatog pisca. Fabijan je piščev sin koji poseduje zanimljivu osobinu da može da okrene strelu vremena u suprotnom smeru, odnosno da sadašnost vidi kao posledicu neposredne budućnosti. Punchlineovski završetak u kome dečak predskazuje očevu (piščevu) smrt je previše očigledan.

"NLO ne postoji" (Alef 23) je pričica sa prvog Konkursa "Znaka Sagite" koja pokazuje dokle može da dovede neverovanje u leteće tanjire. Mislim da je to prva priča Vladimira Todorovića, pa se mnogo više ne bi smelo ni očekivati.

U istom broju Alef-a objavljena je još jedna od priča sa istog Konkursa, takođe prvenac, ovoga puta Ilije Bakića "Poslednja toplota". Ovo je nešto ambicioznija priča o posadi podzemne stanice koja posle atomskog rata ne uspeva da se izdigne iznad situacije. Priča ima dosta manjkavosti, ali i prilično dobro pogođenu turobnu atmosferu koja te nedostatke ublažava. Talenat postoji, predstoji puno rada.

Stevan Šarčević je pisac koji se kali u subotičkom fanzinu Meteor. Od nekoliko priča koje je objavio izdvaja se "Čuvar" (Meteor 46), više skup slika nego prava priča o Čuvaru koji ljubavlju štiti ljudski rod od sila mraka. Ostale nisu vredne pomena.

Borivoje Todorović je već dugo na jugoslovenskoj sceni, a takva mu je i priča "Bekstvo iz podzemnog sveta" (Alef 20), zastarela.

Slobodan Ćurčić, jedan od doajena jugoslovenskog SF-a, jedan od retkih domaćih pisaca koji je zaslužio da objavi zbirku priča, na žalost ove godine nema priču koja bi i izdaleka podsetita na njegove najbolja ostvarenja. Pišući za Večernje novosti Ćurčić ne uspeva da se izdigne iznad zahteva časopisa koji te priče objavljuje.

Slično je i sa Milanom Draškovićem, koji je ove godine objavio najviše priča, uglavnom reprinta. Nešto bolja je njegova serija o Abenedeu, legendi beogradskog

fandoma, koja povremeno donosi vrlo duhovite opaske, ali samo za uži krug poznavalaca prilika.

Za Branislava Trajkovića važi isto što i za Ćurčića; bilo je i boljih godina.

Mladi, sedamnaestogodišnji, Noel Putnik objavio je prvu priču “Trkač” (Alef 23) koja nagoveštava da će u budućnosti biti više lepih reči o ovom momku.

Vladimir Lazović ove godine ima samo jednu priču “Zvezdotvorac” (Alef 22) koja sa dobrom naučnom fantastikom ima veze jedino u naslovu. Za njega važi isto što i za Radmila Anđelkovića; kvalitetne priče čekaju na objavljivanje.

Bojan Meserko u Tamnom vilajetu 1 ima pretencioznu, ali nezanimljivu priču “Preko praga kroz vrata, u kojoj pisanjem u dva stupca muči čitaoce. On sigurno zna bolje.

Svoje priče u 1990. godini objavili su i: Milica Danković, A. Detaso (pseudonim), Rolf Jeel (pseudonim), Aleksandra Jovanović, Ratko Janković, Darko Kovačević, Goran Konvični, Zoran Maoduš, Dušan Maravić, Ivan D. Nešić, Ljiljana Praizović, Tomislav Radanov, Slobodan M. Stefanović, Silvia Salkai I Anatolij Štranger.

KONKURS
ZA SF NOVELU, PRIČU I MINIJATURU

Izdavačko preduzeče ZNAK SAGITE raspisuje KONKURS za SF novelu, priču i minijatru radi objavljivanja u almanahu MONOLIT i antologiji TAMNI VILAJET.

Konkurs se raspisuje u tri kategorije:

1. NOVELA - dužine od 30 do 70 strana
2. PRIČA- dužine od 10 do 29 strana
3. MINIJATURA-dužine do 9 strana

Da bi novela, priča ili minijatura bila uvrštena u razmatranje žirija, mora ispuniti SVE propozicije konkursa:

1. Pravo učestvovanja imaju svi koji to žele, pod uslovom da pošalju verziju na srpskohrvatskom jeziku.

2. Jedan autor može učestvovati u jednoj, dve ili sve tri kategorije s tim da može poslati najviše jednu novelu, dve priče, i tri minijature.

3. Na konkursu mogu učestvovati samo radovi koje prethodno nigde nisu objavljeni.

4. Svi radovi treba da budu na standardnim autorskim karticama, sa najviše trideset redova na strani i šezdeset pet slovnih mesta u redu.

5. Novele, priče i minijature slati u DVA primerka, NEPOTPISANE. U zatvorenoj koverti zajedno sa kopijama poslati sve podatke o piscu: ime i prezime, adresu, broj telefona i broj žiro-računa.

6. Žiri ZNAK SAGITE, čiji će sastav naknadno biti saopšten, rangiraće sve pristigle radove po redosledu u svakoj kategoriji zasebno. Prve dve novele i prve dve priče biće objavljene u MONOLIT-u 7. Novele plasirane od trećeg do osmog mesta, priče od trećeg do šestog mesta i prve tri minijature biće objavljene u antologiji TAMNI VILAJET 4. Pored toga, autoru pobedničke novele biće objavljen roman ili zbirka priča (po želji) u ediciji ZNAK SAGITE tokom 1992. godine.

7. Rukovodilac konkursa (ne i član žirija) Boban Knežević zadržava pravo da pored novela, priča i minijatura koje će biti objavljene direktno po plasmanu, otkupi bilo koji drugi rad sa konkursa, o čemu će autori biti blagovremeno obavešteni.

8. Krajnji rok za prispeće priča je 22. novembar 1991. godine.

9. Priče za konkurs slati na adresu: ZNAK SAGITE, 11070 Novi Beograd, Poštanski fah 19.

10. Konačni i kompletni rezultati biće objavljeni početkom 1992. godine u časopisima specijalizovanim za SF koji tada budu postojali, a svi učesnici će biti pismeno obavešteni.

11. Svi radovi poslati na konkurs su pod opcijom ZNAK SAGITE i kao takvi ne smeju se, do objavljivanja rezultata, nuditi drugim izdavačima.

ALEF - SCIENCE FICTION MAGAZIN • Izdavač: NIŠP »Dnevnik«, Izdavačka delatnost, 21000 Novi Sad, Bulevar 23. oktobra 31 • Direktor NIŠP »Dnevnik«: MIODRAG KARADŽIĆ • Rukovodilac Izdavačke delatnosti: ILIJA VOJNOVIĆ • Sekretar Redakcije: ZDENKA KARABASIL • Lektor: JOVANKA STOJIĆEVIĆ • Štampa: NIŠP »Dnevnik«

YU ISSN 0353-1465
9 770353 146069